

Francesc Costa Oller

MATARÓ

LLEGIR EPISODIS I DIES

ARXIU D'HISTÒRIA IV

Mataró. Llegir episodis i dies

Francesc Costa Oller

Mataró. Llegir episodis i dies

Arxiu d'història IV

Mataró, 2017

Dedicat a l'Artur Palomer (a) Pal, a en Josep Mª Fàbregas, a l'Antoni Albert i a la gent esforçada de les revistes *El Maresme*, *Mataróescrit* i *La Pipa d'en Roc*, que tanta guerra vàrem donar.

Dibuix d'en Pal (1982)

Molts d'aquests articles es varen publicar en diverses revistes i a internet, en general els reprodueixo tal com varen sortir, amb la referència editorial.

Índex

Els llibres, els lletrats, les lletres

Articles del segle vint

Informatitzats

Històries de casa

Sexe, violència i els mataronins espantats

Un relat de mort i crim ha de començar amb la imatge glaçada de les forques de Parpers, i és que a l'edat mitjana dalt de la muntanya i vora el Camí Real que anava de La Roca a Mataró ja s'hi matava. Era lloc de pas de molta gent, per la qual cosa s'hi feia l'execució dels malfactors, per tal de servir de precís i didàctic ensenyament.

Als cadàvers la legislació del moment els exigia podrir-se a la vista de tothom, i eren aliment d'ocellots de mala vida, i de gossos feréstecs, que esperaven la caiguda dels ossos per fer un sopar de primera. En una acció pietosa, i per tal que els cadàvers no tinguessin una fi tant espantable, es va crear un ordre de monges que vivien en casetes vora els llocs d’execució i es cuidaven d'enterrar els trossos podrits dels morts que queien a terra, abans que se'ls mengessin les bestioles.

Parpers ha vist molta sang i traïdories, i es que en la guerra civil del segle vint també s'hi matava gent. Però el més corrent era l'assalt estil bandoler als pagesos que hi passaven anant o venint del Vallès. Un robatori curiós té lloc el mes de maig del 1921 quan una colla de lladres tallen la carretera amb branques d'arbre i aturen un auto conduït per francesos, que es varen quedar sense diners ni joies, i no varen acabar d'entendre ben bé quina mena d'impost feudal era aquell que els cobraven de tan mala manera i pistola en mà.

Tornem a temps més antics per fer notar com amb els anys les forques es varen anar acostant a la ciutat, així el segle disset les tenim ben posades allà on Mataró s'obria a la vista dels forasters que venien de Barcelona, que ara coneixem com plaça de Santa Anna. I s'hi varen penjar tots els dolents de l'època, fins que per qüestions immobiliàries es va haver de desmuntar una instal·lació jurídica tant poc a propòsit per especuladors en terreny. Certament, les pressions d'una família de pes, que volia vendre els

terrenys per fer-hi cases, i els feia nosa un veïnatge tant poc decorós, va duu a la desaparició de les forques el segle divuit. Així de cop es rentava la cara a la ciutat i començava el règim de favors a sotamà al municipi.

A Mataró hi ha pocs assassinats amb majúscules, i els crims que relatarem tenen en comú acollir-se a la subcategoria, dins la criminofília, de l'homicidi, figura jurídica que blasma la incapacitat estètica en aquest àmbit de perfecció. Hem de lamentar, doncs, que l'afeccionat al crim, seguidor de les indicacions del mestre britànic, no trobi en aquesta colla de fets sanguinaris cap goig ni plaer, perquè només es pot treure profit de la vessat sociològica de l'acció.

Aclarim que no hi són tots els morts i els criminals, que tampoc es tracta de fer un inventari matemàtic, i volem només acostar el record de la sang vessada. Hi ha crims populars, produïts per l'enveja, els diners i les faldilles. Hi ha crims polítics, els fets dels carlins, la guerra dels obrers contra els patrons. Crims de Mataró i crims de la bella comarca de la Marina, com es deia abans.

Ens interessa el delicte amb sang, i no tractem el de cada dia, els dels lladres d'ofici, com els que les festes de Les Santes del mil nou-cents, potser per inaugurar el segle, s'acosten en gran quantitat a Mataró a fer l'agost. Hi havia saltaterrats, escurabutxaques, i afaitapagesos que responien pels bonics noms de: *el Llarg*, e*n Cabreta*, *el Pianista*, *en Poma*, *el Valencianet*, *el Solter*, *la Carona*, i *la Xata*.

Els anys del nostre viatge son les dècades que tanquen el vuitcents i les primeres del nou-cents. I la història s'acaba amb el primer crim modern de la ciutat, en el qual actuen gàngsters amb cotxe i tot, ensenyant prou bé que Mataró havia entrat a l'època moderna de manera decidida.

Després del recorregut de sang i fetge perdrem una estona visitant el món més amable del llit de matrimoni, però no ens interessa la vida quotidiana d'ell i ella, ferits per la letargia dels llençols emmidonats i casa neta i polida. De cap manera, el llit que tenim per objecte és el clandestí, el de les cases de vici, on els més necessitats i els sàtirs alimentaven el seu dèficit de sotragades, disposant de tota una oferta de mentides i escalfor a bon preu.

Crims d’amor

Dir-li que l'estimes i matar-la. Acaronar-la cadàver. Que és meva i no serà de ningú. Va ser el desembre de l'any 1878 al carrer del Ravalet que es vessa sang per amor. Les víctimes varen ser una família composta pel pare, la mare i la seva filla. I és que la noia mantenia relacions d'aquelles que són el pròleg del matrimoni amb un jove d'una de les millors famílies de la ciutat. Ja feia plans i l'esperança li obria el món. Però també se la mirava un altre xicot que no va tenir la sort de ser ben acollit per la joveneta. Després de fer-s'ho venir ver algunes vegades, d'insistir, i perdre la paciència, va escollir el camí més trist per acabar amb el seu neguit. Mig trastocat per les carabasses planeja la venjança definitiva, i una nit d'aquelles orfes de lluna, al redós de l'ombra, salta la tanca de jardí i espanyant la porta entra a la casa del seu amor. Però aquest cop no eren paraules amables el que duia, no es delia per la imatge subtil de la noia, aquest cop duia a la mà una ganiveta d'espant i un a un mata tota la família. I ho va fer amb tanta crueltat que va espantar els membres del jutjat que aixequen acta del crim, perquè els cadàvers tenien el cap separat del tronc.

L'any 1902 es va produir un fet que va sotraguejar els mataronins, l'assassinat del *sereno* de l'estació. D'actes criminals se'n produïen amb certa freqüència, però sovint es tractava d'homicidis fets a la calor del moment, però ara era diferent. I és que el dia 8 d'abril tota la ciutat és un esglai en saber-se la notícia, que la premsa publica: "Esta noche se ha perpetrado un horroroso crimen en la estación de mercancías del ferrocarril de esta ciudad". El fet era que a un quart de quatre de la matinada un empleat del tren troba a faltar al seu lloc de guaita el *sereno* Josep Fontanillas i Manyé, i tot buscant-lo veu la seva gorra llançada a terra, i més enllà la bufanda, i s'adona d'un filet de sang que regalima d’una habitació propera. A dins hi troba el *sereno* mort i negat de sang. De seguida el jutjat es fa càrrec de la instrucció i el forense, senyor Antoni Franquesa, dictamina que la mort li havia produït una punyalada al cor. El difunt tenia 40 anys, i era casat amb Teresa Tolrà.

Les setmanes següents varen ser de nervis entre la gent del carrer, que seguia amb interès la situació i el misteri que tot ho envoltava, perquè no es tenia cap notícia de la intenció de l'autor i tampoc qui era. Els crims que s'havien produït a la ciutat sempre

s'aclarien en poques hores perquè els autors acostumaven a ser persones molt vinculades a la víctima, cosa que en facilitava la ràpida detenció i aclariment del cas. Ara, en canvi, semblava que seria més difícil la resolució de l'enigma, però hi havia un home que treballava per fer net, el cap de la guàrdia municipal, Esteve Saurí (a) *Tallacolls*, d'una gran intel·ligència i prestigi perquè havia resolt altres casos.

La manca de notícies disparava els comentaris de la gent sobre qui seria i perquè: que si era un enemic que li tenia jurada, que el volien robar, que al darrera de tot hi havia un afer de faldilles, que era una venjança política, o que es tractava d'un cas de corrupció relacionat amb la gran quantitat de robatoris que es cometien a la consigna de l'estació. La policia va fer algunes detencions infructuoses, però en Saurí continuava treballant, i a través d'uns indicis mínims va orientar la recerca cap a un individu de mals antecedents que vivia a Vilassar de Dalt.

Aquest era Agustí Bemat i Barrachina, aragonès de 40 anys. Abans de viure a Vilassar era veí de Mataró, i vivia al carrer de Santa Rita amistançat amb Francisca Vilaret coneguda com *Paca la Pilonga*. La seva possible relació amb el mort venia donada perquè havia treballat durant uns mesos a l'estació, fent feines de càrrega i descàrrega. La policia aviat el deté i en Saurí l'interroga d'aquella manera que ho sabia fer, i davant la pressió l'home es contradiu en les seves explicacions. En fer un escorcoll al seu domicili hi troben una ganiveta que coincidia amb la ferida del mort i era tacada de sang. Amb aquestes evidències declara la seva culpa implicant Manuel Soler, de qui afirma que li havia pagat per matar el sereno. Confessa que l'havia anat a trobar, que "discutieron ambos sobre antiguas rencillas", que de les paraules varen passar a les mans, i que l'havia mort en legítima defensa. Detenen Soler, però la implicació es va demostrar falsa.

Es fa el judici a l'Audiència Provincial el setembre de 1903, i de seguida el processat declara que la seva participació en el crim és falsa, i que li varen treure les declaracions a la força. Tot i així els jurats el consideren culpable d'assassinat, i el condemnen a cadena perpètua i a pagar 3.000 pessetes com indemnització a la vídua. La premsa comentava que "el reo durante la vista de hoy se ha mostrado abatido y emocionado".

L'autèntica motivació del crim va quedar aclarida al llarg del judici. Resulta que Agustí Bernat declara que "había sido querido de la Paca, que más tarde se separó de ella, que se amancebó con

otra mujer y que con esta misma sostenía relaciones la víctima", i que per gelos el mata. Al darrera de tot hi havia unes faldilles. Dones i diners i dinars, que deia el profeta!

Els diners, que soc el *Moreno*

Com un esglai, la nit. I cada nit era la por i els mataronins no sabien a quina paret tocar. Cridaven al ferrer que els posés uns panys reforçats, i l'armer no s'acabava de creure les escopetes i pistoles que venia en quatre dies. I és que el *Moreno* estava a l'aguait, de nit, pels viaranys i carrers de Mataró, d'Arenys. Sempre de nit.

El novembre de 1888 a un veí li roben els diners en un agosarat atracament en mig del carrer, i en no deixar-se agafar el rellotge li disparen, i la bala el fereix a la part alta del pit. Els robatoris eren continus les darreries d'aquest any, i la primera setmana de gener del 1889 és ben perillosa. El dilluns atraquen en ple carrer a diverses persones i els hi roben tot el que portaven; el dimecres al carrer Moles roben a una persona després de maltractar-la; el dijous en una casa davant la presó roben trenta-i-cinc duros i lliguen una dona. La premsa comenta "la justificada zozobra en que vivimos", i ironitza sobre el clima d'alarma que ha fet armar tothom, i és que a "los trasnochadores pacíficos y económicos, casi nos tiene mas cuenta tropezar con el propio Moreno en persona que con uno de esos caballeros blindados (..) Pues ¡ay! de nosotros si tenemos la desgracia de parecernos al terrible bandido".

La cosa havia d'acabar malament i així va ser el dia 26 de gener. I és que a Montornès el tal entra a robar en una casa de pagès quan la masovera havia marxat, però el veu una criatura que corre a avisar-la, i a crits demanen ajuda als que estaven treballant al camp. En veure el *Moreno* la gentada que venia agafa una escopeta que hi havia a la casa i dispara contra els que li barraven el pas, ferint un bracer a la cara. Però en anar a carregar l'arma s'adona que la munició no era l'adequada, moment que aprofita un pastor per donar-li una garrotada al cap que el deixa fora de joc. El detenen i el duen a la presó de Granollers, on pocs dies després moria víctima de les ferides el famós *Moreno*, en Francesc Nonell, que li deien els seus pares.

Crims de família

Es mata per amor i es mata per diners. Més sovint el mòbil de l'acte definitiu és el patrimoni, que separa germans per l'herència, que desfà el lligam entre pares i fills. Vet aquí que un dia de l'any 1882 hi ha una baralla ben trista en un domicili de la ciutat de Mataró a causa de diferències familiars per una estricte qüestió de diners. El pare, esverat i fora de si, clava un ganivet de taula al seu gendre, enmig de l'espant de tota la família, i s'organitza una mena de sarau de plors i llàgrimes i crits demanant auxili. Quan arriba la policia el criminal no es vol entregar i acaba la història disparant-se a la boca un tret fatal. El gendre, però, va tenir més sort, i aviat es cura de la ferida.

Una altre escena de mort té lloc el dia 20 de maig de 1889 al carrer del Ravalet quan és assassinada Maria Mitjans. Resulta que a mitja tarda es presenta a la casa un gendre de na Maria, pare d'una nena que ajudava i vivia amb l'àvia, i que feia poc havia mort de verola. Enmig d'exclamacions de pesar el subjecte reclama la roba de la criatura com a record, i quan Maria puja l'escala per anar a buscar-la el criminal es llença sobre d'ella i li clava dues ganivetades al coll que la maten gairebé a l'acte. De seguida es dirigeix a l'Ajuntament i es declara culpable de tant salvatge i inútil mort.

Va ser la nit del dia 9 de gener de 1901 quan es produeix un crim que fa època, al carrer Bonaire, a les dependència de l'Ateneu Mataronès de la Classe Obrera. Es l'assassinat de Rosa Massuet de 23 anys, germana del conserge de l'entitat. El fet de ser una noia molt coneguda i ben considerada, i el mateix horror del descobriment del cadàver al safareig del pati de la casa, va fer que el crim de l'Ateneu, junt amb el de l'estació i l'execució de Rosa Boix, fossin les accions criminals més sonades. El cadàver el varen trobar el seu germà i altres socis de l'entitat després de cercar la noia dins la casa, i adonar-se que hi havia senyals de violència i de robatori. Tenia dues ferides al front i a diverses habitacions hi havia taques de sang, i varen trobar el calaix dels estalvis espanyat i sense les cent pessetes que hi guardava, i també faltava un rellotge d'or i una capa. Dies després la policia deté Anton Graupera de 22 anys com a culpable de la mort de Rosa, de qui era cosí. L'havia matat per robar-li els diners, perquè era un gandul i passava el dia jugant i sense fer res, i el denuncia la seva pròpia muller espantada pel crim. El judici amb jurats té

lloc el desembre del mateix any, li demanen pena de mort però el condemnen a la perpètua.

Un altre crim originat en l'afany de diners té lloc un dissortat mes d'agost de l'any 1919 al carrer de la Concepció. La jove Dolors Marquès, de 22 anys, passejava amb el seu promès i els pares del noi. Tots es dirigien cap al seu domicili, al número 38 del mateix carrer, però ella no sabia que no hi arribaria mai a la casa. I és que quan eren davant el número 18 el seu padrastre, Lope Garcia, de 39 anys, que era amagat dins un portal, es llença damunt la Dolors amb un ganivet a la mà que li enfonsa dues vegades al cos i la mata. L'assassí feia temps que perseguia la noia i la insultava pel carrer, sabia que havia de cobrar l'herència del seu pare i volia els diners per ell.

La *Gallega* víctima de l'economia de mercat

Era un quart de set de la tarda del dijous 2 de novembre de 1916, al carrer de Sant Francesc de Paula, just a la cantonada del Caminet que duu al carrer de Sant Antoni quan Ferriol Sauleda de renom *Canet* dispara dues vegades amb una pistola automàtica contra Jaume Armero, tocant-lo al cap. Després dispara tres cops contra Carme Andrés de renom *Gallega*, embarassada de vuit mesos, mentre intentava amagar-se a la casa 42 del dit carrer. Tots dos morien aviat.

Resulta que en Sauleda i la seva filla Josefa tornaven de la Guàrdia Civil de denunciar els insults rebuts d'una filla de la *Gallega* aquell matí a la plaça Pi i Margall, on es dedicaven a la venta de peix fresc. Esverats anaven pel carrer amb la mala fortuna de trobar-se amb els seus enemics. Llavors hi torna a haver crits i aviat dels insults passen a les amenaces, fins que en Jaume Armero treu un ganivet, i en *Canet* treu la pistola i els mata.

Feia mesos que una colla de venedores de peix havien donat una pallissa a la *Gallega*, arrendatària de la peixateria, perquè gràcies a ella havia baixat el preu del peix a Mataró, doncs havia aconseguit comercialitzar tonyina i bonítol que venia de Cantàbria. I això no li varen perdonar. El criminal, que també venia peix, era dels que no estava conforme amb els beneficis de l'economia de mercat, i mesos abans havia estovat la *Gallega* amb un garrot, deixant-la ferida de gravetat. I també havia

amenaçat la parella amb una pistola al Cafè de Mar, davant de molta gent.

El judici es va polititzar a causa dels republicans radicals, ja que entre els testimonis de la defensa hi havia l'Antonio Cuadras i Fargas, capitost dels deixebles mataronins d'en Lerroux. Varen comparèixer diversos testimonis i es va haver de llegir la declaració de Carles Fernandez, testimoni ocular dels fets, que moria poc després del crim a causa de la impressió rebuda. El fiscal qualifica l'acció de dos assassinat i un avortament, i el jurat, després de discutir una hora, considera culpables a pare i filla de l'assassinat de l'Armero i de l'homicidi de la *Gallega*, condemnant-los a cadena perpètua, i a pagar tres mil pessetes d'indemnització.

Crims de taverna

La cultura de la taverna té com a element característic la baralla entre borratxos i entre jugadors. Taverna sense violència és difícil de trobar, i només hi trobaràs noia honrada en un mal pas. Així que no ha de sorprendre gens que el dia 24 de febrer de l'any 1887, a les deu de la nit i a la porta del *Café del Siglo* del carrer de Santa Marta, matessin d'un tret de pistola al cap un jove foraster de 25 anys que vivia en una casa de senyores de vida alegre. A l'origen del fet un malentès entre dues persones que va resoldre de manera expeditiva un tal *Bagul*, que els guàrdies ben aviat detenen.

El joc ha dut a moltes persones pel mal camí, i a Mataró hi ha l'anècdota divertida d'un regidor de finals del segle passat, que la policia enganxa en una *timba* no autoritzada. Ara, però, fixemnos com aquest vici duia sovint a desastres com el que el mes d'octubre de 1899 té lloc a la *Cerveceria Nacional*, quan hi ha trets entre diversos jugadors que estaven fent una partida de *burro*, i la sort va fer que l'afer es ventilés només amb un ferit, que rep a la cama. Per cert el mes de febrer de 1897 el bracer Josep Massuet conegut com *Ballaruch*, emmascarat per no ser reconegut roba vora Can Portell a un altre bracer un rellotge i tots els diners que duia. Però va ser tan imprudent que s'acosta a la *Cerveceria Nacional* i intenta de vendre el rellotge, i amb la policia a l'aguait ben aviat el detenen.

Les tavernes eren lloc de molt de perjudici per la recta moralitat, i les baralles s'hi succeïen. L'any 1917 al Cafè del Centre n'hi ha una entre dos malavinguts que acaba de mala manera, quan un d'ells dispara amb una pistola Star a l'altre quatre trets i el fereix a la cama.

Crims selectes

La festa de Les Santes de l'any 1894 s'inaugura la primera i encara única plaça de toros de Mataró, situada al parc al costat del velòdrom. El dia de la glòria va ser el 27 a les quatre i mitja de la tarda, quan té lloc una *Gran Corrida de Toros de Muerte*, amb sis bèsties que executa el *diestro* Rafael Guerra de renom *Guerrita*. Altres toreros que repiquen a Mataró són: *Faico*, *Gallo, Minuto*, *Nene* i *Colón*, i en certa ocasió actuen les *niñas toreras*: *Lolita, Angelita, Paquita, Justita, Mariquita, Encarnacioncita, Julita*, però segons la premsa la *corrida* de les *itas* va ser *una lata de primera*.

L'aventura de les banyes va fer que uns mataronins s'engresquessin amb la cosa dels toros i organitzen una colla local de la qual és mestre en Frascuelo Chico, home de taverna i gresca, que el 20 de maig de l'any 1900 a les nou del vespre va ser objecte d'un atemptat. Venint de Santa Rita s'atura a la font del Primer de Maig a reposar i a fer un traguet, quan de sobte li disparen dos trets ferint-lo un en la cuixa. Adolorit i gemegant va com pot cap a la riera de Cirera i demana auxili als burots que mandrejaven a la caseta fiscal. S'ho va passar malament però en va sortir, i ben aviat tornava a matar toros, que era el que feia més bé. Com que s'anaven succeint els espectacles dolents i a la gent no era contenta l'any 1905 s'enderroca la plaça.

El dia 1 d'octubre del 1889 a les set de la tarda el rellotger Josep de Calasanç Riu, personatge molt actiu al món polític de la ciutat, i que vivia a la Riera, va ser assaltat al seu propi domicili per Joan Fornés conegut per *Petxina*. El tal subjecte intenta matar-lo amb una pistola *Lafaucheux* disparant-li al cor, però va errar el tret i només el va ferir a la part alta del pit. L'agressor que era un mala sort mig paralític va fugir quan als crits de la filla s'acosten els veïns a ajudar el ferit, i la policia el deté vora la presó, facilitant la feina a les autoritats que a empentes el fan entrar en edifici tan a propòsit. Quan el mes de desembre de 1891

té lloc el judici en *Petxina* rep com a just càstig dotze anys a la garjola.

Un afer ben estrany va tenir lloc el dia 3 d'abril del 1900. El jove pagès Ramon Juvany conegut afectuosament com en *Ramonet de Catalunya* surt de bon matí de casa seva amb el carro per anar a buscar menjar pel bestià. Es dirigia cap al Castell d'Onofre Arnau, quan pel camí de les Cinc Sènies tot d'una li disparen per l'esquena ferint-lo de poca gravetat. Vet aquí un misteri que encara dura, perquè després de fer la policia diverses recerques res no es va poder saber del misteriós criminal.

I acabem amb una mort d'espant. El matí del dia 25 d'abril de l'any 1918 a la lleteria del Camí Ral 69 hi entra un home demanant un vas de llet, i mentre Brígida Llibre, la muller del propietari, li posava, el subjecte l'escridassa dient que una vegada li havien servit llet enverinada que li havia produït un gran trasbals. I de sobte es treu un ganivet i el clava al ventre i al pit de la pobra dona, i mentre ferida fugia cap a l'escala encara li clava tres cops més a la cama. Les dones que hi havia a la botiga es varen posar a cridar auxili, llavors surt l'amo i duu la seva muller a l'habitació on ben aviat moria. L'agressor, el blanenc Josep Fàbregas, de 50 anys, fuig al carrer però gent que passava l'aturen i el lliguen amb cordes, fins que se'n fa càrrec la policia.

El suïcidi del noi de Can Boada, l'any 1847

"Dicen de Mataró con fecha 10 lo siguiente: Libre de la fuerte impresión que me causó un suicidio que por sus circuntancias y pormenores ofrece vasto campo á la meditación del filósofo y moralista, puedo de él dar cuenta á Vds.

Juan Boada, hijo de familia acomodada, había recibido una regular instrucción, adquirido conocimientos no comunes, poseía el afecto de sus padres á quienes profesaba respeto y amor, y disfrutaba de la mayor consideración y confianza entre sus conciudadanos, por su talento, compostura y moralidad. Buen hijo, escelente amigo, y aplicado al trabajo observaba una ejemplar conducta que le alejaba tanto de los vicios, como de las impetuosidades, é irreflexiones propias de la juventud. Educado en la religión de nuestros padres, visitaba frecuentemente y sin afectación el santo sacramento de la Penitencia, y nunca olvidaba cumplir con los deberes religiosos. Aunque padecía cinco años há

una enfermedad de pecho que le esponia á duras pruebas de sufrimiento, no buscaba la compasión de los demás con referirles los acerbos dolores que padecía, sino que grave en su porte y amable en el trato, sabia disimular tanto, que comprimiéndose y sufriendo mucho no proferia ayes ni quejas delante de personas estrañas. Pero estos dolores, este sufrir, que parecían ceder fácilmente al esquisito cuidado de sus padres y hermanos y á la esperanza de encontrar medios de curación, llegaron á causarle tal fastidio de sí mismo, que ha sido causa de que se suicidara con la mayor calma, con la mayor detención, y lo que es mas, con el convencimiento de que iba á cometer un crimen.

En efecto, en 3 del corriente junio se fue á primera hora á la fábrica de su propiedad, dispuso los trabajos de costumbre, dio órdenes , se entró á escribir en su despacho, y á las nueve de la mañana salió dirigiéndose solo y con paso firme y sosegado al exconvento de capuchinos de esta ciudad distante de su fábrica un cuarto de hora, donde se pegó un pistoletazo, habiendo aplicado el arma bajo su barba, y destruido por lo mismo todo su cráneo. Se encontró dentro de su gorra una carta y otra en su escritorio, escritas ambas con hermosa letra, puntuación y sin ningún borrado. Dicen así: 'A nadie se culpe por causa de mi muerte: un desarreglo terrible que hace algunos años no me deja un instante de reposo me obliga á suicidarme. En mi casa he dejado una carta para mi familia, la que hallarán en el escritorio de la fábrica. Juan Boada'.

Mataró 3 de junio de 1847. Queridos padres y hermanos: Cuando leeréis estas líneas ya habré dejadode existir. Estoy cansado de padecer atacado de una enfermedad crónica del estómago, que ha sido el origen de todas mis desdichas por espacio de cinco años. Hace ya mucho tiempo que me es insoportable la existencia: una terrible desorganización me hace llevar una vida desastrosa. Joven á la edad de 23 años, y tener que morir me es muy sensible, pero no me queda otro remedio: he probado todos los del arte, y á pesar de haber espelido la causa de mi enfermedad, soy víctima de sus fatales consecuencias que han destruido completamente mi naturaleza, reduciéndome á la situación mas deplorable. En fin, amados padres, podéis estar persuadidos que siento muchísimo tener que recurrir á un crimen para librarme de mis padecimientos. Vuestros grandes desvelos y costosos sacrificios han sido inútiles para corregir los fatales efectos causados por una enfermedad tan fastidiosa. Adiós,

queridos padres y hermanos, rogad al Señor por mí. Juan Boada".[1]

Dosrius

Vet aquí el poble més sanguinari del Maresme, segons que ens explica el rector que vetllava per la parròquia les darreries del segle dinou, en un dietari ben precís. L'any 1629 el moliner Manaut Seda és assassinat a casa seva. El 1647 Esteve Gel mort d'un tiro a la plaça del poble. El 1648 mort d'escopetada Bernat Matamala. Hi ha més morts per escopeta: el 1650 un suec de nom Bertran, i davant l'església Joan Pere Puigvert; el 1652 el batlle Pere Canyamars, el miquelet Isidre Riera, i Maria Terrades de Larich; el 1653 dos soldats de la companyia de Don Martí de Cardona; el 1654 un soldat de la companyia del capità Abad; el 1655 Joan Pedro, pagès de Canyamars, i Sebastià Salicrú de Villalba. L'any 1680 és mort a trets Jaume Auladell, a qui cadàver tallen la ma dreta i l'enterren al cementiri de Canyamars i l'han de desenterrar per dur-lo a Mataró, com mana el batlle de la ciutat, el cirurgià Nicolau Fornés. El 1689 mort d'un tiro Anton Gelpí. En temps de guerra, el 1706, mort en campanya el cirurgià Josep Saborit, i el 1714 d'escopetada Josep Saver, de Canyamars.

Més escenes de violència, ara del segle dinou. El 1856 el carreter de Can Gemmir és assassinat a ganivetades. El 1876 treballant al forn de Can Batlle de la Torre disputen dos paletes i un apunyala l'altre i el mata. El 1877 el pagès Gel de Canyamars mentre estava passejant per les seves propietats un emboscat li tira una perdigonada per l'esquena, va estar 24 hores sense sentit i en perill de mort. El 1885 Pau Nogueras de 26 anys, determina suicidar-se, i sota Can Tarrades es dispara al cap però la bala només l'hi travessa la gorra, es torna a disparar aquest cop amb més amb sort fent-se un tall de tres centímetres al cap, i com que només quedà malferit es tira al safareig de la dita casa, d'on el treuen els veïns encara viu, però moria al cap de tres dies. El 1897 és processat Josep Batlle, conegut com el fill de la Sagimona, acusat d'haver robat diners a diverses persones amb armes i violència, i formar part d'una colla de tres lladres, que són condemnats a sis anys de presó per cada un dels set robatoris

[1] *El Español* (Madrid, 22/7/1847).

comesos. El 1920 Jordà Debesa, de Castellfollit, es presenta al cafè i escridassa Gabriel Rodríguez fill d'Alhama (Almeria), surten al carrer i li dóna una ganivetada que el deixa sense ànima, i diu que es una venjança, que l'altre s'entenia amb la seva muller, segons que sospitava.

Teià

Un dia del mes de novembre de l'any 1900 Antoni Villanueva, Joan Pastor de renom *Juan de Roque*, i Josep Pastor maten de mala manera en Josep Manuel de la Cruz de renom *Borde*. La cosa va anar així. Els criminals i el mort, tots aragonesos, que treballaven en la construcció de la carretera de Teià, la nit del dissabte dia 3 anaven fent gresca cantant, ballant i tocant la guitarra pels carrers del poble, i de copa en copa i de taverna en taverna. A les deu entren a la Taverna d'Avall, prenen cafè, licor i fumen bons cigarros. Enduts per la saturació etílica comencen a disputar en *Borde* amb en *Juan de Roque*, i de res passen a tot, i s'enfaden, s'escridassen i cap al carrer. Enmig la fosca de la nit en *Borde* té les de rebre quan els altres es conxorxen, surten els ganivets i l'apunyalen. Malferit entra a la taverna, s'amaga a la cuina i crida que l'han matat a traïció, en aquell moment els criminals es tiren sobre d'ell i el rematen a punyalades. En el judici, el desembre de 1901, el dictamen forense afirma que l'hi havien clavat sis punyalades, i Juan Pastor és declarat culpable i condemnat a 14 anys de presó.

Llavaneres

El 7 de setembre de 1906 a Sant Andreu de Llavaneres, en una casa al veïnat de Catà hi vivien Joan Camps i el seu fill Ramon amb les mullers. El fill era d'un caràcter violent, havia estat a la presó per armar gresca, i sovint es barallava amb el pare per motius de diners i qualsevol cosa. El dia dels fets el malvat torna a casa el vespre, després de segar, quan els pares dormien, i esverat es posa a cridar que matarà la mare. Amb el soroll surt el pare de l'habitació mig vestit i en Ramon li clava un cop de ganivet a la mà, l'home per defensar-se agafa una destral i la clava al cap del seu fill embogit, que morirà hores després.

Detenen al pare de 60 anys tot i que era persona molt ben considerada al poble, però al judici, el dia 1 de març de 1907, es comprova que havia actuat en defensa pròpia i el deixen lliure.

El dia 11 de desembre de 1918 a les set de la tarda arriba el tren a l'estació de Llavaneres i la gent que vol anar al poble s’acosta a la tartana que feia el camí. Com que no hi cabien tots els que quedaven a terra demanen al senyor Mora que els deixi pujar al seu carro per fer el viatge. Un cop a dalt les vuit persones que hi cabien s'acosta un subjecte de mala aparença, el valencià Miquel Fortea, que demana per pujar, però com que era ple en Mora li diu que no hi cap, i sense cap mania el valencià treu un ganivet i el mata.

Els lladres d'Argentona

Som al segle dinou, quan les muntanyes eren plenes de rodamons a la ventura de la vida. A l'any 1870 una colla de lladres de camí ral se'n varen fer l'estella vora Argentona. A començaments d'aquell any, la gent del Maresme estava espaordida per l'agosarament de la quadrilla de malfactors que s'estaven per les rodalies dels poblets, robant i maltractant les persones sense cap mena d'escrúpol. Una de les seves accions més atrevides es va produir la nit de Reis quan van assaltar una colla de persones que feien el camí d'Argentona a Mataró, a les quals varen robar tot el que duien, deixant-les lligades. El succés va anar de boca en boca perquè feia anys que es vivia una gran tranquil·litat i no se sentia a parlar de fets d'aquella naturalesa.

Com que els robatoris es repetien en tot aquell sector de la riera d'Argentona, grups de vigilants es mantenien alerta per atrapar els malfactors, fins que un dia... Era el 9 de març de l'any del Senyor 1870, quan Francesc Pallaroles (a) *Tamboreu*, es va fixar en un grup de cinc homes de poca confiança que hi havia en un paratge vora Argentona, demanant ajuda a una parella de guàrdies civils formada per Climent Boter i Sebastià Grau.

Boter s'acosta al grup mentre als altres dos els envolten, i "con una calma imperturbable y grave" els pregunta què fan en aquell lloc. Els lladres, veient que no la podien dir massa grossa, la mentida, opten per acusar-se d'una falta menor i molt habitual en l'època i expliquen al guàrdia que es dediquen al contraban. Però mentre es feien de paraules, Boter, veient a la vora una escopeta

dels lladres, s'hi va acostant de mica en mica fins que se n'apodera en un ràpid moviment. Aleshores mana als seus companys que agafin una manta del que feia de cap del grup, que semblava contenir una arma. Aquest, però, es treu una pistola i dispara contra Boter sense tocar-lo, a la qual cosa respon amb un tret de fusell que deixa d'una peça el lladre. "Un nuevo disparo frustado de un bandido y una agresión con arma blanca de otro, amenazaron de nuevo la vida del valiente Boter", però aquest acaba rendint-los mentre els seus companys ho fan amb els altres dos.

Aleshores apareixen tres nous personatges que, interrogats, afirmen ser treballadors del camp que es retiraven cap a les seves cases. Els guàrdies els envien a una casa del veïnat a demanar auxili, però aleshores la pressa i l'interès mostrat per tots tres en marxar ben ràpid fa sospitar als guàrdies, que els criden l'alto, moment que aprofita el que anava més avançat per posar-se a córrer, aconseguint de fugir a la muntanya.

L'acció va ser tan sonada que de seguida es va obrir una subscripció pública per recollir diners per als tres que havien agafat els lladres, aplegant la quantitat de 1.404 rals, que els civils no varen acceptar, cobrant-los tots en Pallaroles. Els guàrdies civils varen rebre del Govern la creu de plata del mèrit militar i una menció honorífica. El cadàver del lladre mort va passar per una mena de trànsit social en ser exposat a l'Hospital el dia 10 de març, penjat d'una corda sota els braços. Fins i tot se li va fer una fotografia per memòria de generacions futures: "sent visitat de moltes persones de tota clase i de mares que portaven a ensanyar lo cos del malvat a sos fills per inculcar en sos cors odi a la perversitat".

En fer inventari de les pertinences de la colla es van trobar moltes armes blanques i de foc, objectes robats i robes amb taques de sang, comprovant-se per les declaracions que havien assassinat diverses persones en negar-se a pagar els diners que els exigien. Per la qual cosa, en ràpid consell de guerra, perquè el Principat era en estat de setge a causa de la revolta carlina, van ser condemnats a mort. Dies abans del judici, el sometent de Santa Susana va trobar, amagat dins una cova d'aquell terme, el lladre que havia fugit d'Argentona, el jove de 24 anys, Joan Capella, del Boló, a qui ocupen una escopeta, una pistola, dos ganivets, unes tisores, bales, etc.

La tràgica fi dels lladres té lloc el dia 13 d'abril a les 12 del matí, quan els duen a l'esplanada de la Ciutadella, a Barcelona, per a ser garrotats. Diuen les notícies dels qui ho varen veure que "cuatro de ellos fueron resignados y contritos a espiar sus delitos, pero el último hizo alarde de un cínico valor, resistiéndose a sentarse en el fatal banquillo, lo que fue necesario verificar a viva fuerza". I així s'acaba l'exemplar historia dels lladres d'Argentona. Vet aquí el destí dels dolents.

Argentona

El 16 de desembre de 1883 a les sis de la tarda en Josep Saborit arriba a la seva casa de pagès quan de sobte dues persones se li tiren a sobre amb destrals a les mans i molt males intencions. L'home es posa a lluitar contra ells i a cridar ben fort demanant ajuda i els criminals, que esperaven fer una feina més neta i ràpida, s'escapen. En Saborit va rebre dues ferides, una de lleu i una de més greu. La policia aviat deté els malfactors, que eren els germans Joan i Andreu Grau, de 20 i 15 anys, que treballaven en una casa de pagès veïna i que varen cometre l'acció moguts per l'ànim de venjança. I és que en Saborit havia acomiadat en Joan, que abans treballava per ell, a causa d'un fosc robatori de diners. A en Joan el condemnen a 15 anys i a l'Andreu a 8.

Cabrera

El 21 de juny de 1885 troben el cadàver d'Isidre Guell al seu domicili de Cabrera, i va ser una escena de pànic veure'l xop de sang i amb catorze cops de destral. Resulta que els germans Isidre i Josep Guell vivien junts en una casa de pagès, i aquell dia de mala sort a les quatre del matí en Josep marxa amb el carro ple de verdures cap al mercat de Mataró. Després de vendre-ho tot torna al voltant de les nou, i troba el germà mort a destralades, amb el cap gairebé separat del tronc, i la casa regirada, havien obert els calaixos i robat diverses pertinences. En les diligències que fa la policia uns nens expliquen que cap a les set havien sentit crits a la casa Guell i vist sortir un home amb brusa i barretina, tacat de sang i amb una destral al coll.

Els nens expliquen al seu pare que l'home que havien vist era Isidre Serra, una persona que es barallava amb molta gent. I ja en va tenir prou la policia per anar a buscar el dit personatge i encomanar-li el mort. El detenen mentre treballava en una pedrera d'Argentona, i asseguren els experts que al seu domicili hi havia moltes proves del crim. Però els químics diuen que les taques de la destral no són de sang, i els nens confessen que no havien vist res, i que havien acusat en Serra obligats per unes dones. Resulta que el suposat malfactor era liberal i el poble de Cabrera era dividit en dos bàndols, els d'en Serra i els carques, que li volien mal. Així que al judici fet el maig de 1886 l'absolen per manca de proves. I encara no sabem qui va fer anar l'eina.

El Masnou

El març de l'any 1888 a Masnou assassinen a Maria Capitan, que tenia 77 anys, nascuda a Sariñena (Huesca), havia estat cantinera a la guerra d'Africa, i vivia al carrer Sant Agustí 16. La Maria acollia persones necessitades a qui donava sostre per molt pocs diners, i dos d'aquests, el cec Vicente Gil i el coix Pantaleón Gonzalez, la maten per robar-li els estalvis. Els veïns donen l'alerta dos dies després de comès el crim, en no sortir la dona a recollir fems per la carretera, com tenia per costum. I la policia la troba degollada i amb cinc punyalades al pit. El judici té lloc el novembre del 1890, i els condemnen a mort, però els indulten.

Un mal dia de juliol de l'any 1908 a l'Avelina la varen matar de mala manera. Amb 24 anys, bonica i un sol de criatura, feia de modista i era l'alegria d'una ampla clientela. Fins que va ensopegar amb l'Andreu Fornells i la seva muller, gent que arrossegava una vellesa trista de pidolaires. En aquells temps de fa molt de temps, quan la televisió no ens explicava la vida dels altres, els crims eren una dels pocs entreteniments d'una societat definitivament avorrida. A l'any 1908 l'assassinat del Masnou va satisfer a gust de tothom la quota de pànic col·lectiu. La involuntària protagonista dels fets era Avelina V., de 24 anys, "agraciada joven (...) simpática y vistosa, bien constituida, que ejercía el oficio de modista con buena clientela, hija de una honrada familia que se habia captado siempre la buena voluntad de sus conciudadanos". I els malèfics criminals eren el matrimoni format per Andreu Fornells, que tenia 60 anys i era d'Argentona,

i la seva muller D. G., de 58 anys, natural de Vilanova, "él de oficio desconocido y ella ejercía de comadrona, si bien era poco solicitada; con escasas amistades, vivían pobremente, y llegaron a poner en los últimos días de manifiesto su miseria, solicitando privadamente la caridad".

Ja tenim dibuixats els actors del drama que va succeir al carrer del *Rastrillo* núm. 14, a la ciutat del Masnou el diumenge 5 de juliol de l'any 1908, a la una de la tarda. Vet aquí els fets precisos: "La víctima (...) estava sola a casa seva a causa de que la seva mare havia anat a Barcelona pera veure al seu pare que era sereno d'un vapor. Cap a las 12 y mitja si va presentar a casa seva una dona ab la que ella hi era molt amiga y la va convidar a que anés a casa seva i agafantla per el bras y simulant gran efecte, se la va emportar, essent molt ben rebuda per el marit d'aquella criminal. Un cop a dintre van tancar la porta; els vehins diuen que van sentir crits, pero com que era un matrimoni desavingut no ne van fer cap cas".

Va ser llavors que assassinen la noieta, i quan entra a la casa la Guàrdia Civil del poble es troben una escena tràgica, l'Avelina estesa a terra enmig d'un devessall de sang: "tendida en el suelo, con la cabeza casi cortada y nadando su cuerpo en un gran charco de sangre". El forense de Mataró, el senyor Cruzate, va ser més precís dictaminant que el cos havia patit disset ferides, dues de les quals, mortals de necessitat, ja que tallaven les artèries. També explica el metge que la noia s'havia resistit enèrgicament contra els agressors que amb dos ganivets l'havien assaltat.

Una vegada comesa l'acció, espantats els criminals, renten de sang les armes del crim, i no van a casa de la noia a robar, com era la seva intenció i mòbil del crim, sinó que agafen el tren de seguida, a tres quarts de dues i: "se dirigieron a Premiá de Mar, donde solicitaron del vecino del pueblo P. G., una cantidad en dinero para marchar a Francia; dicho vecino les negó la cantidad y se apresuró a delatar el crimen, mientras los delincuentes estaban en el tren camino de Barcelona". Una vegada a la capital sense recursos i anant a la deriva "se presentaron en el Gobierno Civil a las once de la noche, en donde quedaron detenidos".

Arran la denúncia rebuda a Premià, la Guàrdia Civil del poble notifica a la del Masnou el fet, i aquesta, espenya la casa trobant l'horrorós panorama. La gent del poble va viure intensament aquella malifeta en una noia tan estimada, i quan arriben els assassins duts per les autoritats: "Tot el poble en massa, com may

se habia vist, els espera al pas dirigintels tota mena d'insults, y trevalls costà a las autoritat pera que el poble no se fes justícia ell mateix". El judici va tenir lloc els dies 21 a 23 de febrer de 1910, al Palau de Justícia de Barcelona, essent ambdós declarats culpables, i condemnats a trenta anys de presó, on, degut a la seva avançada edat, devien morir.

Caldetes

L'amor és així i també honest, o esvalotat, o histèric, gràcil, engrescador, o a preu fet. Es casen pel patrimoni i a vegades per què t'estimo. Però és que hi ha promesos que s'ho amaneixen ben embolicat. Vet aquí, i no és mentida, que el mes de setembre de l'any 1916 dos enamorats de bona família, en Ricardo Volatrón i la senyoreta Pepita Quero, s'estaven fent manetes al Restaurant Colon a Caldes d'Estrac. Població costanera que els barcelonins de casa bona havien contaminat d'afectació i cases d'estiueig. Parlaven d'amor i del futur, i és veu que Na Quero no li posava bé la felicitat al tal Volatrón, i el noi enfadat i sense manies es treu de la butxaca una pistola i dispara sis trets contra la noia, però nerviós per la febre del negoci que no surt bé només la fereix al braç. Sembla que no es devien arribar a casar. O potser sí, ves a saber.

Vallgorguina

Un mossèn de Mataró en un sermó que engega un dia de Les Santes del segle divuit qualifica els pagesos com *los imbèciles del campo*. I tenia raó, perquè a Vallgorguina eren de por els homes del camp, i per ben poca cosa ho deixaven tot fet un fàstic de sang. La història que segueix és de neguit i de mort, i té com a protagonista un vallgorguinenc fora de si, que el mes de juliol de l'any 1898 converteix el poble en un cementiri, i una mica més que el deixa despoblat. Si, poble despoblat, ja ho veus, quin disbarat. Es que el pagès del costat li deia que aquella mitja hectàrea era seva que ja el seu avi la plantava, i que me l'has de tornar. El rector volia posar pau entre els dos homes, però la raó era del que demanava la devolució, i la raó és la raó. Així que enfollit per la terra que li volen prendre i sense embuts, va a casa

del rector Antoni Dachs i aquest cop és ell qui posa la penitència, a base de pistola i bales, i deixa cadàver el mossèn. Però la venjança és dolça per el que l'assaboreix, i després li va venir el torn a l'enemic, que era l'amo de l'estanc, i quan entra a la seva botiga no va a buscar cigarros ni paper de fumar, és la vida d'un home que vol, i dit i fet, dos trets i un segon cadàver a l'inventari. Després de tant desajustades accions i veient que d'aquella manera no anava enlloc remata la feina amb un darrer tret, però aquest cop és el seu cervell que rep l'enèrgic argument. I així s'acaba la història de les terres que costen la vida de tres homes.

Robar els pagesos

Les cases de pagès amagades enmig de les muntanyes del Maresme, d'antic han patit la ma de ferro dels malfactors, que han trobat en el robatori als pagesos aïllats una manera fàcil de guanyar-se la vida. Hi ha moltes històries que tenen per protagonistes els camins feréstecs de la terra, i els homes dolents que s'hi amagaven. El mes de febrer de 1877 l'agutzil Clement Boter deté el lladre de renom *Corralé*. De fet detenen a quatre individus armats per anar a la guerra, i entre ells hi havia el subjecte esmentat, que havia format part de moltes partides de malfactors que treballaven a ple rendiment als pobles de la comarca.

El gener de 1904 en la nit del dia 21 una parella de mossos d'esquadra detenen en un descampat a Joan Vilanova conegut com el *Garbat*, de Sant Feliu de Codines, duia un ganivet molt gros, i després d'hàbil interrogatori declara que pertanyia a una partida de cinc lladres i que estava esperant els companys per anar a la feina. Dels seus amics parla d'en *Carbonera* i en *Sobredent*, que es reunien a la fonda *El Automòvil* a Barcelona. Ho explica tot i la policia deté amb facilitat tota la banda que tenia atemorida la comarca, sobretot els hortolans, doncs no passava setmana que no assaltessin els carreters quan anaven a Barcelona.

El mes de setembre de 1910 hi ha desori a la carretera de Premià a Masnou, i és que un parell de malfactors es varen dedicar a assaltar els carros que passaven per l'indret, i varen fer tanta feina que en roben més de trenta, gairebé tots ells anaven cap a Barcelona a dur llegums als mercats. Però és clar, els

lladres es varen passar una mica i en un dels robatoris els veuen una parella de carrabiners que agafen en Josep Calvet de Manacor, de 28 anys. Explica que el seu soci era el *Gravat* de Badalona, i també l'agafen quan esperava el tren a l'estació de Badalona, i diu que el seu nom és Jaume Pla, de 23 anys.

Crims de muntanya

Vet aquí la història d'uns crims terribles que ara fa molts anys varen tenyir de sang les muntanyes de Mataró, pels camins que menen a Canyamars. Va ser l'any 1921 quan els fets tristos de violència es produeixen, i comencen amb un crim d'espant.

Un dia del mes de setembre, tot i la boira de tardor i un cel que amenaçava pluja, la pagesa Teresa Collet de Can Penas, masia situada al lloc de Manyans, surt de bon matí de casa seva per anar a vendre a la plaça de Mataró, duia el cistell carregat de llegums i algun conill, i esperava fer calerons. Però la fortuna li'n guardava una de ben trista, de sort. Què va passar no ho sabrem mai, el cert és que ja entrada la nit, i veient que la Tereseta no tornava a casa, el seu marit va a denunciar el fet a la policia de la ciutat. De seguida s'organitzen colles d'homes per a la recerca de la dona, i després de regirar els boscos de l'entorn, en mala hora troben el seu cos degollat al lloc conegut com la creu d'en Serra. El mòbil del crim va ser el robatori, però la recerca del malfactor va ser ben difícil. Després de diverses recerques, i perquè no semblés que no feien res, les autoritats detenen el pagès Pere Macià de renom *El Caldetes* i la seva muller, que vivien al mas de Can Canyameres, molt a la vora del lloc del crim, però aquests no volen carregar amb el mort, i com que no hi havia proves de la seva participació en el fet, al cap de tres mesos són posat en llibertat.

El mes d'octubre, quan encara era ben viva la memòria de l'assassinat de la Tereseta de Can Penas, es produeix un fet molt assemblat que hauria pogut acabar amb tragèdia. I és que un home emmascarat assalta a Dolors Jané, la masovera de Can Silvestre de Canyamars, i a la seva amiga *La Carinya*, quan anaven pel Camí de la Serra cap a Mataró, i eren a l'alçada de Can Xerrac. El bandoler les hi demana tots els diners, però elles ben valentes, i sense espantar-se de la destral amb què les amenaçava el dolent, es posen a cridar a cor-que-vols, i el lladre

desconcertat fuig de pressa. La policia s'esvera i dels informes dels pobles veïns hom s'adona que fets de la mateixa naturalesa es repetien les darreres setmanes als municipis de Dosrius, Arenys, i Llavaneres. Comptat i debatut aquest cop els entesos donen la culpa dels disbarats a un tal Ferran Tallada i Comas, lladre d'ocasió que treballava sota la marca de garantia de *Senyoret de Pineda*. El busquen per les muntanyes però res de res, i els crims queden sense descobrir i tothom espantat.

Però el mes de novembre hi ha un crim encara més sonat a les muntanyes. Mentre feien un escorcoll al turo d'en Dori els guàrdies Joan Vidal i Salvador Casanovas entren en una cova per revisar-la, i des de dins algú els dispara i mata en Vidal d'un tret a la cara. En Casanovas, sense sang a les venes, fuig esperitat i demana ajuda a crits. Ben aviat un gros contingent de gent d'ordre s'acosta al lloc i recullen el cadàver, però l'ocellot malèvol s'havia fet escàpol, i a la cova hi troben algunes de les seves pertinences, estris de cuina, oli, sal, aigua, una olla de mongetes a mig bullir, cartutxos, i altres andròmines. Com que aquesta era massa grossa es posa en estat d'alerta les autoritats dels pobles de la comarca i al cap de poc es deté vora els Vivers a Argentona al *Senyoret de Pineda*, que diu que ell no en sap res de tant espantables accions. I un cop més la manca de proves fa que, després de tenir-lo dos mesos a la garjola, deixin lliure un sospitós. Els crims es varen acabar, i tothom va tornar a viure tranquil. Fins i tot el criminal, que encara no sabem qui és.

La batalla de Badalona

La tarda del dia 27 d'octubre de 1900 a Barcelona corria la veu d'un immediat sollevament dels carlins, i el rumor era tan fort que les autoritats varen fer diverses detencions entre capitostos del partit. Certament, el mateix dia cap a les set de la tarda a Badalona, tres colles d'esvalotats carlins amb la gorra vermella ben posada i les escopetes amb la baioneta calada en fan una de les seves. Un grup ataca la caserna de la guàrdia civil en la qual hi havia set membres del cos comanats per un sergent, i després d'un tiroteig de llamps i trons els vint assaltants marxen deixant un mort al carrer. Una altre colla ataca la guàrdia de sis carrabiners comanats per un tinent que vigilava la costa, que engeguen a passeig la dotzena de revoltats que s'acosten. I un

tercer grup també de poques persones ataquen els municipals amb la mateixa trista sort.

En definitiva l'aventura surrealista d'uns d'al·lucinats que al crit de Carles II es pensaven fer alguna cosa, i que varen acabar amagant-se a les muntanyes. Que hi havia una certa organització ho demostra el fet que un altre escamot de trenta s'aixeca a Fígols, on desprès de lluitar amb la guàrdia civil i deixar dos morts a les muntanyes, es fan escàpols. Un cop l'operació era fallida els capitostos de la carlinada diuen que ells no en sabien res, i se'n renten les mans.

La guerra d'en Soques

En Manuel Puigvert i Dausà (1843-1913) conegut com *Manel Soques* o *Manel de Calella* és un dels protagonistes de la tercera carlinada, quan per mèrits de guerra és nomenat coronel carlí. Alcalde de Calella dues vegades, intenta el darrer aixecament carlí, que va ser una mena de broma que té lloc el setembre de 1906. Ell i una dotzena de tocacampanes criden a la revolta amagant-se a les muntanyes de Can Carreras sobre Calella, des d'on en Fargas, en *Pau dels Frares*, en Joan Pera de *Cals Ous*, i una dotzena més d'esverats, tenien pensat de fer caure la dinastia isabelina.

El dia 15 es reuneixen entre Pineda i Sant Pere de Riu, on els veu la guàrdia civil i hi ha un tiroteig, i per les muntanyes passen cap a Maçanet. Fan la viu-viu al Montnegre unes setmanes, tiren trets contra els guàrdies a Tordera i altres lloc, i mig moren de pena. El mes d'octubre la guàrdia civil fa un registre a casa d'en Pera que dormia ben tranquil, el detenen i aviat canta que tenien les armes amagades en la teulada de l'Ateneu, que havia estat el feu dels carlins del poble. Una altre partida carlina s'aixeca a Valls però no dura ni un dia, i els caps carlins es desentenen un cop més d'una acció preparada a sang calenta.

Els d'en Lerroux contra els carlins

El diumenge 11 d'octubre de 1908 es fa un gran aplec carlista al santuari de la Misericòrdia de Canet de Mar, però als partits d'esquerra no els va fer cap gràcia. Els republicans radicals es

manifesten contra l'acte recordant els crims carlistes, i durant setmanes a través de la seva premsa escalfen els ànims. A la tornada amb tren de l'aplec els carlins de Mataró desfilen uniformats, en formació militar als acords d'una marxa i amb les seves banderes, una mena de tràgala pels contraris. Pugen de l'estació carrer Churruca amunt enmig d'una gentada que s'havia reunit per insultar-los, i eren difícilment continguts per la guàrdia civil a cavall. Augmenten els crits i d'entre la multitud surten dos trets, es produeix un gran neguit i confusió i tot són corregudes, marxant la majoria de la gent cap a casa. Al carrer Churruca, abans d'arribar al de Gravina els que duien la bandera són agredits, es tornen a sentir trets i els civils fan un carga i detenen sis persones. Els de la bandera continuen per carrer de Lepanto amunt fins la Rambla, on una colla de radicals que hi havia al carrer de la Mercè se'ls tira damunt, i es tornen a sentir trets.

Víctimes del conflicte varen ser el radical Eduard Sala (35 anys), mort de bala, Vicenç Reix (40) i Brauli Vives (37), ferits de bala que milloren aviat. Com a causants dels trets detenen Francesc Llobet, i altres radicals, però els del seu gremi engeguen una gran campanya de suport, en la qual hi intervé la filla de Jaume Ibran, aquell republicà de Mataró que maten els carlins a Breda l'any 1875. Que denuncia "la vil canalla carlo-clerical", afirmant que s'ha d'exterminar el carlisme que reneix gràcies al pacte polític de Solidaritat Catalana. També és detingut per part dels carlins Josep Roca de renom *Morralaco* a qui acusen de disparar contra els radicals. En el judici fet el mes de juny de 1910 el carlí és defensat per dos advocats mataronins de la seva ideologia, en Xammar i en Julià. Processats tots per delictes de sedició, homicidi i lesions, el cas acaba com el rosari de l'aurora per manca de probes. Al mort el varen enterrar, i ja està.

La mort d’en Nonell

El dissabte 21 d'octubre de 1911 una colla de pistolers a sou d'en Lerroux assassinen al carrer de Montserrat un militant del republicanisme autonomista. El jove Emili Nonell queia ferit mortalment, a mans del fanatisme polític degut a les eleccions municipals que s'acostaven, i l'enfrontament entre dues fraccions de l'esquerra, que acusaven de corrupció els regidors contraris.

Els socialistes havien desfet la seva aliança amb els radicals i havien format la *Conjunció Republicano-Socialista* (CRS), que aplegava el PSOE, el Centre Autonomista Radical i la Unió Federal Nacionalista Republicana, cosa que no va agradar als radicals, que veien perillar les seves tres regidories a l'Ajuntament, per la qual cosa engeguen una dura campanya d'amenaces i insults contra la CRS. El *Partido Republicano, Democrático, Radical* comptava amb grups violents, que demanaven l'acció directa contra els enemics polítics, i era públic que aquests exaltats feia poc havien rebut armes i fet proves de foc al Pericó.

Cap al tard del dissabte 21 la CRS celebra el primer míting electoral al Centre de Classes, el local socialista del carrer de Santa Marta, i quan acaba l'acte, passades les onze de la nit, els participants marxen en grups. En un d'aquests, de set persones hi havia en Jaume Nonell, president de la junta de la CRS, i el seu fill Emili, de 22 anys, caixer de la Joventut Federal. Mentre es dirigien al seu domicili, al carrer de Montserrat un grup de pistolers dispara contra ells, deixant Emili greument ferit. De seguida el traslladen a la farmàcia Borda, a la Rambla, però res es va poder fer per salvar-li la vida. La premsa local ressalta la culpabilitat dels "grups revolucionaris radicals", i hi ha dotze detencions entre aquella genteta, però la manca de precisió i les contradiccions entre els testimonis varen fer que fossin declarats innocents, quedant l'assassinat impune.

Els sindicats a sang i foc

Vet aquí que molts sindicalistes del vuit-cents varen considerar que la manera més enèrgica d'aconseguir la fraternitat entre els homes era matar burgesos. A tal fi apliquen tècniques expeditives a base de bombes i pistoles, entreteniments que a Mataró varen fer més distreta la vida de patrons i encarregats de fàbrica.

Varen ser els anys vuitanta en què els carrers de moltes ciutats, i sobretot de Barcelona, s'omplen de sang vessada per la bogeria dels fanàtics, però l'any 1872 a Mataró ja té lloc el primer atemptat d'aquestes característiques. El dia 21 d'octubre a les nou del vespre el fabricant de gènere de punt i enginyer industrial Jaume Baladia és víctima d'un intent d'assassinat mentre passejava per la Riera. De sobte, i per l'esquena, se li acosta un

home amb una pistola que li dispara, amb tan mala punteria que el tret falla i només li fa un forat als pantalons. Baladia abans que el criminal hi tornés es llença sobre d'ell i li agafa la pistola, i amb l'auxili d'altres persones que passaven per l'indret poden detenir el malvat.

Però el temps més àlgid en la violència sindicalista es produeix els anys vuitanta. L'any 1882 disparen contra el jove Frederic Fonrodona, enginyer industrial i gerent de la fàbrica Fonrodona i Companyia, coneguda com a Can Bonet, on hi havia una dura vaga. El dia 4 de febrer surt de la fàbrica a les set de la tarda amb dos obrers amb els quals tenia amistat, i en arribar a la vora de Can Sisternes li disparen per l'esquena dos trets uns individus que aprofitant la fosca de la nit eren amagats a la cantonada de les Figueretes. Una de les bales el va tocar ferint-lo de poca consideració a la cadera. Els criminals es varen fer escàpols i tot i les recerques de la policia moments després, no es va aconseguir detenir-los, i a manca de testimonis el crim va quedar impune.

L'any 1883 hi ha tres accions criminals dels sindicalistes a causa de les lluites socials del moment, en un període àlgid de vagues i acomiadaments. El mes d'abril el fabricant Josep Arenas, propietari de la filatura del carrer Lepanto coneguda com *Vapor Nou*, passejava per la plaça Santa Anna amb companyia de la seva muller quan dos homes li disparen per l'esquena i fugen. Tot i les ferides Arenas va a peu a casa del metge Alabau on rep els primers auxilis, i uns dies després li treuen la bala. El mes de juliol al carrer Sant Francesc de Paula, a casa de l'encarregat de la filatura Arenas, explota un cartutx de dinamita que arranca les portes, tira a terra parets, i parteix el llit on dormia la sesta l'encarregat, que no es fa cap ferida. El mes de desembre li toca a l'encarregat de la filatura de la societat Baladia i Sala, coneguda com a *Can Massot*. Quan es dirigia a la fàbrica, a l'alçada del carrer de Sant Antoni, se li acosten dos homes que li disparen per l'esquena tres trets, ferint-lo greument, els criminals corren cap el carrer Balmes i s'escapen, però la víctima amb els dies millora i salva la vida. Els tres crims de l'any 1883 varen quedar tots impunes.

El mes de febrer de 1885 els criminals varen aconseguir matar una persona, fet que els devia d'agradar força ja que els situava més a la vora de la fraternitat social. El mort va ser Josep Rovira i Socias conegut com *Nisa*, de 32 anys, encarregat de la filatura de la raó social Mas Germans del carrer Sant Joan. Eren les cinc del

matí i en Rovira tot anant cap a feina passa per la cantonada del carrer de Sant Francesc amb el que va cap al carrer de Sant Antoni, quan un home baix amb la cara amagada per un tapaboques, que el seguia feia una estona, li dispara per l'esquena, i fuig carrer avall. Malferit arriba a la fàbrica, i avisat el metge li treu la bala, però les avaries eren massa greus i mort poc després. El dia 1 de març els seus companys posen una corona a la seva tomba, i per donar solemnitat a l'acte surten de la fàbrica a les 11 del matí precedits d'una nombrosa banda de músics que tocava una marxa fúnebre, arriben al cementiri i es fa una missa. Com a sospitosos detenen als obrers anarquistes Orriols, Saborit i Cabastré, però no hi ha proves de la seva implicació i aquest crim també queda impune.

El novembre de 1890 hi ha un atemptat contra el magatzem que tenia la societat Fills d'Antoni Escubós a Barcelona. Es tracta d'una càrrega de dinamita que explota a les set de la tarda i destrossa el despatx però no fereix ningú. Els obrers de la fàbrica de Mataró envien un telegrama: "Treballadors fàbrica protesten indignats del vil atemptat perpetrat ahir, reiteren adhesió i estima dignes patrons i manifesten estar contents i satisfets del seu comportament".

Per aturar el vandalisme el govern engega una política de repressió sense manies, liquiden els anarquistes a través de procediments expeditius, i torna la pau als carrers. I llavors, per els fabricants, a qui no agradava la idea de deixar-se matar sense fer res, comencen uns anys d'alegria, que només s'han d'amoïnar pels insults de la premsa radical i socialista. Però la felicitat no els havia de durar massa temps, ja que els filòsofs de l'avenir treuen les pistoles de l'armari i esperançats per l'exemple dels camarades de Moscou es tornen a llençar a matar. Així la dècada dels anys vint Barcelona es converteix en un escorxador d'obrers i patrons a mans del Sindicat Únic i el Sindicat Lliure, sempre en cruenta batalla.

Poc després de fundar-se el Lliure a Mataró ja hi ha un assassinat. El dissabte 5 de juny de 1920 al carrer Gravina, a les deu de la nit els de l'Únic assassinen Joan Torres de 62 anys, obrer de la metal·lúrgia *Klein*. Després de sopar amb la família va anar a sentir sardanes a la plaça Santa Anna i s'asseu al Cafè del Centre, on el varen anar a buscar dos homes amb els quals el veuen marxar en direcció a casa seva. Entra a l'estanc de la cantonada del carrer Lepanto, i acompanyat baixa per aquest

carrer i en girar cap al carrer Gravina, en direcció al de Sant Agustí, li claven tres ganivetades que el deixen ferit de mort. Membre del Lliure, a l'enterrament un representant dels sindicats catòlics glosa la figura humana del mort. I tot i que es varen fer algunes detencions com que ningú no havia vist el crim no va passar res de res. Un altre assassinat econòmic pels malfactors.

El darrer crim sindical que relatem va anar al revés. Aquest cop són els del Lliure que colpegen els de l'Únic, en un atemptat amb morts el mes de març de l'any 1921, que va sotraguejar la ciutadania. Els fets varen transcórrer de la següent manera. A les tres de la tarda a la fonda El Suís, coneguda popularment com *Ca l'Aragonès* a la Riera, davant el col·legi del Cor de Maria, hi havia, asseguts a la taula fent-la petar, un grup de coneguts sindicalistes, en Josep Ventura (25 anys), en Joan Saus (24), en Miquel Juvany (34), en Conrad Julià (28), en Joan Renter (25), i un tal Bellavista. De sobte quatre forasters que eren prenent cafè al mateix establiment es treuen unes pistoles, fan aixecar les mans als del sindicat i comencen a disparar a raig contra ells. A resultes del tiroteig moren Ventura i Saus, i resulten ferits de gravetat Juvany, Julià i Renter. També encaixen algunes bales dues persones d'altres taules, el jove Miquel Jornet (19), i Albert Claveria (25), empleat de la Fonda de Montserrat.

Els pistolers, que tenien una colla de suport davant la fonda, fugen Riera avall seguits per un tal Floris que els dispara, contestant els criminals amb les seves armes. A en Floris el detenen els carrabiners, i un grup de soldats d'artilleria del regiment de la ciutat, junt amb guàrdies municipals, persegueixen els malfactors pel carrer Sant Josep i en detenen cinc. Ben aviat una multitud d'obrers es reuneix a l'entorn de l'Ajuntament al crit de "mateu-los", i els municipals detenen Juli Pi[2] que dirigia la protesta, aquest feia poc que havia sortit de la presó, on havia estat detingut per motius polítics. L'endemà hi ha vaga general seguida a moltes fàbriques, però cap botiga no va tancar. I davant el perill de violències el Governador envia soldats de cavalleria que circulen per la ciutat, tot i així l'ordre no es va alterar. Vet aquí el detall del crim social més sagnant que ha viscut la ciutat de Mataró, tranquil·la ella.

---

[2] El senyor Pi molts l'hem conegut de petits, perquè tenia una popular botiga de tebeos a la Riera.

De Amore

Bordells, cases de tolerància, "non sanctas", de barrets, de senyores i lupanars, que s'han dit de moltes maneres els centres que l'economia eròtica ha obert pels necessitats de complement afectiu de la canalla febrosa. I no és cosa de quatre dies que a Mataró hi ha vici. Res de res, ja fa més de quatre-cents anys que tirem de veta. I la cosa va arribar a prendre unes dimensions tals que l'any 1571, en un Mataró que no arribava a mil ànimes mal comptades, els regidors es varen reunir en magna assemblea el dia 7 del mes d'abril i després de regirar l'afer i pensar-ho bé manen que totes les dones "que viuen malament del cos (..) sien tretes y foragitades", les que vivien bé dels cos podien continuar a la ciutat. Atenció, s'ha de saber que les feien fora del nucli habitat, però es podien quedar a la vora, en cases properes per atendre urgències diverses.

La llunyania del temps no ens ha d'amagar conxorxes més properes. Penso en els sàtirs, autodidactes esverats que a l'aguait en la foscor de la nit o amagats en paratges boscosos, assalten noies amb molt males intencions. La premsa relata fetes d'aquests personatges que esperen les hores de la nit per actuar, al parc o als carrers sense llum. També sàtirs de flassada que amb bones paraules aconseguien el seu desig. De l'aventura d'un d'aquests d'estil dolç ens en parla l'any 1812 el notari Joan Vila que posa sobre paper la declaració de Josepa Canal, soltera i bona minyona, que es queixa que Agustí Auget, soldat de la guàrdia del tinent coronel Manuel Llauder, l'any abans "me solicitó y conoció carnalmente baxo palabra de casamiento de lo que quedé embarazada", motiu pel qual desapareix del planeta terra, i la noia demana que el busquin. ¡Santa innocència.

De les servituds de la carn la primera meitat del segle dinou en sabem poca cosa. Només ens confirma l'eròtic tràfec una notícia del 1816 que dóna prou pistes per saber que Mataró passava el que passava a tots els racons de la galàxia entre homes i dones. Notem que el bisbe de Barcelona opinava que era ciutat on els mals hi arrelaven amb força. En aquell any una noia de taverna, na Josepa Pujol, coneguda com la *Chica de Catalunya*, junt amb la seva amiga Antònia Duboi duen homes a casa on intercanviaven sexe per diners.

L'any 1832 consten pecats en una horta situada en un tram no edificat del carrer de Santa Marta. Per aturar-ho l'ajuntament

acorda arreglar els viaranys, per: "evitar los actos clandestinos, indecentes y escandalosos que sin duda se cometen y pueden cometerse con toda seguridad al abrigo de las llamadas tancas, estrechez y obscuridad de dicho camino transversal". La cosa era organitzada, i és que el pagès llogava barraques: "ha formado una detestable guarida que sirve de lupanar en donde se cometen los mayores escándalos al abrigo de los frondosos márgenes que para el resguardo de su huerta ha formado". N'hi havia tant de vici que l'any 1836 es recullen a l'antic convent de carmelites les dones de "mala conducta".

Les darreres dècades del segle, un temps de gran activitat econòmica, la ciutat viu un període positiu de creixement en tots els ordres, més habitants, més edificis, més fàbriques, més botigues, i és clar, més cases de barrets, o sia creixement també del sector serveis, on els obrers, afavorits pels alts salaris que es pagaven a la ciutat invertien els excedents. I tot és alegria, de misèria i enfermetats, però alegria. L'any 1878 al carrer Sant Agustí s'instal·len dues "deidades encantadoras", però el seu regnat va durar poc ja que els municipals les fan fora de la ciutat. El desembre del 1884 obra al carrer Sant Francesc de Paula "un templo a la diosa Venus cuyos devotos deben tener la costumbre de celebrar jubilo o cultos especiales todos los sábados", i els veïns es queixen de les gresques èpiques amb què els clients els amenitzaven. Poc abans obra una altre temple al carrer Nou que de seguida té molt d'èxit, produint-se: "un verdadero jubileo de visitas, particularmente de noche, y de caballeros de diferentes clases y condiciones". Els carques esverats demanen als regidors que treslladin a "las horizontales" a un lloc més apartat. El mateix any sabem que hi ha baralles en un lupanar de la muralla de Sant Llorenç, i és que cap carrer no volia deixar de tenir un establiment tant a propòsit.

L'any 1886 la premsa afirma que a la ciutat hi ha: "nada menos que trece templos dedicados a cierta deidad gentilicia hija de la espuma del mar ... ¡Trece templos de Venus!". En aquella època, i segons afirma el metge Franquesa i Sivilla, l'amorós tràfec s'havia localitzat principalment al costat de la platja: "la mayor parte de las mujeres públicas que viven en Mataró habitan el arrabal del Callao". De la categoria eròtica del barri n'és una bona mostra que de la casa amb més clients en diguessin Can Llàstimes, tot un programa d'activitats. L'any 1889 els regidors disposen el tancament de totes les cases del Callao que no servien

només per dormir. I és que els eixuts estaven enfadats, perquè:"la perversión carnal suele ser siempre el remate y el coronamiento de todas las perversiones (..) las manifestaciones purulentas del vicio en su marcha desatinada hacia la total disolución de los sentidos y el completo y universal disloque de las pasiones".

Per assortir les necessitats ben aviat obren cases de barrets al carrer Fray Luís de León i al de Sant Joan. I la casa de pupil·les de la muralla del Tigre coneguda com Can Cagaions, que, com indica el seu nom, no era res de l'altre món. Aquest establiment el visita la policia el març de 1891 perquè hi ha baralles entre els clients per qüestions de tanda. El mes d'agost de 1900 pel carrer de la Mercè molts vespres: "hi volteja un aucell vell ab formas de Tenorio, que l'haurien d'agafar amb trampa", perquè provoca escàndols quan: "no pot entrar en cert niu, ahont s'hi cometen tota clase de concupiscències".

L'any 1901 hi ha cases de dones als carrers de Cisneros i Onofre Arnau, els veïns es queixen de la remor i les baralles i la premsa ironitza que:

Caen alla buenos peces
y son chicas visitadas
por gentes acomodadas
y de noble cuna a veces.

Amb el Callao tancat el vici de la carn es radica al carrer d'Isabel Segona, reina procaç a qui li venia bé la mena de clientela que s'acull al redós del seu nom. Per cert, la veu popular en dirà el *carrer dels rocs* o també els *rocs*, perquè no era adoquinat i feia de mal passar. I *anar als rocs* era una frase feta que tots els mataronins entenien prou.

Una de les cases de més nom és la que a finals de segle regia amb mà destre la *signora* Ferrario Piliti, nascuda a Florència, que tenia cinc jovenetes de vint anys acabats de fer, gairebé totes catalanes de pobles de pagès. La Piliti obra el camí a cases de tant de renom els anys vint com *La Maña*, *La Madrileña*, i d'altres, on les professionals feien la feina per tres pessetes.

Era tant concorregut aquest carrer que cada vespre semblava diumenge, i a conseqüència del poc higiènic intercanvi les enfermetats més vergonyoses eren cosa de cada dia entre el jovent. Els liberals es queixen que la premsa catòlica publiqui anuncis de medicines adequades per: "purgaciones, úlceras, y flujo blanco de

las mujeres, candelillas peligrosisimas, sífilis, venereo, impotencia viril, pérdidas de semen y otras enfermedades". I diuen que és a causa: "que no entre castos y devotos sino en ciertos círculos de la calle de Isabel es en donde tiene reclutada su clientela".

Al dit carrer a més d'amor mercenari hi ha espectacles de tota mena: baralles a cops de puny, violències amb ganivets i pistoles. El dia 29 de gener de l'any 1904 en una de les cases de mal viure hi ha una gresca que acaba amb un mort. En Joaquim Vives conegut amb el renom de *Barretina* anava borratxo i ataca amb un ganivet l'Antoni Subirà i en Tomàs Clos. En Vives fereix en Clos i en Subirà es treu una daga i el deixa a terra per sempre més. El març de l'any següent es fa el judici amb jurats i molts testimonis ressalten la bona conducta dels dos processats i el caràcter violent d'en *Barretina*, així que els absolen de l'acusació d'homicidi per haver estat en legítima defensa.

Després de la guerra civil el districte vermell de Mataró va anar malvivint fins que l'any 1956, aconsellats pels capellans, els d'en Franco tanquen les cases de tolerància. Intolerància que varen agrair els ferroviaris perquè els mataronins s'han de desplaçar a Barcelona per aquests menesters fisiològics. Fins i tot hi havia un tren a altres hores de la nit del dissabte que era per tornar els tarambanes a la ciutat, després d'una estona d'amor avariat.

Epíleg. Els gangsters ataquen

El dia 18 de juliol del 1934, dos anys abans d'aquell dia, a Mataró es produeix un fet que esglaia la ciutadania, el primer atracament estil gangsters de Xicago, amb cotxes i pistoles de debò. L'acció criminal comença a les vuit del matí quan una colla de lladregots roben dos taxis a Barcelona, deixen ben lligats els taxistes al berenador de la Drassana, i es dirigeixen a la nostra ciutat. Vet aquí la crònica que va publicar el *Diari de Mataró*.

"Aproximadament a les deu del matí dos automòbils ocupats per uns desconeguts han parat prop del Banc Urquijo, instal·lat al carrer de Francesc Macià sembla amb l'intent de realitzar un atracament a aquell Banc, però en adonar-se que a la porta de l'edifici hi havia una parella de la guàrdia civil, han desistit del seu intent i s'han dirigit, uns dels desconeguts -segons versions- a peu cap al carrer de Sant Josep i altres en auto també cap al mateix carrer.

A mig quart d'onze han fet entrada al Banc Espanyol de Crèdit, situat al carrer de Sant Josep, 6, uns desconeguts en nombre, sembla, de cinc. Dos d'ells, pistola en ma, han saltat per les finestretes al departament de Caixa on s'hi trobava l'empleat senyor August Domènech a qui els dos atracadors que portaven dues armes cada un l'han obligat, a la veu de "manos arriba", posar les mans enlaire i de cara a la paret. El senyor Domènech donant alguns crits han obeït l'ordre dels atracadors. Al mateix temps altres tres individus apuntant llurs pistoles han obligat uns altres empleats a adoptar la mateixa posició.

Als crits del senyor Domènech ha sortit del seu despatx el director senyor Prats i Contijoch, qui en donar-se compte del que passava ha disparat l'aparell d'alarma el qual ha produït unes grosses detonacions. Sembla que aquestes detonacions han escamat els atracadors, els quals han abandonat ràpidament el departament de Caixa i la guàrdia a les altres finestretes de les oficines. En aquelles moments tres dels desconeguts han entrat al despatx del director, el qual ha sostingut una lluita amb un dels atracadors amb l'intent de desarmar-lo. Aleshores l'atracador en veure's subjectat ha disparat uns trets, a frec de roba, contra el senyor Prats causant-li ferides de consideració. Sembla que la lluita entre el senyor Prats i els atracadors ha estat molt violenta, car el primer ultra les ferides per arma de foc té fortes rascades a les mans i front.

En donar el senyal d'alarma un dels atracadors que hi havia a dintre el departament de Caixa ha intentat disparar una de les pistoles contra el senyor Domènech, cosa que no ha aconseguit per haver-se-li encallat l'arma. El mateix pistoler ha volgut fer-la funcionar donant un fort cop sobre la taula trencant la culata. Tot el ressenyat ha estat portat a cap amb molta rapidesa, i els atracadors han tingut d'abandonar el banc no podent-se emportar ni un cèntim gràcies a la valentia del senyor Prats, qui ha exposat la seva vida en compliment del seu deure.

El soroll de les detonacions de l'aparell d'alarma, ha sembrat el pànic per les inmediacions del Banc, acudint de seguit moltes persones a veure què passava. Han estat uns moments de molta confusió i gran desorientació. Els transeunts que s'esqueien passar per allí s'han trobat amb l'espatec dels trets dels atracadors i de l'aparell d'alarma, veient-se en mig del fum groguenc que aquest desprenia, com varis individus sortien del Banc, pistola en ma, disparant trets que han quedat marcats en la façana de la

Rectoria de Sant Josep i pujaven als dos autos marca Buik i Studebaker que estaven aturats davant del Banc, dins dels quals esperaven els xòfers amb les mans al volant a punt de marxa, fugint en direcció al carrer de Sant Benet i tombant després pel carrer d'Iluro per sortir de Mataró per la carretera en direcció a Barcelona mentre llençaven en mig de la carretera moltes tatxes per dificultar la seva persecució i protegien la fugida pistola en mà. Perseguint els atracadors, per poder prendre la matrícula dels cotxes, ha sortit en moto el mecànic de l'Ajuntament, senyor Joan Plans, el qual ha tingut que desistir del seu propòsit per esser tirotejat pels fugitius.

Mentrestant s'havia aplegat molt de públic al carrer de Sant Josep veient-se sortir del Banc Espanyol de Crèdit, al seu director Sr.Prat, molt pàl·lid aguantant-se amb una ma el braç dret d'on sortia molta sang, observant-se que portava molt tacada de sang l'americana. El senyor Prat amb molta dificultat s'ha adreçat a la Rectoria de Sant Josep, situada enfront mateix del banc, demanant que li administressin els sagraments puix es sentia morir. Ha estat un moment molt commovedor i de gran angoixa. El Sr.Vicari l'ha assistit seguidament ajudat per alguns del públic, donant-li l'absolució el Rnd. senyor Ecònom i el mateix vicari mossèn Carrau l'extremaunciava.

Immediatament després el propi senyor Vicari, ajudat pel regidor de Cultura de l'Ajuntament, senyor Puig, han conduït al ferit fins davant l'Ajuntament entrant-lo en un cotxe particular que hi havia aturat i conduint-lo a la Clínica de la Mutualitat Aliança Mataronina, on ha estat ràpidament assistit pel doctor Estevan el qual ha facilitat el següent diagnòstic: tres ferides de bala amb orifici d'entrada i sortida, una al braç dret amb fractura de l'humer, una en l'avant braç dret amb fractura del radi i una altre en la regió lumbar de pronòstic molt reservat.

Seguidament que han tingut noticia de l'atracament, s'ha mobilitzat la guàrdia civil, sortint en un auto en persecució dels atracadors. Els guàrdies municipals que es trobaven per allí no han pogut actuar per la rapidesa amb què s'ha desenrotllat el fet. Altrament poca cosa haurien pogut fer, estant mancats d'armes i de mitjans mecànics de sortir en persecució dels malfactors. Des de la jefatura de vigilància s'ha intentat telefonar a la policia de Badalona perquè sortissin en persecució dels atracadors, ans no arribessin a les bifurcacions de les carreteres que hi han a Badalona, però ha estat inútil. Han estat molts els que han acudit

a la Clínica a interessar-se per l'estat del ferit, que a les 4 de la tarde ha estat traslladat en una ambulància a la Cínica del Dr.Puig Sureda de Barcelona".

Ningú no sabia donar raó d'un acte criminal d'aquella mena. Els més llegits coneixien que a Amèrica la cosa anava a cop de pistola, però no haurien pensat mai que Mataró podés ser lloc propici per un assaig d'aclimatació de tant poc enraonades institucions. I no ho va ser.

Via fora, lladres!

El delicte a Mataró i el seu districte judicial, a mitjan segle dinou[3]

Ens acostarem a la delinqüència al districte de Mataró en la primera meitat del segle dinou, a través de la poca documentació que hi ha. Mirada tenebrosa com la arriba amb el recurs d'Anna Maria Arnau i Cabañes, que en les primeres dècades del segle divuit tenia un terreny on hi volia edificar cases i vendre-les, amb l'inconvenient del veïnatge de “las horcas que se hallan de presente existentes”.

No hi ha estadístiques, però sabem que la presó de la ciutat era habitada regularment per tota mena de persones, sense saber quins eren els delictes més comuns dels tancats. Un únic document ens fa saber la població reclusa de Mataró, és de l'any 1828. Hi havia dinou presoners: tres per haver robat, nou per vagància, quatre per motius polítics, dos per adulteri i un darrer per un possible delicte d'assassinat, perquè no el deixaran en llibertat fins que es pugui comprovar que una determinada persona és viva.

No hi ha papers per fer una anàlisi estadística, llevat del registre de persones que complien condemna a Mataró en els anys 1857-1870, però es tracta de delictes no comesos aquí, i de persones allunyades de la seva residència. En general es tracta de sentenciats per robatoris, en algun cas injúries, i poques per vagància i violació. Eren teixidors, paletes, llauners, pagesos,

[3] *Sessió d'Estudis Mataronins* (Abril, 1985).

espardenyers, mariners, forners, barbers i altra gent vinculada al món de l'artesanat més modest, amb pocs recursos econòmics. Alguns havien de patir sentències molt llargues: en un cas, vint-i-tres anys, pel delicte cabdal d'encunyar moneda falsa.

Contra el poder

El delicte polític és característic d'aquesta època, quan els pronunciaments i les revoltes es seguien unes a les altres. I la repressió provocarà les pàgines més sagnants de la història local. Comença el drama amb la Guerra de la Independència i la repressió indiscriminada que va patir la ciutat en mans dels francesos, amb persones executades, tal com consta que ho varen ser Josep Basart, penjat a Mataró pel *gobierno intruso* per no sabem quins fets, però de matís polític. Continua amb la repressió absolutista que comença l'any 1823, sobretot en l'època del comte d'Espanya que va fer tancar diversos liberals mataronins a la Ciutadella, i en va fer penjar alguns. I continuen les víctimes amb la guerra dels Malcontents, i la carlinada de 1833-1840, que costa força sang de milicians de la ciutat, que va veure com el 1840 s'ajusticiava a la riera de Sant Simó el carlí Golart, *el sastre de Cánovas*, conduït davant els soldats que l'havien de afusellar amb una cadira. Però el moment més greu va ser la revolta centralista de setembre de 1843 que va deixar un resultat de 200 mataronins morts en defensa de la ciutat contra les tropes de Prim, que no varen gastar massa escrúpols en la seva tasca. I així al llarg del segle.

A la guerra dels Matiners Mataró va viure violències sense voler. El mes de juliol de 1847 hi havia a la ciutat montemolinistes presos en un combat a Vidreres, mentre intentaven assaltar una caserna de la Guàrdia Civil: el comandant Manuel Herrero, de 33 anys, l'estudiant de 17 anys Angel Pairó, Antoni Puig, Antoni Franco i Jaume Vila. El dia 26 d'aquell mes va córrer el rumor que els anaven a afusellar, i l'Ajuntament demana que el “teatro de esta sangrienta espiación” no sigui la ciutat ja que eren les festes de Les Santes. De tota manera el 27 els posen en capella per ajusticiar-los l'endemà. Aquella nit una comissió composta pels regidors Joan Gordils i Miquel Torner, el diputat a Corts Joaquim Martí i Andreu, el diputat provincial Bru Martí, el marquès de Navamorguende, resident a Mataró, i el vicari

general de la diòcesi Joan de Palau, varen ser rebuts en audiència pel capità general Manuel Pavia que els donà l'indult per els presos en nom de la reina. Amb aquesta garantia tornen a Mataró i es suspèn l'execució quan la tropa ja era formada. Era el dia 28, tres dies després, per sorpresa, foren executats tot i l'indult, fet que commocionà la ciutat. Havia passat que el dia 30 tropes carlines havien afusellat setze soldats del govern a la Creu del Coll a Manresa, enfurismant Pavia que va ordenar aquella acció com a rèplica.

Sense cap detall dels motius coneixem una altra execució, la d'Antoni Merino, natural d'Aldama. Afusellat el 14 de juliol de 1855 a la riera de Sant Simó, lloc al qual el va acompanyar la Congregació de la Sang portant el Crist de les Animes. La relativa reiteració d'esdeveniments d'aquella mena va fer que s'organitzés una espècie de cerimonial per fer l'acció més transcendent i vistosa.

Contra la propietat i la vida

Els delictes més nombrosos eren els relacionats amb la propietat. Hi ha robatoris de tota mena, alguns al caliu de les guerres civils i el desgavell dels anys que segueixen.

Un d'aquests fets va tenir lloc la matinada del 22 d'octubre del 1816 quan Josep Vilalta, caporal de la companyia de caçadors del tercer batalló de Bailén, i un carreter, anaven a Barcelona amb carro. Eren dos quarts de quatre quan en passar la riera d'Argentona senten un crit: “Alto el carro!”, adonant-se que els amenaçaven diverses persones amb un fusell anglès i una baioneta. A Vilalta li varen robar un “chaleco de terciopelo de algodón de color negro, y un gorro encarnado (..) un pañuelo de sonarse y una cartera encarnada de cuero nueva”, i un total de 24 pessetes. Al carreter la quantitat va ser de 19 pessetes. Després del robatori els lladres els varen dir: “marcharse, y cuidado a decir nada”. En el sumari de la investigació s'explica que s'havien produït nombrosos robatoris en aquells paratges. La justícia va anar lleugera a detenir cinc sospitosos: tres eren soldats del regiment d'infanteria de Ferran VII, que havien estat malalts a Girona i eren de pas a Mataró: Miquel Trilla, de 24 anys, Josep Malet, de 20 anys, i Josep Lloberas, de 21 anys. També detenen a Josep Antonio, de 23 anys, del setè de cavalleria del batalló lleuger de Tarragona, i

Josep Cortina, de 19 anys, tambor llicenciat dels voluntaris de Madrid. Tots ells antics membres de l'exèrcit sense ofici ni benefici, que una vegada acabada la guerra anaven d'un cantó a l'altre a la ventura. Les investigacions varen demostrar de seguida les contradiccions en les coartades de cada un d'ells, aclarint la seva culpabilitat. No coneixem com es va resoldre el cas, que no devia de ser massa favorable per als interessats, donades les dures lleis de l'època contra els lladres de Camí Real.

Un altre delicte es va produir en una casa de pagès enmig del bosc a la vora de la vila de Campins, dins l'antic corregiment de Mataró. Va ser el 27 de juliol de 1851 i els lladres: Pere Planas (a) *esguerrat*, bracer de 25 anys, Manuel Basi, bracer de 23 anys, Josep Vilardell (a) *gavardina*, bracer de 32 anys, Francesc Arabia (a) *padassó*, bracer de 32 anys, i Francesc Planas. Aquests varen assaltar la casa de Maria Planas (a) *dameta*, en un moment que era sola amb el seu fill de set anys. La varen dur a l'estable on la varen maltractar tirant-la per terra, i pegant-la. Ella va intentar resistir-se a l'exigència de trenta unces d'or, mentre cridava: “Via fora, lladres!”.

Davant la inutilitat de les amenaces i cops la varen lligar a una barana i l'*esguerrat*, que era el cap de l'operació, va fer portar una palada de brasa de la llar: “se le echó el fuego por el que lo había traido por el vientre y por sus partes, teniéndola el más alto suspendidas las ropas incluso la camisa”. S'anava a repetir l'operació quan la dona: “no pudiendo sufrir tan hacerbos dolores pegó un puntapié a la pala”. Llavors la lliguen i registren la casa. El botí aconseguit va ser el següent: dues lliures de porc, tres llonganisses, una corbata groga, un mocador de color vermell, una sivella de plata, un botó d'or que valia 14 duros, una pesseta i 26 quartos en efectiu, i dos botons de plata que els lladres varen vendre a Mataró per 5 duros. La justícia els va agafar aviat i varen ser jutjats per la seva malifeta.

Una de les notícies més horroroses de l'època va ser el segrest i assassinat del mataroní Josep Gallifa, fill del ric fabricant i comerciant Pau Gallifa, persona d'una fortuna notable. Però ja ho he explicat en un altre lloc.[4]

---

[4] Francesc Costa Oller. *El llibre de les desgràcies* (Mataró, 2017)

Contra la moral

Si la repressió de tipus polític era dura, la moral, relativa als costums de l'àmbit privat, ho era més, en la mesura que es tractava de la imposició d'una norma de conducta en les parcel·les més íntimes de la personalitat. Aquests temes es fan difícils d'esbrinar, però de tota manera hi ha algun paper que ens permet intuir alguns aspectes de la realitat, i hom pot anar coneixent certes conductes que ensenyen que el rigor que la religió propagava no era massa seguit en els sectors populars més indigents. La transgressió de la "norma" en les conductes de tipus sexual, qualificades d'obscenitat, són palpables en alguns documents. Vet aquí alguns casos que he recollit, que han escapat de l'anonimat, i mostren una mica certs comportaments socials sense història.

Ja hem vist com l'any 1816 uns lladres de Camí Real atacaven unes persones a la riera d'Argentona. La declaració d'alguns d'ells ens descobreix una mica el món de la prostitució al Mataró de l'època. Josep Lloberas, un dels implicats, va trobar a la Riera, després del robatori, Josepa Pujol, més coneguda com *la Chica de Cataluña* de 27 anys, i "se vinieron hablándose (..) desde la arguardentería hasta la casa de la que declara [la Chica], en que se quedó a dormir". Diu que "no lo tenía alojado, que se hallaba en su casa por el motivo de la conocencia", i que l'havia convidat en no haver-hi el seu marit. La coneixença venia d'un temps abans, ja que Lloberas havia estat "algunas veces en su casa". Abans d'arribar-hi -la casa era al carrer del Carme-, varen trobar pel carrer Antònia Duboi, que els va acompanyar. A aquesta, *la Chica*, li va dir "si quería dormir con Lloberas, en lo que convino". Antònia explica que només el coneixia "por haber dormido con él una noche".

S'havia d'anar en compte amb els excessos de la carn perquè això sovint duia a la presó, com els va passar a Isidre Gual i Maria Bausa, que l'any 1828 eren tancats "por amancebados". Dos anys abans l'Ajuntament va voler acabar d'una vegada amb una greu immoralitat: es varen fer gestions per comprar una casa que hi havia davant Santa Maria, per poder fer més grossa la plaça i donar més dignitat al temple. Hi havia, però, un altre motiu cabdal, resulta que al voltant del casalot es formaven dos carrerons de mala mort on les nits "se reunen personas que buscan la oscuridad para abrigo de sus estravíos". Els regidors es

referien amb escarafalls a aquell “callejón estrecho abrigadero de culpas (..) tan propenso por su soledad a cometerse deslices”, cosa que mostrava que l'enderrocament era una necessitat de primer ordre per a “precaber los estravíos que abriga uno de los dos callejones”, lloc de pecat, cau de viciosos, que hi tenien “uno de los mejores abrigos para cometer escesos”.

La denúncia d'activitat sexual sovintejava la vida corporativa dels regidors a perpetuïtat de l'Antic Règim, aquesta gent es fixava en tota mena d'interioritats. L'any 1832 es va produir un escàndol majúscul, quan a l'horta que hi havia al carrer de Santa Marta, en un tros no edificat, l'Ajuntament va acordar d'arreglar els viaranys per: “evitar los actos clandestinos, indecentes y escandalosos que sin duda se cometen y pueden cometerse con toda seguridad al abrigo de las llamadas Tancas, estrechez y obscuridad de dicho camino transversal”. El que era greu és que en aquell lloc la cosa estava organitzada, ja que el pagès dels horts es treia un sobresou en una mena de lloguer de barraques pecadores: “ha formado una detestable guarida que sirve de lupanar en donde se cometen los mayores escándalos al abrigo de los frondosos márgenes que para el resguardo de su huerta ha formado”.

Però els que queien en el vici no eren només els desgraciats, ja que els senyors també tenien les seves coses, com és el cas de Salvador Careta, que mentre feia negocis a Paraguai cap a 1811 s'entenia amb Anastasia Ferreyra, dona casada, i van tenir una filla a qui li posaren de nom Libòria. Trenta anys després la noia ve a Mataró on és reconeguda pel seu pare, una persona de posició, en protocol secret.

Algunes expressions d'obscenitat eren manifestes en certs comportaments populars, com l'any 1840, quan el jutge de Mataró va haver d'encausar Agustina Comas i Eulàlia Comas, germanes de Tiana, per maltractar una veïna i haver escandalitzat la gent amb les seves cançons obscenes. També en el mateix any hi va haver perill per a la moralitat pública ja que durant les festes del Carnestoltes: “se cantaban por las calles canciones indecentes y ofensivas, impropias de una ciudad culta y morigerada”. L'Ajuntament va haver de prohibir una vegada més que amb aquelles tonades s'ofengués “a determinadas clases de personas”, cosa que ens mostra l'orientació segurament político-social del divertiment. No va parar aquí la cosa perquè als carrers hom hi va veure: “una comparsa de máscaras, que imitaba una

ceremonia religiosa", i que es va prohibir de manera expressa. Es deixava fora de la llei les disfresses de tipus religiós i militar, intentant d'aquesta manera aturar l'èxit de les manifestacions anticlericals.

En l'àmbit dels atemptats a la moral hem trobat, sense massa detalls, però amb una repetició sostinguda, accions necrofíliques al cementiri dels caputxins. L'any 1824 hi entraven persones a "desbaratar o romper" els nínxols, i tres anys després l'Ajuntament es fa ressò dels abusos que patien els cadàvers, es parla de: "las contínuas y frecuentes burlas e indecencias, que se cometen en el cementerio de Capuchinos, por sujetos, que olvidados de lo significante de aquel rspetuoso local depósito de los huesos de sus semejantes no deteníendose en descubrir los sepulcros ni profanarlos con la mayor indecencia dejando los cadáveres a la vista de tota clase de personas dando margen a que em algunos tenga cabida la deshonestidad, el escándalo y otras inmoralidades". L'afer es repetia contínuament i els responsables eren "sugetos irreligiosos, y nada cristianos que a todas horas entran y salen a causa de que parte de las paredes que lo circunden están derruidas".

L'odi popular que es sentia contra els frares caputxins, per haver col·laborat en la repressió absolutista del 1823, devia ser l'origen d'un fet tan poc acostumat. Altres transgressions de la moral, referides al cementiri es varen produir els anys trenta, però de caràcter molt diferent, el 1838 l'Ajuntament va haver de manifestar que a partir d'aleshores es controlarien les inscripcions als nínxols ja que hi havia llegendes "poco conformes", cosa que en anys a venir es torna a ressaltar.

Un altre aspecte de la moralitat que s'havia de vigilar era el vici del joc, molt estès. L'any 1840 "en varios parages de esta ciudad y en sus estramuros se está jugando a juegos del azar prohibidos por personas de todas las edades, y aun por muchachos que profieren con esta ocasión muchas blasfemias y palabras obscenas". També hi havia timbes de cartes en cases particulars, i tavernes; l'any 1855 els vigilants varen entrar en un d'aquests llocs on es jugava i varen requisar onze duros, una quantitat molt crescuda. Però ningú no escarmentava i un temps després l'Ajuntament publica un ban: "Es fuera de toda duda que entre todos los vicios que al hombre dominan ninguno es tan inmoral ni de tan funestas consecuencias como el juego. La mejor prueba de ello son las quejas que incesantemente reciben las autoridades

de los mismos padres, de los mismos hijos, de las mismas eposas de los obcecados jugadores (..) por que por ello se pierde todo respeto a lo mas sagrado, se altera la paz conyugal, se prescinde del trabajo, se roba el pan a los hijos, se falta a la confianza, reina la mala fe, el dolo, la estafa”.

L'alcoholisme també era un mal endèmic a Mataró, on hi havia una gran quantitat de tavernes. Sabem el cas del mariner Josep Cardona que vol un certificat que la seva dona Beatriu: “se halla dominada del vicio de la embriaguez, y que recorriendo en dicho estado las calles, causa escándalo en el vecindario”, demanant que la tanquin. Hi ha també una mena d'atemptats menors als bons costums que ens acaben de donar la panoràmica d'una època que, al capdevall, no sembla massa diferent de la d'ara mateix, quant a les malifetes. Així veiem els nens fer de les seves divertint-se “en encender cuardas de esparto, huyendo con ellas corriendo por las calles de la ciudad y quemando con las xispas la ropa, y mantillas de los que ban por ellas”. Amb mandrons trencaven els vidres de les cases i els fanals públics, i pintaven les façanes de les cases amb línies negres; i es va haver de prohibir el joc del bòlit pels desperfectes que ocasionava.

D'altres curiositats tornen a fer referència al tema sexual, però aquesta vegada d'una manera indirecta. El 1826 l'Ajuntament es fa ressò de la nociva novetat que representava que les dones tallessin i venguessin en públic la carn: “como es muy feo y poco agradable a la decencia, que una mujer corte y venda carnes para el abasto del público, muchas veces da marges a conversaciones poco decentes”, i es prohibeix aquell abús sota multa de tres lliures. Una cosa també relacionada amb la carn va passar l'any 1844, durant l'estiu, quant hi havia el costum exòtic i minoritari de banyar-se. Els veïns del carrer de Sant Onofre es queixaven de: “los escándalos que ocasionan algunos de los que van a bañarse en el mar”, i la cosa devia de ser grossa perquè l'Ajuntament obliga a “bañarse con separación los hombres de las mugeres”.

La presó

El recinte on els presos havien de conviure forçadament durant dies, setmanes o temporades més llargues, té una trista història,

fins que no es va construir la presó que encara decora la ciutat però que ja no és utilitzada per tancar-hi ningú.

D'antic les presons eren situades al mateix edifici de l'Ajuntament, a la part alta i a la part baixa, i els intents de canviar-les de lloc sempre ensopegaven amb el problema de la manca de pressupost. Els diners sovint no arribaven ni per a poder donar de menjar als presos. És notable la investigació duta a terme el mes de juliol de 1832 sobre l'estat de salubritat del recinte. Per l'informe ens assabentem que a les presons del segon pis els excrements i les immundícies produïen fètides exhalacions, que el sostre era molt baix, i que el soroll dels que s'hi estaven no deixava realitzar les sessions del Consistori, que es feien a sota mateix. Les presons de la planta baixa consistien en dues habitacions i un calabós, també de sostre baix, amb el terra humit i amb una petita reixa que a penes deixava entrar l'aire. De les presons de baix en sortia una olor fètida que també era percebuda pels regidors.

Així les coses l'Ajuntament va demanar un dictamen a dos metges, que expliquen que la presó: “presenta ya a la vista un espectáculo de horror, hay dos piezas de unas cinco varas en cuadro, obscuras por la escaza luz que dan unas rexas muy reducidas (..) húmedo el pavimento donde han de acostarse personas sanas y enfermas muchas veces amontonadas”. En aquell lloc els presos es posaven malalts de seguida: “poniéndose al cabo de poco tiempo descoloridos e hinchados, y el mal olor que ecsalan dichas cárceles de una especie particular ocasionando una picazón incómoda en los ojos y lagrimeo involuntario (..) son unos manantiales de infección, lugar de podredumbre, sepulcros vivos, morada de horror y triste descanso en el camino del suplicio”.

La situació semblava que s'anava a solucionar quan amb la desamortització es destina una part del terreny del convent dels carmelites per a edificar una presó nova. Una Reial Ordre de 5 d'agost de 1850 dóna la propietat de l'antic convent a la ciutat per aquesta finalitat, amb l'obligació de cedir algunes habitacions per a oficines de l'Estat. S'exceptua de la cessió l'església i la sagristia, que ha de quedar obertes al culte. Una altre Reial Ordre, de 7 de juny de 1842, amplia els termes de la cessió a la totalitat de terreny: “para establecerse en él la cárcel pública, casa de corrección y de beneficencia”. L'Ajuntament en pren possessió el 5 de juliol de 1842, de mans del comissionat d'arbitris d'amortització Josep Matheu.

Les obres comencen solemnement el 3 de desembre de 1842 a les onze del matí, quan una comissió oficial col·loca la primera pedra dins la que hi posen una botella amb un pergamí en memòria de l'acte. El projecte era de Miquel Garriga i s'havia fet una subscripció a Cuba entre els mataronins que hi residien, entre ells Joaquim Andreu i Miquel Biada. La manca de diners va fer que la construcció s'abandonés cap a 1850, quan s'hi havien gastat mil duros.

La necessitat d'una presó era urgent i es va arribar a un acord amb el Govern per a fer un nou edifici a càrrec del pressupost estatal. El projecte el va realitzar l'arquitecte Elies Rogent, que va cobrar pels plànols 3.600 rals. Les obres es subhasten el març de 1853 i se les adjudica el mestre d'obres de Barcelona Domènec Vidal, per 307.900 rals. La primera pedra la col·loquen amb gran cerimonial el 31 de desembre del mateix any i la construcció s'inicia el mes d'abril de 1854, però va ser una obra entrebancada per la manca de diners. La presó, d'estil panòptic, no es va poder inaugurar fins el 8 de febrer de 1863, però va ser el millor edifici de les seves característiques de l'època.

T'estimo[5]

Podem explicar la història de les estructures econòmiques, socials i polítiques, la de l'entorn físic, l'evolució urbana, l'art, l'educació, la música, i la de tots els aspectes del passat que tenen una materialització concreta en els papers i en les restes materials de les cultures que ja no hi són. Però hi ha aspectes d'aquest mateix passat, de la història quotidiana de la gent, que mai no podran ser descrits, perquè el paper no els conté, perquè només varen deixar rastre en els sentiments i la passió. Es l'instant fugisser, és l'actitud immaterial, les imatges, les olors, els sons, les ombres, les mirades ... tantes coses.

Què sabem de l'amor? De les maneres d'estimar i del sentit de la parella en cada moment cultural. Els papers són escassos, i seguir l'aventura dels homes i les dones de la ciutat de Mataró de

[5] *VIII Sessió d'Estudis Mataronins*. Octubre, 1991)

fa molt temps, és un propòsit inútil si hom cerca la precisió matemàtica del mètode històric. Però hi ha alguns papers, i els deixarem parlar.

Amor postal

Vet aquí la carta que l'any 1717, des de Barcelona potser a Mataró, envia l'enamorat Josep a Margarita, l'objecte del seu desig. És d'interès per la manca d'aquest tipus de documents privats, cosa que fa un curiós testimoni d'època, amb la presència de nuclis temàtics de clara influència medieval, com el de l'ànima que marxa del cos per estar amb l'amiga, o l'amor de lluny.

"Mi bien me alegraré que estas breves linias te allen en la perfeta salut que mi queriño desea, yo la goso buena para lo que me quieres mandar. Mi amado bien, solo te puedo disir que desde l'instante que me ausenté de tu presencia no se si vivo o muero, que la alma que yo tengo se quedó contigo, y acá solo tengo el cuerpo tan triste y tan aflijido, pisando de Barcelona los muros y calles y puertas, y te aseguro mi bien, Margarita mia y de mi alma, con tanta tristesa y con tanta confusión de mal de amor, que no se que aserme yo querida mia, divertir el pensamiento quisiera en tu ermosa Margarita mia, pero escucheme que ya empieso aquí, y es fursoso que me tengas atención.

Margarita mia eres de una dama, no dige bien, una rosa mal te enqueres, i una estrella, grusero anduve, una Venus, poco te alabé, una Diosa, y esto pasa por pintura de las prendas que te adornan, que ni el entendimiento pueda, que es el que mas perfecto pintar, el busquejar de tus reflejos, aun las luces mas remisas, quedase a qui tu deydat en confusión pelegrina, y basta, y sese el discurso mio, y asi por no ser molesto o cansado en estas linias recibirás, con alegria y con regosijo y contento, esta felís carta que t'envia un amante discreto, no lo digo porqué lo soy sinó porqué venga bien el verso, y después de averla leido suplico te la pongas al pecho.

Y así espero, con vigilancia y contento, la respuesta d'esta mi carta porque asta entonces no se como vivir poder, que en mi no a de ver consuelo, pero confio de tu piedat que procurarás sacarme de pena, y de tristesa, y de dolor de mal de amor.

Y me arás el favor querida mia de dar un millón de recados a todas aquellas señoras que tanto favor y agasajo me isieron, no

teniéndolo yo merecido en nada, y a todas las demás que de mi te preguntaren, y adiós querida mia que la carta se ba y yo me quedo. Dios te guarde muchos años, d'esta tu casa, Barcelona, diciembre 16, de 1717.

Tu querido y amado, Q.T.M.B.

José Cañellas".

Amor urbanitzat

En l'Antic Règim l'activitat eròtica era vista amb tota mena de prevencions, i sovint sembla que l'Ajuntament endegui plans de reforma urbana per tal de fer impossible les manifestacions d'amor al carrer. L'any 1758 quan s'inicia l'edificació del carrer de Sant Ramon els regidors avisen que cal estar alerta, ja que darrera les cases de nova construcció "quedará un camino desvecindado cubridero de insolentes picardias y capa de maldades". Quan l'any 1778 s'urbanitza les Escaletes el motiu de l'obra era "evitar los desórdenes y pecados que se cometian en los rincones que allí havía", i és que el lloc era tant recòndit i fosc que "daba ocasión a algunos excessos" dels enamorats. Un altre cas el protagonitza la mateixa època el senyor Magí de Vilallonga, que dóna a la ciutat unes cases del seu carrer per tal de poder ampliar la Plaça Gran, i fer desaparèixer un carreró on de nit s'amagaven les parelles.

El 1826 els regidors volen enderrocar el casalot que hi havia davant l'església de Santa Maria, per a poder fer més grossa la plaça i dignificar el temple. Però hi havia un altre motiu, i és que al voltant de l'edifici es formaven dos carrerons de mala mort on les nits "se reunen personas que buscan la oscuridad para abrigo de sus estravios". Era un "estrecho callejón abrigadero de culpas (..) propenso por su soledad a cometerse deslices". Així l'enderroc era una necessitat de primer ordre en el terreny de la moral, per a "precaber los estravios que abriga uno de los dos callejones (..) uno de los mejores abrigos para cometer escesos".

L'any 1832 l'activitat pecadora té lloc en una horta situada en un troç no edificat del carrer de Santa Marta. L'Ajuntament acorda arreglar els viaranys, per "evitar los actos clandestinos, indecentes y escandalosos que sin duda se cometen y pueden cometerse con toda seguridad al abrigo de las llamadas tancas, estrechez y obscuridad de dicho camino transversal". La cosa era

organitzada, ja que el pagès del lloc llogava barraques i "ha formado una detestable guarida que sirve de lupanar en donde se cometen los mayores escándalos al abrigo de los frondosos márgenes que para el resguardo de su huerta ha formado".

Amor segrestat

El segle dinou hem detectat un curiós procediment d'accedir al matrimoni quan alguna de les famílies implicades, la de la noia o la del noi, no eren consentidores. El fet consistia en el rapte de l'enamorada que passava una nit en lloc desconegut, cosa que obligava al casament per tal de restablir l'honor malmès d'ella. Dades de l'any 1892 indiquen que dels 237 matrimonis per rapte que s'havien produït a Espanya els tres anys anteriors 100 havien acabat en divorci "precedidos de incidentes ruidosos". Josep Gualba anota al seu diari, el dia 10 de setembre de 1859, un d'aquests esdeveniments que té lloc a la seva família.

Es tracta del "secuestro que tuvo lugar el sábado a las 8½ de la noche de la prima (..) Celestina Artigas", acció duta a terme pel jove Triadó. Després del segrest "la robada se halla deportada en casa la Tia Rita. (..) La secuestrada al recibir la noticia de que el tribunal se había constituido en su casa con el objeto de llevársela y constituirla en depósito en casa de confianza, guardó esa serenidad y esa sangre fria de las mugeres que al autorizar un secuestro se creen dignas de la admiración pública por que se consideran que es un heroismo el ceder a las instancias de un joven que a veces pide el secuestro por su capricho o una fanfarronada. Ejemplo patente de esta verdad se halla en el hecho que nos ocupa. Ella ha cedido a una pasión debiendo romper una palabra que tenía empeñada hacía 15 dias con otro mancebo de muy buena posición y notables circunstancias. El que ha instado el secuestro, es un joven de cualidades morales, tal vez las mejores, pero de posición social tal vez ninguna".

Gualba explica que en Triadó havia estat un temps a La Habana "donde había ido no se si a hacer fortuna, o a hacer compras o a desengañarse de la fortuna". Quan torna a Mataró la noia "instó a todo trance el arreglo definitivo del matrimonio que ha debido romperse. Ella había dicho para sí: soy mas débil que la pasión que tengo con el otro, busquemos pues algo que robustezca esa debilidad y me haga superior a la pasión que me

domina, ese algo fue el concierto del matrimonio indicado. Llegó el otro y sin duda recibió despecho por ese concierto y no reparó en medios de hacerse notar amante aun, apuró los medios, no reparó en recursos, halló entre los parientes quizás quienes secundaron sus intenciones, insistió en estas, y la niña tambaleó.

Entonces pidió a su familia que desengañasen al mancebo que quizás la hubiera hecho feliz, y le desengañaron. Dió ella por causa de este cambio el que había tenido una hora tonta al darle el si, y sin embargo este si se dió a instancias de ella, por cuanto al conocerle la familia, ella tenía ya con él relaciones de esas que son el preludio de aquellas que llevan al matrimonio. Después de aquel desengaño la niña estaba muy triste y melindrosa, quizás le remordía la conciencia por el acto que se preparaba y el disgusto que este debía ocasionar a la familia ... pero no, si hubiese tenido este disgusto, hubiera evitado aquel acto, y esto le hubiera sido muy fácil toda vez que estaba pronta a cumplir los 22 años pues solo le faltaban 6 dias y empezados los 23 podía ya casarse sin el consentimiento materno, único que necesitaba, pues es huerfana de padre. Sin embargo no se aguardo este plazo, las circunstanias eran apremiantes y era necesario dar el golpe".

Amor abortat

Les estadístiques modernes de la natalitat a Mataró semblen mostrar que les parelles practicaven amb èxit un estricte control de la natalitat, tot i la manca de mitjans científics. Notem com entre les classes populars, –la immensa majoria de la població–, tenir pocs fills era una exigència per la precarietat econòmica, i també és cert que són els benestants els que tenen famílies més nombroses. El pes de la religió i les necessitats econòmiques acompanyen aquesta actitud diferent davant la procreació. Sobre el control de la natalitat no tenim cap mena de dada, però una informació apareguda a la premsa local el mes de maig de 1894 és prou significativa.

El fet és que el jutge Emili de Sisternes, després d'analitzar les estadístiques de natalitat de Mataró, observa la gran desproporció que es manifesta entre la xifra d'avortaments naturals que es declaren i les criatures nascudes vives. I arriba a la conclusió que es feia passar per avortaments naturals molts que no ho eren. I diu que cal prendre mesures per evitar una actuació tan contrària

a les lleis. Sembla, doncs, que l'avort com a mesura de control és una pràctica habitual al sí de la societat mataronina del vuit-cents.

Amor i patrimoni el segle dinou[6]

Vet aquí les reflexions de l'advocat Josep Gualba i Fontanils (Mataró, 1834-1896) que parla de la seva vida privada: del temps de joventut, de la temàtica amorosa i del problema familiar que es manifesta en voler casar-se. Tenia una edat, 44 anys, en la que era poc corrent prendre muller, i menys casar-se amb una jove de vint-i-cinc anys, com era Carolina Tosquellas (Mataró, 1853). Per aquest motiu s'ha d'enfrontar amb els seus dos germans, Rita i Marcel, que comptaven en fer-se –tard o d'hora– amb la seva part del l'important patrimoni del pare, Antoni Gualba i Vieta (Mataró, 1814-1903), negociant i alcalde de Mataró els anys 1866-68.

[Primer Quadern. Anys 1876 i 1877]

"Ha finido ya el año 1876, y como son tantas y de tan diverso carácter las impresiones que durante el mismo he recibido, paso a apuntarlas muy someramente, para que si muero joven enteren a quien las lea, y si muero viejo puedan algun dia servirme de recuerdo.

Desaparecidas por fortuna las afecciones que por tanto tiempo me mortificaron, o sea, esos ataques nerviosos que por durante tantos años fueron mi pesadilla, modificando mi carácter y produciendo una hipocondría no propia del mismo, me propuse desvanecer el exagerado concepto de sus causas y efectos había hecho el público, a lo que habían contribuido personas egoístas que se proponen medrar con el descredito de otras, o que ven con satisfacción la desgracia de otros cuando mas fingen compadecer-las. Me dió ánimo para tal propósito el buen humor recobrado, y la buena disposición en que, recobrada mi salud, me sentia para

[6] *Migliaresi* (Juny, 1990).

entrar de nuevo en la sociedad y buscar alhagos en ella, y contribuyó no poco a conseguirlo el haberse traslado a la calle de la Riera el Casino Mataronés, pues su situación y las circunstancias que reune su local invitan a entrar en el y facilitar con esto mayores ocasiones para relacionarse.

Empezé pues por aficionarme a ir al Casino, siendo así que hacia años no entraba en el solo algunas, aunqué pocas, veces para buscar alguna persona o reunirme con otros en la hora marcada para salir a paseo. Hacia seis años o siete que no habia visto los bailes de Santas, Ferias, ni Carnaval en dicho Casino.

Vinieron los bailes de Carnaval y se inauguraron los de máscaras con uno muy concurrido en el que acudieron muchas de estas. Yo me consideraba ya insensible al amor, creyendo imposible sentir ya impresión alguna que despertara en mi corazón sensaciones o simpatías que me inclinaran hacia alguna muger. Creia que solo el contrato y no el sentimiento podia conducirme hacia al matrimonio, pues que tenia enteramente dormido el corazón a todas las impresiones que las gracias de una muger pudieran hacer sentir. No me alhagaba otro goce que el material y todas mis afecciones se reducían a un recuerdo que no importa recitar, porque no era de esos que elevan el espíritu, que purifican el alma, sinó simplemente material, pero que no obstante llenaba toda mi vida, porqué mi vida no aspiraba a mas, porqué a mi vida la mortificaban otras sensaciones. El mundo es tan grande y tan pequeño como lo quieren las circunstancias a que nuestra imaginación se ve sometida o por las que se ve dominada. Y la imaginación no hay duda que ensancha o limita el espacio en el que deba batir sus alas el corazón. Por esto era tan reducido el espacio en que tenia su movimiento el mio, sus alas abatidas apenas anhelaban volar, y el decaimiento de su fuerza era tal, que no importaba, sino repugnancia sentía hacia cosas y objetos que en otra edad miré con interés y que luego miré sin indiferencia.

Así seguí muchos años, siendo el estado de mi salud y los efectos que pudieran producir en mi los estragos que en ella causara la enfermedad sentida, el objeto de muchos y varios juicios respecto a mi presente y a mi porvenir, que muchos (que forman en la curia y otros egoístas como estos) miraban tan negro y tan desgraciado, que no pocos lloraron ya las lágrimas de cocodrilo, esperando el dia de repartirse, como a despojos, mi crédito como a letrado, cuyo dia no verían lejano, porqué cada

dia se lo aproximaban mas sus deseos.

Siguieron los bailes de Carnaval en el Casino y tan buena impresión me dejó el primero que me sentí animado a concurrir a los demás, como concurrí en efecto. ¿Que sensación experimenté que despertara en mi esta afición? ¿Que es lo que contribuyó a despertar de ese letargo en que me encontraba desde hace tantos años? Es un misterio: pareciame que no era yo sino el mundo el que despertaba, lo veia mas hermoso de lo que me pareció durante esos años, y el corazón sentia nueva fuerza a sus alas abatidas (..).¿Cuales son estas impresiones? Datan de muchísimo tiempo antes de entrar en relaciones con C. [Carolina] y son de un carácter constante y permanente, y de tal naturaleza, que no solo no olvido las pasadas al lamentar las presentes, sino que a sufrir estas me horroriza siempre la perspectiva del porvenir. Sin ser fatalista, siempre me parece que veo nubes en el y lo temo porque tengo un triste presentimiento de que seré desgraciado. Ojalá á me equivoque! Cuanto mas aprendo de las lecciones de la experiencia mas desmaya mi confianza en el presente y en el porvenir, mas miradas dirijo a mi pasado pues si algun desengaño en el tuve, como sentido ya, es mas soportable que el mal presente.

¿Cual es mi historia de estudiante? ¿Cual mi historia posterior a esta época, la mas hermosa y florida de la vida? la mas bella y brillante por mis ilusiones. Nada tiene de notable mi vida si se la considera bajo el punto de vista de los actos que en la juventud, generalmente, la hacen notable, pues se reducen estos a la fraternidad con los vicios y a distinguirse en ellos. Para los jovenes de mi epoca era un adorno o un timbre de gloria el poder alegar deslices en honras agenas, por mas que de ellas resultara la vida de un ser que mañana debiera ir a formar en el mundo de los espósitos abandonados, y la mancha de la deshonra en la frente de quien víctima de un engaño o de su ligereza, llegó a concebirlo en su seno; lo era el poder decir mañana que las disensiones de un matrimonio eran hijas del adulterio del que fuera complice o causante el joven que tomara por vanagloria lo que era su oprobio, pues no solo no le ruborizaba el hecho sino que tampoco sentia verguenza al publicarlo, porque esto le proporcionaba aplausos de otros que seguian su corriente, y que consideraban sus conquistas como un título de gloria envidiable y digno de ser imitado; lo era el poder pasar las noches en casas de prostitución y escándalo perdiendo allí el dinero y las fuerzas de

la vida, sin otra recompensa que impúdicas demostraciones de mugeres, que al poner a mercado su cuerpo ahogaron en su pecho todo sentimiento, toda afección, siendo estudiadas sus caricias, fingido su ardor y egoista su interés, porque todo se reduce a obtener el precio que consiguen por el goce de un instante que facilitan con su cuerpo; lo era en fin el poder hacer gala de dormir de dia por haber pasado las noches en casas de juego poniendo a un azar las cantidades destinadas a objetos privilegiados y comprometiendo su honra, que un jugador tiene próxima a la venta y eclipsando tal vez un porvenir que sin el vicio hubiera aparecido brillante.

Nada de esto me sedujo durante mi vida de estudiante, que fue sin embargo deliciosa precisamente porque con mis compañeros buscamos y conseguimos el medio de adornarla de ilusiones baratas y honradas y por lo mismo mas seductoras, porque llevaban menos desengaños, no hacian sentir remordimientos y eran mas constantes. Si algun defecto tuve fue la inconstancia en amar, pues cada curso, del mismo modo que reclamaba nueva matrícula y nuevos libros de texto, parecia reclamar también un amor nuevo, lo que era fácil porque generalmente los amores de estudiante son pasageros y pude con facilidad transigir con este defecto por lo cauteloso que siempre anduve en no contraer compromisos de ningun género con las preferidas durante cada curso.

La última con la que seguí relaciones durante los dos últimos años que permanecí en Barcelona es una prueba evidente de esta verdad, pues que ninguna palabra empeñada se me pudo recordar cuando al presentarseme ocasión propicia de manifestarme como desairado por ella, se reconoció que en efecto no habia contraido compromiso verbal que me impidiese retirarme, como me retiré aprovechando la ocasión de algun acto indiscreto que ella realizó con el fin de hacer sentir celos y obligarme a contraer el compromiso, que, moralmente, en realidad, puede decirse contraido, mayormente por las mutuas relaciones de familia y por la buena acogida que la mia dispensaba a la joven, por la que jamás pude sentir pasión, pues que siempre al verla notaba un no se que repulsivo, que no supe esplicarme, por mas que no dudaba de que reunia circunstancias para hacer muy feliz al que ella se uniera.

Terminada mi carrera, dispertose en mi el afan del trabajo de tal manera que al mismo lo sacrifiqué todo, impulsándome mas y

mas la buena estrella que me guió en los primeros pasos. Y di en la misma y que no me abandonó por mucho tiempo, lo cual produjo celos y envidias que no dejaron de causarme algun disgusto, pero que fue ligero, porque antes mi entusiasmo por la carrera, sostenido por el doble estímulo de la gloria y de la ganancia, sabia despreciar al egoista al que consideraba como a un miserable digno tan solo de desprecio. Mucha era la gloria y la ganancia que adquiria y todo lo dediqué a la familia, alagándome el aprecio que todos me dispensaban y el orgullo que por mi sentian. Circunstancias azarosas ocurrieron en que por efecto de contratos poco meditados o de intenciones poco nobles de los que le aconsejaron sufrieron los capitales de mi padre un quebranto considerable que se hubiera dejado sentir de un modo mas trascendental en el estado de la familia si los beneficios obtenidos por medio del ejercicio de la carrera no hubiesen podido suplir la falta de rentas que aquellos produjeron, y aun mayor hubiera sido el quebranto si la falta de rentas hubiere obligado a procurarselas por prestamo o por la venta de los mismos titulos o papel adquirido y depreciado.

Pero nada de esto fue preciso, pues que para todo bastó mi carrerra, habiendo ese mismo entusiasmo con que entré y seguí en su ejercicio contribuido a hacer mas funestos los efectos del ataque cerebral senti o tuve en el año [ ], pues que sin dejar recobrar a la cabeza la fuerza que este ataque y los remedios aplicados para vencerlo la quitaron, continué en el trabajo y acabé por sentir esos otros ataques, de vez en cuando, los que tanto daban que temer por sus resultados en una epoca mas o menos lejana, y que hace tres años y medio no he vuelto a sentir, gracias a los eficaces remedios aplicados al intento (..).

[Segon Quadern. Any 1878]

“Dia 24 enero 1878.- Cuando el dia 19 a las 7 y tres cuartos de la noche hallándome trabajando entró el padre y acercándose a mi me dijo 'dame la mano (alargándome la suya) y consiento en lo que deseas respecto a intereses', francamente, crei que aquel paso sería el preludio de mejores dias y que llegarian a disiparse pronto las negras nubes que desde tanto tiempo hace cubren mi horizonte. Cierto es que no sentí tanta satisfacción como parecía natural sintiera atendiendo la espresada manifestación, y a mi

mismo me sorprendió el que no me sorprendiera esta mucho mas. Quedé como quien ve visiones y al notar que el padre en su esterior demostraba cierta satisfacción por el paso que acababa de dar, pensé que mi caracter desconfiado podía ser la causa de que no le diera toda la importancia merecida. Peró continué alimentando esa duda que tanto me mortifica porque me hace perder la fe o carecer de ella y por lo tanto vivir sin esperanza en el porvenir que me ha de alcanzar, si vivo algunos años y llego a la edad que se llama de la vejez segun cuenta de años, pero en cuya edad hay quien tiene mayores y mas tiernas ilusiones que yo en la mia, no obstante que tanto disto de aquella.

Desperté al dia siguiente y miré tan mustias como en la noche anterior mis esperanzas. No se esplicarme tal fenomeno, porque precisamente lo que se ofreció es lo que tenía pedido y lo pedido es lo que ansiaba. Sin embargo, discurriendo y pensando para darme a mi mismo una esplicación, llegué a creer que aun la duda no me abandonaba y que el mismo deseo de que llegara a ser una realidad la promesa me hacía temer el no alcanzarla, me hacía sentir desconfianza de que no se realizara. Ojalá me equivoque me decia a mi mismo, gracias diera a Dios de que el desengaño fuera la verdad de la duda, la verdad de la promesa.

Entre la duda y la esperanza pasé algunos dias, en el segundo tren del siguiente pasé a Barcelona y vino también C. con su madre. Enteré a C. de lo que pasó la noche anterior, advirtiéndole de que con su manifestación había el padre indicado además el dia de San José (19 marzo) para el de nuestro matrimonio. Enteré también a Marcelo que se hallaba en la capital y que en el punto de intereses patrocina mi demanda. Regresé de Barcelona el dia 21 con el último tren también en compañía de dichas Sras. Es por demás decir que una parte de la conversación durante los dos viajes, o sea la ida y la vuelta, versó sobre dicho particular, mostrando ella gran satisfacción y llegando yo a sentirla, porque a su lado se disipaban mis temores y me parecia que ningun obstáculo habia de presentarse que impidiese la marcha que parecia emprender el asunto. Ella repitió que sentia que sobre intereses se promoviera cuestión alguna porque para ella era esto tan secundario que mas prefiriera no se hubiera promovido, pero que se complacia del resultado bien que ignoraba los detalles o los pormenores de mi pretensión, asi como mis propositos de favorecer a ella mas o menos. (..)

A solas me he hecho y me hago ahora mas a menudo que antes

la siguiente pregunta: ¿me aprecia el padre? ¿tengo pruebas convincentes de la afirmativa? Prescindiendo de la vida privada que lleva o de su amistad con personas (mugeres) de vida no muy moral y de conjeturar sobre si él que con sus actos mancha el apellido que ha dado a sus hijos, puede decirse que les tiene afecto? (..) Si recorremos su pasado veremos que ningun sacrificio ha hecho ni debido hacer por ni para estos: de joven trabajó y consiguió con su trabajo y su buena estrella cambiar su posición humilde por otra que permitiole despues ocupar un rango distinto y darnos carrera y colocarnos en distinta posición social de la que el tuvo en su niñez, esto no lo hizo como un sacrificio para nosotros sino para su propio provecho, del que naturalmente, hemos todos disfrutado".

El text s'extén en diverses consideracions més o menys filosòfiques al voltant del tema, i en un càlcul dels diners que s'ha gastat el pare en la seva educació, unes 10.000 ptes, afirmant que era, per ell, una quantitat poc important. Explica que de seguida va començar a treballar i tots els diners que ingressava els donava al seu pare, quedant-se només una petita part, ja que les seves despeses eren mínimes "toda vez que no tengo vicios en que gastar, ya que ni fumo, ni juego, ni frecuento casas públicas", només es permet el luxe d'alguns viatges a Barcelona per anar a teatre i comprar llibres, i estades d'estiueig a muntanya. Per aquest motiu no va poder formar cap capital, i "me encuento hoy dia sin tenerlo, viendolo todo consumido por o para la familia. Y no es esto solo: cuando el padre entregado a la Bolsa sufrió cierto considerable quebranto tuvo que tomar algunos capitales a prestamo para hecer frente a ciertos compromisos y tomó cuatro mil y pico de duros a Doña Francisca Andreu de Albá, y dos mil ochocientos a Asencio firmándole a este un pagaré en su nombre y en el mio, esto es, juntos y a solas". Es queixa de la dilapidació del pare, i del canvi del propòsit de donar-li una part del patrimoni, engrescat pels germans. També relata els tràmits matrimonials, i el casament el dia 5 de juny de 1878. Ja en plena confrontació familiar, quan l'octubre de 1879 neix el primer fill, la tia Rita no va al bateix. Vet aquí la darrera escena.

"Tras muchas viscicitudes que seria largo enumerar y después de sufrir no pocas humillaciones y desaires, nos vimos obligados con C. y el niño a dejar la casa de mis padres, que dejamos en 5 julio 1880, a las 7 de la mañana. No nos fuimos voluntariamente sino por haber con motivo de cierta disputa en noviembre último

manifestado el padre que hacía tiempo debiamos habernos marchado, cuando le dije yo que si estábamos de mas en casa nos marchariamos. Nos marchamos sin despedirnos de los padres, que estaban todavía en su cuarto o aposento y a los que por lo tanto no habíamos visto aquel dia, como tampoco nos despedimos de Marcelo no obstante que estaba levantado y transitaba por allí, por tener que marchar con el tren de las 1 1/2 para Tiana. Después de marchados y cuando la nodriza pasó, hora y media después, a llevar al niño a ver a los abuelos, por esta mandé a los padres la carta que copio (..).

Carta. Mi querido padre, mañana a la madrugada (si Dios quiere) marcharemos de esta su casa yo mi esposa y mi hijo. Nos despedimos por escrito para evitar la fuerte impresión que a todos causaría el hacerlo verbalmente. El dia de mañana será uno de los más tristes de mi vida, quiera Dios que la sensación que al salir de esta su casa experimente no deje rastro imperecedero en mi salud. No dejo esta casa ni nos separamos de su compañía por voluntad propia sino en obediencia a la de V., que sin rodeos fue manifestada cuando al decirle yo en uno de los últimos dias del mes de noviembre que si estábamos de sobra en casa nos marcharíamos, me contestó V. que hacía tiempo debiéramos haber marchado. Esto no obstante no resolví hacerlo hasta que vi transcurrido algun tiempo sin que se hubiera hecho una contramanifestación y por la conducta posterior de padre y hermanos pude convencerme de que tal manifestación fue hecha deseando todos verla cumplida.

Ella contraria los propósitos, y desvanece las ilusiones de toda mi vida, que fueron siempre, se lo juro, vivir en la compañía de los padres hasta que la muerte nos separase. Jamás antes de aquel dia había pasado por mi imaginación la idea de que pudiera verme espulsado de la casa de los padres como si fuera un mal hijo y como si mi presencia en ella hiciera mala sombra a la familia. A pesar de todo, queden V. y mi buena madre convencidos de que no guardamos hacia Vs. resentimiento alguno, pues estoy convencido de que no han obrado por inspiración ni por voluntad propia sino a consecuencia de sugestiones de los hermanos.

Ya saben Vs. la casa a la que nos trasladamos. Es muy antigua y se encontraba muy deteriorada, lo cual reclamó su restauración para lo que he debido invertir cantidades que no tenía. Solo hay en ella los muebles mas precisos y modestos para recibir visitas

en uno de los aposentos del piso bajo. En el comedor solo hay 12 sillas y nada mas en toda la casa, careciendo por lo mismo de todo lo indispensable para el servicio de mesa y cama, lo cual nos obligará, hasta poseerlo, a comer y dormir en la casa de los padres de Carolina. A esto me veré reducido después de haber trabajado sin descanso por durante mas de veinte años sin otro afán, sin otro interés, que contribuir al buen nombre y al bienestar de la familia toda dedicándole todo el fruto de mi trabajo. Ahora que entro en el otoño de la vida debo abandonar este despacho que ha sido la sepultura de mi juventud, y que adorné con la confianza de que sobre sus techos moriría, para trasladarme a otro arreglado en casa agena y mas modesto, que será la sepultura de mi vejez si Dios quiere que alcanze los años de esta.

Desde mañana quedaré constituido en gefe de una nueva familia y deberé atender a todas sus necesidades sin otros recursos que esa pensión relativamente módica consignada en los capítulos y lo que me proporcione con el ejercicio de la profesión. Desde manyana deberé ahorar y vivir con algunas privaciones para poder reintegrar lo mas pronto posible las cantidades que para ayudar al pago de gastos de obras he necesitado. Desde mañana deberé no olvidar que no bastaría dicha pensión para hacer frente a esas necesidades si algun dia (lo que Dios no permita) me inutilizo para el trabajo, y deberé tener también presente que quedan sobre mi mayores necesidades que reclaman aumento de gastos como también desgracias que los exijan extraordinarios.

La conducta que los hermanos han observado conmigo, no es la que merecian mis generosidades para con ellos. Si Antonio (qepd) viviera seguro que la condenaria. Los antagonismos que procuraron y lograron crear han sido la causa de cuanto ha ocurrido y ocurre. Sobre el plan a que obedecieron y el fin que se hubieran propuesto no haré comentarios, antes bien lamento los que ha podido hacer el público. Creo que no se ha calculado todavía la importancia y trascendencia del acto que mañana ha de realizarse, el afan con que se espera, sin duda ha impedido estudiarlos. Cuando realizado lo mediten comprenderárán que mi comportamiento con todos los de la familia merecia otro premio o recompensa.

No estrañen si salvo casos estraordinarios, dejamos de fecuentar esta su casa, sería para unos muy humillante y me afectaría sobre manera el entrar en ella y ver en la misma a otros

ocupar una gerarquia que así por la edad como por lo que he trabajado en beneficio de la familia me corresponde. Mi ausencia completa cortará desaires y humillaciones que me martirizen como hasta ahora. Mi nueva habitación estará siempre abierta para V. y mi Sra. madre. Todos estaremos siempre a la disposición de Vs. espero y en lo menester le ruego que vengan a vernos y estén seguros de que siempre con sus visitas quedaremos honrados y favorecidos. No olviden al niño, el pobrecito mañana saldrá de la casa de sus abuelos viendo llorar a sus padres. Gracias doy a Dios de que esto suceda en edad en que todavía carece del uso de razón, porque de poder fijarse en ello podría creer que sus padres no han sido buenos hijos. No duden procuraremos arraigar en su corazón los mas puros sentimientos de cariño y de respeto hacia Vs. en la confianza de que seguirán Vs. También apreciándole mucho. No lea V. esta carta a la madre porque delicada como se halla se trastornaria. Digala tan solo que no nos hemos despedido verbalmente porqué asi me lo aconsejó el medico de Barcelona a quién consulté al efecto. Para V. y para la madre el niño deja mil besos. Carolina y yo después de abrazarles besamos sus manos. Quedo su aftmo. hijo.

Notas desde 6 julio 1880.- No recibí contestación alguna, ni por durante el año vimos a la madre mas de dos veces al ir a misa en Sta.Ana. El dia 26 diciembre con motivo de acompañar el cadaver de Cayetano Marfá al cementerio, de regreso hasta a la casa del difunto fuimos juntos el padre y yo versando la conversación sobre la enfermedad de Tremol, encerrado desde primeros de noviembre en el manicomio 'Instituto Frenopático' de las Corts de Sarriá".

Coses dels Palomer

Vet aquí un llista de gent honorable de la colla dels Palomer. Francesc Palomer Bonamusa neix a Vallgorguina l'any 1861 i arriba a Mataró el 1892. Es planta de comerciant en pasta de sopa i obra la botiga *La Confianza* el 1894 al carrer de Sant Cristòfol 10. El 1899 compra a Joan Martí una fàbrica de pasta de sopa al carrer d'en Pujol 47, i com que el negoci va endavant amplia la

fàbrica i es traslada l'any 1907 al 31-35 del mateix carrer. El 1900 vivia sobre la botiga amb la seva muller Francesca Basas, de Sant Cebrià de Vallalta i amb les filles Dolors (Mataró, 1892) i Josefa (Mataró, 1895).

Intervé en la vida pública com a membre de diverses societats i com a regidor pel Partit Liberal l'any 1909 i els períodes 1914-17 i 1922-23. Notem que el 1917 s'apunta a la dissidència autonomista dins el partit. La construcció de la botiga de pasta de sota i tota mena de queviures l'havia encarregada a Puig i Cadafalch, i és l'únic establiment modernista que es conserva sense cap alteració a la ciutat. Tot és original, façana, rètols, aparadors, armaris, prestatges.

L'any 1915 consta vivint amb ell la filla Dolors i un nebot, Joan Palomer i Gras (Vallgorguina, 1885). Poc després la seva filla Dolors Palomer Bassas es casa a Calella amb Josep Saula Formentí (1889-1953). El matrimoni va tenir tres filles: Josefa, Maria Teresa i Dolors Saula Palomer. Els Saula eren una família de Calella dedicats des de l'any 1880 a fabricar pasta de sopa sota el nom de *Hijos de Francisco Saula S.A* i amb la marca comercial de *La Flor del Dia*. A inicis del segle vint la fàbrica era de les més importants del seu ram i exportava a molts països, sobretot a Cuba. Es conserva un film mut d'aquell temps, entre 1907 i 1912, que és un reportatge de vint minuts amb tota mena de detalls de la fabricació de la pasta rodada a la fàbrica de Calella. L'establiment els anys setanta encara funcionava, però a poc gas i aviat tanquen. Aleshores, els anys vuitanta, *Pastas Gallo* compra l'empresa, i com diu la premsa “ha rescatado del olvido la marca Saula. Se trata de una enseña histórica del sector de la pasta en Catalunya, aunque hace años que ya no estaba presente en el mercado”.

No publicat (Any 1994).

Aquell Institut de l’Angeleta

Ara a l'Angeleta Ferrer, li fan un homenatge, i jo que era alumne seu en aquell Institut dels anys seixanta, sé que el mereix. Perquè assistir a una de les seves classes era un goig que molts no saben,

quan l'entusiasme de la mestra feia vibrar els nostres enteniments en formació. Àvids de saber coses, ella ens les explicava com ningú no ho feia, i així la seva lliçó de ciències naturals era com una aventura de sargantanes, pollancres i núvols. I era seu el mèrit que nosaltres, acostumats a uns professors més aviat avorrits, sense interès, i que estaven per una altra cosa, estiméssim aquella assignatura sorprenent i divertida.

Si, els altres professors eren ben diferents. N'hi havia un de francès força distret. Era un home de procedència alemanya que ensenyava idiomes i ningú no sabia ben bé per quin motiu i amb quina intenció. Perquè durant el temps que el vaig patir sempre feia el mateix programa –diguem-ne programa–, que consistia a escriure a la pissarra una obra de teatre que nosaltres havíem de passar a la llibreta. El primer dia de curs començava pel principi i acabava el mes de juliol amb la *Fi* de l'obra. Pedagogia molt imaginativa, i així cada any anava repetint el mateix text, que era una obra de Sacha Guitry anomenada *Toto médecin*, una bajanada com les d'en Benavente.

Hi havia un buròcrata dels Déu Manaments d'una ineficàcia estremidora, ni ell no creia en el benefici de la seva prèdica, i això se'ns encomanava a nosaltres, infants del franquisme sota pal·li i per la gràcia de Déu. A diferència dels altres establiments del ram, a l'Institut no t'obligaven a passar una estona cada diumenge a l'església de torn, i això era un avenç revolucionari en aquells dies.

També hi havia una professora que intentava de fer recitar certes lliçons de la més alta dificultat a un *taco* de l'estufa, això davant de tota la classe. Vull dir que hi ha força testimonis i que no és una exageració I, en no reeixir en l'àrdua tasca, el rebotia per terra donant-li patades. I tot seguit venia el dicteri: “abans parlarà el taco que no en ... en ... i en ..”., i aquí hi podeu posar els noms dels menys espavilats del curs, que s'estremien durant la cerimònia repetida sovint. Aquesta mestra també era notable per posseir el do de la profecia, i així el primer dia del curs ja ens informava de qui aprovaria i qui hauria de repetir, amb la qual cosa estalviava esforços als interessats.

La quincalla ideològica del règim amb destí universal era a càrrec d'un funcionari a preu fet de la Falange –únic partit polític autoritzat, que funcionava a base de *inquebantables adhesiones*–, aquest omplia el tràmit amb lectures patriòtiques més aviat aigua-

lides, i algun crit enèrgic, per recordar-nos la virilitat masculina del sistema que feliçment ens regia.

N'hi havia d'altres, però val més no pensar-hi. Només un record simpàtic pel marit de l'Angeleta, el senyor Satorras. Ell era ben diferent i nosaltres, els alumnes, ens posàvem a tremolar només en sentir les seves passes acostant-se. Ens ensenyava llengua i literatura i una vegada ens va tenir tancats a l'aula fins que no sabéssim de memòria un horrible poema que es deia *La pedrada*, que juraria que era d'en Gabriel y Galán, i, si no mereixeria ésser-ho. I no va haver-hi cap més sortida per els pobres deixebles que aprendre aquella tirallonga de versos sàdics (cito, encara, de memòria): “Cuando pasa el Nazareno / el de la túnica morada / con la frente ensangrentada / la mirada del Dios bueno / y la soga al cuello echada ...”.

Enmig d'aquesta corrua de pedagogs passius, l'Angeleta era una altra cosa. Ens ensenyava i ens divertia. Ens duia al bosc a reconèixer els animals, les plantes, les pedres, i a nosaltres mateixos enmig de l'adolescència. Fèiem plànols del col·legi, mesurant totes les seves proporcions, i al laboratori experimentàvem amb tubs d'assaig, microscopis i bisturís. A les seves classes fèiem bondat, però no hi havia el silenci del terror sinó més aviat el de l'interès. Perquè fèiem coses que ens agradaven. I ens agradaven, això ho sé ara, perquè ens les ensenyava ella, la filla de la Rosa Sensat.

Llavors no sabíem qui era la Rosa Sensat, ni sentíem parlar català a l'escola, i havíem d'aprendre Falange i Religió per força. Però els burlàvem, els professors que s'imposaven, i vàrem decidir de no aprendre perquè no volíem ser persones grans com ells. Nosaltres volíem ser persones grans com l'Angeleta ens ensenyava, i per això l'escoltàvem. Ara l'últim –o penúltim– d'aquella classe de tercer de batxillerat li dóna les gràcies, no per les lliçons de cada setmana, sinó per La Lliçó.

El Maresme (3, setembre, 1982).

Anys musicals, alguns records

Potser tot va començar un dia quan el mestre Don Honorato Vilamanyà donava cops a les tecles d’un piano i intentava que

quatre nens despistats aconseguíssim l'harmonia dels àngels. No va ser possible, però es veu que em va veure certa predisposició al cant perquè va insistir alguns cops fins que amb raó ho va deixar estar. No hi havia matèria en aquell gamarús de pantaló curt. Això va passar en un magatzem escolar on vaig passar uns quants anys de la meva vida sense aprendre res de res, però això si vaig treure molta aigua del pou. Deixem estar les aventures infantils que les explicaré un altre dia.

A la família jo no recordo que la música hi fes acte de presència. Ni a la dutxa no cantava ningú. Però a les golfes de casa dels avis hi havia un vell gramòfon de color verd i una colla de discos de pedra que a vegades escoltava. Coses de sarsuela, alguna sardana i poca cosa més. Recordo que em va impressionar un d’aquests disc que era com una obra de teatre que relatava el judici i afusellament dels capitans Fermín Galán i Garcia Hernàndez, una veu d’ultratomba narrava aquell succés i tot plegat feia força por. També hi havia uns discs d’una mena de plàstic tou, que eren de color blanc i fabricats als Estats Units i eren peces de jazz orquestral, algunes cantades.

Amb catorze anys vaig entrar a formar part de l’escoltisme mataroní i entre aquella colla de gent de muntanya vaig cantar a cor que vols. Allò del minyonet del cap ben dret i on van marxar els amics tan estimats, que davant teu s’allunya el camí entre marges de romaní, que germans és el moment d’encendre el foc de joia, ara a la nit, quan la lluna s’alça a poc a poc i la selva tremola, amb l’ardor del foc. I encara ressona l’hora dels adéus quan ens hem de dir adéu-siau i ens estrenyem ben fort perquè la llei que ens agermana ens fa més forts i ens fa més grans.

I no puc deixar de pensar en el so de les sardanes els diumenges a la Plaça Santa Anna, aquesta música que quan la sents és com tornar a casa. I la Rosó llum de la meva vida que cantava en Vendrell, i la dolça Catalunya pàtria del meu cor, i les neus de les muntanyes em diuen adéu, les pedres de la serra m’ho diuen també. En Calduch, en Guardiola, na Salomé. I aviat l’Espinàs, en Raimon.

L’any 1964 la família es va veure incrementada amb un aparell revolucionari, en deien tocadiscs i que vàrem comprar a Can Castany. Els dos primers disc, del Corte Inglés de Barcelona, varen ser un lp (long play) o sigui un disc gros de Raimon, que era una antologia de les seves cançons, i cantarem la vida, Israel. L’altre va ser un disc petit un ep (extended play) dels Beatles, de

color blau amb moltes cares i que sonava que noche la de aquel dia. La cosa catalana i la cosa *ieie*, que ens tenia embadalits a la canalla.

I així fins un moment màgic. Com diu el filòsof francès, un dia gires una cantonada i et canvia la vida. Va ser una tarda de l'any 1966, estava berenant tot escoltant la radio i va sonar una cançó que em va deixar gelat i de seguida a comprar el disc. Em va costar de trobar però *Where have all the flowers gone* cantada per Peter, Paul and Mary va ser l'inici d'una afició per la música folk que ha continuat fins ara mateix. En aquell disc, que tenia quatre cançons, hi havia també *Blowin' in the wind* i vet aquí que l'autor n'era un tal Bob Dylan i busca que buscaràs varen anar sortint tots: Joan Baez, Tom Paxton, Pete Seeger, Phil Ochs. Aviat una guitarra per intentar de fer ombra els grans genis. Al cap i a la fi quatre acords per anar tirant i de cantar després de la sentència de Don Honorato mai mes no he fet res de bo.

De tots els herois americans era en Dylan el mestre, però trobar la seva música no era fàcil. L'any 1967 és l'inici dels viatges a Andorra per Setmana Santa a la caça de discos que no s'editaven a la part sud dels Pirineus. La botiga Transboard d'Andorra era la meca sagrada on posseïen l'aliment espiritual. Val a dir que la possessió d'aquest material convertia a qui el tenia en una persona de vàlua en el mon sectari. I és que fèiem audicions de discos a les cases particulars, en habitacions adequades, amb poca llum. Cal confessar que no es tractava només de música, però ara deixem fer al silenci.

En aquest mateix any va néixer el Grup de Folk, iniciat per Xesco Boix i Jaume Arnella, entre d'altres, que van ser els encarregats de popularitzar la música folk americana, i també la tradicional catalana. Doncs es que no em perdia les seves actuacions i fins i tot vaig formar part dels cors en la gravació l'any 1968 del disc Folk2 al Casino de l'Aliança del Poble Nou. La meva famosa veu àrida no es notava enmig del garbuix.

Amb poc èxit vaig actuar tocant un banjo que no sabia tocar en un improvisat Grup de Folk que no recordo si era de Premià de Dalt o de Vilassar de Dalt. La primera i única actuació va tenir lloc en un final de festa d'una escola religiosa, on després de sortir tots els nens a recitar quatre versos florits nosaltres havíem de fer feliços els espectadors. Comencem a cantar i la sala es va buidar en un moment, com que era un matí de diumenge sempre he pensat que el que va passar és que les famílies ja tenien l'arròs

a taula, perquè perdre's el nostre espectacle només podia ser per una causa d'aquesta categoria.

I ara toca la música d'ordre, la clàssica. Però com que és propi de la joventut interessar-se pel que va a la contra doncs que perdíem el seny per genteta com Berg, Schoenberg, Stockhausen, i tot una ferralla que ha passat o passarà a l'oblit. Eren sons estranys que volien acabar amb tota harmonia, com si la sordera terminal de Beethoven s'hagués encomanat a tota una generació de compositors. Escoltar els discos d'aquests savis era com resar el rosadabrilmorenadelaserra. Recordo amb la pell de gallina un disc amb la portada platejada que era molt apreciat, es tractava d'una llarga lletania de sorolls de porta oxidada que s'obria i tancava combinats amb sospirs i respiració profunda. Com diu el savi *juventud divino tesoro*, i és que tot ens ho empassàvem. Recordem que la sentència aclareix de manera terminant *que te vas para no volver*, o sigui que aquesta imperfecció té remei.

Com a descàrrec he de dir que també ens agradava la música dels avis Mozart, Bach i aquests. I anàvem al Palau de la Música a escoltar-los en les vetllades que les Joventuts Musicals de Catalunya organitzaven. Què et diré de la novena i la pastoral i d'aquell i de l'altre.

Un dia els microbis que tenim a dins la closca i que organitzen les sensacions, doncs que varen tenir feina de valent perquè vaig anar a un concert del músic hindú Ravi Shankar i això si que va ser una descoberta, la nova dimensió dels sons sensuals dels raga interpretats amb sitar.

Un altre moment de glòria es va produir el dia 11 d'octubre del 1969, en aquell dia i a l'església de Santa Maria del Mar a Barcelona es va fer la primera audició a Espanya de *La passió segons San Lluc* del compositor Krzysztof Penderecki. Jo estava assegut a terra al costat del presbiteri i a la meva esquerra ja no hi havia ningú, només un home amb barba que anava amunt i avall menjat pels nervis. Jo el mirava i ell em mirava, i així tot el concert. Em va dir una cosa que no vaig entendre i com que l'obra em va agradar vaig sortir content. L'endemà vaig veure al diari la foto del Sr. Penderecki i resulta que era el meu neguitós veí.

Ben aviat el jazz va entrar en el nostre abecedari musical. I és que a Barcelona es va iniciar un festival de primera categoria, de caràcter internacional, que va obrir les portes l'any 1966. Tot lliga perquè hi havia una gran quantitat d'iniciatives en aquells

anys, que els joves volíem coses noves. I res cap a escoltar jazz, de fet jo a casa havia sentit parlar al pare d'en Benny Goodman, i en Grapeli, que li deien. I gràcies a la gent que ho organitzava vàrem sentir algunes de les joies del moment, recordo a Jimmy Smith i un concert espectacle, el de la Sun Ra Arkestra, dirigida per un pallasso que es dedicava a prendre el pèl al personal. I és que en el jazz també hi havia entrat l'experimentació i, és clar, als joves ens agradava tot allò que era diferent i anava contra-corrent. També va picar fort el *blues* quan va venir B.B King i el nostre ídol en John Lee Hooker, boom, boom, boom, boom.

La meva etapa com a crític musical comença a la revista *El Maresme* l'any 1970, que va durar pocs mesos perquè les autoritats la tanquen. I per poc la tanquen per culpa meva perquè anava a publicar un article contra la dictadura portuguesa en uns dies de visita oficial del govern d'aquell país, però la redacció, amb bon criteri, el va censurar. La secció de música la fèiem en Josep M. Fradera en Joan Ramon Mainat i jo mateix.

Després en Joan Ramon em va encarregar escriure alguns fulls de presentació de discos de *Le Chant du Monde* per la *Discogràfica Edigsa*, era l'any 1971. Els articles de temàtica musical relatius al blues, el folk britànic i americà i a la cançó catalana, els vaig continuar publicant a la revista *Combat* els anys 1974-1977. I aviat al setmanari *El Maresme*, del 1977 al 1978. I aquí es va acabar escriure d'aquests temes perquè em vaig dedicar a estudiar la premsa de Mataró i a tirar endavant la revista satírica *La Pipa d'en Roc*.

He d'assenyalar que a finals de l'any 1971 una colla de mataronins vàrem decidir organitzar les *Joventuts Musicals* a Mataró, el president de l'entitat va ser en Lluís Roca i el vice-president jo mateix. Al llarg d'uns anys vàrem fer una tasca important: recitals, concerts, sessions comentades de discos, cursos de flauta i altre activitat didàctica. El febrer de 1973 participàvem en la organització de la Segona Setmana Cultural, un dels moments més importants del desvetllar social de la ciutat en aquells temps de tolerància limitada. Amb alts i baixos l'entitat va funcionar fins l'any 1976.

Pròleg[7]

A els que, sense fer-la vàrem perdre la guerra, ens varen ensenyar a l'escola una vida que no era la nostra vida. Vivíem a Mataró però no érem de la ciutat, i de la mateixa manera podríem haver estat fills de París o de Budapest. Ningú no ens va ensenyar a escriure com parlàvem, ni a reconèixer en els carrers i les cases la imatge quotidiana del nostre entorn. I era com un exili.

Fills dels anys de la foscor dictada, les senyes d'identitat les vàrem resseguir al redós de la família, la gent de l'entorn, els amics, i en algunes organitzacions precàries que mantenien les arrels. Però va ser amb el setmanari *El Maresme* que comencem a aprendre la ciutat, a prendre el pols a les demandes socials, a criticar tot el que feien malament i tot el que no feien els que manaven, a indignar-nos amb la desfeta del nostre patrimoni cultural, quan arrasen la Torre Llauder uns muníceps ignorants. Havíem perdut la guerra però ens vàrem fer grans al llevat de la democràcia i dúiem la il·lusió de la llibertat.

En aquest camí de retrobament amb la gent i el territori els textos del senyor Casas eren una troballa única, que ens descobria tot un món d'imatges i d'ambients que no coneixíem, però que reconeixíem. El meu interès per la història té data precisa i aquesta és el dia de la lectura de *Cel·luloide Ranci*, el llibre de memòries del senyor Casas en el qual parla dels anys vint. Era com un prodigi que feia ben real la ciutat d'abans, i el vaig llegir molts cops resseguint la vida de la gent, encuriosit i xafarder pels misteris d'un Mataró que la màgia de l'escriptura feia estimar.

I aquest va ser el gran miracle, el llenguatge engrescador, mordaç i suggestiu de l'autor. Per això vàrem connectar de seguida amb la seva obra, i és que llegint una narració com *L'enterrament* ens fèiem còmplices de l'altre Mataró, el que fugia de l'ensopiment de la ciutat oficial. Una obra que a través d'una anècdota banal, la mort i enterrament d'un industrial del gènere de punt, reflexa amb mà mestre el que els savis anomenen l'imaginari col·lectiu. L'entramat social, els costums, les formes de relació, les convencions amb la seva càrrega d'hipocresia i

[7] Pròleg al llibre de Joaquim Casas *Notes d'un estiu en sol major* (Abril, 1992).

d'utilitat, els caràcters dels que manaven i dels que obeïen, i tants d'altres aspectes. Era la imatge precisa d'una ciutat que ben aviat passaria a ser història, enduta pel tragí nerviós de motocicletes, cotxes, nevera, televisió, i vacances pagades.

I anant regirant papers vàrem lligar les peces esgarriades de la memòria. Va aparèixer aleshores el fil que relaciona diverses generacions de mataronins ferits per la lletra que connecten per la seva mirada crítica cap a la societat en què vivien. Des de la gent del Cau Grillat, al senyor Casas i la generació dels que vàrem néixer els anys cinquanta.

Els joves que en els anys de la Primera Guerra Mundial es movien a l'entorn de l'entitat de les Espenyes, volien renovar les aigües somortes de Mataró. Malvivien l'existència quotidiana d'una ciutat aletargada per les conxorxes que a la Casa Gran teixien i desteixien els fills d'en Moret, els d'En Lerroux i els d'en Cambó. I és que la vida política dirigida amb mà de ferro pel cacic s'havia convertit en una mena d'opereta ben trista. A la premsa els partits s'insultaven i de sota mà ho acordaven gairebé tot. I en l'àmbit social la realitat tampoc era gens afalagadora, i és que la separació de classes, molt estricte, i determinada per una economia sempre precària, enterbolia les relacions humanes. Els patrons eren de pedra picada, el sindicats trabucaires, i l'església integrista.

El senyor Casas també va viure uns anys difícils en una ciutat marcada pel resultat de la guerra civil, on el comú de la gent formava als rengles dels vençuts, i uns quants s'ensenyorien de la victòria. Enmig del més absolut desert intel·lectual la seva obra traspua la ironia i esdevé el lligam amb la cultura crítica d'abans de la guerra. Era un alè de catalanitat en uns temps gens favorables, per això per nosaltres, que ens va tocar de lluitar contra les deixalles del franquisme, els seus escrits tenien un ressò decisiu.

Ara el senyor Joaquim Casas i Busquets, amb vuitanta anys a l'esquena, torna a la palestra amb un llibre curiós, que defuig la determinació genèrica precisa. De fet es tracta d'un enfilall de, diguem-ne *meditacions,* a l'entorn de tot el que és humà o diví. Un mosaic d'opinions sota el sol, un sol major amable d'estiu al Maresme, "exercici vacacional, per no agafar rovell", record de les pàgines viscudes "com un testament, com un testimoni d'uns temps". Es el record del temps que ha passat, però és també la projecció del bagatge de la vida sobre els esdeveniments més

immediats. Assenyalem que no és un llibre d'enyorances o nostàlgic, de cap manera, aquí hi ha la fibra de l'actualitat, això si, matisada pels anys, i la sabiduria de l'experiència. I la reflexió té tots els colors del coneixedor de l'ofici, que passa de l'anècdota a la categoria amb un lleuger gir d'entonació, potser amb un adjectiu.

L'obra es mou, i això és una constant en aquest mataroní d'adopció, trepitjant la ciutat, resseguint la Rambla, admirant el port, i content de la platja. Hi ha també la presència de la gent que estima, il·lustres patricis de la terra, homes de la ciutat. Ara és l'arquitecte i polític Josep Puig i Cadafalch, l'escriptor Josep Pla, el president Francesc Macià, el sindicalista Joan Peiró, l'alcalde màrtir Abril afusellat pels d'en Franco, aquell personatge trist que "Semblava una baldufa".

Certament la ironia vernissa el text i el travessa. Com també es detecta la presència de la música. L'autor no s'està de proclamar que en una hipòtesi de tria ideal d'ofici ell hauria escollit ser director d'orquestra. I això es nota. Perquè una de les característiques del seu estil és la musicalitat dels textos. Imatges precises, un formigueig d'adjectius, puntuació incisiva.

Cal ressaltar el paper rellevant de les notes sobre els fets de la Unió Soviètica i la fi de l'experiència comunista, que té lloc mentre el llibre es va escrivint. I és que d'algun manera forma part de la vida del senyor Casas, que en els seus anys ha viscut des del cop d'estat de Lenin al cop d'estat del Comitè per l'Estat d'Emergència, tota l'evolució d'una revolució inútil. Però si l'autor té un interès central en la seva reflexió, aquest el podem concretar en la realitat catalana, en els seus àmbits polític, social i cultural. De fet, la vena nacionalista és el nervi del llibre, i l'amor a la llengua i a la nostra història donen sentit a una obra que, si t'hi fixes bé, amic lector, només es pot escriure a les terres afortunades de la Maresme.

Reivindicació de la cadira i coses així

Hola

En començar una secció s'acostuma a dir: “El director del Diari ha pensat que la meva col·laboració podria ser interessant ...”. La modèstia ritual queda salvada amb les clàusules obligades de la retòrica a l'ús. Però aquest no és el meu cas, jo vaig remoure cel i terra perquè em deixessin un raconet on poder dir-hi la meva. Vaig perseguir el Senyor Director, el Cap de Redacció, i tots els periodistes de la casa amb tanta insistència que varen acabar cedint. Ho havia aconseguit! Cada setmana podria embrutar un full de paper, i encara em donarien diners. Això dels col·laboradors és un dels problemes que tenen totes les publicacions. I jo que he participat en diverses sé com van de bòlit els redactors i la direcció davant d'alguns d'aquests subjectes. Perquè hi ha casos que clamen la ira de Déu. N'hi ha d'avorrits, sense idees, increïblement desinformats, patums, inútils definitius, psicòpates, histèrics, paranoics, i tota mena de lletraferits tocats de l'ala. Però, és clar, ja hi són. Escriuen una columneta cada setmana i ningú no gosa dir-los la veritat: que només s'hi fixen mitja dotzena de persones, que els que s'hi veuen en cor acaben estirant-se els cabells, i que abans de fer anar el llapis és convenient saber llegir. Això ve a compte d'aquesta humil columna setmanal, i d'aquest col·laborador que pensa estar-s'hi tota la vida. Jo de vostès, faria un esforç per a mantenir una relació de concòrdia amb l'escrivent, i tots ens ho passarem més bé. Perquè de tota manera, d'aquí només en sortiré amb els peus per endavant. De res.

El Maresme (13, octubre, 1982).

La repartidora

Això de les eleccions cada vegada és més distret. Perquè ara ja no es tracta de reflexionar profundament sobre si aquell o l'altre ho farà millor. O si m'agrada l'escola de capellans o la prefereixo

laica. I què passa amb el model de societat. Res de programes, idees, i que jo sóc d'esquerres i aquell ni el coneix sa mare. Ni cal escoltar el que ofereixen per demà passat. Res de res, això ja és història. Ara recomano que exigiu de cobrar en moneda constant i sonant. I si algú diu que farà un milió de llocs de treball, doncs millor, però de moment una bicicleta. I no us deixeu enredar perquè a Madrid hem de ser forts, exigiu un televisor per a votar. El panorama ha canviat d'ençà que els de l'UCD de Las Palmas varen tenir la bona idea de rifar un cotxe, cinc televisors en color, i deu bicicletes, entre els assistents a un míting del seu capitost. I això està molt bé! S'han acabat els soporífers discursos sense suc, i allò de puc prometre i prometo té més grapa si et pot caure un cotxe nou de trinca. De fet en Fraga ja fa temps que havia començat aquest tipus d'innovacions introduint la imaginació a l'avorriment democràtic de l'urna. Ell incloïa en els seus mítings per Galícia uns tecs més o menys fraternals a base de pop. I va arribar a dir que amb unes quantes tones d'aquest producte en tenia prou per a guanyar les eleccions. Els altres partits haurien de seguir aquests exemples, i regalar coses al seus oients. Però coses útils, i no quincalla. Perquè ja m'imagino els ferrenys militants del PCC, rifant les obres completes d'algun papus del gremi. Al senyor Pujol treient-se de sotamà la Banca Catalana dels seus pecats. I al flamant candidat de l'UCD per Tarragona, senyor Robert i Graupera, rifant a tots els mataronins que el coneixem, no fos cas que el descobríssim. Amb els regals, alguns partits que no serveixen ni per a fer ombra, entrarien per la porta gran de les llars catalanes i es farien estimar. I els partits grossos estimularien als militants el vot útil. Útil de veritat, per fi. I fins i tot els militants d'en Barrera s'acostarien als mítings del PSA a veure si cau alguna cosa.

El Maresme (20, octubre, 1982).

I al sisè dia ... els liberals!

Jo era liberal, però ara ja no sé on sóc. Acabo de llegir el llibre *L'heretgia liberal*, que dedica a aquest tema el Diputat al Parlament de Catalunya i conegut mataroní Jesús Prujà, i una cosa que em semblava senzilla se m'ha convertit en enrevessada i obscura. De fet no calia fer-me massa il·lusions després de llegir el pròleg escrit per compromís, per Heribert Barrera, que es cura en salut, i

ens adverteix sobre l'autor: “El seu mètode no té res de sistemàtic. Es a través d'una exposició sinuosa i obliqua, que opera per petits tocs i no repugna els meandres”. Amb aquests adjectius tan clars ningú no pot sentir-se enganyat, i si després ve el que ve, doncs a fer el cor fort. I què ens ofereix en Prujà? Senzill, ja ho ha dit en Barrera: sinuositats, obliqüitats i meandres. El llibre és un resum de les obres literàries i assagístiques que ha llegit l'autor, comentades sense cap ordre ni concert. Amb contínues citacions on es combinen els autors més presentables amb increïbles desconeguts. A través d'aquest mètode en Prujà ens fa viatjar a les fonts del liberalisme, però no del liberalisme històric, sinó del liberalisme entès com *unidad de destino en lo universal*. Així l'autor descobreix *esperit liberal* a la Grècia clàssica i a la societat occitana medieval. La sorpresa del lector una mica llegit va en augment a mesura que les pàgines del volum li ofereixen curiositats selectes com les que extractem: “Asseguraríem que es neix liberal, com es neix negre o s'és fill de les Hurdes”. “Només l'home pot ser liberal. Es més, diria que l'home només pot ser liberal”. “Espanya (Riego i l'Himne de Riego a part) és avui la negació del liberalisme”. “La democràcia és una cosa, el liberalisme n'és una altra. La democràcia sempre és política; el liberalisme és pre-política i post-política, a la vegada”. Podríem continuar, però ja n'hi ha prou per adonar-nos de què va la cosa. Cal dir que les persones interessades de debò a cercar alguna informació o judici sobre la problemàtica més àlgida del liberalisme quedaran decebudes. No hi ha ni una sola referència a Milton Friedman i al bestiar de la seva escola monetarista. Tampoc ningú no ens explica perquè hi ha liberals amb carnet a Alianza Popular, Convergència Democràtica, Union del Centro Democrático i Esquerra Republicana. Això no deu tenir importància, o potser es tracta d'una característica de la pre-política, la post-política, o d'una cosa per l'estil. Meravellats, que si abans el liberalisme era pecat, ara és avorrit.

El Maresme (23, octubre, 1982).

Una d’espies

Ara ja no passa tant sovint, però en aquells anys, quan la guerra freda la tenia tothom a flor de pell, no hi havia setmana que algú no preferís la llibertat. Els que fugien de la Unió Soviètica i

països bessons eren incomptables. Per terra, mar i aire es feien escàpols i explicaven unes coses dels comissaris polítics i de tota la fauna oficial dels camarades que feia escruixir. Quan els caps del Partit s'adonaren que si la cosa continuava amb aquell ritme haurien de deixar el seu encoixinat càrrec i posar-se a treballar, varen dir Prou! I ja tens una nova muralla per a garantir els beneficis de la revolució real. No fa massa un soldat americà amb destí a Corea del Sud s'ha passat, sense encomanar-se a Déu ni al Diable, a Corea del Nord. D'espies interessats que havien fet aquest trànsit tots en coneixem prous, però es veu que aquest soldat anònim ho ha fet per amor a l'art. Mr.Smith -l'acabem de batejat ara mateix-, de segur va rebre la felicitació més cordial de Kim Il Sung, primer d'una dinastia de monarques comunistes *in secula seculorum*, que mana per aquelles latituds, que després d'encoratjar la resta de soldats americans a escollir la llibertat autèntica i no la de les hamburgueses, li va preguntar en confiança: ¿però que has fet animal? El diari *El Temps de Nova York* ha especulat sobre les facultats mentals del Sr.Smith, diuen que ha d'estar liró, i que això no s'explica de cap altre manera. En canvi l'òrgan del Partit Comunista de Corea, el prestigiós *Alba Resplandent*, informa de la sensacional adquisició del seu país per a la causa de la pau i la distensió dels pobles, que és com anomenen la propera guerra mundial. Més a la vora el Sr.Carrillo, amic personal de Kim Il Sung, considera que és un fet natural que demostra la consolidació de la democràcia, la llibertat i el socialisme en aquell país de gent groga. De moment al Sr.Smith el tenen en una vitrina per fer goig, més endavant ja es pensaran en què fer-lo servir.

El Maresme (2, novembre, 1982).

Els altres catalans

Hi ha hagut sorpreses per a tothom en aquestes eleccions. Jo mateix he quedat parat en veure que a Catalunya hi ha dues menes de ciutadans. Per una banda hi ha els catalans normals i corrents, que viuen amb tranquil·litat, treballen quan troben feina, i intenten de viure tan bé com poden. Aquesta gent, quan el seu partit perd les eleccions, pensen que el seu partit ha perdut les eleccions. Hi ha, també, uns altres catalans normals i corrents, que viuen amb tranquil·litat, treballen quan troben feina, i inten-

ten de viure tan bé com poden. Aquesta gent, que són molts menys que els altres, quan el seu partit perd les eleccions, o no guanya prou, pensen que no és el seu partit el perdedor, que tots hem estat venuts per cinc cèntims. Ha perdut Catalunya! afirmen, amb aquell convenciment del que té la sang gramaticalment normativa. Paranoia! diria un metge entès. I recomanaria, en aquest cas, un tractament a base d'educació general bàsica i lectures selectes. També l'obligatorietat de fullejar el diari una vegada cada setmana. Un diari de debò, i no els fulls publicitaris de la barretina. No hi ha remei, són així. I la seva lluita és per fer-nos creure que hauríem de ser alts i rossos, com li agradava a aquell del bigoti. Un membre d'aquesta secta, molt apassionat, em va dir que en comptes de *xarnegos* aquí ens convindrien milers de treballadors negres, que tenen l'avantatge de no votar. I a la que els fan pessigolles surt de seguida el somni heroic dels Rogers, Berenguers i Guifrés, i tot l'estol de mites que van del *seny* a la Catalunya Imperial de Prat de la Riba. Ho tenen a flor de pell. Un polític que volia ser fort a Madrid, i que ara no pintarà res de res, ho va dir aquí mateix, en el míting del seu partit a Mataró: “no ens deixen sortir al programa nacional de TVE perquè guanyaríem fins i tot a Segòvia”. Va dir Segòvia, hi ha molts testimonis. Ja m'imagino als nous almogàvers plantant la senyera a l'aqüeducte d'aquella ciutat. Però a aquests herois d'ara no els trobaríeu en cap gresca bèl·lica. Jo de vosaltres miraria a la Banca Segoviana, que flota i es consumeix. Ja sabeu, la manera segoviana de fer país.

El Maresme (17, novembre, 1982).

El seu regne no és d’aquest mon

A Pozoblanco, província de Còrdova, hi ha un jutge que es diu Pedro Yun Díaz que poc abans de jubilar-se ha decidit passar a la posteritat. I ho ha aconseguit refusant la demanda de divorci d'una parella separada d'ençà de l'any 1959. El senyor Yun fonamenta la seva sentència en les més altes autoritats bíbliques. Per exemple Sant Mateu quan diu allò que el que va unir Déu no ho pot separar l'home. I també es recolza en la dogmàtica que surt del concili de Trento, que declarava anatema la separació entre marit i muller. El més curiós és que tal vegada això faci càtedra, i que als jutjats hom canviï els codis civils i penals, i tota

la paperassa de càstigs executius, pel catecisme o la Bíblia. I llavors quan a vostè li facin una cara de mans, el jutge li ordenarà de posar-hi l'altra galta. I haurà de perdonar el seu germà, que som tots, els deutes, de la mateixa manera que perdonarà els seus creditors. Es clar que la cosa es posaria difícil si un parent desconsolat volgués aclarir legalment perquè no va funcionar la resurrecció del seu difunt, exigint el compliment estricte de la jurisprudència bíblica. Per exemple, ja m'imagino una persona excessivament confiada asseguda en un restaurant, i escollint un tec amb cara i ulls, a base de mousse de llenguado, gambes al rom i carn *tahini*, tot això regat amb un Rioja d'un any d'aquells. De sobte entra un policia amb sotana de la brigada contra la golosia i t'aplica un vomitiu instantani, per a prevenir-te de cometre un pecat tan gros. (Tampoc no és tan exagerat, a l'Iran de l'aiatol·là Jomeini, que també funciona a cops d'Alcorà, et liquiden per coses més insignificants). Vet aquí on duen els excessos del senyor Yun, jutge interí, deixat de la mà de Déu, que a la vora de la jubilació ha llençat la casa per la finestra. Però, home, què has fet?

El Maresme (24, novembre, 1982).

La guerra de l'hamburguesa

Jo no sé si enmig dels lectors hi haurà algun fanàtic d'aquest invent fet de deixalles que és l'hamburguesa. El compadeixo, a vostè que després d'anys i anys d'empassar-se resignadament el conglomerat anònim de carns sense pare li ha acabat trobant gust a la cosa. Perquè es troba realment en una situació trista, i, segurament, definitiva. No es coneixen casos de reforma en la dependència d'aquest producte. I quan algú queda immers en el món de l'hamburguesa-addicció, la decadència és fatal. No exposarem els símptomes, perquè entre els lectors hi podria haver nens petits. Tot això ve a compte d'una agra polèmica originada a l'únic país de la galàxia on es poden donar aquestes situacions: els EEUU. Lloc que compta amb el mèrit cultural d'haver descobert les begudes a base de cola, acompanyament ideal, precisament, d'hamburgueses, *frankfurts*, i altres pecats de la gastronomia. Dues cases de fabricants d'hamburgueses s'han barallat de valent, i es veu que s'han tirat els plats pel cap. Burger King va fer publicitat dels seus productes afirmant que la *prova*

del gust demostrava objectivament la preferència del públic pels seus productes, i que els de la competència eren una m... La casa Wendy's diu que això no és veritat, que el públic ha quedat confús, i que les hamburgueses de Burger King són una m... Quan estava a punt d'organitzar-se un repertori de bufetades entre els dos contrincants del païdor dels ciutadans, hi va intervenir la casa McDonald's indignada, exigint responsabilitats i afirmant que les hamburgueses més bones són les seves, i que les dels altres són una m... La baralla ha pres unes dimensions tan extraordinàries que ara són els tribunals els qui tenen la paraula. Però en aquest cas segurament no es farà justícia, ja que ningú no s'atrevirà a fer el que s'ha de fer. I és que els jutges són persones com vostè i jo mateix, i saben que els americans acostumen a fer presidents del seu país a actors de segona fila i als fabricants de cacauets; i qui et diu que aviat no els toca als de les hamburgueses

El Maresme (3, desembre, 1982).

No ve d'un pam, senyors!

Aquest home no té desperdici, fa unes bajanades que ni per encàrrec resultarien millor. El geni d'en Reagan es demostra cada vegada que obre la boca, i l'obre tant. Ara n'acaba de fer una que vaja vaja. La setmana passada va anar a visitar les províncies americanes de parla castellana. En refereixo a aquell conjunt de tribus al sud de Rio Grande que per una equivocació dels atles geogràfics encara consten com estats independents. En un sopar que li va oferir el govern més o menys autonòmic de Brasil, l'actor de cine es va aixecar i amb la copa alçada va brindar a la salut del noble poble que l'hostatjava, desitjant los benestar i prosperitat: *Visca Bolívia*, va dir, i tothom va quedar glaçat. El mestre de cerimònies li va dir a l'orella que no estava a Bolívia. *Visca Brasil* va repetir, amb l'entusiasme aquell que floreix dels pensaments més íntims. Llavors va demanar excuses i ho va explicar tot: "Senyors, aquests dies visito molta gent i al capdavall no saps qui és qui. M'he equivocat perquè Bolívia és el país que visitaré demà, i els hi juro que això no tornarà a passar". El mestre de cerimònies se li va tornar a acostar. "Perdonin, perquè em diuen que demà no vaig a Bolívia. Es tracta de Colòmbia, aquella terra tan estimada i que el president d'Amèrica

sempre té en el seu record". El varen fer callar i hi va sortir guanyant tothom. L'endemà va continuar visitant els goril·les que amb tan d'esforç li cuiden la pau i la tranquil·litat. Tots els dictadors li varen obrir els braços. "Ja és aquí", anaven dient. A Guatemala, per exemple, on mana un militar que diu que en aquell país tot es fa conforme a la llei, que només s'afusella perquè així ho reclama la justícia, i que "matar por matar, no matamos". Doncs bé, en aquest curiós país el nostre president va donar suport a la restauració de la democràcia. El general aquell va demanar informació sobre quina cosa sigui la democràcia i diu entusiasmat que l'aplicarà un dia d'aquests, que li fa molta il·lusió poder continuar manant d'aquesta forma tan civilitzada i moderna. En Reagan plorava de felicitat, i és que el general feia cara d'estar convençut.

El Maresme (9, desembre, 1982).

Si pare, m'hi vull casar!

Els mossens de les diòcesis de Barcelona se la juguen de valent. Amics lectors els suposo assabentats de l'extremisme que darrerament ha fet acte de presència als altars de casa nostra. Em refereixo al fet que a partir d'ara per casar-se per l'església s'haurà d'assistir a un curset d'uns tres a sis mesos de doctrina i reflexió. En aquest espai de temps es prepararà als enamorats en les tècniques cristianes modernes de la vida en comú. Confesso la meva ignorància sobre quines puguin ser les virtuts del catecisme que es puguin aplicar a la vida quotidiana d'un home i una dona. Però tothom s'ho amaneix al seu gust, i si t'agrada endavant. I em semblen justes les paraules dels funcionaris del Vaticà quan aclareixen que el matrimoni és una cosa seriosa, i que no és només una tradició anar a celebrar les noces a una església, que s'hi ha d'anar amb convicció. Però hi ha un altre aspecte de la qüestió. I és que ens han fet casar durant uns quants segles per la via clerical a cops de ciri. I mai ningú no ens havia preguntat què ens semblava, si ho trobàvem adequat, o si érem del gremi. Interessava la quantitat i l'exemplaritat d'aquella cerimònia de mel i mató i regalims de cera. Quan enmig de núvols de color rosa i blau-cel tothom es delia per escoltar el *Sí pare,* santificat a cop d'ull per un expert en aquests afers. I ara de cop i volta gira full, i la poesia íntima d'aquells moments únics de novel·la ha

canviat de dalt a baix. Perquè ara haurem de posar-nos a estudiar totes les tribus del Gènesi, les trompetes que sonaran el dia que això s'acabi per sempre més, i el tipus de vinya que va utilitzar Noè per alcoholitzar-se. I ens caldrà saber, de memòria i sense faltes d'ortografia, que Sant Pau va dir als efesis que el marit és el cap de la dona, i que els corintis varen haver de sentir que és millor casar-se que cremar-se. Tot un estil nou, aquest del matrimoni que s'acosta. Però em sembla que això no va a missa, i que l'experiment durarà ben poca cosa. I que quan el polac sàpiga que els catalans només ens podem casar per l'església sabent perquè ho fem, la reforma tindrà les hores comptades. A ell li agrada l'espectacle i la tramoia pel broc gros, sense filar massa prim. No fos cas que filant filant quedessin més sols que la una. Quins excessos!

El Maresme (14, desembre, 1982).

Premis, premis pel nen!

Afortunadament el sentit de l'humor no es perd a casa nostra, i encara passen coses que fa goig de veure. Per exemple, ara fa uns dies que uns savis de la filologia aplicada han donat el més alt guardó de la literatura catalana a un noi de disset anys. I això té molta gràcia, perquè demostra que som una cultura que es pot permetre els luxes i les cabrioles més increïbles. El jurat del Sant Jordi de novel·la abans de dir qui s'enduia la rifa, tot demanant perdó, ja va avisar el personal. Varen dir que de la pila d'embalums literaris no n'hi havia ni un de decent i que els escriptors participants no sabien agafar el llapis de cap manera. Però el premi no es podia quedar desert ja que seria un mal exemple per la normalització a l'ús, i és que un premi com aquest és un acte de fe, com el Diari i la Banca. Per la qual cosa li varen donar un milió i mig a un jove que havia fet la novel·la amb vint dies, a corre-cuita perquè no s'acabés el termini de lliurament. El jurat va reconèixer que no era res de l'altre dijous però que l'autor promet, i que ves a saber per quin mar naveguem, i que els innocents tirin la primera pedra. Sobre el trist esdeveniment es podria fer broma llarga però la cosa fa més aviat plorar. Perquè fa un grapat d'anys que els premis només descobreixen narradors dolents i que gràcies al foc d'encenalls de la publicitat poden anar fent la viu-viu, enredant els lectors que s'ho empassen tot perquè

és català. I és que si deixem a la Rodoreda de *El carrer de les camèlies* tots els altres premiats per Sant Jordi són llautó envernissat amb els colors de la moda més estricte. I han produït manufactures que llinden més aviat amb les arts decoratives. Així hi va haver premis realistes quan s'havia d'escriure de tema social, malament i ràpid. Hi va haver evocacions nostàlgiques de la guerra civil, i també, més cap aquí, la cosa neuròtica i introspectiva. Ara toca el feminisme, el drogat, l'inevitable homosexualitat, i la figura esplèndida del suïcida. I així anem, perquè tots aquests temes han tingut un jurat condescendent que no els ha sabut dir que no. Vostès saben qui és Enric Massó? Doncs és un novel·lista que va guanyar el Sant Jordi l'any 1960. La seva obra es deia *Viure no és fàcil*. Ningú no s'ha recordat mai més d'ell. Es ja un cadàver més de la generació dels premis. I és que el camí de l'infern, a més de bones accions, està empedrat de premis literaris de cinc minuts. Qui ho diria.

El Maresme (22, desembre, 1982).

Dura lex

En el canal de Panamà i pels voltants de Miami tothom sap que hi ha acadèmies on els ianquis preparen els militars de les colònies del sud. Són els colpistes necessaris per a donar un cop d'estat quan convingui. I allà aprenen de valent què s'ha de fer quan la corrupció perilla, el tràfic de drogues és compromès, o l'esquerra vol netejar de poca-vergonyes el país. I reconeixen com serveix el garrot d'argument convincent i definitiu. Però em sembla que enmig de les casernes de *mariners*, generals, sapadors i policies, hi ha d'haver també una classe més especial. Un lloc on s'ensenya el seu art a fiscals i jutges. Els ianquis que se les pensen totes saben bé que el *south America way of life* necessita de picaplets mansos, que recordin que a vegades la lletra és morta, i que fer-se la llei no és tan difícil. Això, que podria semblar una hipòtesi exòtica i descarada, es veu confirmat dia rere dia en les actuacions d'allò que en aquells països ja ningú no anomena justícia. En tenim una prova recent en l'actuació d'un barrut que fa de jutge i que no té cap mena d'empatx en caure en la indignitat de l'home-gos. A Xile la justícia acaba de tancar el cas de l'assassinat del cantant Víctor Jara per falta d'antecedents. Es veu que no hi ha prou informació sobre l'esdeveniment, i que les

trenta bales que tenia Víctor al cos no demostren res. I és que a Xile la justícia és a mans de subjectes servils, de llepaculs corruptes que aplaudeixen Pinochet mentre obliden el Codi dels Drets Humans. La història és molt vella, i ells l'expliquen a qui la vol sentir: “nosaltres no fem res més que aplicar la normativa vigent, les lleis les fan els altres i hem de posar en pràctica el que ens ordenen”. I llavors quan d'aquí uns anys el país recuperi les llibertats ells seran els primers de saludar la democràcia tan esperada. I si algú els recorda el seu passat, es rentaran les mans i tornaran a engegar la cançó de la irresponsabilitat dels seus actes. Als EEUU, en els anys vint, un altre jutge de nom Thayer condemnava a mort dos anarquistes per un crim que no havien comès. Sacco i Vanzetti varen ser executats a causa de la venjança d'un jutge. Ara fa uns quants anys el Tribunal Suprem d'aquell país demanava perdó per aquell *error* judicial. Juguen sobre segur aquesta gent. Qui els condemnaria?

El Maresme (5, gener, 1983).

La revolució dels rellotges

Tenim la socialdemocràcia més curiosa d'Occident. Perquè a cap altre govern se li ha acudit de fer anar a l'hora els seus empleats. Ningú no pensa, en les nacions civilitzades, que els qui treballen per l'Estat puguin deixar de fer el que han de fer: funcionar, que per això són funcionaris. Aquí, en canvi, no se li acut a ningú que ajupin l'esquena i que siguin un model d'educació. I ves per on el piló de sòmines que utilitzen els seients dels ministeris per dormir i rondinar estan esvalotats. Ells s'havien cregut que el PSOE era un partit que només faria de gestor del sistema capitalista, i que tot es traduiria en una estona de molèsties, durant l'operació de renovar les cares dels de dalt de tot. I tornem a dormir i a rondinar. Però s'acaben de donar compte que els del pesoe són una banda de perillosos revolucionaris marxistes, leninistes, àcrates, maçons i homosexuals. I que estan disposats a subvertir l'ordre de tota la vida, i el seu tarannà, fet a base d'aquella beatífica complaença en el pas dels dies i les estacions de l'any, alternant l'ús del ventall per la calor amb el braser per les inclemències del fred. El canvi el varen notar de seguida, quan un matí es varen assabentar que a les vuit en punt el ministre Sr.Lluch ja s'estava assegut a la trona treballant. Tothom

comentava que una cosa així ni els més vells no ho havien vist. *Estos catalanes*!, va comentar amb menyspreu un mesetari indomable de l'esquena dreta. *A donde vamos a llegar con tantas novedades*, es va sentir gemegar a un altre d'aquells fòssils que sempre et diuen que tornis demà. Un funcionari d'un ministeri d'aquells es va endur a casa seva el televisor i el vídeo de l'oficina abans que no fessin l'inventari. Un altre es va contractar a si mateix per deu milions a l'any. Un altre es va acomiadar il·legalment a si mateix per cobrar un grapat de pasta per acomiadament improcedent. Etc, etc. I els funcionaris-metges? També hauran de treballar, i vuitanta dels de Madrid ja han deixat el càrrec abans no els passin per l'adreçador. El Col·legi de Metges està preocupat pels abusos del poder, dels seus no se'n recorden. Qui es pensava una altra cosa.

El Maresme (12, gener, 1983).

Sant Canut, dia de l'any gloriós

Si vostè té un calendari com Déu mana, s'adonarà de seguida que avui, dinou de gener, se celebra la festivitat de Sant Canut, rei i màrtir. I si, a més de tenir un calendari ajustat, és vostè intel·ligent, trobarà una mica insòlit que un rei sigui sant i, més difícil encara, màrtir. No n'hi ha massa d'individus amb aquest *currículum*, però és que Canut, monarca dels danesos, va arribar a tan excel·lent estat civil, la santitat, per mèrits propis que passem a explicar. Canut IV va ser rei de Dinamarca de l'any 1080 a 1086 per motius biològics, ja que era fill de Suenó II. Durant els sis anys que va manar va intentar, sense èxit, una expedició contra els britànics, i va amenitzar l'època amb un seguit de guerres locals. Indispensables per matar l'avorriment quan encara no es podia llegir *El Maresme*. També va netejar el mar del seu país de pirates. O sia de pirates dels altres països, que els de casa tenien permís. La història l'acull per una altra feta. I és que Canut va excel·lir com a evangelitzador catòlic, duent a terme les recomanacions de la seva religió, tot matant idòlatres de Curlàndia. Però el noi era una mica feliçot i va acabar fent-se'n l'estella. Perquè als seus súbdits, gent cepada i enèrgica, que amb les banyes al cap travessaven mars i oceans a la recerca de l'aventura i dels béns dels altres, no els va fer cap gràcia aquella doctrina que deia que calia posar-hi l'altra galta. I és que prefe-

rien la manada de Déus casolans, a l'estil de Thor i Odí, més ajustats a la seva devoció de sang i fetge. En Canut, home d'idees fixes, era molt dur amb el poble i volia fer empassar a tothom, si vol no vols, allò de la Santíssima Trinitat. En canvi, afirmen les cròniques, que al clergat només els trobava gràcies. I això havia d'acabar malament, perquè els de les banyes n'estaven tips i un dia en una revolta el varen elevar a aquell lloc tan preuat de la jerarquia celestial. Ho varen fer a base de garrotades i a dins mateix de l'església de Sant Albà, a Odensea. L'any 1100 va pujar als altars. A Roma l'agraeixen així el treball dels funcionaris.

El Maresme (19, gener, 1983).

La reina de la casa

Fa uns dies a la tele, en el programa aquell on surt el senyor Hermida fent de pallasso, hi va haver un debat apassionat. Es tractava d'aclarir si les dones havien de treballar fora de casa, o si, en canvi, fer mitja, rentar culs, i preparar un imaginatiu plat de patates bullides, era activitat suficient per deixar contenta a la reina més bonica de totes les llars. Tres dones intel·ligents, en el bàndol de les favorables a l'autonomia econòmica, varen donar una lliçó d'ètica i estètica del treball assalariat. Una d'elles era professora de psicologia, l'altra una professional de l'empresa privada, i la darrera governadora de Segòvia. En el bàndol contrari, hi havia una senyora que així a cop d'ull ja es veia de què anava la cosa. Al seu costat, s'hi asseien dos homes que semblaven persones normals, però això de la vista enganya sovint. I així va ser aquesta vegada, perquè quan varen començar a obrir la boca, tothom es va donar que els havien dut expressament de les coves d'Altamira. Un d'aquests va afirmar que la dona que treballava fora de casa es convertia en una mena d'híbrid asexuat, ofegada pel cansament industrial, incapaç d'educar els seus fills. I que la naturalesa deixava ben clara l'especialització femenina. Aquell savi va assegurar que la dona no pot treballar durant els nou mesos de l'embaràs, i tampoc els quatre anys següents, perquè cria el fill. El biòleg afeccionat, m'imagino que de la tribu dels oginonautes, va dir altres bajanades, però ja queda retratat. L'altre era un artista pintor, i la seva màxima contribució al debat va ser afirmar categòricament que ell coneixia molt de la vora el nu masculí i femení, per la

seva activitat, és clar, i que havia pogut comprovar que hi havia diferències substancials. O sia que a dona a casa i contenta, que ho torna a dir la mare naturalesa. I el públic de l'estudi de la tele, com canalla de primera comunió, que es deixa enredar per qualsevulla, estava d'acord amb tot. “Les dones a casa!”, aplaudiments. “Les dones a la feina!”, aplaudiments. Jo vaig quedar amb la boca oberta, i és que no ens hauríem de morir mai, per veure'n sempre de noves.

El Maresme (28, gener, 1983).

Ofegats?

Tothom sap que la sort de cada dia ve determinada pel peu que es fa servir per saltar del llit. Si ho fas amb el dret, tot anirà bé. I si ho fas amb l'esquerra, no esperis que la fortuna s'acosti. Això ve a compte d'uns que s'han equivocat de peu i de veu. I tot just nats han ensopegat amb la pedra del nacionalisme barretina, fase onànica i il·luminada. Diuen, esfereïts, que “la llengua forastera ens ofega per tots cantons”, i fan el propòsit de cercar els qui ens salvaran del perill. Vet aquí les deus de la regeneració: “la gent dels nostres pobles, on hi ha persones que parlen bé i tenen vocabularis rics propis del pagès” (comencem bé, si abans d'escriure periòdics, llegissin els que hi ha, sabrien que els pagesos del Maresme són negres, que vénen de Gàmbia, i que quan no parlen la seva llengua ho fan amb anglès), “de l'intel·lectual” (què hi fan aquests aquí, que no se'ls entén mai, i no voten per conveniència, sinó per opinió), “de l'estudiant” (no deuen haver anat a escola, perquè no els crec capaços de voler fer parlar al nostre president a base de “passo de tot” i “porcellana catalana”), “del paleta” (no llegeixen, no van a l'escola, i no surten al carrer. ¿Es que heu sentit dir mai a un paleta: “atànsem la rajola que he d'assentar la llinda”), “del pescador” (d'acord, la mitja dotzena que n'hi ha, poden ser contractats com a assessors lingüístics de revistes comarcals), “etc.”, (això no aclareix res però deixa oberta la imaginació). Utilitzem-la, la imaginació, per ajudar a “vivificar” la llengua, únic argument vàlid del nacionalisme-barretina per amagar l'ou. I vet aquí, la proposta de nous sectors productius que volen aportar les seves peculiaritats gramàtiques, contra els forasters que ens ofeguen. Jo em fixaria en un metge incompatible, del partit; en un empresari defrau-

dador de la Seguretat Social, del partit; en un banquer estil feina ben feta, del partit; en un botiguer un amic, del partit. Si entre tots busquem amb il·lusió, encara en caurà algun altre. I és que no hi ha dret!

El Maresme (3, febrer, 1983).

Quina il·lusió!

En aquest món cada dia passen coses més estranyes. Una de les que em té corprès és això de casar-se a preu fet una pila de gent. Com no podia ser d'altre manera, això s'esdevé al país que s'havia d'esdevenir. Som-hi, a la lletra menuda del succés. Eren dos mil i alguns ni es coneixien. Perquè, enmig de la gentada de nuvis i núvies que es varen reunir per a casar-se col·lectivament al Madison Square Garden de Nova York, molts veien per primera vegada la seva parella. Tot era agençat per la inefable Església de la Unificació, més coneguda com a secta Moon, i que pren el nom d'un electricista coreà que va rebre la visita de Crist l'any 1936 després d'enrampar-se. Aquesta religió garanteix a tothom la felicitat en aquesta terra i ara mateix. I com que la felicitat ets tu, doncs vinga organitzar enamoraments a corre-cuita, matrimonis sistema computadora, i promeses de moltes coses per a tota la vida. Els varen casar amb el ritus convingut, amb el que tots els gremis de la transcendència metafísica enlluernen a qui es deixa enlluernar. I vet aquí una corrua de noiets i noietes amb la felicitat als llavis, vestides d'organdí elles i de pingüí ells. La vida en blanc i negre, com a les pel·lícules d'abans. Es veu que tots alhora varen obrir la boca per a dir que si, i els hi va fer il·lusió, sense saber que mai no els havien deixat dir una altra cosa, i que mai no tindrien oportunitat de canviar la música: si, si, SI. Varen morir a Vietnam, quan el govern els va enviar a salvar els valors de l'occident. Després, culpables, es varen drogar a Berkeley, quan hi havia flors en l'aire, les comunes eren l'alternativa, i els executius es disfressaven de *hippie* el diumenge. Ara tornen a mirar els negres de biaix, perquè tot som germans, però al col·legi és millor que els meus fills vagin amb companys del seu mateix color. Alguns han rebut com Dylan la sotragada divina, i es passen el dia resant els Déus que pul·lulen per la llista d'èxits. D'altres voten Reagan perquè ens traurà impostos i podrem canviar el cotxe. I els més llegits s'enamoren de Friedman: si, si

SI. Què devien pensar en aquell instant, quan tots dos mil es casaven. Val més no saber-ho, perquè potser estaven contents.
El Maresme (10, febrer, 1983).

L'os

Dissabte un grup de poca-soltes es va permetre el luxe de fer broma a les costelles de les nostres Santes. He dit a les costelles i millor seria dir als ossos de les màrtirs i amb l'excusa de la rua del Carnestoltes varen exhibir una mena de vitrina-reliquiari on hi havia un os de tres pams, amb una llegenda que deia: “Os incorrupte de l'esquena de la Juliana”. Coses com aquestes són molt lletges i no fan quedar massa bé a qui les fa. Ja sabem que això de Les Santes de Mataró s'ho va inventar un capellà mentider que es deia Joan Gaspar Roig i Jalpí, subjecte que al llarg de la seva vida no va dir ni una veritat històrica. I ara, feliços i enganyats al llarg de tants anys, ¿haurem de pagar els plats trencats, precisament quan ens hem acostumat al dolç jou de l'autoritat moral de les Patrones, i el seu exemple benèfic ha arrodonit l'educació de generacions senceres de mataronins d'una sola peça? No s'han d'admetre que juguin amb els nostres sentiments més arrelats, i menys a base de treure ossos al carrer. I és que aquesta patuleia de descreguts, que segurament es consideren demòcrates, haurien de saber que les Nostres Patrones no varen ser imposició del Papa de Roma o la Inquisició. Res de res, va ser el poble de Mataró, l'honrada gent que treballava i vivia a la ciutat, els qui varen decidir-ho a través d'un referèndum. La cosa es va produir els mesos de març i abril de 1852, quan la banda dels que remenaven les cireres varen anar casa per casa a la captura del vot espontani. Entre aquests hi havia els membres del consistori, rectors, vicaris, beneficiats i els del patronat. L'aclamació de les divinals poncelles va resultar tal com era previst, i tots els mataronins varen votar la Juliana i la Semproniana. Tots és un dir, ja que les cròniques registren dos vots negatius a la ciutat, segurament es devia tractar de dos fills de Satanàs, perquè no es pot explicar d'altra manera un comportament tan incívic i desgraciat. Del 1852 ençà fa cent trenta-un anys. Prodigis i meravelles han deixat tothom amb la boca oberta, però cada any la Missa de Les Santes aplega gernacions d'enamorats de la sarsuela mística, que recorden amb

orgull el sacrifici que les nadones del carrer d'en Pujol varen fer per salvar-nos d'alguna cosa. Però també els fills de Satanàs es multipliquen. Ara ho acabem de veure amb escàndol i dol. S'haurien de prendre mesures!

El Maresme (17, febrer, 1983).

D'abans d'ahir

Per a prevenir els excessos d'optimisme, i de pessimisme, recomano la lectura sistemàtica de la premsa antiga. Hom s'adona que sempre ensopeguem amb la mateixa pedra, que els somnis utòpics dels savis no fan fred ni calor, i que el principi de la realitat llisca enmig de les crisis econòmiques i l'assassinat de la veïna del segon primera. Ara repassarem tres notícies curioses que va publicar un diari en una data tan antiga com el tretze de gener d'aquest any. Fa un mes, però han passat anys llum damunt els signes de la quotidianitat, i recordar coses de llavors ja es preocupació d'arqueòlegs i persones refractàries a les llumetes atabaladores del cada dia. 1. El conegut director de la Filharmònica de Berlín, el senyor Karajan, té problemes amb la banda del seu digne comandament. Resulta que per entrar en aquell santuari dels bemolls i el doremí s'ha de passar per una selecció estricta. I que sota la batuta dels músics es tria la gent de mèrit a través d'un criteri democràtic. Però es veu que l'avi Karajan té una *neboda* de 23 abrils que toca el clarinet amb una traça que és un bé-de-Déu. I per tenir-la més a mà, a la del clarinet, l'ha *enxufada* amb trifàsic a l'orquestra. I els músics li han tocat allò de l'*Emperador* per exemple d'aprofitats i dictadors. En Karajan els ha dit que a Catalunya els mossens de poble també en tenen de *neboda* i que no passa res. Té raó. 2. D'Argentina arriba la notícia del segrest de la revista *Humor* per haver dit la veritat. Concretament afirmava que un general li va dir a un jutge que havia anat massa lluny en la seva investigació de què havia passat amb els desapareguts. El jutge va entendre molt bé què li deien, i va anar més lluny encara, al Brasil, perquè la nòmina dels qui no sap ningú on són no s'engreixés amb la seva sobtada i misteriosa fugida a l'altre món. Ben fet. 3. Tornen a Alemanya resulta que hi ha qui afirma que el que mana més d'aquell país té una secretària que està al seu servei dia i nit. I que per a dur a terme una missió tan arriscada, cobra 250.000 pessetes al mes. Els diaris protesten

perquè la noia no té el títol universitari que la dignitat del lloc demana. En Kohl es veu que no l'ha trobat a faltar el títol. Coses de la burocràcia.

El Maresme (1, març, 1983).

El fil del procés

Aquell dia el drapaire tenia la boca oberta, no volia adonar-se que allò que succeïa davant dels seus ulls fos cert, era massa gros. A la fi va haver de rendir-se a l'evidència, i acceptar-ho. I és que quan de bon matí dues persones amb corbata i tots els ets i uts de l'elegància funcionària el varen venir a veure no s'esperava que les coses anessin d'aquella manera. Ell en veure maletes de pell i ulls inquisidors va pensar de seguida en el crèdit hipotecari a mig tornar, en els fills d'hisenda, o ... vés a saber. Així quan amb correcció li varen demanar permís per a regirar els pilons de brossa que s'amuntegaven al seu magatzem va quedar atònit. I atònit va seguir al llarg d'hores i hores mirant-se aquells homes de clenxa perfecta, olor de baró dandi, i sense pèls a la barba enfonsant se en mig del paper, les deixalles, l'alumini i el plàstic. Al cap de molt de temps de regirar i quedat fets un nyap, amb el desodorant que els havia abandonat, un crit de victòria va sorgir de la flaire estantissa de merda. Ho havien trobat! I varen marxar alegres i cofois, com una criatura amb una piruleta de maduixa. La propera escena passa al Tribunal Suprem on un grapat d'entesos tracta de fer encaixar uns quants milers de trossets de paper que corresponen a un sumari. Després d'àrdua i feixuga tasca l'operació té l'èxit merescut i les autoritats judicials respiren tranquil·les. Què havia passat? Doncs hi havia una vegada una senyora de fer feines que era molt neta, i neteja que netejaràs va ensopegar amb una muntanya de paperassa esgrogueïda, plena de pols, i amb un aire de porqueria que feia feredat. Era el sumari de l'afer de corrupció financera de la Zona Franca de Barcelona, o sia que la senyora ho va ensopegar allò de la porqueria, però en aquest cas la pols era una anècdota, i el fangueig el recollien les pàgines d'un exemplari moral curiós. La senyora, que no filava massa prim, ho va fer trossets, i cap a la brossa. L'endemà, jutges, fiscals, advocats, oficials de primera, segona i tercera, el porter, la seva senyora, un veí amic de la casa, i un altre que s'hi fixava molt, anaven de bòlit buscant els documents del sumari. Ja hem

explicat com els varen trobar. Aquesta història, certa i real, no té preu en aquest any que commemorem el centenari de Kafka. A ell li agradaria.

El Maresme (16, març, 1983).

Marx i jo

No sóc marxista. Ho dic d'entrada perquè ningú no pensi que festejo amb materialistes dialèctics, secretaris generals, moviments de masses i altres barbaritats dels il·luminats per la revolució. I és que avui ser marxista està passat de moda gràcies a Déu-, i es pot considerar, fins i tot, de mal gust. Tots aquells milers i milions d'intel·lectuals, professionals, pagesos i proletaris, que somniaven amb les doctrines d'aquell de la barba peluda, han canviat de música. Avui ningú no es posa a tremolar d'emoció davant d'una cita resplendent, esclaridora i inútil d'en Mao, en Fidel, l'oncle Ho, el misteriós Hoxa, l'encertat Santiago, o els fòssils del Kremlin. He de confessar, però, que fa deu anys quan parlava d'en Marx se m'obrien els ulls com taronges, i arborat de passió era més marxista que ell mateix, jueu revisionista, producte típic de la petita burgesia decadent, traïdor a la classe obrera, objectivament i subjectiva reaccionari. Els anys han passat, i ja no hi són aquells somnis de justícia social demà a les vuit de la tarda. Quan amb els amics somniàvem, seguint les instruccions d'un savi, d'instal·lar la guillotina elèctrica a la Plaça de Santa Anna, i teníem a punt la llista de persones que l'esdevenidor gloriós demanava escurçar, com a tribut inexcusable. On són aquells bons record de banderes vermelles com la sang dels capitalistes, i altres paràsits? No són enlloc, i com les colometes del poema, no tornaran. Ai! no tornaran! Tot va començar quan ens vàrem fer un embolic de superestructures i d'infraestructures, i les lliçons del Pulitzer no ho aclarien. Decebuts ens vàrem passar de trinxera, i ja no som marxistes. Perquè, entre altres coses, no queda bé parlar de lluita de classes. No queda bé ni hi ha lluita de classes, o no es nota massa, que pel cas ve a ser el mateix. I així, entre els cercles d'amistats cultivem una elegant desideologització a base de gambes i filets al pebre. Sense oblidar aquell Bourgogne que et costa un ull de la cara. I a les converses ens disfressem de socialdemòcrates, que és l'últim crit. Llegeixo el que he escrit i

veig que no puc amagar l'ou, que la dialèctica m'acusa, el materialisme em descobreix, i les estructures, les de dalt i les de baix, ho proclamen a viva veu. Hauré de fer l'autocrítica. Avesat a aquestes arts policíaques, prostrat, em confesso benestant: tinc propietats, i són meves, ben meves. En Marx les volia repartir!

El Maresme (23, març, 1983).

L'opi del poble

Aquest món està trasbalsat. Res no és com abans. I les innovacions se succeeixen a un ritme tan àlgid que quan no hi penses, amb la rapidesa del llamp, aquelles idees que t'estimaves de tota la vida són una carcassa buida de sentit. No serveixen ni per parlar amb el barber. Desgraciat de tu!, quan t'adones del fet ja no hi ets a temps, i t'engoleix el remolí de l'ahir, encarcarat definitiu. Això ens afecta a tots aquells que en els anys seixanta vàrem passar de l'anticlericalisme utòpic a l'anticlericalisme científic. Hi ha coses que ens són dures d'acceptar, i no entenem, per exemple, l'èxit de l'espectacle religiós que, amb vedettes de talla internacional, va donar l'any passat una gira comercial per Espanya. Ni entenem tampoc una altra feta estranya protagonitzada per l'Organització Mundial de la Salut. Aquesta entitat acaba d'apunyalar-nos per l'espatlla a nosaltres, els menjacapellans de tota la vida. Perquè d'uns estudis molt savis resulta que resar el rosari és una activitat científica, com la famosa equació d'Einstein. Un membre de l'OMS, de nom egipci i molt mala intenció, ha fet investigacions on es demostra que la religió cura. Els entesos afirmen que per realitzar aquestes transformacions de la salut totes les religions són bones, i que l'única cosa que té valor és el convenciment de la clientela que allò va a missa, que tota la tramoia de sants i al·leluies té sentit, i que el sarau de fums i músiques avorrides és terapèutic. Les curacions més espectaculars s'han dut a terme en malalts neuròtics, esquizofrènics, drogoaddictes i maníacs depressius. La religió els aporta els valors morals de què estan mancats els mètodes clàssics de la Biodramina, l'Aspirina i la Insulina. Es una autèntica dinàmica de grup que els més ortodoxos del COPP haurien de veure amb bons ulls. L'egipci que explica aquestes coses recomana per la seva efectivitat les grans peregrinacions de masses. En aquests moments els convençuts queden contents i els malalts es curen de

debò. Ara sabem, doncs, que a Lourdes, Fàtima i el Palmar hi ha miracles de veritat, i que la cera no l'hem d'estalviar. ¿Què li diré al mossèn de capçalera quan intenti convèncer-me per mil·lèssima vegada?

El Maresme (25, març, 1983).

Carta a l'Anton

Escolta, tu que ensenyes les coses de l'Edat Mitjana a la Universitat de Barcelona, hauries de venir a fer una volta per Mataró, on hi trobaries material de primera per investigar. Es cert que no hi ha donzelles fràgils enamorades d'un Oliver, ni poetes cortesans, ni tampoc muralles massisses. Però si llegies els diaris veuries de seguida que estem en plena època medieval, hi ha prou testimonis. Per exemple, tenim esclaus. Són de raça negre i vénen d'Africà a malviure entre nosaltres. El seu senyor feudal, èpicament anomenat Josep, Joan o Jordi, els dóna cinquanta pessetes cada hora treballada perquè estiguin contents. Potser dir d'això esclavitud és força exagerat, com afirma un representant dels pagesos que manen, aclarint, en prosa catalanesca, que el món ja estava ben fet el setè dia. I que, com diu la Bíblia en algun passatge, "els uns treballaran i els altres ens farem un tip de riure". Per cert, parlant d'esclaus em ve a la memòria el discurs que va pronunciar el nostre immortal Biada, el del tren, a favor de mantenir els negres lligats amb corda a major glòria de la Llei del Benefici. Cosa lamentable, que un erudit acaba de treure a la llum, i que deixa a la patum local en senzill poca vergonya de baixa estofa. Però, Anton, si vinguessis a Mataró veuries que això de l'Edat Mitjana té una altra confirmació espectacular. Fa pocs dies un jutge ha acusat a dos encimats homes de les finances locals d'usura. Pecat capital dels més grossos i lletjos. Tu saps com els tractadistes d'aquells segles antics omplien pàgines i pàgines contra aquesta cosa horrible que és usura. Eiximenis i Llull es varen cansar de predicar en el desert, i Sant Vicent Ferrer d'escridassar l'audiència parroquial en els seus viatges missionals. Només els feien cas els pobres i els miserables, que com saps tenen un privilegi especial per anar al Cel sense tràmits burocràtics. Fixa't si és cosa poc prestigiosa aquest pecat -n'hi ha d'altres amb bona premsa-, que els inculpats se n'han rentat les mans i diuen que d'usura res. De l'Edat Mitjana doncs, només ens queda

el record de malifetes i vicis de tota mena. ¡Què esperaves trobar a la ciutat dels capgrossos si venies per Setmana Santa, germà pecador!

El Maresme (30, març, 1983).

Deixalles celestials

Hi ha de tot. Ossos de sants, estelles de La Creu, llet de la Verge Maria, sang miraculosa, claus del martiri, trossos d'un riu sagrat, plomes d'angel, corones d'espina, mortalles autèntiques de Crist, el seu prepuci, el calze sagrat, i paro de comptar. Perquè això de les relíquies és matèria d'una vastitud impenetrable. L'any 878 es varen inventar el cos de Santa Eulàlia de Barcelona, i el de Sant Cugat també és una aixecada de camisa. Explica la història que els capellans es robaven ells mateixos, els uns als altres, els sants més o menys incorruptes, per a guarnir el convent respectiu amb uns ossos de bandera. Així és molt coneguda la història del robatori del cos de Sant Galderic per part d'un escamot de mossens de Sant Martí del Canigó. El fi sempre ha justificat els mitjans. En aquells temps foscos també hi va haver importació i comerç de venerables sants i santes traspassades en olor de cosa fina. La jerarquia cristiana de Roma feia l'agost venent arreu del món, als devots, aquells objectes tan estimats. El que no sabem és la cotització oficial dels sants. De tota manera és de suposar que hi havia preus per a tots els gustos, i que, si per un sant molt miraculós es devien pagar xifres de jugador de futbol sud-americà, també les parròquies modestes, -virtuts de la llei de l'oferta i la demanda!-, es podien acontentar amb un cadàver de tercera divisió. Són aquells sants poca cosa que ningú no recorda mai fins que els descobreix un erudit local. Exemplars que en el seu temps també varen armar forrolla per algun motiu o altre, que no és ara el cas de buscar tres peus al gat. Sants que aixecaven pedres petites, ressuscitaven a mitges i no es varen acabar de decidir a donar la seva vida per les seves idees. I així han passat a la història en un paper més aviat trist, servint d'aliment espiritual només a la gent de comarques, vilatans que tot ho troben bé. Després les parròquies es varen inventar biografies adequades als també inventats miracles. A Mataró, d'això en sabem prou. I ho saben a tot arreu. Quin escàndol quan es va descobrir que els ossos dels sants Pau i Pere de Milà no eren humans! Que ja ho va

dir un capellà de Roma que la setmana passada va sortir a *La Clave*: una cosa és la realitat científica i l'altra la realitat pastoral. Com que no ho va dir en llatí se li va entendre tot. Viure per veure!

El Maresme (8, abril, 1983).

L'esperit de vi

"La turca del camarada o els borratxos del soviet", no és el títol de cap obra que es representi amb èxit a Moscou. Es molt més que no pas una ficció escènica producte de la imaginació d'un home de lletres. Es la veritat quotidiana de la patuleia marxista-leninista en aquell país de trompes històriques i sonades. Ara la premsa ha publicat unes dades que ens han deixat amb la boca oberta, perquè comptat i debatut resulta que l'URSS és el paradís dels que porten una mantellina de pam. Anem al detall de l'afer que la cosa és més aviat bèstia. Els dilluns gairebé ningú no va a treballar perquè encara els duren les sopes del cap de setmana, i això ho diu *Pravda*. El traspassat Breznev va informar al 26è Congrés del Partit que la productivitat havia baixat més d'un 18% sobre el previst a causa del vodka. L'any 1981 la pràctica totalitat dels 39.000 incendis del país foren a causa d'un comunista o altre amb un pet de déu n'hi do. El 63% dels ofegats són trompes, i la majoria d'assistències urgents de les ambulàncies tenen com origen a comitès centrals amb els ulls que els fan llumenetes. Més encara, l'OMS havia fixat la mitja d'edat en 65 anys, doncs l'any 1981 havia baixat a 62 anys. Tot a conseqüència dels efluvis engrescadors del Déu Bacus, que ja té mèrit en un país ateu. No tinc cap cita a la memòria per a fer broma a les costelles d'en Lenin, que va parlar al llarg de la seva vida de tot l'hagut i per haver, i sempre s'ho feia venir bé. Em faria gràcia de resseguir el procés històric que va del fantasma que recorre Europa a la fase alcohòlica del comunisme, seria pedagògic i molt interessant veure com ha estat això. De tota manera no cal fer-se massa il·lusions perquè la cosa sempre ha anat de la mateixa manera. Si, si, de la mateixa manera. I per això els borratxos del Politburó, la KGB, l'Acadèmia de Ciències, el Ministeri d'Agricultura, i els Directoris dels nombrosos Psiquiàtrics, maten el temps amb trompes sonades a base de vodka de prestigi, com aquell Stoltchnaia que no et deixa enyorar la família, la propietat

privada, ni l'Estat. En canvi els russos modestos, proletaris a qui han aixecat la camisa, o sia el 99% de la població, s'han d'emborratxar amb una mena de líquid infecte produït en fàbriques que la mateixa literatura oficial considera perilloses per la salut pública. Lluita de classes que els Kapitalistes que manen han resolt prudentment. La serenitat no la perden quan fan les lleis, i els conductors de cotxes que de tanta alegria fan alguna carnisseria els condemnen a mort. Aquí ens posen multes, que fa menys impressió.

El Maresme (15, abril, 1983).

Al Museu? No hi anéssiu!

Dissabte es va inaugurar, nou de trinca, el Museu. Com a bon mataroní m'hi vaig haver de passar una estona a veure i ser vist. També tenia un cert interès per les coses que s'hi guarden, i així vaig anar repassant les sales on hi ha les restes històriques del nostre passat: coses dels que habitaven més o menys a l'època d'Adam i Eva, dels romans, i dels catalans de tots els segles. Un grapat de magnífics Goya em varen introduir al món de les tenebres, la mort i la guerra. Però la meva predilecció són les armes. I al Museu n'hi ha un bon grapat. M'agrada veure aquells sabres, i pensar-los ennegrits de sang coagulada i amb alguna víscera de cristià recentment traspassat. Quina alegria de ganivetes en forma de mitja lluna que saben de cors esgarrinxats, de colls a trossets, i fetges fora de servei. També s'hi poden veure escopetes i trabucs que en mans de silvestres funcionaris de les muntanyes a més d'un devien de fer un trau definitiu. Hi ha pistoles que expliquen, callades, trets per l'espatlla, desafiaments d'honor i suïcidis. O sia que molta sang i molta història, que per això ha de servir un Museu com cal. Passant-ho bé amb aquell regust de transcendència a la boca, vaig enfilar els prestatges plens de ceràmica antiga que la sort va fer descobrir a la Plaça Gran. I allí, enmig de tanta platerada, hi vaig trobar el que no hi havia d'haver trobat. El pecat més escandalós i a la vista de tothom. El mal gust. La indecència de la imatge. La procacitat de la intenció. L'atemptat als costums més prudents d'aquesta ciutat de Les Santes. L'ofensa a la moral. El mal exemple desvergonyit. El daltabaix de l'ètica. En poques paraules: la provocació! Hauria de callar, però em veig en l'obligació d'alertar els que

innocentment es pensen que una passejada per aquell lloc és edificant, que es tracta d'un acte de cultura. Res més equívoc, perquè enmig de pedres i pedres i pedres hi ha una cosa que no és de pedra, que és de carn. De carn dibuixada. Sense embuts, que tots som grans, hi ha un fal·lus amb tots els additius propis de la peça, i una ma que no vull ni imaginar a què es dedica. I al Museu no hi ha cap indicació *X*, per a protegir-nos, així la innocència es veu assaltada sense saber-ho i quan ningú no ho diria. Un plat amb una *asquerosa* forma sexual dibuixada, un plat que devia servir per menjar-hi. M'imagino una senyoreta que després de posar-se les mongetes a la boca s'adona, al buit que ha quedat davant seu, d'aquell dibuix tibat que apunta al Cel. Quina por! Espero que es tracti d'un utensili utilitzat al seu temps per aquelles persones que per viure havien de treballar. Així l'escàndol no fa tant de mal.

El Maresme (19, abril, 1983).

El debat

Tenia tota la raó en Joan Barba quan va dir que si els tràmits del port es continuen allargant arribarà el dia que les pedreres del Maresme quedaran buides i ja no es podrà fer per falta de matèria primera. I tenia raó aquell i l'altre, perquè així va anar el festival de paraules i bones intencions d'abans d'ahir. Per una banda l'equip de l'Ajuntament amb en Mas i en Segarra, i per l'altra els visitants en nombre de cinc. Els que ja hi són ens varen estabornir a base de xifres i realitzacions, que si hem fet això, allò, carrers, guarderies, classes de català, escoles, barris urbanitzats, i de tot una mica. En Mas ens va recordar els famosos deu milions del canvi, i amb en Segarra varen coincidir que s'havien fet meravelles i que demà passat serà l'hòstia. Els forasters varen informar-nos de les errades de l'Ajuntament d'esquerres, fent escarafalls i obrint la boca per a dir-les ben grosses. En Barba va dir que ja sap que ell no serà alcalde, però que s'havia fet a si mateix i no tenia por de treballar. De color negre va ser el seu pronòstic d'una ciutat que s'enfonsa, perd la vida i és gairebé morta. En López, que era d'UCD i de moment és de CDS, no està d'acord amb el llibertinatge que apadrina Segarra decidint que els municipals no portin pistola. Diu que ell, català d'Almeria, autèntic i sincer, s’estremeix d'emoció en sentir “La Santa Espina”. I va

demostrar la seva cultura amb una cita de Manrique: “dejar vuestras ambiciones” (en Mas i en Segarra varen ensenyar les butxaques buides). En Ros d'Aliança Popular ens va fer una mica de por amb el marxisme que hi ha per tot arreu, i amb la precària seguretat que es viu, amb robatoris i *atropellos* de tota mena. Diu que cal ajudar l'esport que és la vida sana del demà, i als de les Cooperatives els va dir que no sabia perquè no els tornaven els locals si eren seus. El discurs el va llegir i ens va demanar gràcies per la nostra paciència. De res. En Fernández va malmetre les esperances de gran part de l'auditori que esperava que fes la revolució allí mateix, ell, comunista de tota la vida. Va parlar de democràcia directa, va dir que els plens eren avorrits, i va deixar anar el tema dels sopars i les medalles, quedant tothom intrigat. En Beltran de CDC sense UCD vol tornar-nos la il·lusió, afirmant que eren l'única alternativa als socialistes. Diu que el seu partit durà seny i treball, i que si manen serà el setè cel. Com que això ja ho havien promès abans tots els altres ningú no va quedar sobtat. En definitiva una vetllada agradable entre cares conegudes, on vàrem poder conversar amb aquell amic que no vèiem d'ençà de les darreres eleccions. Esperit cívic, i alguna rialleta quan els alcaldes feien tronar i ploure. Val a dir que l'equip foraster no va acabar de fer el pes i en els cercles “habitualment ben informats” es comentava que als noiets de l'oposició els calien taules i experiència. Estic segur que quatre anys més als llimbs els seran d'un profit extraordinari. Hi ha coses que no es paguen amb diners.

El Maresme (28, abril, 1983).

I el pal de paller?

Us heu tornat a equivocar, i és que sou com criatures. Mira que us ho hem dit vegades i vegades, de totes les maneres possibles, i ni fer-ne cas! Però burros què heu fet! Heu donat la victòria al partit de fora de casa, als castellans del pesoe. I si només fos això, passaria. Però amb aquest vot heu beneït les matances de nens petits que els Herodes socialistes tenen a punt per acabar amb l'atur. I també heu donat via lliure a l'expropiació marxista de les finques manifestament inútils de les terres de Maria Santíssima. Els primers efectes es varen notar de seguida a Ca la Generalitat, quan en Jordi es va adonar que només li eren fidels

els pastors de les reserves espirituals del Pirineu i de Lleida, va tenir un cobriment que va necessitar de la intervenció d'un escamot de flabiolaires del Ter i castellers del Figaró. Aquests, experts en traumes post-electorals, varen ressuscitar-lo amb interpretacions sentides del país, arbres arrelats i pallers. Això, de pallers! Quina nostàlgia pensar en el pal de paller, que en somnis d'erotisme polític li apareixia fa anys. Quan la Deesa de la Barretina li va dir: “Tu ets Pujol i damunt teu edificaré el meu regne”. S'ho va creure i ara travessa deserts i deserts a la recerca de la palla, enmig de castellans socialistes i catalans extraviats. Pensant que si l'any que ve en Narcís va de president, en Jordi li haurà d'explicar molt bé a la Moreneta, rosa d'abril. I Mataró? La primera constatació és que en Fraga no serà alcalde, i que els d'AP, que es pensaven tenir sis consellers, i ja s'havien repartit el pastís, hauran de continuar escrivint tonteries al *Diari de Mataró*. Els de Convergència no hauran pogut recuperar l'Ajuntament per Catalunya, com els agrada de dir, i hauran de continuar portant les barques al Balís o a Arenys. I de la paella i del mànec se’n fan càrrec els socialistes que continuaran embrutant la ciutat amb l'ambient marxista que veuen a tot arreu els de la trinxera oposada. Continuaran no deixant fer res als empresaris, incautant negocis, tancant esglésies, augmentant impostos, i no deixant-nos aparcar. Del pesuc no en dic res que hi tinc amics. Els de l'Esquerra hauran de continuar buscant la República en un altre lloc. El Partit dels Comunistes de Catalunya s'hauran adonat amb horror que a la Catalunya dels Partits no hi ha Comunistes, i en Lopez, pobret, s'ha quedat sense els vots dels veïns d'escala, que té mèrit. Jo, com tots els redactors d'*El Maresme*, he votat pel partit que ens paga, i és que ens varen assegurar que si guanyaven ja podíem estar tranquils. No ho estic massa, no!

El Maresme (12, maig, 1983).

La cara del guru, quina cara!

L'escàndol més gros d'aquests dies és la descoberta de la secta del senyor Raschimura, membre de l'escola dels llestos, que va tenir la sort de fer-se pastor d'un ramat d'ovelles manses. Predica que predicaràs va convèncer a curts de gambals, histèrics, masoquistes, analfabets mentals, i a tot un bon grapat de gent d'aquella que han fet de la indecisió, la fragilitat i la culpa, una estètica d'ús

quotidià. No saben d'on venen i molt menys cap a on van, i tenen un esperit tan crític amb la societat que quan algú els diu que ho deixin tot i el segueixin, s'ho empassen amb alegria i submissió. Però aquest ocellot de l'espècie de les rapaces, amb el cap pelat i cara de burro, era més llest, i deia a la clientela: deixeu-m'ho tot, i arròs bullit durant cinc setmanes!! De veritat us dic, estimats clients d'aquesta columna, que tenia gent que hi anava de bon grat, perquè, això si, ningú no t'obligava a fer l'imbècil escoltant un gandul que ves a saber si s'havia escapat de Sant Boi. Allí en una casa de pagès vivia en una mena de comuna formada per homes i dones de tots els sexes, i, més concretament, voltat per una filera de senyores i senyoretes que només esperaven que Sa Magestat es dignés a mostrar-les-hi la llum. I en repartia amb una certa assiduïtat de llum, com demostren els més o menys divuit fills naturalíssims que té en nòmina. Però, com que tots els fills comunals són d'ell, es veu que en aquell santuari d'espiritualitat, recerca del Jo i de l'Absolut, l'únic que s'obria la cremallera era en Raschi, i deixa'l anar. La cosa també té la seva metafísica, però aquí no volem perdre el temps amb deixalles mentals avariades i de paternitat dubtosa. Més substanciós és parlar dels negocis del Buda del Vallès, la cosa macrobiòtica i altres càstigs del paladar, ja que resulta que moltes d'aquestes menges eren adulterades, i els creients en els beneficis de la Raschimura S.A. Ltda. Inc. & Comp. han vist traïda la seva confiança en aquell ferm acusador del bistec amb patates fregides. De tota manera cal defensar l'economia espiritual de mercat, que, a través de les llei sàvies de l'oferta i la demanda, t'ofereix la possibilitat de dir amén a qui vulguis. Trieu i remeneu, hi ha de tot: aiatol·làs, gurus, faquirs, bruixes, fetillers, jesuïtes i fills de totes les potències sensibles. Amén, doncs!

El Maresme (17, maig, 1983).

El capità pirata

Hi ha noms que de seguida ens fan evocar un ambient de misteri i d'aventura, i ens duen a aquells temps que la pròpia força era la mesura de totes les coses: Drake, Barbarroja i Kid són els herois d'una època que ja no tornarà mai més. Avui en canvi ens hem de conformar amb personatges com Escrivà de Balaguer, López Rodó, Alvaro del Portillo, López Bravo i Ruiz Mateos, que, mirat

com es vulgui, no són la mateixa cosa. Uns i altres han rebut, però, l'autorització dels poders terrenals per a fer el que els doni la gana. I ho han fet. Avui ens referirem al membre més notable de la colla, en Ruiz Mateos, realitzador d'un miracle curiós. Ha sintetitzat amb èxit sotanes voleiadisses i comptes corrents, per a poder recórrer en pau d'ànima els terribles esculls de l'existència empresarial quotidiana, que tothom sap que això de la vida és un vaixell a la deriva. Ara resulta que per a què l'obra de Déu arribés a bon port hi ha factures terrenals inexcusables, duanes que s'han de pagar. O més ben dit cobrar, ja que en la paperassa és llegeix que aquesta sucursal autònoma del Vaticà és un pou sense fons, i els milions ballen amb una alegria de si senyor. El seu regne no serà d'aquest món, però dissimulen d'una manera molt elegant i productiva. Un signe de pietat ja el va mostrar en Ruiz en fundar la companyia amb els seus germans, i en els principis fonamentals del negoci -escripturats davant notari-, explicava que als socis els calia: “Lealtad, sacrificio, amor, desinterés y carencia total de egoísmos personales”. També parla el paper de fraternitat, noblesa, bons exemples, honradesa, treball, iniciativa, bona intenció, compenetració, generositat, bondat, sentit ampli de la caritat i senzillesa. Virtuts totes que es poden resumir en la sentència gairebé marxista que en Ruiz no va tremolar gens en escriure: “Ceder para el que más necesite y saber recibir del que mejor aconseje”. Ara a Londres, terra de protestants, deu pensar en tots aquell somnis de consells d'administració, crèdits, interessos, valors, divises, rendes i accions que no han pogut ser. Maleint a la classe de tropa socialista que l'ha deixat amb les vergonyes a l'aire. I passant el seu calvari particular amb alegria cristiana. Què volíeu?, que anés a la presó?, no ha estat cridat a tan alts designis.

El Maresme (28, maig, 1983).

Els plaers de la lectura

El senyor Tejero, personatge civil “con el servicio militar cumplido”, com aclareix la legislació vigent, més conegut per les seves històries de la vida militar, ha descobert en el lloc de repòs on viu, que el món es ple de plaers insospitats. I que en la seva jornada quotidiana, no massa plena d'obligacions, aquella estona que dedica a la lectura és útil i agradable. El senyor Tejero

llegeix. Això és una notícia per si mateixa, perquè, i volem ser moderats, no hi ha massa gent de les seves idees que es molesti en agafar llibres i fixar-se en aquelles taquetes negres que diuen coses. Vet aquí un canvi, caram! La premsa, sempre a l'aguait, s'ha fet ressò de les seves afeccions literàries i ens explica que en aquests moments Don Antonio està estudiant Dret, i devorant volums i volums de totes matèries, allunyant la seva ment de preocupacions immediates. Diu, el nostre curiós, que està entusiasmat amb la vida de Napoleó, que com ell era un home d'armes. I enveja secretament les gresques sonades que va protagonitzar. Hauria de reflexionar, però, que a cada guineu li arriba Santa Helena, i que el regne de l'espasa no dura mai mil anys. Pot pensar-hi, Don Antonio, en aquests quatre-cents mesos llargs que no haurà de buscar-se la vida, adonant-se de la volubilitat de les coses, i que a vegades la Glòria dels Segles, amén, llinda amb la ganyota còmica de l'analfabet: “se siente coño”. També llegeix la vida dels reis més imbècils de França, aquells Lluïsos que només varen servir per deixar el coll, i la seva inutilitat, en l'enginy mecànic, net i polit, que va inventar un higienista del segle divuit. Si continua així el senyor Tejero no seria estrany que presentés una erudita ponència en qualsevol congrés de savis. Jo li recomano Maquiavel, aprendria moltes coses de la realitat. Quin exemple moral el seu, i ningú no pot dubtar que, com ha passat amb un de la seva corda, el Lute, la regeneració es produeixi de la mateixa manera que els miracles a Lourdes. Acabarà votant el PSOE i donant les gràcies. De més verdes en maduren, que deia la meva tieta monja quan em veia aixecar el puny als disset mesos. Això.

El Maresme (4, juny, 1983).

Així, com la vida moderna

La calor no em deixa escriure, i fa dies que la indolència em té corprès, amb molta alegria per la meva part. Però el senyor director d'aquest diari, inclement, amb aquella autoritat del que pica amb una vara que no fa remor, m'exigeix que compleixi d'una manera estricta el contracte que em lliga per sempre més a la casa. I em proposa parlar de la vida moderna. I això m'ha agradat, perquè és el meu tema predilecte de reflexió mirant les

estrelles i el castell de Burriac, que està molt a la vora de casa meva. Vet aquí els pensaments selectes, en pla decàleg.

1. La vida moderna és comprar coses inútils en l'íntim convenciment que el paradís és una mena d'orgia de les multinacionals, amb tota mena d'aparells d'endollar.

2. La vida moderna és parlar sense arguments de qualsevol vulgaritat, millor si ho fas segur de tu mateix i agressiu.

3. La vida moderna és fer cua amb el cotxe a la carretera sota aquest sol, que Déu no estalvia, i gastar gasolina.

4. La vida moderna és el vídeo que et permet fer davant la TV l'imbecil més hores que les programades.

5. La vida moderna és procurar viure del pressupost nacional de la manera que sigui.

6. La vida moderna, pels llestos, són els microprocessadors, els ordinadors, el laserite, i tots aquests invents que d'aquí uns anys ens permetran de fer el gandul.

7. La vida moderna és fer el gandul, en paraules cultes, la societat de l'oci, on només s'ajup l'esquena per activitats estrictament no informatitzables, encara n'hi ha alguna ... segur.

8. La vida moderna continua essent per les nenes bufones casar-se en bones condicions, i pels homes d'una peça procurar-se, amb dignitat legal, servei domèstic.

9. La vida moderna pels avançats és la veïna, la dels actes impurs comesos, i el pas definitiu de l'adulteri de la mirada al de l'acció.

10. La vida moderna, com t'ho diria, ets tu. De veritat.

El Maresme (21, juny, 1983).

La secta

El fiscal de l'Estat ha posat el nas en el tenebrós afer de les sectes aquestes que van pel carrer buscant clientela, i que tot prometent el Cel, si et descuides ... Però ara voldria fixar-me en una secta que existia abans, i que no ha estat massa investigada per antropòlegs i prehistoriadors. Es tracta d'un col·lectiu ideològic els encarregats del qual es distingien per vestir-se de negre, color de dol i tristesa. Aquesta gent es reunien amb els seus seguidors en unes cases altes i grosses. Com us ho podré fer entendre? una mena de fàbrica d'aquelles de vapor, però de doble alçària, i amb una mena de xemeneia quadrada que tenia una campana a

l'extrem. En aquests llocs instructors i creients es reunien una vegada a la setmana a fer els seus intríngulis. Consistia l'operació en el següent: hi havia una taula al mig i la gent es posava d'una banda, un especialista els parlava i quan estaven marxaven a casa, i fins d'aquí vuit dies, que no ha estat res. Els més il·luminats de la secta els tenien amagats dins unes cases dalt de les muntanyes, en aquell lloc es passaven la vida donant voltes a un pati i sembrant els horts. Per sobre dels instructors locals hi havia la comandància de la província (utilitzo termes militars per a facilitar la comprensió), en aquest lloc el capità general feia i desfeia, amb l'encert propi d'una persona entrada en anys que sap de què va la cosa. Ara és una secta en perill d'extinció, però fa anys no era així, encara els més vells recorden que tothom s'havia d'ajupir als seus manaments. I quan un home estimava a una dona havia d'anar a parlar amb ells perquè autoritzessin una relació d'aquesta mena. Potser us costi de creure, però és veritat, i amb un paper t'obligaven a fer per força el que només es pot fer per llibertat. Això mateix havien de patir els cadàvers, que els obligaven a passar per les fàbriques més amunt descrites, si volien poder ser enterrats amb una certa dignitat. En cas contrari cridaven que s'havien mort com gossos i eren colgats en qualsevol lloc de mala mort. Però d'això fa molt de temps, i quan la gent va deixar de tenir gana i por la secta va tenir comptats els dies de vida. Ara, en una reunió del seu estat major, els darrers membres es planyien d'aquesta realitat. Pobra gent!

El Maresme (5, juliol, 1983).

He vist les estrelles!

L'altre dia vaig trobar l'Oriol Quadrada a la Granja Caralt i em va dir que s'hauria de parlar més d'aquell establiment, autèntica personificació del Cel a la Terra. I té raó aquest jove, perquè això de la crema, la xocolata, la nata, la mel i el mató és adequat per a suggerir el més enllà suau i tendre que tothom desitja. I és que si pensem una mica, de paradisos, aquí baix en queden pocs. Ara als mortals ens dóna més estímul la cosa terrenal que no pas els beneficis a llarg termini, dels quals ningú no en té notícies gaire certes, ni de confiança. Francament no ens hauríem d'estalviar els pecats més grossos per un hipotètic més enllà de la Metro Golding Mayer amb lleó inclòs, amb Cel a preu fet i catàleg per

arribar-hi en bon estat. Jo he fet una consulta a les guies de les religions aquestes i ho he trobat molt avorrit això de demà passat amb sants i santes de cotó fluix i núvols de merenga. Hi falta imaginació, publicitat, executius, directors generals. Que ningú no inverteix en un Cel sense vídeo, ni restaurants Racó d'en Binu, ni ... tantes coses. Però si el iogurt Danone fa de més bon consumir que algunes esperances de futur desengelades, estàndards, tristes, com si es tractés d'un mal somni col·lectivista! El que és una altra cosa, i recomanem amb entusiasme als homes del sexe masculí, és el Cel de Can Musulmà, això si que és de l'altre món, i té més a veure amb la Granja Caralt. Si us fixàveu en la "Sura d'Arrahman", que forma part de l'Alcorà, començaríeu a veure les estrelles. En aquest text s'explica quina cosa és el paradís. Ens asseguren -i no hi ha perquè no creure ho-, que allí hi ha dos jardins meravellosos amb tota mena de rius, cosa que fa un paisatge delitós, de calendari de Suïssa, i hi ha fruites variadíssimes damunt de catifes brodades per a fer més agradosa la seva consumició. Però també hi ha una altra cosa més interessant: hurís de mirada casta intocades per la mà de l'home que s'oferiran als escollits. En definitiva, el socialisme instaurat: a tothom segons les seves necessitats. El talòs d'en Friedman segur que el troba malament, aquest excés d'oferta. Com diria en un rampell teòric: ballar-la magra espavila! Jo n'estic convençut.

El Maresme (26, juliol, 1983).

Reivindicació de la cadira

A l'estiu és una febre contagiosa que a tothom afecta. L'ètica i l'estètica del moviment, de l'agitació física, dels subjectes alterats per una emergència inajornable: anar de vacances, viatjar, fugir de l'espai on ressonen els gests repetits, les paraules avorrides de tot un any. Triaran un lloc adequat: platja o muntanya, és a dir platja. Anar a la muntanya no és fer vacances, no té prestigi, a diferència de la platja contaminada, amb pilons de gent estabornida pel sol.

Però la felicitat ara té aquesta exigència: marxar, anar lluny, molt lluny, amb tenda, hotels, els avis, la tieta i el cotxe. I al cap i a la fi, a Marbella, la Costa Brava, Calella o Mallorca, tot es redueix a un simple canvi de lloc on veure el televisor, i fer l'imbècil. Hi ha qui s'ho organitza amb ciència, i disposa d'un

assentament estable on cada estiu troba la mateixa gent i es pot avorrir d'una manera sabuda. Estètica de l'hivern i estètica de l'estiu. Però més sovint l'estiuejant amb esperit només té esperit i poca calaixera, i s'ha de dedicar a plaers més artesanals i venturers.

Entre la gent culta, els que han anat a la Universitat, és de bon gust traslladar-me a un país foraster a passar calor, dormir malament, menjar pitjor, cansar-se i veure museus. Perquè això produeix beneficis incalculables a les relacions socials: es pot estar tota la sedentària tardor, i l'inhòspit hivern, explicant les teves experiències viscudes en aquells dies únics. Històries que necessiten una mica d'imaginació, ja que es redueixen a un avió que arriba tard, una maleta perduda, un xàfec que remulla la tenda, un professional que t'escura les butxaques, la cua davant la Mona Lisa, i un grapat de pobles molt bonics que et deixen amb la boca oberta i la bossa plena de diapositives.

Però infatigable el viatger argumentarà a qui calgui proeses indescriptibles, com és agradable viatjar i conèixer món, i els avenços que ha experimentat la seva cultura. Ho explicarà, com dèiem, la tardor i l'hivern, perquè quan arribi la primavera ja li volarà la imaginació cap a llocs recòndits, on amb quatre *peles* que ha estalviat farà meravelles. Anirà a veure les piràmides, a Egipte. I tornarà content.

Però a mi em cansa només de pensar-hi: Egipte, Perú, Japó, Rímini, avorribles indrets pels quals es deleixen els esperits alterats per l'economia de mercat -a Rússia no passa això-, consumidors que es consumeixen. I reivindico la cadira com element fonamental de les vacances civilitzades. La cadira, eina clau del coneixement, instrument més vell que les tribus de la Bíblia. La cadira on còmodament reclinats podem resseguir els paisatges més exòtics del món, amb aquella manera de fer que tenen les persones que saben que més enllà tot és incertesa.

La cadira i un llibre, o dos, o tres, sota l'ombra benèfica d'un pi i una mica de ventijol de llevant, vet aquí els instruments dòcils d'aquells que han decidit que gastar gasolina i fer cues, menjar en un restaurant econòmic que està molt bé, dormir en un llit de reputació dubtosa, i haver-se d'estar a la platja per força, és un càstig que es tenen ben merescut els qui ho trien contents i feliços.

El programa d'una persona que vulgui seguir aquests consells savis, l'any que ve, que aquest no hi és a temps, és el següent. En

primer lloc s'ha d'invertir en una cadira còmoda. S'ha de gastar el que calgui, escatimar-hi diners és absolutament intolerable i es paga amb fiblades i martiris sense nombre. Després cal escollir mitja dotzena de llibres adequats al moment. Per exemple, recomanaria la lectura d'aquells volums grossos que sempre es deixen per demà. Caldria bandejar les obres d'autors nous, considerant com a tals aquells que encara són vius i els que no fa massa han traspassat, ja que només cent anys després se'ls farà justícia, o no.

Això ens estalviarà molta paperassa. Penso que aquests dies s'ha de llegir tota la saviesa del món: Cervantes, Martorell, Homer, Joyce, Dant i la llista de celebritats de més pes. Plató, per exemple, i per experiència personal, és una agradabilíssima lectura quan escanya el sol i el ventilador s'ha espatllat. Resseguint els diàlegs, i aprenent d'aquell autor, t'oblides fàcilment que el sopar és a les nou, o d'aquella rossa tenyida, no gens afectada per la intel·ligència, que t'ha fet l'ullet el matí a la plaça. La cadira, doncs, alfa i omega d'aquells que cansats no anirem nord enllà. De cap manera.

El Maresme (17, setembre, 1983).

La cuina nostra de cada dia

Menjar és un gest. El primer. L'objecte d'un subjecte que no s'interroga. Ara els entesos es decanten per la hipòtesi que cuinar va fer l'home. I que és aquesta tècnica d'el·laboració manual la que està a l'origen de procediments més sofisticats que, passant per la màquina de vapor, arriben al circuït integrat. Però si el pagès medieval si jugava la vida, ara el ciutadà cosmopolita de l'urbs premedita la utilització dels aliments. Hi pensa, i els fa motiu d'una rica escenografia: llibres de cuina, vins especials, cristalleria convenient, estovalles de fil, i algun adjectiu francès com a cimbell.

Perquè amb la Constitució i la Monarquia l'accent de la sublimitat s'ha desplaçat, de la intervenció en la pràctica concreta, al terreny sense marges de l'*homo ludens*. Capgirament que ha fet del faisà amb suc de poma i raïm l'estratègia de victòries pírriques i casolanes. La cuina ara té vida, i se'n parla. Es critica o se'n lloen les virtuts, tot menys la indiferència. La

mateixa contestació vegetariana i macrobiòtica posen l'accent damunt allò que es menja.

Un repàs a la història ens ensenya coses interessants del menjar. I aprenem la llarga evolució que ha fet de la gastronomia una ciència, després de superar la instrumentació simbòlica de les religions, que té com exemple cabdal el porc prohibit de Mahoma, i la vaca sagrada oriental, mostres d'un *cul de sac* històric. La religió cristiana, més comprensiva, va deixar als seus acòlits la més ampla llibertat d'ingestió, en el ben entès que es prenia, per a si mateixa, el control d'altres processos biològics teològicament més gratificadors.

Ara a les acaballes del segle vint es qüestionen les estètiques europees de la cuina, i la retòrica de les nostres aventures digestives. I de la necessitat oriental en fan virtut europea. Pansits i raquítics, els practicants dels menjars alternatius, formen part de les legions d'éssers enyoradissos de l'Arcàdia campestre, que habiten inexorablement les ciutats de plàstic i energia atòmica. Que, sense remei, el *menosprecio de corte y alabanza de aldea*, ha tingut sempre com a protagonistes els fills del confort, sibarites de la utopia. I què dir de la lluita de classes i la cuina? Tema de mèrit a les mans d'un tractadista amb possibilitats. Però ben mirat hom s'adona que la dictadura del proletariat és cosa de personatges magres de biografia depressiva, a causa de menjars austers i clandestins. No queda més ben parat el filet amb Coca-Cola i puré de patates gomós, única mostra de l'estètica culinària del capital.

No publicat (Octubre, 1979).

L'home a la cuina

La democràcia té conseqüències inaudites. Una de les més vistoses i ocurrents és la incorporació de l'home als fogons. Ja és normal veure un personatge del sexe masculí posar-se decidit el davantal i preparar *boullabaise*, pollastre amb panses o pa de nous, havent oblidat la por ancestral a que el considerin integrant del sexe confós. I li agrada la cuina. Una part de l'actual *boom* editorial del llibre de gastronomia té el seu origen en aquest nou interès del mascle per saber què és això de menjar bé.

Però no tot són flors i violes, perquè l'home no l'ha fet alegrament aquesta tria. Ho veurem clar en adonar-nos que

l'accés a la nova activitat acostuma a fer-se per vies doloroses. La més normal és la del daltabaix matrimonial. Però no cal oblidar també la solteria contumaç. Quants homes han après que per fer un ou ferrat es necessita oli a resultes de l'*apabuenas* de la senyora! I quins drames solitaris no ha provocat la cuina quan el novici forçat s'hi enfronta amb desconcert i hostil. D'aquí en neixen vocacions amagades. Però més sovint obligacions carregades amb resignació i figurada alegria.

La cuina de l'home té dues grans branques: la del solter i la del separat. Dues tècniques producte de situacions amb caràcter propi. El solter és una persona que mai no ha sabut que menjar és una operació en la qual hi intervenen els sentits. Per ell tot es redueix a una simple tècnica maxil·lar. Sap amb precisió totes les marques d'aliments congelats. I viu d'indigestions periòdiques d'arròs i patates bullides. Gran amic del sandvitx i amb cara de divendres és un home pansit i escàs que fa pena. El veureu ombriu davant la cuina treballar amb un paella i cassola com a únics estris domèstics. I no li parleu que hi ha una vida de salut més enllà del seu univers clos: és un condemnat a la repetició.

La cuina de l'home separat coincideix fil per randa amb la del solter. Però hi ha una diferència terrible d'ordre psicològic. Ell és una persona que *havia* menjat bé. Que s'havia alimentat de plats cuinats amb la delicadesa del benfer, sabiduria i autoritat. Sobre ell la pressió dels bons temps gastronòmics és insuportable. I esdevé un nòmada frustrat víctima també de congelats, patates, arròs, sandvitx i restaurants-menú-del-dia.

Però aquest panorama fatal ha començat a canviar amb la democràcia. I és ara, quan el desencantament ens té encantats, que l'home s'aixeca i entra decidit a la cuina. Ara que s'interessa per les subtilitats dels valors tradicionals. I que lluita per trencar l'ancestral opressió femenina del païdor. I definitivament alliberat aprèn a controlar les tècniques pedagògiques de la digestió. Nucli de la seva essència i síntesi hegeliana de processos dialèctics increïbles. Descobrint atònit que hi ha *una unidad de destino en lo universal* al menjador de casa seva.

El Maresme (16, gener, 1981).

Smiley contra Reagan

Quan veus noies rosses de mirada suggerent i mesures superlatives pots estar segur de trobar-te davant d'un *tele-film* nord-americà. Hi ha altres senyals, per exemple el ritme histèric de les imatges, l'encadenament lineal de la història, l'aparició pedagògica del *bo* i el *dolent*, i, en resum, una narració a mig camí de l'analfabetisme fílmic i el cretinisme genètic. Per a més garantia de la procedència només heu d'esperar l'expressió paradigmàtica de tota la creativitat ianqui: *Aquest és el teu problema*. Manera de reblar el clau de la seva deficiència mental no transitòria

Per tots aquests motius els que, amb més o menys il·lusió, resistim bon tros de la programació quotidiana agraïm els canvis innovadors. I aquesta vegada recollim l’excel·lent *film* episòdic de producció anglesa *Calderero, sastre, soldado, espia*, basat en la novel·la de John Le Carre, que en la seva versió castellana s'anomena *El topo*.

Per fi després de molt de temps la caixeta de coloraines ens té engrescats i pendents de les seves imatges. Perquè el *film* és d'aquells que has de seguir amb atenció, per a lligar fils i no deixar-te cap element sense analitzar i encaixar en l'arquitectura de la història d'espies. Si, la cosa va d'espies russos, i George Smiley, ja retirat del servei actiu, rep l'encàrrec d'investigar una situació d'emergència especial: hi ha un espia al cim de l'organització secreta de la intel·ligència anglesa. Se sap que ha de ser un dels quatre homes que dirigeixen el Circus, i Smiley va lligant els fils del passat, i recull la memòria de les persones que tenen part de la veritat. Al cap i a la fi el descobriment sorprenent i l'exposició a la llum pública d'una hàbil teranyina teixida per Karla, cap dels serveis d'espionatge russos.

Hem parlat en començar dels *telefilms* americans, i tota persona amb dos dits de front s'adonarà de la diferència de realització entre aquests i el film ara esmentat. Són dos mons diferents, que no s'identifiquen només pel seu llenguatge cinematogràfic. Es tracta, però, de dues cultures amb un llevat contextual antípoda. Per una banda una història aplanada per l'eficàcia de l'instant i la voluntat d'imposar un model de relacions concret. Fixeu-vos com tots els *films* americans cauen en l'estereotip de les situacions donades, i primen certes temàtiques: violència, erotisme, compe-

titivitat, consum, etc. El relat sempre hi és transitori i annexa. Queda, en to menor, la moral.

La tradició anglesa fa que els productes que en resulten, de la seva imaginació creativa, s'acostin més a allò que podríem anomenar Cultura amb majúscules. Els d'aquí agraïm aquests *telefilms* en els quals ningú no ens vol explicar com n'és de bo el seu país, i les seves institucions oficials de tota mena, ni com en som de babaus en no seguir el seu exemple, i fer-nos metge, policia, milionari, advocat, etc., segons l'anyada. *Calderero, etc,*, és una bona mostra del domini de la sintaxi narrativa, i d'un quefer instal·lat en el domini de la mesura i la sabiduria.

És en aquesta *tradició* en la qual podem incloure també una sèrie notable d'aventures com ho és *Los Nuevos Vengadores*, i diverses produccions satíriques com els Ropper, Benny Hill, etc., que juguen a la desmitificació de l'anglès mitjà. Sempre a través de la ironia i el joc de paraules, activitat pròpia de les cultures assentades. I això que és corrent en el llenguatge fílmic i a la literatura anglesa, als EEUU ho trobaríem en contades personalitats. Dispara Reagan i tot és de cartró: la pistola, la bala, el fum i el cadàver. No ens en fiéssim!

El Maresme (11, setembre, 1981).

La bella i el bèstia

Entre la mala educació revolucionària d'Enrique Lister i la urbanitat assenyada de Jordi Pujol hi ha un abisme, un fossar i una barrera. Aquests dos personatges de la política casolana varen sortir a la televisió agermanats per una circumstància temporal: l'onze de setembre. El nostre President va glossar la festivitat heroica de la data, i Líster va participar en el debat que sobre Polònia oferia *La Clave*. L'un i l'altre es varen enfrontar amb el mitjà audiovisual de manera oposada, amb la lògica de missatges antípodes. En Pujol venia a fer-nos l'article de la seva gestió passada i present, i a vendre'ns, sobretot, les futures peripècies del seu govern. En canvi, el general de quatre exèrcits, convençut de la inutilitat de la TV burgesa, ens va encaixar, amb intermitències retòriques, una mostra de les virtuts de l'internacionalisme soviètic, i d'altres espècies d'interès proletari.

En Pujol s'hi posa forçat pel càrrec, davant les càmeres. I això es nota en l'electricitat que el pessiga de dalt a baix, i en les mans.

Fixeu-vos en les mans que van per feina d'una banda a l'altra, amunt i avall, desconcertades. No hi ha prou pantalla per a resseguir les seves prestidigitacions i equilibris. Les de les extremitats superiors, és clar. I quina caiguda d'ulls quan repassa els papers escrits amb els apunts de la xerradeta! I és que no és fàcil recordar tot un seguit de metàfores pagesívoles, infantils, empresarials,etc., per deixar contents aquells que entre tots ho fan tot.

Això no és feina fàcil, perquè els pagesos, paletes, empre-saris, botiguers i treballadors en general, no s'estan d'orgues. I, quan el President desgranava milions i més milions, arrufaven el nas i, potser, feien memòria. Hem de ser adults, ens recomanava, i saber que tot ha de menester temps i esforç, i que hem de tenir confiança. D'aquí l'exemplar paràbola del nen-Pujol-petit i la llavor, que reflecteix com és de llarg el procés de la collita. Imatge vàlida per a tothom, com la reflexió sobre el dotze de setembre del 1714, quan la gent va tornar a treballar, oblidant l'activitat èpica del dia abans. Això ho deia a la televisió, però tots ens fixàvem en el neguit de les mans, les mans.

Amb en Líster som lluny de les mirades de sucre i les bones paraules del nostre President. Aquí tot és autèntic i revelador: un home d'una sola peça. No hi ha clivelles ni escletxes, Enrique Líster va néixer pensant el que pensa i així l'enterraran. Mèrit de la més alta estima, i d'una finor intel·lectual que els trànsfugues de totes les ideologies no sabran apreciar. Es clar que no tindrà mai l'estima dels burgesos, imperialistes, capitalistes, carrillistes, polacs i fauna arribista de la més ampla tipologia, però tampoc no la necessita.

Assegut en una cadira, increpava amb paraules dures, i acusava els periodistes de *La Vanguardia* i *El País* de mentiders i d'estar al servei dels foscos interessos de la Cia, l'Otan, els Eua, etc. Líster es va despatxar de gust, i sense educa-ció, dels seus contraris, que eren tots els altres. Les paraules li sortien directament del païdor, acompanyades amb retalls de les encícliques que els hereus del Tzar pregonen a qui se les vol empassar. No hi havia remei, i parlar de l'aspiració democràtica dels polonesos, era exposar-se als trons d'indignació de l'abominable soviètic afeccionat.

El Maresme (27, setembre, 1981).

La nena del dijous

La malícia de la seva mirada i les paraules entremaliades que deixa anar són la conseqüència lògica d'una educació religiosa. Segur que Carmen Maura va començar a veure el món a través dels ulls d'alguna monja. Això no s'oblida mai, i davant les càmeres la traïció del passat es fa evident. L'èxit d'*Esta Noche* és fonamentalment d'ordre lingüístic i, també, és clar, el resultat de tractar temes considerats *tabú* a la televisió. Que aquest mitjà d'informació no ens acabi d'informar no farà girar la cara a ningú. Que les mitges paraules substitueixin els termes precisos, tampoc. Que, sovint, el silenci sigui el lloc de les mitges paraules, és cosa sabuda. Però el guionista del programa que ara comentem s'ha plantejat la seva tasca oblidant els condicionaments del Poder, i fent veure que la llibertat d'expressió és un dret assolit. Innocent, però, ha topat amb el poder del Poder, que no està disposat que la llibertat sigui d'ús corrent a casa seva.

L'alè de cosa furtiva i que s'acabarà d'un moment a l'altre dóna a cada programa d'*Esta Noche* una aroma peculiar. Serà aquesta nit l'última? Mira què diu aquest, mare de Déu! Per què quan vàrem sentir per primera vegada a Carmen Maura i el to general de les intervencions dels convidats no ens ho crèiem. Que una persona sortís a la televisió i digués allò que pensava, i no hagués de pensar allò que deia, tenia força mèrit. Amb el temps i les autoritats competents tothom s'hi mira una mica més i els escàndols provocats per les referències eròtiques, contra el govern i l'església, s'han matisat.

La combinació de música i converses fa especialment entretingut el programa, que, en alguns casos, per l'interès dels personatges entrevistats, o dels cantants, es fa curtíssim. Un aspecte que no podem deixar de comentar és el poc lluït espectacle dels periodistes que fan les entrevistes. Per un d’intel·ligent que en trobem, han de fer servir un ramat de caps d'ase, ensenyats a les menjadores d'Interviu. Acostumen a mantenir actituds agressives i amb les seves paraules i qüestions volen destrossar ràpidament l'entrevistat o demostrar que és un babau. Demostren, però, la seva fluixesa mental. Com aquell que entrevistava un director de cinema i li va atacar durament el seu darrer film. El director, que no era soca, li va preguntar si havia vist el film que atacava, i va haver de dir que no i aguantar el xàfec consegüent.

El programa, però, supera amb molt la mitja a què la televisió ens té acostumats. I fa passar l'avorriment crònic indissoluble amb els espais produïts a Prado del Rey i a Miramar. Com que ara de moment sembla que la contrareforma audiovisual de la UCD s'ha aturat, seguim passant-ho bé amb la nena dels dijous. Estranyats només de la imaginació que demostren certes autonomies uniprovincials.

El Maresme (9, octubre, 1981).

Castedo i Cierra España

Ara que fa vint-i-cinc que tenim televisió en aquest país, és ara precisament que Rodríguez Sahagun crida *Cierra España*. I organitza un soroll considerable perquè es veu que els socialistes s'han fet seva la petita pantalla i conspiren contra el model de societat vigent. Ui! quina por. Trona també, aquell esclau dels seus amos, contra el desvergonyiment de certs programes, que són llibertinatge en estat pur. O sia, que ataquen la moral, els costums i tot allò tan nostre i característic, com els ministres d'UCD, l'OTAN i més i més.

Es veu que ara, a la televisió, només hi surten els membres de l'alternativa, i desvergonyides com la Susana Estrada. I això no pot continuar d'aquesta manera. També opinen el mateix la *Asociación de Mujeres Conservadoras*, entitat que, com el seu nom indica, radica a Múrcia. Aquestes senyores estan bufades contra alguns dels programes més avançats. I manifesten la seva indignació "ante el cariz inmoral, corrosivo y destructor" de la nova etapa televisiva.

No s'aturen davant res, tot acusant amb pèls i senyals l'infernal conxorxa dels programes que: "repugnan a la mayoría de los españoles, ya que en alguno se introduce el elogio del incesto con un encubierto propósito de destruir los principios que informan la vida de la familia, atacan la maternidad, pilar básico en el que se apoya toda la institución familiar y menosprecian el buen gusto, la decencia y la honradez". Paraules aquestes que no fa res més que posar en evidència la finor de criteri i el cop d'ull que tenen les conservadores de Múrcia. Que saben perfectament que, dins l'avorrida i soporífera programació setmanal, dues hores d'alegria perverteixen els principis més ben assentats de qualsevulla. I passen a l'acció proposant als espectadors de desconnectar

l'aparell durant una hora. Amenacen, també, amb mesures més enèrgiques, si amb aquesta no n'hi ha prou.

No sabem què dirà Castedo quan sàpiga que les conservadores li volen tocar els programes. Però hauria de fer cas d'aquestes feministes esgarriades i autodidactes. Si no en fa, vindrà una nit qualsevol el llop de Sahagun i ... al sac. Perquè quan va saber el llop que cada dia eren dinou els milions que s'adormien davant el neó. I que ho feien durant tres hores. I que les eleccions anar-hi-anant un mes d'aquests de l'any que ve. Doncs que això s'ha d'arreglar, que convenia engegar Castedo i posar-hi al seu lloc un suro d'aquells de la parròquia de Santa Jeta, màrtir. Ho arreglaran, és clar, i quan ja ningú no sigui capaç d'obrir l'aparell per patir un programa, llavors el bàlsam de la televisió privada serà el caramel enverinat, suprema invenció, lavativa. Amb la boca oberta ens deixaran.

El Maresme (23, octubre, 1981).

J.R. va matar Kennedy

N'hem de parlar per força. Tothom en va ple i a totes les revistes amb cara i ulls hi ha un raconet on s'intenta desxifrar aquest enigma que respon per J.R. I ho tenim fàcil si ens fixem en el mateix mitjà que l'ha fet famós: el televisor. Perquè en J.R. és un analfabet, en el sentit corrent de la paraula: no sap llegir ni escriure. Ell és un home d'aquests que n'hi ha tants allà a l'oest americà, encara salvatge i multinacional. Un home que ha crescut al costat de l'aparell domèstic, i que només sap allò que li diuen que ha de saber. La seva cultura es resumeix en el conjunt de llocs comuns i banalitats quotidianes que s'empassa a través de les imatges. Ronya i més ronya que s'afegeix a una educació més aviat inexistent.

En J.R. ho ignora tot llevat dels interessos familiars, els diners, els negocis, el poder, la hipocresia, l'usura, els guanys, i tot allò que ha après per contagi generacional, obeint les endreçades ordres del progenitor, aquell fòssil del barret texà que té una dona imbècil. Perquè en Freud ens explicaria que hem de buscar en la infància del nostre heroi. Si senyor, la culpa és dels pares! Hem d'agrair al film aclarir d'una manera definitiva un passatge fosc de la història americana. Ja sabem qui va *liquidar* Kennedy: J.R. Pocs dolents oficials amb tants mèrits per a dur a terme el

magnicidi. I fixeu-vos que viu en la mateixa ciutat de l'òbit: Dallas, niu de conservadors americans.

Quina manera de deixar-lo a aquest pobre noi. El guionista el converteix en el paradigma del dolent més dolent dels dolents de la dolenteria. Trepitja les plantes, enganya la dona, pega els nens, fa la traveta a les iaies, passa els semàfors amb vermell, mira de biaix els pobres, veu vi blanc amb la vedella amb bolets, i enganya a Hisenda perquè no som tots. Deixem-ho. Tot i així el trobarem a faltar quan el matin, perquè ara ja és tan nostre com certes entitats de crèdit, la Generalitat, la Moreneta i el Pal de Paller. Be, tan nostre no. Però si que ens l'estimem quan es veu obligat a fer la feina bruta del capitalisme monopolista d'estat (?), en la seva fase histèrica (!), oblidada per Lenin (sic), al Cel sia.

El Maresme (19, febrer, 1982).

A Hollywood fan l'indi

En saben força. Tothom va poder adonar-se de l'espectacle que varen muntar, amb llumenetes, plàstic, soroll i admiració. Parlo del repartiment, sistema rifeta, dels guardons cinematogràfics, *vulgo* Oscars. De gent en va sortir molta, cares alegres, felices, decorades amb polvos, coloret i *rimmel*, les senyores, i ben afaitats amb flaire de colònia del diumenge, els senyors. Tots deien les mateixes paraules de guió, i els agraïments eren previstos abans d'hora, convinguts per una organització que no deixa improvisar ni els plors de felicitat premiada. Tot era pensat per la prudència d'una cosa que s'anomena Acadèmia, més o menys, de l'Art Cinematogràfic.

Ells, fills de Washington, organitzador de la raça, s'adonaren que a Europa hi havia Acadèmies de la llengua, l'art, la història, i d'altres especialitats forasteres en un país tan nou. “No podem quedar endarrere”, i s'empescaren una entitat a major glòria de les seves capacitats creatives. I ara en períodes anuals oficien el ritual de premis i mira que bé.

Aquest any varen guanyar els millors, sempre guanyen els millors, i asseguts a casa davant la televisió, els vàrem sentir dir paraules banals dites de cor. I quines rialles de pastisseria, i quins vestits d'ocasió. Homes d'una sola peça recollien estàtues, i nenes de plexiglàs mig encarcarades, servien tots de decorat a una mitomania definitivament desinflada. Dues notes cal destacar.

Quan la pel·lícula *Reds* (traduïble com *Rojos* amb llengua franquista) va guanyar una estàtua, no se per quin motiu, es varen sentir diversos acords de *La Internacional*, a ritme de vals, i amb fanfàrria digestiva a càrrec d'una orquestra de més d'ençà del teló d'acer. Tot s'ho empassen.

També va fer riure l'espontaneïtat d'uns hongaresos en rebre el guardó al film més destacat de l'estranger. A aquells ningú no els havia explicat que hi ha formes de l'educació estrictes que cal guardar. I que la combinació de la hipocresia i la estultícia té uns efectes sorprenents sobre el cos social. Sorprenents i benèfics, és clar. Vaig veure els hongaresos com no s'ho creien, i me'n vaig anar a dormir creient-m'ho, que ja era tard.

El Maresme (23, abril, 1982)

Els llibres, els lletrats, les lletres

Cap home no és una illa

John Donne (1572-1631)

Cap home no és una illa, sencera en ella mateixa.
Cada home és una peça del continent, una part del major.
Si un terròs és endut pel mar, Europa és disminuïda,
com si fos un promontori,
com si de l'heretat dels teus amics, o de la teva pròpia es tractés.
La mort de cada home m'afebleix, perquè estic enclòs en la humanitat.
I així mai no demanis conèixer per a qui sonen les campanes,
sonen per a tu.

Traducció (Hivern, 1979).

La imaginació traïda

La narrativa catalana no ha visitat gaire sovint els regnes de la imaginació. Per una banda ha patit la malaltia senil de la biografia. Pocs escriptors han considerat que hi havia coses més importants de ser narrades que la seva pròpia vida. El desastre ve quan hom s'adona que la seva vida no té cap mena d'interès. D'altres, adotzenats funcionaris de les lletres, s'han subjectat a les lliçons de la ideologia. La que sigui. I han produït obres previstes i mil·limetrades. Cap d'aquestes dues especialitats d'escriptor no ha donat, gairebé mai, professionals solvents i amb ofici.

A Catalunya la literatura d'imaginació, d'aventures, en les quals els aspectes lúdics hi són elements essencials, ha patit persecució. Sortir del món de la pesseta i la barretina ha estat repetidament considerat delicte de l'àmbit del Codi Penal. Qui ho va fer més bé això de la policia cultural va ser d'Ors i el seu gang de noucentistes de la Lliga. Si abans el panorama no era gens lluït a partir de llavors va ser desolador. De tota manera la seva maniobra d'aixecar un monòlit ideològic barceloní i encarcarat va rebentar

gràcies a alguns pocs escriptors que no varen passar per les dictadures dels assalariats d'en Cambó. Una escriptora, Aurora Bertrana (i d'altres també) va saber fer llibres àgils i ben escrits on la imaginació fuig del diccionari de sinònims i a les concebudes referències culturals de *moda*.

El seu llibre *Peikea, princesa caníbal, i altres contes oceànics* no és un cas aïllat. Però la seva recent reedició per l'editorial Pleniluni d'Alella, i la temàtica exòtica que hi apareix el singularitzen. Aurora Bertrana viatjà i conegué de primera mà els territoris que descriu. Una Polinèsia en la qual la *civilització* occidental malda per inserir-se i que, si a vegades és derrotada pels costums mil·lenaris dels indígenes, acabarà vencedora. El llibre ens parla de petits esdeveniments en els quals el mar és el protagonista. Vaixells enfonsats, proeses marineres: Tekao remant dies i dies per cercar Moana. I dels deus desplaçats que encara són capaços d'obrar prodigis tot i que les noves generacions ja no els fan cas.

El llibre -que recorda l'obra darrera d'Stevenson- és una mena de crònica de la desfeta del salvatge indefens en mans del blanc, que, si sovint "els mostrava una creu, més tard brandava una espasa". Tot singularitzat per la presència constant del paganisme. Perquè darrera els personatges són les forces de la naturalesa les que prenen el protagonisme. Així doncs retrobament del sentiment romàntic i –perquè no–, modernista de la naturalesa. Actitud que ve ajudada per l'exotisme especial del món descrit i per l'encanteri de la sonoritat dels seus mots. Aurora Bertrana ens narra l'aventura de la vida de gent distant, i si el seu llibre és actual és perquè sap captar la sensibilitat primària i orgànica d'un món que s'acaba. I perquè sap dir-ho.

El Maresme (12, setembre, 1980).

Art del ben morir

A vegades morir-se no es fàcil. I pot no ser-ho a causa dels tràmits pels que ha de passar l'interessat. Això ve a compte d'un simpàtic volum editat a Barcelona per la *Impremta de Valentí Torras, Rambla dels Estudis*, l'any 1844. Tapes de pasta espanyola i paper fet a mà embolcallen un llibre singular anomenat: *Un ministre del Señor ausiliant a un moribundo*. L'autor respon a les següents característiques: *Dr. D. Anton*

Vallcendrera y Pons, canonge de la Iglesia Catedral de Lleyda. El seu format molt manejable, és en dotzau i té 158 pàgines, el converteix en un autèntic llibre de butxaca de l'època. Encara que pel seu ús seria millor de dir-ne un llibre de sotana. Vallcendrera, que havia nascut a Manresa l'any 1783 i estudiat amb profit matèries com filosofia, lleis, cànons, i gramàtica, és anomenat canonge de Lleida l'any 1824. Lloc del que no es mourà mai més.

I és en aquesta ciutat que li entra el neguit poligràfic: escriurà dues dotzenes llargues de volums. Com a tractadista la seva tasca incideix en temes de tipus pietós, que tracta completament al marge del *segle*. Els fets de la gent de cada dia no el preocupen gens. Per ell a fora de les quatre parets de la seva església no passa res. I així, poc a poc, va produint la seva obra, orientada a ajudar els devots. Surten de la seva ploma títols en abundància dedicats als temes de la petita fe quotidiana. De tipus hagiogràfic ho són obres al voltant de la vida i fets de Sant Lluís, el Beat Ligori, i dels Sants Angels. Altres títols inspirats fan referència a: *La medalla milagrosa*, *Silabario y catecismo en gracia de sus parroquianos*, *María al corazón de la donzella bajo el nombre de Imelda*. Un altre volum s'anomena *Las cuarenta horas*, però no tracta de problemes laborals. Va deixar manuscrit *El año virtuoso* en sis volums en quart. Alguna bibliografia aclareix que també va publicar un text sobre *el escapulario azul celeste*.

El nostre autor no és un publicista. Estem lluny de l'actitud polèmica de Torres i Bages i d'altres. Lluny de la trinxera de la lluita per l'ortodòxia, lluny del camp de la confrontació de les idees. Vallcendrera escriu pels de casa, els convençuts, els addictes. I produeix una literatura feta de certeses, de conviccions absolutes. Una guia de conducta més enllà de qualsevol vel·leïtat crítica, d’autoajuda: “No temau: feu un acte de fé, creyent fermament tot lo que enseña la iglésia nostra mare, la qual no pot errar; y aquí està lo mèrit, en crèurer lo que no veyem, basta que Deu ho hàgia dit”.

I escriu. Escriu molt. Es això que el singularitza, l'afany de l'escriptura. Un tipus d'escriptura peculiar, que s'articula al voltant de la reproducció d'un pensament antic, de sempre, enllà del temps. No escriu de temes teològics ni fila pensaments massa prims. El seu públic és el feligrès pietós de cada dia. I el nostre autor sap que aquesta gent està ben lluny de les subtilitats filosòfiques. Que volen sentir parlar dels sants, de les pregàries, del cel i de l'infern. I escriu, escriu. Subministra als seus acòlits

tot allò que han de menester per al millor suport mitològic de la seva fe.

L'escriptura de Vallcendrera és el lloc de confluència de l'imaginari produït per la saturació de la lletra catòlica. Saturació que arriba a proporcions inversemblants. Cap altra tema en la història de la literatura ha donat per a parlar-ne i escriure'n tant. I és alliçonador de confrontar aquest producte de volums inacabables amb el fruit subsegüent: res. Darrera una catedral de paraules de proporcions colossals no hi ha res. El barroquisme de l'expressió i el farciment simbòlic desemboquen en el buit del significat. No es diu res perquè no hi ha res a dir. Per aquest camí arribem als lingüistes del Grup de Praga que, sense cap propòsit de broma, situaven certes escriptures religioses molt enlairades en l'àmbit metodològic de la literatura fantàstica.

Un dels temes que més el va preocupar, sobretot els darrers anys de la seva vida, va ser el del traspàs. Hi dedicà dos volums, un en castellà i l'altre en català. Ens ocuparem d'aquest darrer, l'anomenat: *Un ministre del Señor ausiliant a un moribundo*. Però abans una nota curiosa. En la introducció del llibre hi afirma que qui llegeixi el volum escrit en castellà "practica cada vegada més de mil y sinch cents actes de virtut". En canvi els lectors del volum en català només "cerca de once cents". La diferència de quatre-cents actes de virtut, que deixa d'obtenir qui es vol morir en català, mou a pensar que la burocràcia celestial deu ser de parla castellana. O sia que Vallcendrera no es creia que això del català fos seriós. Devia pensar, a tot estirar, que era un mitjà d'expressió massa rústic i que qui podia devia de prescindir-ne. Notem com l'Església, que mai no havia abandonat la prèdica en vernacle, mantenia un cert menyspreu pels caníbals agrícoles que gosaven parlar una llengua diferent a la dels escollits, com dirà en un sermó de les santes de Mataró un mossèn notable.

Aquest llibre se situa en el context d'una història literària concreta. La de l'art del ben morir, que té una tradició medieval en totes les llengües. Però si el text medieval buscava la utilitat: convertir-se en una eina per a millor preparar l'ànima del futur cadàver, ara allò que interessa és l'escenificació de la mort. Allò important és el cerimonial, la tramoia. El mort és el pretext, l'element marginal, que posa en funcionament tota la màquina estètica del catolicisme. El ritus ho és tot quan el catolicisme era fonamentalment una retòrica de la mort. Tot està en funció de l'instant suprem del traspàs. Tot queda justificat en aquell

moment irrepetible. Per això cal organitzar-lo de manera precisa i ordenada. I aquesta és la feina de funcionaris com Vallcendrera: ordenar. No deixar res a la improvisació. Així a través d'un precís mecanisme el *moribundo* és obligat a assistir d'una manera masoquista a la seva pròpia agonia: "Ministre: la hora de la mort se va acercant, fill meu: aprofitem pues aqueix poch temps que vos queda de vida". En algun fragment, per la poca habilitat literària de l'autor, l'efecte és francament còmic: "Ministre: (..) Desitjo que acepteu de bona gana la mort, ja que apar que lo Señor no tardarà a disposar de vos. Moribundo: Acepto, Señor, de bona gana la mort. Disposeu de aquest vostre siervo quan sia de vostre agrado, que moriré content".

L'obra està dividida en una sèrie de passos que dirigeix el capellà per tal de fer possible la salvació de l'ànima del *moribundo*: acceptació de la mort, actes de fe, de resignació, d'agraïment, etc., comunió, peticions a Déu i als Sants, indulgències, oracions, confessió, recomanacions a l'ànima, últims instants i parlament als circumdants. No es deixa cap fil per lligar i el *moribundo* només ha de fer dues coses: dir *si pare* i morir-se.

Potser la particularitat més rellevant del volum és la de la llengua. Es l'única obra que el seu autor va escriure en català. I aquesta dada, a l'any 1844, ja és un fet a destacar. Però la llengua que maneja Vallcendrera, malmesa per segles d'abandó, és la que cada dia parla la gent del carrer, a la plaça, i a l'hora de dinar. Una llengua empeltada de castellanismes i sintàcticament caòtica. Per això el nostre culte rector, que havia traduït del francès i escrivia amb correcció castellà i llatí, es fa una mena d'embolic al passar al paper la seva parla materna que converteix el llibret en un document lingüístic notable i de lectura molt divertida.

Un dels detalls curiosos del seu estil ho és la seva tècnica adjectiva. Sempre a la recerca de la precisió i la descripció acurada. Això el porta a parlar del paradís en aquests termes: "tingueu compasió de la ànima de aquest siervo vostre, y digneu-vos introduir-la en los llochs sempre frondosos y amenos del paradís". A vegades l'intent de precisió és força irreverent. Diu de Jesucrist: "vos deixareu clavar com un fascinerós". I posat en aquest espiral d'arborament diu coses gruixudes. Com en aquesta nota sobre les activitats de Déu al paradís: "la pàtria celestial! aquella felís mansió dels Benaventurats, aquella ditxosa morada dels escullits del Señor, ahont ell mateix los està emborratxant en un torrent de delicies". En un altre moment afirma que el poder

de Déu és tan gros que els pecats "los farà desaparèixer com desapareixen las bromas", i així quedarà blanca l'ànima abans "per lo pecat negra y asquerosa com un carbó".

El saber hagiogràfic del nostre autor és exhaustiu. Demana l'ajuda pel que va a traspassar a totes les legions que habiten el cel. I més concretament als apòstols, àngels, patriarques, màrtirs, sants, profetes, confessors i anacoretes. Té també un record pel sexe femení, així implora la intervenció de les verges i les vídues, que són les úniques persones d'aquest sexe que habiten les celestials mansions.

Es, doncs, aquest llibre, un petit resum en el qual hi apareix tot el sistema simbòlic del catolicisme. Però la mateixa senzillesa de la informació fa que, darrera les paraules, no massa amagat, aquell sentit originari es desplegui com un tot orgànic. Ideologia que manejada per mans poc hàbils és una finestra oberta a la interpretació. Fer l'anàlisi de Vallcendrera, i la legió d'escriptors-funcionari com ell, és una possibilitat rica de suggeriments i de sorpreses.

Llibreria, revista (Barcelona, setembre, 1980).

La follia de la raó

En una recent entrevista Italo Calvino deia "La literatura revolucionària sempre ha estat fantàstica, satírica, utòpica. El realisme tradueix un fons de desconfiança per la història, una tendència reaccionària contra el passat". Aquesta afirmació del gran narrador italià connecta amb les dues obres que avui destaquem. *Destino* acaba de publicar *Las aventuras del valeroso soldado Schwejk* del novel·lista xec Jaroslav Hasek (1883-1923). Aquesta obra que s'ha considerat una de les millors del present segle tracta el tema de la Primera Guerra Mundial i l'ensorrament de l'imperi austrohongarès.

Quan Hasek escriu, l'obra de Kafka, que vivia a la mateixa ciutat era pràcticament inèdita. I això és important perquè l'acostament d'ambdós escriptors és notable. Escriuen sobre el món que els ha tocat patir i tenen la mateixa actitud: la problemàtica de l'individu en un mitjà hostil en el qual no es reconeix o no es vol reconèixer. Centrant-nos en Hasek el seu personatge és una mena d'home marginal. Un heroi involuntari que es va lliurar de les armes per la seva imbecil·litat manifesta.

D'aquest home intranscendent en farà l'autor el protagonista d'una mena d'odissea al llarg de la guerra, per a través dels seus fets mostrar-nos un mosaic de la situació.

A Schwejk li succeeixen tota mena de conflictes deguts a la seva ingenuïtat. La tècnica degradatòria és fonamental per a ressaltar l'absurditat i falta de sentit de les accions. Com en el cas del jutge que acostumava a perdre els sumaris i s'inventava noves acusacions. O quan el protagonista és internat al manicomi per follia i l'expulsen perquè no entenen la seva lucidesa. Personatge ambivalent que a través del seu periple descobreix d'una manera irònica què va ser la guerra i quina era la situació real del seu país. No hi ha pietat davant els grans lemes de l'heroisme i davant les crides al coratge militar. Perquè en un món confús i corromput els ideals són màscara de la injustícia.

Sàtira, utopia i fantasia recull el text d'Alfred Jarry (1873-1907) al voltant del seu personatge Ubú. La col·lecció *Club Bruguera* edita les obres relatives a aquest personatge a *Todo Ubú*. La impressió primera del lector és de desconcert. Hi apareix un món trasbalsat. Un món en el qual l'arbitrarietat és la lògica. I la falta de sentit aparent es converteix en sensació de caos. Ubú és a les mans de Jarry un personatge simbòlic que representa "todo lo grotesco que en el mundo exista". Es un subjecte paràbola, nucli en el qual conflueixen la multiplicitat de significats que segrega l'ordre burgès de la França post comunera. Període en el qual escriu el nostre autor. Jarry afirma del seu personatge que és "la existencia frente al pensamiento", i aquestes paraules resulta suggestiu de comparar-la amb el pensament de Freud que aleshores s'estava també formant. Perquè dessota l'ordre de l'estat de coses o sia de l'Estat hi ha una realitat gens afalagadora. Ubú és l'exponent d'aquest ordre real actuant sense censura. L'inconscient del Poder en estat pur: arbitrarietat i absolut.

La peça més reeixida del conjunt *Ubú Rei* ens mostra aquest personatge d'una manera directe i sense concessions: mata al Rei de Polònia i ocupa el seu lloc, després instaura el terror i l'arbitrarietat tot assassinant magistrats, hisendats, nobles, escrivans, camperols, etc. Es la violència cega. Però sempre tractada amb un humor distanciador i corrosiu. L'autor intenta de provocar al públic, i ho aconseguí quan a l'estrena de l'obra teatral, la primera paraula que pronuncia el personatge a l'escena va ser: *merdre*. Es va necessitar una hora per fer callar l'apocalipsi d'insults per part dels espectadors. Ubú fa riure i ens fa

recordar la naturalesa d'unes relacions socials fonamentades en la injustícia. Viu i diu les coses pel seu nom i actua sense principis: mata, assassina, enganya, roba, traeix, i, home pràctic, duu la seva consciència ben tancada en una maleta. D'altres no ho necessiten.

El Maresme (10, octubre, 1980).

Romàntics catalans

Una de les operacions culturals de més envergadura en què han coincidit sectors intel·lectuals de la més diversa procedència, és en la recuperació del moviment romàntic. I això a Catalunya té importància perquè el romanticisme va coincidir amb la recuperació de la cultura nacional, que es va expressar en la utilització de la llengua pròpia com a mitjà cultural, superant les imposicions castellanistes dels que opinaven que el català era llengua incapaç de subtilitats conceptuals. El mateix Milà i Fontanals, en la seva joventut defensor d'aquestes tesis, considerava que: “Encerrar en los rústicos y accidentales modismos de los dialèctos locales los pensamientos filosóficos, cosmopolitas, univerales, nos parece exigir de una aldeana la expresión própia de las 'Meditaciones' de Lamartine o del 'Ideal' de Schiller”. Però el moviment va reeixir a endegar una literatura catalana, i quan anys després el modernisme fa la crítica de les incapacitats dels seus predecessors, aquests havien assolit el seu propòsit de dignificar la llengua i fer possible un ús culte dels “rústicos y accidentales modismos”.

Ara, per seguir aquest moviment divers i contradictori, l'editorial *Leteradura* ha reeditat l'obra de Josep Mª Miquel i Vergés *Els primers romàntics dels països de llengua catalana*, la primera edició del qual s'estampà a Mèxic l'any 1944. El volum, presentat pel Dr. Antoni Comas, és una antologia dels autors més representatius de la Renaixença, que Miquel ha prologat amb unes notes bibliogràfiques i crítiques. El valor del llibre és de mostrar un conjunt notable d'allò que va ser l'intent de situar Catalunya en una òrbita cultural pròpia. Els mancaments més grossos són relatius als criteris poc científics de l'autor. Cal dir, com a descàrrec, que lluny del seu país, moltes vegades ha de citar de memòria i d'altres troba a mancar documentació precisa.

Però el més important és situar el romanticisme català en el marc d'hereu pobre de la tradició europea, i adonar-nos que es tractava d'un moviment protagonitzat per professors universitaris i autodidactes que intentava reivindicar un passat nacional desaparegut. La medievalització del lèxic i contingut, i el propòsit de recuperar les tradicions del passat coincideixen amb la falta d'un projecte polític al darrera de caràcter catalanista. Aïllat el moviment en els claustres de les facultats, es converteix en exercici retòric que l'excessiva formalització va dur a la paràlisi. Així, el lector modern, en el cas que no sigui un estudiós de l'època, troba en la lectura d'aquests *clàssics* del segle passat més motius d'angúnia que no de plaer estètic.

El lligam entre política i literatura és decisiu, i quan es produeix a les darreries del segle dinou, la literatura catalana assoleix la seva majoria d'edat. Perquè en aquell moment disposa d'un públic ampli que es fa ressò de l'alternativa cultural i política dels sectors que hi ha al darrera. A Catalunya, el romanticisme va venir malament, ja que en la seva primera aparició -la que relata el volum comentat- va ser incapaç de fer allò que havia fet en altres països: posar els fonaments de la literatura moderna alliberant el Jo de les subjeccions estètiques. I si amb l'aparició del modernisme la llengua catalana té uns romàntics d'altura, ho són amb cent anys de retard.

El Maresme (7, novembre, 1980).

Pere Joan Ferrer, Home de lletres

No ha tingut massa sort el Senyor de Burriac. La història popular i la dels entesos li atribueixen actes tirànics i poc lluïts. Generacions i més generacions d'indígenes recorden hostils el malèvol de qui en un temps foren més o menys esclaus. Però aquesta mitologia d'home dolent que ha envoltat Pere Joan Ferrer d'ençà de la seva mort no ens ha de fer oblidar la seva cara culta i educada. Perquè el nostre heroi no era un analfabet. Sabia llegir i escriure i això al segle quinze no és per a deixar-ho de banda.

Època difícil aquella en la qual Catalunya estava en guerra de faccions, i si avui guanyaven uns demà els tocava la de perdre. El Senyor de Burriac va jugar sobre segur i quan va veure que la causa de la Generalitat anava de mal borràs es va apuntar a l'equip contrari. El rei Joan II li va agrair aquest gest patriòtic de

manera complida, i li lliura com a feudatari el castell de Burriac i els pobles de Mataró, Cabrera, Argentona, Vilassar i Premià. Com se sap després d'un llarg plet Mataró tornà a la jurisdicció reial, ara justament en celebrem els cinc-cents anys. I el nostre senyor feudal es queda a residir al seu castell la resta dels seus dies.

En aquells temps desolats i inhòspits, quan encara no s'havien descobert els plaers de la vida ecològica, estar-se dalt d'una muntanya les vint-i-quatre hores del dia ensopia el caràcter més reposat. El nostre Senyor es va cansar de parets. Es va cansar de pujar i baixar la torre. Es va cansar de veure les mateixes cares al seu entorn. I es va cansar d'anar a beure aigua a la font de Cabrera. Cansat, doncs, va decidir de fer alguna cosa que combinés la distracció i la utilitat. Va decidir d'escriure. I així devem a la seva ploma de senyor feudal avorrit dues obretes molt curioses de les que en parlarem una mica. Notem que també es conserven uns versos que va escriure en debats i polèmiques al voltant de gresques amoroses i rivalitats diverses.

El *Pensament*. La temàtica d'aquesta obra és senzilla. Es tracta d'un diàleg entre un Cavaller i Amor en el que discuteixen els avantatges de seguir Amor o seguir la Cavalleria. La intervenció sobrenatural de Sant Jordi abonant els criteris del cavaller clou la disputa. Al començament de l'obra el nostre heroi està desconsolat i té un "pesament" sobre l'amor que vol "deslibertar los qui libertat tenen".

En aquell moment se li apareix una dona i li diu que de l'amor ningú no es pot defensar: "car cosa natural és a cascu acostar-se en la part hon delit troba". El cavaller l'interroga sobre la seva identitat: "Yo so Amor qui governa tot aquest mon", i formula el seu memorial de greuges. La deesa no s'ha portat bé amb ell doncs "amant e essent volgut, he trobat lo contrari". Així, després de molts desenganys ha arribat a la conclusió -aconsellat per Raó-, de seguir "aquell exercici en que lo stament seu lo obligue". I argumenta que cal rebutjar Amor a causa de la tensió que provoca el desig: "com lo enamorat alcança la cosa que vol, trobant en aquella cosa lo que nom de content li dona, sino tant com li es present jamés se reposa, e com maior delit li causa sa presència, tant l'espay que no la veu, maior treball li porta (..) e així ell se turmenta, apacionant-se en tan stranya manera, que de tristor jamés se aparta".

Amor l'acusa d'ingrat i després de recordar-li els favors que d'ella ha rebut l'abandona. El cavaller confós demana ajut a Sant Jordi, “cavaller militar”, que li faci costat “asseguir aquell viure en què és obligat tot cavaller o gentil home”. Amb el suport del Sant deixa “aquelles fantasies” que l'havien torbat per tal de seguir decidit l'estament militar. I fa un petit resum de l'activitat pròpia de la seva funció: “batallar e axercir la guerra”. En aquest moment, per a millor demostrar la virtut d'aquesta conducta, la reflexió es torna religiosa. I això és important perquè ens recorda que a les acaballes del segle quinze la memòria de la transformació del cavaller salvatge del segle deu en “milites christi” és viva. I que aquest procés ha donat un cavaller que té fe, esperança en el Creador, que “modera las passions sues ab temperança”, que usa fortalesa, justícia, magnanimitat, magnificència i liberalitat. Que considera aquestes com les virtuts pròpies del “viure del militar”. I que n'ha d'usar per tal “com sia del maior premi e de inmortal renom en aquesta vida”. Acaba fent una crida als enamorats perquè segueixin aquesta conducta i així el seu èxit amb les dames serà de més preu. I recorda que ha escrit això perquè serveixi d'experiència als que no han passat pels perills d'Amor.

El *Sumari de batalla ha ultransa*. La seva obra més coneguda és un manual de com els cavallers han de lluitar per desfer greuges. Pere Joan Ferrer fa una exposició descriptiva i va seguint pas a pas el procés que mena de l’ofenia a la batalla. Resseguint els títols dels apartats es fan presents les coses necessàries per la batalla a ultrança: s'ha de promoure-la fent les oportunes inculpacions. Aquestes es fan públiques a través de cartells penjats a portes i parets. Pel que fa a les armes es divideixen en defensives i ofensives. I és decisiu que es tracti d'eines cavalleresques doncs d'altre manera no correspondrien a l'honor del conflicte que es ventila, ni al dels seus protagonistes. Altres passos fan referència al nomenament del jutge, a com s'ha de fer la requesta, a les lletres que cal intercanviar i a l'ordre dels combatents i acompanyants. Ja en la batalla aquesta es divideix en tres temps de puntual observança. Els padrins i la forma del camp són els darrers tocs abans que els cavallers puguin començar a matar-se.

Al pròleg l'autor ens diu que el seu tractat és motivat pel desig d'ordenar tot allò que fa referència a l'acte de la cavalleria “lo més principal e pus honrat aquest de batalla ha ultransa”, donada

la necessitat que tenen els cavallers d'una norma que limiti els seus excessos. Ja que el seu ànim és "més inclinat ab armes que en altra manera llurs diferències aclarir". I una vegada feta la relació normativa "lo restant remet a la virtut e ànimo llur e al ben obrar de ses mans, per hon lo premi de la victòria se alcança".

Pere Joan Ferrer mirava enrere, li agradava rememorar el passat. De creure's en el moment en què els cavallers eren l'ànima de la societat. I les seves paraules són per evocar amb enyorança els valors tradicionals del "milites". Només parla i pensa en cavallers. Però al segle quinze el món cavalleresc és un fòssil devaluat i els seus valors inexistents.

La voluntat d'ordenar-los i sistematitzar-los és l'últim moviment d'uns sectors socials en oberta descomposició. En la lletra de Ferrer la cavalleria s'ha convertit, seguint el procés de tots els fenòmens de decadència, d'art medieval de la guerra en una representació en la qual prima l'escenografia: la forma. El seu *Sumari* és el fet d'armes cartro-pedra, que de conflicte ha esdevingut sistema de relació social.

Es tracta de fer passar per bons uns valors caducats per la història. I refermar la voluntat d'un grup social de la perifèria del poder, d'establir un lloc diferencial. Un lloc en el qual identificar-se en oposició als altres grups i donar-los sentiment col·lectiu. Però el moment és ja renaixentista -alguna cosa d'això hi ha al rerefons del *Pensament*-, i el model només viu com a desig en la ment d'aquells que volen sentir-se superiors a la multitud. Un món de retòrica com intent de superar la realitat. per a fugir-ne.

El Maresme (14, novembre, 1980).

Dues reedicions

Leonardo Sciacia. *Cándido o Un sueño siciliano*. Allò que hem convingut d'anomenar desencantament comença a produir obres literàries. En aquest cas el desencantat és un escriptor italià de gran popularitat al seu país. Publicada l'any 1977, *Cándido* és una mostra de la literatura de denúncia i de les limitacions que comporta el gènere. Sciacia militant del Partit Radical, no té cap mena de pietat per atacar a fons la realitat política del seu país configurada pel bipartidisme imperfet. Comunistes i demòcrata-cristians apareixen enmig de la paràbola que representa la vida de

Càndid i la seva educació. I amb ells el teixit de la corruptela i els interessos creats. Però l'interès fonamental de l'autor és la denúncia del PCI i de les seves estructures orgàniques.

Sciacia, home d'esquerres, ataca la mascarada d'una alternativa política que no es creuen ni els mateixos que la promocionen. I parla de l'imperi dels dogmes i de la infal·libilitat del Partit. Amb la presència constant de Stalin en cada moviment profund. Càndid és el militant heterodox que prefereix llegir Hugo, Zola i Gorki a Marx i Lenin, perquè opina que els primers parlen de coses que en el passat varen succeir i que semblen noves. Els altres, però, “hablan de hechos que habrían de ocurrir en el futuro y parece que hablaran de cosas que ya no existen”. Els mancaments de la novel·la són més decisius que les seves virtuts, ja que el pes determinant de la tesi fa que la narració es decanti cap als continguts ideològics, amb la qual cosa se'n ressent l'estructura narrativa que, deixant de banda la *moral*, esdevé pesada i poc hàbil.

Heinrich Böll. *El honor perdido de Katharina Blum*. Böll fa la crònica de la premsa sensacionalista i del poder fàctic que posseeix. I de com una noia és engolida per l'engranatge de la notícia del moment i va perdent l'honor a través d'una campanya de difamació feta per un diari que volia vendre. L'autor incideix en un dels punts febles del sistema democràtic alemany. Tothom fa allò que vol, i pot pensar lliurament.

Però com un immens vigia, el DIARI encercla la intimitat dels que cauen a les seves urpes, bastint la informació amb mentides i deformacions interessades. Però tot això no és referit a un cas hipotètic. Perquè el periòdic denunciat és el Bild, el de més tirada al seu país, i els procediments criticats, els que habitualment utilitza.

Böll ens mostra com escriure pot destruir. I com un periodista amb afany de lucre i escàndol s'erigeix en jutge suprem. Una infàmia muntada damunt el benefici. Però el joc té més culpables i l'autor acusa l'opinió pública que s'alimenta de mentides quotidianes. Que les exigeix, que necessita l'escàndol i el soroll dels altres per amagar-se la pròpia frustració i impotència. I denuncia, a la fi, la mateixa existència d'aparells d'Estat íntimament lligats a aquests mitjans i que no dubten a utilitzar-los pel seu propi benefici.

El Maresme (5, desembre, 1980).

El batlle de Casterbridge

L'home és una taca enmig de la naturalesa i Thomas Hardy ens mostra com aquesta taca naufraga en el camí de la realització personal. En un món hostil on els esdeveniments menen els mortals al camí de la davallada. El batlle de Casterbridge, culpable de l'enormitat d'haver venut la seva muller una nit d'embriaguesa, no sabrà reeixir a la cadena d'esdeveniments que es van desencadenant i el tenen com a centre. “Tot és possible en mans del Temps i de la Casualitat”, i les vides del batlle, la seva muller, la falsa filla, el soci i l'antiga amant, van teixint la història d'unes vides perseguides per l'atzar. El Destí és el Caràcter diu Novalis, i ho recorda Hardy a través de la paràbola de la impotència i de la renúncia.

Elizabeth, la filla de la dona del batlle, viu una realitat closa, “la seva experiència havia consistit no tant en una sèrie de desil·lusions com en una de substitucions”. Tothom aprèn a substituir, i tothom sap que la seva substitució és a la fi dels esdeveniments. El resum del trànsit és descoratjador i, malgrat el goig de circumstàncies, el tràngol no mereix el neguit de la voluntat. De l'argument naturalista, un autor de segona fila n'hauria fet una novel·la llagrimosa i exemplar. Lluny d'això, Thomas Hardy a *El Alcalde de Casterbridge*, editat per Edhasa, demostra que narrar és estar més enllà del subjecte narratiu i deixar-lo viure en la pròpia coherència i forma. En aquest cas mostrar l'angoixa d'un home culpable i a la fi vençut. Amb la victòria definitiva i cruel de l'oblit.

La solidesa narrativa de Hardy ens recorda que hi ha una tradició novel·lística amb una força i qualitat desconeguda a casa nostra. Perquè els autors d'aquí, ignorants de la paraula anglesa s'han hagut de fixar en autors de més a la vora. I els ha enlluernat el miratge de París, origen de la fatal incapacitat narrativa dels novel·listes catalans. Cosa que arrosseguen encara les darreres generacions que, com a gran novetat, han sabut incorporar els autors més cridaners i avorrits de les estètiques franceses de demà passat.

El Maresme (5, febrer, 1981).

L'horitzó de l’aventura

“No vaig apartar la meva vista d'ell. Amb la confusa expectació que alguna cosa espantosa anava sobtadament a precipitar-se sobre el professor des de la cortina de vegetació que tenia a l'esquena. I en aquell moment, com un esglai ...”. En un món de parets llises, asfalt, pol·lució i atur, els prodigis de la ficció hi tenen un lloc assegurat. Sota el somnis de la raó, els monstres estan a l'aguait. Perquè és ara que torna amb força la narrativa que té com a centre l'aventura o tot allò que faci referència al meravellós. I torna a través del suport que li donen sectors culturals que anys enrere cantaven les excel·lències de la narrativa social i els poetes compromesos. I que acaben d'adonar-se que amb aquests senyors ja no es va enlloc. Al darrer d'aquest fenomen hi ha la voluntat de construir mons culturals separats dels gustos *consumistes* de les classes populars, però també hi ha el desig d'una narrativa heterodoxa a tots els nivells. I quina heterodòxia més grossa que la de tornar a les narracions lineals de la infantesa, ara que els penúltims escriptors s'escarrassen en triturar el text i devorar la imaginació.

Els darrers anys s'han desmitificat molts productes culturals, el consum dels quals durant els anys de la dictadura podia dur l'usuari a ser considerat addicte al sistema. Ja és ben vist llegir còmics, *best-sellers*, llibres de cuina, novel·les de lladres i serenos i, fins i tot, autors no marxistes. Es ben vist i resulta una exigència de bon gust en ambients selectes. Ara el darrer crit són aquelles narracions intranscendents, que acostumaven a classificar-se com a literatura infantil i juvenil, i que passen a ser patrimoni dels sectors escollits de la cultura. I les editorials, que veuen cap on es dirigeix el negoci, treuen al carrer autors de l'Oest americà, temes medievals, de l'Àfrica misteriosa, l'Orient ignot, la prehistòria i la Polinèsia mítica. I, si alguns autors fan més pena que glòria, d'altres són resurreccions de mèrit. Els noms més valuosos són Stevenson, Melville, Conrad, Reid, Salgari, Cooper, Verne, Defoe, Scott, Kipling, Wells, Twain, Rider Haggard.

Hi ha textos que inquieten, d'altres fan de bon llegir i amb una dosi de misteri ben mesurada no els deixareu fins l'última pàgina. Alguns amaguen la intenció exemplar i acostumen a ser els més indigestos. Hi ha, també, la literatura blanca, sense propòsits explícits de cap mena: és el text ben escrit i que té una funció

com a tal. Ens referim a l'obra de Conan Doyle, més conegut per ser el creador de Sherlock Holmes, anomenada *El mundo perdido*, que edita Laertes.

L'argument de l'aventura és la recerca d'una regió del Brasil en què els processos geològics s'han aturat a la prehistòria. I com a conseqüència d'això, la fauna correspon als pterodàctils, dinosaures i altres espècies de la mateixa envergadura. A través d'una narració centrada en la polèmica científica de dos professors que estan en contra i a favor de la realitat d'aquella terra, Conan Doyle construeix una història en què el misteri serveix de teló a la sàtira de la conducta dels erudits. Amb un final espectacular en què el professor que defensava l'existència del país perdut pot demostrar a gust de l'auditori d'escèptics la seva teoria.

Un altre aspecte, el representa el personatge central, que es decideix a l'aventura mogut pel desig que té la seva enamorada de casar-se amb un home agosarat i que en el seu haver tingui proeses de difícil realització. Quan l'heroi, després d'haver passat innumerables perills, torna a cercar-la, la troba casada amb un escrivent de segon ordre del despatx d'un advocat. Coses de l'aventura i l'horitzó, on tot és possible i tot hi passa perquè és el lloc del desig amagat. El lloc sense fronteres en el qual s'identifica el subjecte desil·lusionat d'una realitat col·lapsada per la foscor de la crisi i les ideologies deshabitades.

El Maresme (27, febrer, 1981).

La primavera de Carme Riera

Si llegiu les llistes d'èxits de venda del mes de febrer i del de març, hi trobareu en primer lloc de la novel·lística catalana el nou llibre de Carme Riera *Una primavera per a Domenico Guarini*. L'editorial ha jugat sobre segur amb aquesta obra que venia garantida pel premi Bertrana 1980 i pel nom de l'autora. Recordem que els seus dos llibres de relats anteriors ja van per un nombre molt crescut d'edicions. Això vol dir que Carme Riera sintonitza amb alguns dels estímuls que recorren el públic lector. I aquests poden anar lligats amb el caràcter intimista i molt humà de les experiències contades i, en primer lloc, amb la manera de narrar les. El llenguatge de la mallorquina, col·loquial i ric en l'adjectivació, té el seu punt neuràlgic en els períodes musicals i

el color de les paraules ben trobades. Es clar que l'encant produït pels seus contes té també un element formal en la sorpresa i l'imprevist d'algunes situacions.

Amb aquest bagatge escriu la seva primera novel·la que representa una voluntat de transcendir la seva estètica i donar-li una forma més ampla. I, en aquest procés, s'hi ha introduït un càlcul erroni de les pròpies limitacions, i el desig de bastir una obra d'envergadura amb elements provinents de tècniques diverses no acaba de quallar. En resulta un conjunt de textos que amb una voluntat unitària van cada un pel seu cantó. El tema es refereix a l'atemptat de Guarini contra la *Primavera* de Botticelli i als problemes personals de la periodista que va a investigar els fets. En el text, els dos nivells del relat no tenen mai la conjugació que els és menester. Es tracta de dues situacions autònomes que es podrien haver escrit en volums diferents. I el capítol del descobriment més o menys metafísic davant el quadre de l'artista italià no ajuda a donar-li la unitat que no té. I no deixa de ser un recurs retòric inhàbil.

Un altre motiu de desencert, ho representa l'utilització de la llengua que, de la treballada naturalitat de l'obra anterior, ha passat a un barroquisme una mica salvatge. Prova d'això és aquesta frase gairebé agafada a l'atzar de la pàgina 24: "Quan intentes fitar la seva figura, la finestra que et serveix de marc, sempre mòbil, et mostra un altre tros de paisatge...". El repetit xoc no és massa vistós i "fitar / figura / finestra" conjuntament amb "marc / mòbil / mostra" configuren un conjunt cacofònic com aquest d'ara mateix.

El Maresme (27, març, 1981).

Per la llengua excel·lent

En la mort del Dr. Antoni Comas només voldria recordar unes paraules que va escriure a l'advertiment que inicia el seu volum d'història de la literatura catalana del segle divuit. En aquell lloc hi diu: "El lector s'adonarà que m'ha guiat una idea que arriba a fer-se obsessionant en el llibre: demostrar la continuïtat de l'ús i del conreu de la llengua i que la pèrdua de la consciència no arribà mai a ésser total. Així, doncs, l'obra té una pretensió apologètica i reivindicativa que no vull dissimular".

Va escriure molt sobre el segle divuit a Catalunya i va anar seguint el fil de les manifestacions del català allà on era utilitzat. En un segle difícil i fosc, poc propici a un idioma bandejat dels usos cultes, i només mantingut per la utilització constant i quotidiana de la gent del carrer, dels camperols, de tots els apartats de la fortuna. Va escriure sobre el segle divuit i va haver de viure al segle vint. En uns anys altra vegada de penúria, quan es renovaven les prohibicions i el dret a la llengua era perseguit.

Homes com ell ens varen mantenir els mots, com diu el poeta. I ens han llegat la història de la resistència de les paraules i de la gent que les feia servir. Penso que el Dr. Comas escrivia sobre els moments de la davallada perquè vivia un moment d'aquests i en sabia els perills, i com només el suport moral de saber-se una nació històrica concreta podia dur a la revifalla del poble català. Calia parlar i fer saber que mai no hi hagué “pèrdua de la consciència”. Que abans, com ara, la llengua la servava la gent modesta. I que la transmissió era la més constant i segura de totes: la conversa vora el foc i les paraules a la plaça.

Passava fa tres segles i passava quan el franquisme va voler acabar per sempre amb les “peculiaridades” de la nostra gent. I atacaven Catalunya i el català per donar la raó, una vegada més, a la sentència d'Azaña que deia que la història d'Espanya era un atemptat a la intel·ligència. Persones com el Dr. Comas van haver de defensar-nos el dret a la paraula. I van haver de conduir els significats de nou a la vora del foc, per refer la història mil·lenària del poble. I contra l'opressió sostingueren la intel·ligència.

Ara ens deixa quan la feina comença a ser tangible i els enemics estan a l'aguait. Algun manifest d'aquests dies ens recorda que el camí no serà fàcil i que hi posaran tota mena d'entrebancs els que mai no havien denunciat l'opressió del català i que ara, amb un ensenyament migrat i sense gairebé premsa ni televisió, es senten estrangers i volen emigrar. Haurien de resseguir la història d'un poble que abaltit ha reprès tantes vegades com ha calgut la resistència. I ha defensat una cosa senzilla i evident com la pròpia llengua: el dret a parlar-la.

L'obra del Dr. Comas i la seva consciència que a Catalunya el dilema hamletià és resolt només amb l'ús normalitzat del català, hauria d'aprofitar dos mil tres-cents analfabets amb títol que no sabran mai el insult de la paraula prohibida. Perquè ell va ser dels

que ens va fer aprendre l'amor a una terra i a una llengua excel·lent, com totes. Però que és la nostra.

El Maresme (3, abril, 1981).

Passa de tot amb un llibre a les mans

Si vostè passa, no passi i llegeixi, home!. Es cansat, però, per un individu com tu, quina passada, eh!. O sia, no passis de llarg pel quiosc i compra la col·lecció que cada setmana et passa pels nassos Bruguera. I tio, hòstia tu!. D'una manera més o menys semblant, els anuncis de la televisió agressius, dinàmics, amb la seducció i la imbecil·litat mil·limetrada explicaven, a qui volgués sentir-ho, i a qui no volia sentir-ho també, que l'editorial Bruguera treia la col·lecció de llibres "*Club Joven*" especialment dedicada als lectors poc militants. Ara, quan han sortit gairebé una vintena de volums, resulta que, contra les previsions més optimistes, el resultat és considerable i esperançador.

Abans d'introduir-nos al catàleg farem una aproximació al sistema de signes que l'equip d'economistes, sociòlegs, tècnics de marqueting, dissenyadors, publicistes, parapsicòlegs, i el carrossa de l'empresari, han condensat en un volum de dues-centes pàgines i cobertes de cartró.

En primer lloc, com ja ens en fèiem ressò, cal esmentar la campanya de publicitat destinada a commoure un públic que va de l'analfabetisme genètic a l'analfabetisme professional. Empresa dura i difícil que té entremig més possibilitats de naufragi que d'arribar a port. Però potser som massa ingenus i pensem que algú edita llibres per ser llegits i no només per ser apilonats en funcionals prestatges *ad hoc*. D'això de l'analfabetisme, els editors n'estan força convençuts i, a cada nombre discret de pàgines, hi trobem un dibuix que il·lustra, o explica, als no iniciats al llenguatge escrit, què està passant al llibre. Hi ha qui ho agrairà, ja que pel còmode procediment de la lectura gràfica no s'ha de procedir a l'enutjós i antic procediment de la lectura.

El sistema simbòlic té el seu cimbell en una portada de colors llampants que conviden, per la seva frivolitat, al consum de les capes més estantisses de la nostra col·lectivitat. Això s'ha de comparar amb la col·lecció sèria que també setmanalment edita la mateixa casa. L'austeritat en presideix la norma estètica, i no es

fa cap concessió al possible lector, tal com correspon als reposats i entenimentats que, què us pensàveu, també serveixen per a comprar llibres. I tenir-los a l'abast de la mirada dels convidats que, en veure'ls, els reconeixen: “són els de la tele”, i llavors s'acaba el cicle que va del impuls que crea el desig al seu acompliment i lògica gratificació.

Els títols editats fins aquest moment són variats i passen pels clàssics de la literatura juvenil i d'altres no tan coneguts. Així en el primer nivell hi ha *La guerra de los mundos* de Wells, *Robinsón Crusoe* de Defoe, *Las aventuras de Tom Sawyer* de Twain, *Aventuras de Oliver Twist* de Dickens, i d'altres de Kipling, J.R. Jimenez, Asturias, Asimov, Verne, Steinbeck, Pérez Galdós, Pearl S.Buck, Wodehouse, Fournier,etc.

Cal destacar en el conjunt *El arbol de los deseos* de William Faulkner, autor d'envergadura i de qui podem llegir una narració insòlita dins el seu món creatiu ja que té per objecte els infants, aquesta vegada sense el tractament ombriu propi de les seves obres majors. Aquest conte, el va motivar un fet festiu, els vuit anys d'una nena a qui l'escriptor va voler obsequiar. El llibre es complementa amb *Los invictos*, obra molt coneguda i que ens torna a l'univers de Yorknapatawa i les famílies que hi conviuen. En altre volum apreciable és *El misterio del valle de Boscombe* de Conan Doyle, format per una selecció de les millors aventures de Sherlock Holmes, en què el sagaç detectiu aclareix diversos entramats de la més alta dificultat.

La joia de la col·lecció és *El Napoleón de Notting Hill*, de l'escriptor anglès Chesterton, autor que comença a ser recuperat oblidant la seva etapa ortodoxa. Amb l'humor propi del seu país basteix una paràbola sobre el poder i les institucions a partir d'una anècdota futurista. Estem en una Anglaterra monàrquica on el rei s'elegeix per sorteig entre tots els ciutadans, però aquesta vegada li toca a Auberon Quin que, amb un concepte burleta dels esdeveniments i del seu nou poder, revoluciona el país. I per decret mediavalitza els costums i divideix Londres en ciutats amb un estatut propi. Però tot es fa sorprenent quan Adam Wayne segueix al peu de la lletra els nous costums. Chesterton escriu la *leyenda de una hora épica* i enmig de batalles retrospectives té una mirada de llum per l'home i el seu lloc entre els homes.

El Maresme (5, juny, 1981).

Vàrem sentir Ulisses caminar

Allò que va passar el dotze de febrer de l'any 1876 no interessa ningú, de la mateixa manera són mancats d'interès els esdeveniments menuts del dia vint de setembre de l'any 1948. En canvi tot el món literari sap molt bé que el setze de juny de 1904 un home vulgar s'aixecava com havia fet el dia abans i com segurament faria el dia següent. Aquest home era Leopold Bloom i la seva vida d'aquell dia és el que ens explica *Ulisses* l'obra de James Joyce acabada de traduir a la llengua catalana per Joaquim Mallafré.

Aquest senyor el dijous de la setmana passada ens va relatar a la sala del Submarí Groc, com va traduir el llibre i què significava per a ell l'obra. L'acte corresponia a la múltiple convocatòria d'Omnium Cultural, la llibreria Robafaves i Edicions Leteradura. Per a la primera entitat dirigí la paraula al públic Jaume Boter de Palau, que ens va recordar la tradició de traduccions a Catalunya, i que una llengua és important pel que es por escriure amb ella, i pel què és escrit amb ella. En Xavier Vilert es va referir als motius de l'organització de l'acte, i va deixar pas al traductor.

En Mallafré fent referència a la sentència italiana que afirma que el traductor és un traïdor, va anar més enllà per postular el traductor que no traeix, que tria. I que el valor de tota traducció és el de fer possible una lectura entre les lectures, i que la traïció correspon al mateix acte de llegir. En el pròleg de la seva dissertació va recordar els ànims rebuts pel Dr. Antoni Comas, i l'aparició de la col·lecció *Les millors obres de la literatura universal*, i la de textos filosòfics, que sembla que seran seguits per altres de caràcter científic.

La part central de les seves paraules les va dedicar a fer una presentació de l'estructura del llibre i dels seus elements fonamentals. Va assenyalar com *Ulisses* és una obra atípica, d'un home marginat i estrany, ben lluny de la cultura oficial, i que la seva prohibició universal li ha donat un toc d'excepció. La primera part comença amb la lletra S, inicial d'Stephen Dedalus, centre d'aquestes pàgines, i, pel que fa al nom, referència al primer màrtir, Sant Esteve, i parla d'aquest personatge que lliga el llibre amb la primera obra de Joyce *Retrat de l'artista adolescent*.

També va citar els elements clau de l'actitud d'Stephen: la renúncia al país i a la religió nacional. Es l'home exiliat que

s'adona de la mort de la pàtria, que ha perdut la llengua, víctima d'Anglaterra i de Roma: *Jo sóc el criat de dos amos*. En mig de la realitat trista, l'irlandès és un home marginat que Joyce rebutja, com ho fa també amb la Irlanda vençuda i verda de l'herba. Retrat punyent de la paradoxa, del laberint. D'una no religiositat que es va enfrontar amb el catolicisme i el calvinisme, que retreien a *Ulisses* els seus aspectes blasfems i obscens.

La segon part és la que protagonitza Leopold Bloom al llarg d'un dia de correries a la vora del Liffey, i pels ravals dublinesos. Bloom és el perpetu exiliat, home mitjà, sense problemes, jueu, sensual. Obeeix a un pla previst exactament i el va descabdellant pels carrers, i té peresa de tornar a casa. Perquè Joyce ens indica que per l'exiliat el destí és el viatge, i l'únic sentit.

Mallafré va parlar dels distints nivells de llenguatge conjugats dins l'obra i de la dificultat de traduir-los. Un llenguatge religiós, un de medievalitzant, un altre de popular, renaixentista, argots, etc. I també es va referir a la impressió musical de la frase i com va utilitzar la llengua catalana per a traduir els renoms. Un altre punt va ser el de les influències de l'*Odissea* i la literatura clàssica, que són vives a totes les pàgines del llibre. Per exemple la contraposició Stephen/Telèmac i Bloom/Ulisses. I en les contínues referències cultes i mitològiques, com el paral·lelisme entre el ciclop que només veu en un ull i l'home d'una sola idea.

El traductor ens va llegir als assistents alguns fragments de l'obra, i el mecanisme de la seva traducció. I va acabar explicant la irrupció de la dona al final del llibre. El monòleg de Molly Bloom, escrit amb l'articulació de l'inconscient, que dóna una visió femenina de la realitat i és la constatació que el viatge va a parar a la dona.

I vàrem marxar pensant que les cultures neixen i moren, i si al llarg del seu transcórrer han mantingut l'alè de la saviesa, la serenitat de la tolerància i l'empenta de la innovació, els hereus poden fer-se seu el llegat i emprendre la tasca. *Odissea*/ *Ulisses*, dos llibres símbol. S'hi resumeix una cultura. Pot ser el naixement i la plenitud? O és la crònica d'una desventura? La narració d'un camí errat? Homer, el savi, deia que els deus envien penes als homes perquè aquests tinguin coses de què parlar. I Ulisses/Bloom reflexen la davallada d'una civilització. Les seves penes contades. I el registre èpic del navegant d'Ithaka té el ressò contraposat de l'home petit que Joyce registra.

Exemplar és la feina duta a terme per Joaquim Mallafré, i hauria de servir de mostra a tant lletraferit que, amb la impaciència de l'aplaudiment i l'eròtica del llibre imprès, es precipita a escriure sense la reflexió dels límits. I queda precipitat.

El Maresme (19, juny, 1981).

El llibre segons el poble

"Arreplega molt gustosa i divertida de les belles i gracioses rondalles, llegendes, històries, romanços, tradicions, refranys, provervis, aforismes, màximes, sentències, agudeses, comparances, endevinalles, cançons, cobles, oracions, receptes, costums, pràctiques, creences i supersticions, que la bona gent diu, creu, pensa i practica relacionats amb els llibres".

L'editorial Diàfora acaba de reeditar en facsímil un llibre escrit per Misser Joan Amades, "dels qui ara són novellament apel·lats folkloristes". El títol i el subtítol queden citats més amunt i la primera edició data del novembre de l'any 1938, dos mesos abans de l'ocupació franquista de Barcelona. Amades seguia amb aquest volum la seva *Biblioteca de Tradicions Populars*, que ja comptava amb quaranta-dos exemplars, als que podem sumar més de cinquanta opuscles que es referien als aspectes més inversemblants de la cultura popular.

El llibre és un recull apassionant de curiositats i textos que fan referència, d'alguna manera, al llibre i al món de la cultura escrita. Amades, tan imposat del seu paper de reivindicador de les essències *tradicionals* i *populars*, mostra d'una manera acrítica i crèdula la *veritat* que, en el seu criteri, s'amaga en els escrits i tota mena de missatges produïts per les col·lectivitats agràries i illetrades. I en fa un model: "El poble no sent pas gaire d'afecció al llibre. Adhuc ens atreviríem a dir que hi té una certa aversió. La tradició ha creat un sistema de cultura basat en la transmissió oral de tots els conceptes al seu abast, condensats en una màxima, una sentència, un refrany, una rondalla, una llegenda, etc. I en aquests documents s'ha basat el sistema pedagògic de la humanitat durant un nombre incalculable de segles".

De tota manera, si oblidàvem els propòsits nostàlgics i exemplificadors del nostre folklorista, queda un petit volum ple de textos i gravats engrescadors. Tots amb la intenció de referir-se

als llibres, la seva producció, utilitat, característiques, etc. I així podem aprendre a "endevinar l'esdevenidor amb les lletres d'un llibre", o, més útil encara, el "Salm o Responso molt bo i provat per a fer tornar un llibre robat o per fer fondre i fer tornar calavera el lladre si no el torna". La provada eficàcia d'aquest salm rau en fragments com el que transcrivim: "Al melic, un fatic. Al ventre, aigua bullenta. A les cuixes, un eixam de bruixes. La cama, arrastrada. Al peu, llamp del cel".

El llibre també és un prodigi en històries que tenen com a protagonista el llibre i els seus enfollits maniàtics. Un exemple: "Explicació curiosa de la història d'un llibreter de la molt noble i lleial ciutat de Barcelona, que per a poder robar un llibre va fer set anys de criat a casa d'un llibreter rival seu. Quan hagué robat el llibre, en paga li donà una bossa grossa plena d'unces d'or, com veurà el curiós llegidor". Altres exemples són més tràgics i la fatalitat de les circumstàncies és alliçonadora: "Història llastimosa d'un pobre llibreter que va tenir compassió d'un amic seu que esdevingué orb i el va guarir amb un remei de meravella que coneixia, i l'amic en agraïment li feu una presentalla que en lloc de portar-li goig li fou causa de malaventura i de morir a la forca". Una part important del llibre la composen refranys de tota mena: "Un llibre és un gasta-oli", "Llegir molts llibres fa tornar boig", "Home de molts llibres, ximple segur". D'altres són sornaguers: "Llibres, dones i gossos, sempre fan bona companyia". Fins i tot hi ha la nota gastronòmica: "Llibres i vins, els més vells són els més fins".

Vet aquí l'"Oració per a senyar un llibre i guardar-lo d'embruixament i de tot altre mal". Molt utilitzada pels bruixots esporuguits d'altres bruixots envejosos, i que és garantia segura de preservar els llibres de males mirades, malediccions, capgiraments, tocadures, danys, sortilegis i quimeres. El text l'ha transmès el *Llibre de la Napa*, bruixa de Prats, que era la bruixa més grossa de totes les bruixes catalanes de muntanya. Diu així: "Llibre fet i ben fet, que de paper ets fet, que mai no puguis ésser desfet, esquinçat ni estripat, perdut ni robat, tirat en foc ni en mar, ni puguis ésser embruixat, ni causa de cap mal art. Que tot això sigui tan veritat com la Santíssima Trinitat. Amén". S'ha de llegir set vegades abans de començar a llegir cap llibre. I asseguren els entesos que per a tenir una eficàcia completa s'ha de recitar en dejú i en hores de sol. Ja ho sabeu.

El Maresme (17, juliol, 1981).

La paradoxa Chesterton

Chesterton ha passat al cementiri de la història de la literatura. El to polèmic i ideològic de gran part de la seva obra ha apartat el lector modern, que no s'identifica amb la fraseologia combativa d'aquell convers al catolicisme. Els seus llibres d'ètica, moral, teologia i hagiografia varen fer que s'oblidés la seva activitat de caràcter narratiu. I que, descoratjats per la carcúndia de l'apologista, els addictes s'allunyessin d'una de les obres més apassionants de començaments de segle. Ha estat l'escriptor argentí Borges qui ha redescobert el paper cabdal de la narrativa de creació de l'anglès.

De la seva novel·lística destaquen *El Napoleó de Notting Hill* (Bruguera), de la que ja hem parlat en aquestes mateixes pàgines, i el seu èxit major *L'home que fou dijous*, que deixarem ara de banda per ésser prou coneguda. Ens interessa ressaltar els seus relats curts de temàtiques diverses, generalment de caràcter policíac i aventurer.

A la saga del Pare Brown, autèntic detectiu *a divinis*, composta de cinc volums, i de la qual s'acaba d'editar *El candor del padre Brown* (Bruguera), hi trobem un conjunt de narracions policíaques sorprenents. L'autor parteix d'una mena d'afirmació teòrica "El criminal es el artista creador, mientras que el detective es sólo el crítico", i teixeix unes petites aventures que, a través de l'acumulació de dades en acabar prenen un sentit desconegut. Es la ment del Pare Brown que desfà l'entrellat de fantasia i incògnites, i li dóna contingut. Chesterton té interès a subratllar el procés que mena a la descoberta que, en general, és cobert de situacions límit per la manca de versemblança. L'autor s'interessa per la simptomatologia del crim i l'aventura, i les seves formes aparents. A través de totes les narracions assistim al joc de l'ingeni narratiu, i Chesterton es complau a demostrar el seu enginy com a constructor de misteris. I serà el Pare Brown el prestidigitador encarregat d'encaixar l'arquitectura inconnexa de les dades tergiversades.

A *El Club de los Negocios Raros* (Ed. del Cotal), hi ha un *traidor lleial* que organitza una amenaçadora conspiració sobre el paper i amb ajuda de disfresses. Hi ha, també, un *assassí moderat* que dispara contra el rei per tal de salvar-li la vida. I d'altres aventures que amaguen un anecdotari extravagant de paradoxes que, sota la ironia i l'humor, tenen un propòsit moralitzador. Però

més enllà de l'exemplari ètic és la profunda vena literària de l'autor que articula unes narracions sàvies i apassionades en què, com en el cas anterior, el final hi té poc relleu. Tot és procés, i l'escriptor plantejant dubtes, falses sortides als enigmes, elements distorsionats, etc. Literatura, al capdavall.

El Maresme (4, setembre, 1981).

Parla Josep Carner

És fonamentalment el creador de *Nabí*, *Auques i ventalls*, *La primavera al poblet*, i d'altres reculls poètics. En aquesta activitat cal anar a buscar la seva màxima contribució al món de les lletres, i és també en aquest lloc on trobaríem la seva elaborada visió de l'existència. Fragments com el que segueixen en donen el pols just: “D'ençà que Adam del fruit de l'arbre tingué enveja que ens trasbalsem i ens penedim. Déu, que fa l'arbre, el destraleja, i els nostres pensaments no són sinó corquim”. Ara, però, ens referim a un altre vessant de la seva activitat literària: la narració curta i la periodística. Que han estat recollides en el volum nº62 de la col·lecció MOLC que duen a terme *La Caixa* i *Ed.62*.

El llibre s'inicia amb *Les planetes del Verdum*, editat per primera vegada l'any 1918. “En aquest llibre desordenat que tens a la mà, lector, tu pots trobar-hi la teva planeta, substituint el bec del verdum pel teu dit indolent: obre'l per qualsevol indret i llegeix una breu estona”. Amb aquest convit comença l'arreplega d'una trentena de narracions curtíssimes. En aquests relats, hi són descrits llocs, circumstàncies, anècdotes, peripècies, etc., al voltant de Barcelona, el seu espai físic, i els seus habitants. Els temes van del comentari d'un fet menut a les variacions sobre un objecte qualsevol. Sempre amb una riquesa lèxica i sintàctica de primer ordre. Però la inflexió de Carner té un lloc privilegiat en la sàtira de caràcter costumista i social.

Moltes són les petites notes que aquí i allà va deixant caure com qui no ho vol: “hi ha dramaturgs que si llegissin potser arribarien a saber escriure”. S'enriu de la burgesia afectada: “Parla com un llibre! -féu el senyor ric, que, potser, si hagués llegit un sol llibre, hauria pogut arribar a conservador”. I descriu els amors de carrer, els tramvies, els xàfecs, la política petita, les tragèdies domèstiques. En un article demana a l'Ajuntament que planti un pi, i en un altre es riu dels fastos i el castellanisme

adoptat pels poderosos. També exemplifica sobre l'amistat, i teixeix arguments psicològics a partir de la descripció dels capellans o els mocadors.

Una vegada ironitza sobre les conseqüències de la gran beutat d'una donzella: “I va començar el gran desori social d'estudiants que foren suspesos, de congregants que jugaren a la ruleta, d'oficials que es feren catalanistes i de saltataulells que es convertiren en poetes”. També toca la nota greu, i en una petita frase fa el retrat de tota una persona: “La seva mirada plana per damunt les coses i se n'allunya sense botí”.

Carner pren una excusa qualsevol per bastir un entramat de paraules dirigides a fer la vivisecció dels homes i les seves fetes. Amb ironia, i a vegades pietat, quan el fet s'ho mereix. Però sovint amb la sàtira roent i el menyspreu: “Un conservador típic és l'home que no creu en Déu, però que, éssent-li agraït per certes ignoràncies de la seva dona, educada en un convent de monges i esperant que podrà utilitzar-lo contra la revolta dels humils, no té inconvenient a reconèixer-li una posició oficial”. Això ho va escriure a *Les Bonhomies*, editat l'any 1925, i que també incorpora el volum aquí descrit. Temàticament segueix la tònica del recull anterior, i amplia el registre de temes descrits. Barcelona en torna a ser el centre, amb relats costumistes, de llocs urbans, processons, fonts, carrers, etc., tots formant l'espai que el narrador té com a seu i que vol reflectir.

A *Les Bonhomies*, escrit sota la Dictadura, ja hi comença a despuntar la crítica política, però serà el següent recull *Tres estels i un ròssec*, del 1927, on es convertirà virtualment en tema únic. Carner fa filigranes per tal de burlar la tenalla del censor, i davant d'ell fa broma del seu quefer tenebrós. Però les burles arriben a les mateixes institucions del Directori i a la figura del Rei. En un article ironitza amb mà mestre d'un comentari que sa majestat va fer. Les paraules són les següents: “¡La Constitución! Que palabra más ligera ante la seguridad y la calma que vuelven a serle restituidas al pueblo!”. I el joc de mans literari que Carner ofereix als seus lectors avisats no té rebuig.

El comentari que ara citarem també té la seva dosi de complicitat i cruenta mala intenció: “Barcelona, Catalunya, han donat industrials, poetes, artistes i cuiners de reputació solidíssima; però, desgraciadament, manquen aquí vocacions militars, aviatòries, en un mot, heròiques”. Altres vegades la ironia va a frec amb la tècnica humorística, d'afectes immediats.

Com en la sàtira d'un banquet que a l'Empordà organitzaren per a general lloança del Directori: “Eren, en efecte, 185 els comensals; i fou admirable l'esperit de germanor que hi regnà: al costat de l'elegant capell de plata, i àdhuc d'alguna copalta, potser el més gran nombre dels concurrents hi va anar de gorra”. Després dels discursos hi hagué una intervenció sonada: “El canonge senyor Pomés llançà en aquest punt, amb veu ressonant, el crit de: "¡Que dure el Directorio!". Aquesta pensada va ésser aplaudidíssima. Hom convingué que finalment el gran orador comiteístic s'havia mostrat a l'altura de Tàcit. El general Barrera, tot somrient, exclamà: "Hay Directorio para rato". Aquesta frase, dita amb fina intenció, augmentà l'entusiasta xerinola”. L'habilitat va permetre a Josep Carner demostrar la seva intel·ligència literària. I posar en evidència el llanut del censor.

El Maresme (2, octubre, 1981).

Qui és Canetti?

Canetti és autor d'una sola novel·la, que sota el títol d'*Auto de Fe* (1936) descriu les relacions del sinòleg Peter Kien amb la seva dona i el món que l'envolta. L'autor ens parla de la gènesi de la seva obra amb aquestes paraules: “Un dia se me ocurrió que el mundo no podía ser recreado como en las novelas de antes, es decir, desde la perspectiva de "un" escritor; el mundo estaba "desintegrado", y sólo si tenía el valor de mostrarlo en su desintegración, era posible ofrecer de él alguna imagen verosímil”.

D'aquí la idea d'escriure una Comèdia Humana de la bogeria, de la que el text que comentem és el primer i únic volum que va arribar a dur a terme. Canetti centra l'acció en un personatge automarginat del món a causa de la seva passió intel·lectual: l'estudi de les cultures orientals. I la seva pàtria no és la que tots els homes acostumen a considerar com a tal: “No, una patria en la que el suelo, el trabajo, los amigos, las diversiones y el espacio espiritual confluyan en un todo natural y organizado, en una especie de cosmos propio. La mejor definición de patria es una biblioteca”.

Kein és un home que defuig el contacte amb les persones i es centra en el món dels llibres. La seva confiança la té només el reducte del paper i la lletra impresa que configura el seu univers:

“Uno se aproxima a la verdad cuando se aleja de los hombres. (..) Perderse en discusiones es el mayor peligro que puede amenazar a un sabio. Más que oralmente, prefería Kein expresarse por escrito”. Aquest home, aquest “cap sense món”, es casa amb la seva minyona, perquè així aquesta tingui més cura dels seus llibres. Aquí s'inicia la crisi que en pocs dies serà total entre els dos membres del matrimoni. I que acaba quan Kien és expulsat del seu món llibresc per la dona que odia.

Canetti formula a *Auto de Fe* un volum de càrrecs considerable contra la conducta femenina de Teresa, la coprotagonista. Però les altres dones que apareixen en el rerefons de l'obra també tenen com a característica els elements malèvols i rudimentaris d'aquella. El segon protagonista, el geperut rodamón Fischerle, també és perjudicat i mort a causa de la seva dona.

La qüestió de la possible misogínia de Canetti, que es complau en recordar a la dona com un ésser de reaccions materials i connectat d'una manera molt primària amb la naturalesa, té a veure amb el seu propi passat. Víctima de la biografia traslllada al paper el record de la seva mare opressiva i absorbent, que mai més no oblidaria. El final, previst ja en les primeres pàgines quan recorda la fi del savi Eratòstens, dóna la nota èpica a la narració de la desventura de l'home.

El Maresme (30, octubre, 1981).

Holderlin, la poesia

Diu el poeta: “Molts han provat en va de dir el més joiós en la joia, ara a l'últim aquí se'm manifesta en el dol”. Les paraules són de Friederich Hölderlin i resumeixen el seu hàlit: la tensió de la joia i el dol, els moments generosos de la vida, i el complement d'infelicitat. Introduir-se a la seva poesia és un treball que va més enllà d'una operació literària. S'ha d'utilitzar, per accedir-hi, una sensibilitat especial, ja que no es tracta només de penetrar un context cultural i una biografia peculiar. S'ha d'anar més enllà del coneixement positivista, per a esbrinar l'alta paraula d'aquell que va escriure: “el que dura, ho funden els poetes”, perquè considerava aquests éssers com els reveladors d'allò sublim. “Lliures són, com oronelles, els poetes”, i a ells se'ls hi apareix la veritat original, que s'ha de mantenir -que han de mantenir- fresca i renovada: “encara hi ha molt per a cantar”.

Sempre els poetes, sentiu-los, acosteu-vos-hi. I com estímul generador: “la puixant, la divina, la bella Natura”. Hölderlin canta les forces primigènies amagades, que, de sobte, tot ho vivifiquen. Nucli de la inspiració creadora: “ara s'ha encès un foc a l'ànima dels poetes”. Per una altra banda el foc del mite, del temps passat, que ens arriba per a recordar-nos el camí del pur, i l'entusiasme que amaga l'home al seu si. Parla de les “Gràcies de Grècia”, i les conjura a assistir-lo en la seva recerca còsmica i exaltada de la bellesa.

La il·luminació de la seva poesia i el neguit que prové d'innumerables invocacions religioses són lluny de tota pràctica mística. I no hi trobaríem, a la seva poesia, cap arrel del rerefons propi del missatge cristià. No hi ha cap culpa, només intensitat, nervi.

Es només un home que s'interroga i busca, i que frueix del goig de viure: “Tant com ho són els homes la vida és fastuosa”. I que sap com som: “Pobres de fets i rics de pensaments”. Acció i reflexió, el camí. Per una banda la humanitat, però en primer lloc el subjecte, el mateix poeta que s'interroga i es fa centre de l'angúnia. I sap que la seva experiència és única i trasbalsadora: “¿per què només a mi dins el pit no em dorm mai la pua?”. La foscor va acabar encerclant-lo a l'edat de trenta-i cinc anys, quan en feia quatre que s'havia estrenat el segle dinou. Follia de la raó d'un home que havia escrit: “fosqueja, i solitari sota el cel, com sempre, em retrobo”. Per acabar perdent-se.

El Maresme (4, desembre, 1981).

Quan Mataró era Iluro

Es veu que els mataronins de fa molts anys vivien de la terra, i que les seves arts industrioses els asseguraven una qualitat de l'existència força notable. Treballaven l'os, el vidre, el ferro, feien teixits, i els forns els proveïen d'àmfores, tègules i de tota mena de terrisses. Resoltes les necessitats materials de cada dia també pensaven en la transcendència i queden, com a muts testimonis, ares als Déus més populars de llavors.

Moltes d'aquestes coses les estudia i descriu Marta Prevosti i Monclús, que va guanyar el Premi Iluro de l'any 1980. El seu treball acaba de ser publicat per la Caixa d'Estalvis Laietana. Són dos gruixuts volums que ens informen, com afirma el títol, de la

Cronologia i poblament a l'àrea rural d'Iluro. L'autora ens ofereix la segona part d'un treball més extens sobre el món rural romà al Maresme. El primer estudi tracta de l'àrea de Baetulo, i el que és objecte del nostre interès té com a centre el territori comprès entre la riera d'Alella, el terme municipal d'Arenys, i la serralada litoral: l'àrea romana d'Iluro.

En el llibre hi trobem recopilades totes les dades i informacions que posseïm, fins ara mateix, sobre els jaciments que s'han descobert relatius a la cultura romana local. L'autora tracta sistemàticament més de 250 jaciments. I els descriu ajudada pels nombrosos treballs que s'han publicat des del segle passat, donant notícies de les seves característiques.

Així cal ressaltar que el llibre de Marta Prevosti és la resultant d'una tasca personal de recopilació, però que, fonamental, hi ha al darrera el treball anònim de centenars de persones interessades pel nostre passat que, amb un esforç personal meritori, han anat revelant de mica en mica el llegat de pedres i incògnites que ens ofereix la història local. Marià Ribas i la gent del grup del Museu són els que més hi han treballat a Mataró.

En aquest aplec de totes les dades, i abans de procedir a l'estudi de conjunt, tot buscant un model d'estructura agrària al Maresme, l'autora inventaria un a un els jaciments coneguts. I dóna la informació precedent, la bibliografia, la localització, i un catàleg de totes les troballes produïdes en cada lloc concret. Una vegada estructurada tota la informació que tenim del poblament rural romà, hi ha l'apartat de conclusions.

On podem assabentar-nos que la densitat de l'àrea costanera del Maresme era de les més altes de tota la Hispania rural, que les terres eren molt conreades per la seva riquesa -com demostra la gran quantitat de vil·les poderoses-, i que la propietat era molt repartida. Sembla que les explotacions durant l'Alt Imperi Romà, i el Baix, recorden molt les dels nostres dies.

El segon volum recull el *corpus* gràfic sobre el mateix tema. Amb alçats, plantes, dibuixos de ceràmica, fotografies, monedes, inscripcions, etc. Elements que ens parlen de les construccions militars, dels santuaris, de les vies de comunicació, dels enterraments, les indústries i els habitacles de tota mena dels ilurencs.

El Maresme (29, gener, 1982).

Prat de la Riba, home civilitzat

L'any 1906 sortia a la llum un petit manual de doctrina catalanista que havia de tenir una gran repercussió. Fa uns mesos, en commemorar els 75 anys del fet, aquest llibre ha estat objecte d'un renovat interès, i se n'ha parlat d'una manera extensa. *La Nacionalitat Catalana*, d'Enric Prat de la Riba, és un compendi, més o menys periodístic, dels trets distintius que al llarg dels anys anaren configurant Catalunya. L'autor es proposa fer un sumari del passat per actuar sobre el present. Vol ser l'agent catalitzador del desvetllar col·lectiu. Prat empeny per a convertir el moviment ascendent de la consciència catalana en pràctica política.

El volum resumeix, d'una manera ràpida i combativa, el conjunt de vulgaritats sentimentals que la dreta catalana va haver d'engiponar-se per a bastir, amb un mínim decòrum, un pensament sistemàtic. Les grans troballes *científiques* que hi floreixen s'amaguen en conceptes d'una gran imaginació poètica: *ànima del poble*, *esperit nacional*, *principis espirituals*, *ésser i essència del poble*, *ànima de les races*, i d'altres. Resumint, un conjunt artificiós i abstracte propi de certa retòrica romàntica, que, a l'any 1906, ja ni estava de moda en les cultures avançades.

Al darrera de tot aquest embolic hi ha, no massa amagats, els mòbils socials i polítics d'uns sectors molt concrets. Per dir-ho d'una manera brutal i clara, citarem un fragment lúcid del poeta Gabriel Ferrater: “El catalanisme era un determinat moviment polític de determinats fabricants catalans que necessitaven modificar el règim d'aranzels de l'Estat espanyol per poder competir amb avantatges il·lícits amb els fabricants anglesos de teixits. Com que eren uns incompetents i eren incapaços de fabricar bons teixits, si no hi havia protecció aranzelària no podien competir”. *La Nacionalitat Catalana* és el moment més il·lustre de l'entrellat conceptual bastit a l'entorn dels calçotets i les samarretes.

Però tot això ja ha estat prou analitzat com per no insistir-hi massa. Ens interessa, en canvi, el títol novè del llibre de Prat de la Riba que, sota l'epígraf de *L'Imperialisme* introdueix novetats del més alt interès. Abans d'aquell capítol Prat ha fet explícit el model de nació catalana a què dóna el seu suport. Llavors parla de l'acció teòrica a què es veu abocat el país *nacionalista* avançat, i de l'oposició entre *la nacionalitat que mana, la que té*

l'imperium, i les nacionalitats de segon ordre. I formula el model imperial conseqüència lògica de l'expansionisme de les nacions escollides. Recordem que en Prat parlava en moments eufòrics de la *Greater Catalonia*.

Té substància el rerefons argumental que dóna suport al seu ideari, les paraules són clares: “Els pobles civilitzats (..) tenen el dret a desenrotllar-se de conformitat amb les pròpies tendències, això és, amb autonomia. Els pobles bàrbars, o els que van en sentit contrari a la civilització, han d'ésser sotmesos de grat o per força a la direcció i al poder de les nacions civilitzades. Les potències cultes tenen el deure d'expansionar se sobre les poblacions endarrerides”. Això ho diu seguint el pensament de Roosevelt, per concloure que: “Imperialisme és força de civilització, que vessa d'un poble, de vida nacional intensa, sobre els altres”.

Per Prat de la Riba el nacionalisme té com a continuïtat l'imperialisme, noció que vesteix amb els adjectius més vistosos: *l'imperialisme modern, l'imperialisme integral, el de les grans races fortes d'ara*. Tots aquests conceptes són molt actuals, i podem considerar a Prat com a introductor a Catalunya de la lògica política que ara mateix determina les estratègies internacionals. Perquè Estats Units a Vietnam, Xile i El Salvador, i l'URSS a Txecoeslovàquia, Afganistan i Polònia, ¿què han fet sinó vessar *vida nacional intensa* sobre els pobles bàrbars que anaven en sentit contrari a la civilització? Que no els agradi ésser sotmesos, forçats i dirigits per les nacions mestresses del progrés, s'explica per la mesquinesa del seus habitants, la incultura i aquella mena de viure que no duu enlloc. Però res no ha de fer dubtar els civilitzadors.

En Prat de la Riba, més humil i provincià, es va haver de quedar amb els principis teòrics i sense la possibilitat de modernitzar cap poble bàrbar. Ara fa uns setanta-cinc anys que va manifestar els seus desitjos, i val la pena de fer-ne memòria.

El Maresme (29, gener, 1982).

De Mataró a Amèrica S.A.

L'historiador Carlos Martinez Shaw acaba de publicar, a l'editorial Crítica, el llibre *Cataluña en la carrera de Indias*. Tesi doctoral que presenta nou anys després d'haver estat llegida, amb

modificacions i noves dades. Però si parlem en aquesta pàgina del llibre de Martínez Shaw no és per la temàtica general del llibre, estudiar el comerç de Catalunya amb Amèrica. Ens interessa perquè tracta, d'una manera molt destacada, aspectes de la història econòmica de Mataró i del Maresme. Farem un petit resum d'allò que fa referència a la ciutat.

El treball estudia la documentació relativa al comerç marítim que partint de Catalunya arribava a Amèrica. Es centra en la data inicial de la recuperació econòmica catalana, l'any 1680. I arriba fins a l'any 1756, amb la fundació de la *Real Compañía de Comercio de Barcelona*. El fil de la tesi segueix el tràfic dels excedents agraris que solcaven els mars a la recerca de mercats i beneficis. Més tard varen ser les mercaderies industrials les que anaren consolidant aquell comerç, resseguint el camí paral·lel de la industrialització catalana.

La creixent prosperitat de Mataró en els anys finals del segle disset ha estat estudiada profundament, segons la pròpia afirmació de Martínez Shaw, per Joaquim Llovet i Pierre Vilar. Són aquests autors els que primer documenten aquella dinàmica econòmica del Maresme, dirigida per la vila de Mataró, que, en el terreny comercial, disputava la primacia a Barcelona. La prosperitat de la nostra ciutat estava centrada en el comerç que la ruta d'Índies va generar. I, fonamentalment, en la construcció naval. Mataró era un dels llocs més importants en la fabricació de vaixells mercants de tota la costa catalana. Això pel que fa a mitjans del segle disset, a fi de segle aquest lloc capdavanter va passar a ser Blanes. Els vaixells varen comercialitzar la producció de la comarca, i hi tenia un lloc central l'excedent de vi i aiguardent.

Pel que fa a la vida econòmica, hi ha altres factors a destacar, com la producció artesanal metal·lúrgica, amb molins d'afilador que són l'origen de les fàbriques d'eines, i altres activitats menors, i poc conegudes, com l'artesania tèxtil, etc. També va tenir-hi un paper rellevant el peculiar règim de franquícies al comerç, que va convertir les platges de Mataró en una mena de port franc de Barcelona. El comerç americà i la vida de les drassanes va anar assentant la riquesa generada, contribuint de manera decisiva a la formació de capitals.

De tota manera no cal fer-se massa il·lusions, perquè, els diners, els feien els altres. De l'estudi de les escriptures, se'n treu la conclusió que el finançament del comerç marítim amb Amè-

rica corresponia a inversionistes forans del sector mercantil. Els mercaders volien assegurar-se un lloc d'inversions productives, i, alhora, garantir les seves necessitats de transport en un moment en què els intercanvis eren en auge. De menor importància són els capitals de mariners, metges, artesans, adroguers, candelers, pagesos, etc. Aquest diner tenia diverses procedències, però fonamentalment era mataroní i de Barcelona.

L'estudi detallat aclareix el predomini del gran comerç de la capital, i dóna un paper de segon ordre a la burgesia local i del Maresme. De tota manera el comerç no va ser patrimoni dels rics negociants, i el varen exercir tota mena de petits mercaders, artesans modestos, camperols amb empenta i d'altres. La tesi assenyala com els beneficis i els capitals formats en els negocis americans varen servir per a posar en marxa la manufactura del cotó i d'altres activitats tèxtils. I pel que fa a Mataró dóna els noms capdavanters de Salvador Roca, Jacint Badia i Rafael Peramàs. Els tallers dels quals, a mitjan segle divuit, proven l'afany d'estar al dia d'uns quants mataronins d'abans.

El Maresme (26, febrer, 1982).

En Pal ens dibuixa a tots

A en Pal el persegueix una corrua ingent de ninots. Volen atrapar-lo per fer-li veure de mal grat que la llei de l'embut és ciència universal. Ell fuig i mig riu de sotamà de l'avalot que s'atansa. Gent sense nom ni futur que contemplen encantats dos nens, fent-se creus de les capgrossades de les *persones grans*. Amb altres paraules, hem de dir que en Pal ha tret un volum anomenat *Mataró Anònim* que ha estat l'èxit de vendes a Mataró el dia de Sant Jordi.

"Quan va morir *La Pipa d'en Roc* vaig quedar una mica orfe, i em va semblar que s'havia de fer alguna cosa que tingués gràcia, de caràcter popular. Volia retratar aquells llocs de Mataró que conec tant i que he trepitjat dia a dia". I dit i fet, en Pal, que no és d'aquells l'aixequem-nos i aneu-hi, va agafar el llapis i el paper i va començar a retratar la ciutat. Cap lloc no es va escapar a la seva ploma: la Rambla, l'Ajuntament, Santa Maria, la platja, la plaça del peix, el xurrero, l'estació, Can Tria, etc.

Ha estat mig any de feina dibuixa que dibuixaràs per fer aquest Mataró que "és anònim perquè no he volgut caricaturitzar ningú".

Es tracta de recrear un ambient amb una referència paisatgística envoltada de la fauna d'homes i dones que l'habiten. I llavors surten de dins l'inconscient d'en Pal totes les incerteses, temences i follies de la raó. Alguna vegada amb forma de mossèn: “Començo a obrir els ulls a l'escola i ho veig tot negre. Ah! és la sotana de l'"hermanu" que pega el meu company de pupitre”. Uns altres individus maltractats per la seva ploma són: “els senyors de sempre, que estan en contra de tot progrés, no volen fugir del seu traç, i no permeten de fer res a ningú si marxa de la rodera”. Els pinta amb bigoti, cenyuts, mal girbats, tiessos.

“El personatge corrent és tractat amb bastant respecte, però amb ull crític, ressaltant la vulgaritat de la persona-massa”. Són els homes i dones enfonsats per la màquina diària del gest repetit, que contrasten amb els nens. “Les generacions futures han de ser millors”, diu en Pal, i veureu com corren enjogassats en mig de la gernació múltiple i exòtica. Hi surt el nou jutjat, de línees estrictes que contrasten, una vegada més, amb els justiciables, malforjats i sense massa tendència a la línia recta.

De la Rambla hi ha diversos dibuixos. I els seus habitants de vint-i-quatre hores, peluts i conformats, sense massa relleu, formen un tot amb el paisatge d'arbres, gossos, bancs, caixes i caixetes. “Mataró és molt brut, he vist coses insòlites al mig del carrer llançades per la gent: butaques, armaris, pipes, pells de plàtan”. Així els terres que surten als seus dibuixos repeteixen la realitat i l'adeqüen amb nous objectes que, aquesta vegada, és l'artista que llença, amb gràcia i ironia.

“Hi ha una sèrie de personatges que veig pel carrer, els uns bastant típics, que sempre sembla que facin el mateix, que no evolucionen”, i els retrata. Perquè no hi ha El Mataroní sinó Els Mataronins, com diu amb la paraula justa l'introductor del recull: “cada ninotet renuncia a les seves connotacions en benefici de la col·lectivitat”. “Són moltes accions sumades que fan el conjunt”, diu en Pal, i ens assegura que no té vocació de reformador social i que s'acontentaria si algun pallús toqués de peus a terra o tingués la revelació metafísica més penetrant i, deixant de manar a algú, acceptés la llei de l'oferta i la demanda dels sentiments.

El senyor autor està content de la seva obra, se la mira, i hi surt en cos i ànima. Però al setè dia no va poder descansar, perquè la turba a què ens referíem al començament, i que encapçala el volum, continua perseguint el nostre dibuixant amb males intencions. Li tiren coses estranyíssimes, fixeu-vos-hi: pedres,

llibres, espines, llaunes, aranyes, i l'amenacen amb garrots, bastons, bosses, eines, pastanagues, creus i rosaris agressius. Mare de Déu!

El Maresme (1, maig, 1981).

A les Santes les dibuixen

Ja hi som! No n'hi havia prou amb la calor excessiva d'aquests dies. No n'hi havia prou! I per això en Pal i en Toni Cabré ens ofereixen la seva visió, també excessiva, de les festes que cada any ens ajuden a passar-la, la calor. Això ve a compte d'un agradable volum editat amb tots els ets i uts per Robafaves Edicions, que amb *Les Santes, quan els cap-grossos fem Festa Major* .., continuen la seva tasca editorial fa poc iniciada.

I tot obrint el nostre exemplar, i el vostre, segur!, ens trobem ficats de cap en el pròleg curiós que en Pep Comas, erudit local en festes i en tot allò que sigui passar-ho bé, escriu per a orientar-nos ja de bon començament: “Lletres i imatges componen aquí una visió "sui generis" del que han estat Les Santes els tres darrers anys, sense cap pretensió de ser exacte ni, molt menys, de constituir un catàleg dels actes que s'hi han realitzat. Això m'imposa fer un advertiment sincer: aquesta és una obra per iniciats. Vull dir que per a treure'n l'entrellat cal haver conegut i viscut la festa”. Aclarit això, que ja era clar, i continuarà essent-ho pels d'aquí, bastoneja sense misericòrdia qui s'ho mereix: “Els barcelonins i la resta d'espècimens de la badoqueria folklòrica, per entendre'ns, no hi pescaran res en aquestes pàgines”.

Amb aquest entrant ens endinsem en el recull literari pictòric i ens trobem de seguida en un ambient casolà que ens meravella i re/coneixem. Hi som tots retratats en aquests dibuixos que ens parlen dels llocs més curiosos de la geografia urbana. I en Pal ha sabut bastir les estructures de ciment fredes amb la múltiple gernació que hi dóna vida. Personatges de totes les alçades i gruixos, malcarats, sòmines, feliçois, llestos i mataronins pul·lulen per tots els raconets, transformant les palmeres de la platja, donant vida a la Rambla, satisfets de tantes coses que ens encomanen les festes. Vull dir Les Festes. Perquè és Festa Major, i tot és diferent quan escoltes música al Fossar Xic (“accés discret a l'església per a addictes i empleats”) i veus que el llapis d'en Pal tot ho retrata amb precisió i estil.

Fixeu-vos amb el dibuix de la Missa Grossa, on el protagonisme, ai Pal dimoni!, el té la gent que és asseguda. La gent que fa veure, pobre noi, que Mossèn Blanch era un músic de *campanilles*, i no, com diuen quatre desgraciats, un compositor de sarsueles *a divinis*. Un altre dibuix encertat, com tots, però més, és aquell de balcó municipal, que reflexa el *guirigai* consistorial, perquè, com llegim al text: “Malgrat que a moltes poblacions la crida la fa un personatge il·lustre i popular, aquí la fa l'Alcalde. (I no pas perquè no en tinguem de personatges coneguts, sinó perquè tenim Alcalde”).

Ja hem parlat dels ninotets aquests que fa en Pal en un tancar d'ulls. Ara cal referir-nos a la fina ironia d'en Toni Cabré, que ressalta els mil i un detalls del costumisme de la Ciutat de Les Santes. Això mateix, la Ciutat de Les Santes, que pas a pas queda reflectida en els escrits elegants i entremaliats, i en els dibuixos, d'aquests dos poetes de la quotidianitat. Artistes, al cap i a la fi, d'aquesta no prou grossa, que algú enveja, illa de la calma, farcida d'una, Pep Comas “dixit”: “Corrua de tòpics intocables. El tren d'en Biada, la indústria tèxtil, la coca, la capitalitat del Maresme, en Robafaves i la parentela, la caixa d'estalvis, els pastorets, l'absència de port, les patates primerenques o la prominència encefàlica”.

Deixem-ho estar, que tampoc no aniríem enlloc. Però ha de quedar clara una cosa: aquest llibre de dibuixos i lletres val un “*credo*”. I jo de vosaltres aniria corrents a comprar-lo, no fos cas de quedar-se sense. I llavors, a casa, resseguir-lo i passar ho bé, que són quatre dies...

El Maresme (16, juliol, 1982*).*

Les Santes a dibuixos

Aquest any Les Santes tenen un aspecte diferent. Però no es tracta que l'Ajuntament hagi decidit de fer venir els Rolling Stones, o que l'advocat del diable vulgui impugnar l'expedient de santitat de les nostres patrones. Aquest any Les Santes són diferents perquè en Pal i en Toni Cabré treuen un llibre que les dibuixa i les explica. Expliquem-nos, doncs.

Les Santes, quan els cap-grossos fem festa major ... és un recull literari i pictòric de tots els esdeveniments petits i grossos que donen aquella flaire característica a la darrera setmana del

mes de juliol. Ens ho diu en Pep Comas, expert en aquestes coses, així tal com ve: “Lletres i imatges componen aquí una visió "sui generis" del que han estat Les Santes els tres darrers anys, sense cap pretensió de ser exacte ni, molt menys, de constituir un catàleg dels actes que s'hi han realitzat. Això m'imposa fer un advertiment sincer: aquesta és una obra per iniciats. Vull dir que per a treure'n l'entrellat cal haver conegut i viscut la festa”. I diu més coses encara, perquè al distingit prologuista no li agraden els *voyeurs* i els dóna una repassada de fixa-t'hi bé: “Els barcelonins i la resta d'espècimens de la badoqueria folklòrica, per entendre'ns, no hi pescaran res en aquestes pàgines”.

Comencem per en Pal. Aquest home que ha passat a la història local com un *fiero* fuetejador dels vicis antidemocràtics de la societat mataronina des de les pàgines de *La Pipa d'en Roc*. I que fa catorze mesos ja ens va oferir una mostra de la seva imaginació ciutadana amb aquell *Mataró Anònim*, de tanta volada. En Pal torna de nou a la plaça pública per descobrir-nos a nosaltres mateixos en aquest conjunt festiu. Hi ha dibuixos de les cel·lebracions més típiques d'aquests dies: la ruixada, la cursa atlètica, les havaneres de la platja, els concerts del Fossar Xic, la xindriada, el ball de la Rambla, els focs, la *bicicletada*, els gegants, els nans i l'Ajuntament, entre d'altres coses divertides que en Pal dibuixa amb aquell encert a què ens té acostumats. Arreu hi veiem les conegudes siluetes dels carrers i cases on habiten els cap-grossos -on habitem els cap grossos!-, i, oh meravella!, tot és ple d'homínids en la seva fase “homo més o menys sapiens”. Gent de cara llarga, eixuta, alegre, morenos, baixets, rabassuts, cantaires, tocadors (aquell que toca), sòmines, blancs i negres, encarcarats, nenes, regidors, nariguts, funcionaris, llestos, carques, ex falangistes, i, fins i tot, alguna persona.

I què direm ara dels textos fins i plens d'ironia d'en Toni Cabré? Alguna cosa és clar. Per exemple, fer notar, com afirma un altre cronista local, que els textos “ressalten els mil i un detalls del costumisme de la ciutat de Les Santes”. I és veritat perquè en aquest conjunt de dibuixos i lletres hi resta, al cap a la fi, allò que podríem definir com una certa unitat de destí en la cosa local. Una simbiosi que reflexa amb justesa què som i allò que no serem.

Tornem al senyor escriptor, en Toni. I llegim algun dels seus textos suggerents: “Malgrat que a moltes poblacions la crida la fa

un personatge il·lustre i popular, aquí la fa l'Alcalde. (I no pas perquè no en tinguem de personatges coneguts, sinó perquè tenim Alcalde”). Vista la mala fe municipal d'aquest senyor ara ja estem segurs que aquest llibre no el subvenciona cap Pacte de Retrocés que diria, encertat i agut com sempre, el conseller López.

Ai Mataró. Mataró! ciutat desagraïda. “Corrua de tòpics intocables. El tren d'en Biada, la indústria tèxtil, la coca, la capitalitat del Maresme, en Robafaves i la parentela, la caixa d'estalvis, els pastorets, l'absència de port, les patates primerenques o la prominència encefàlica”. Això ho diu en Pep Comas al pròleg, i es queda curt, es queda a mitja crònica de Mataró. Acabem recordant que aquest llibre l'edita la llibreria Robafaves que continua així un encertat programa de realitzacions de temàtica mataronina.

Crònica de Mataró (24, juliol, 1982).

El Premi Iluro

En l'acte celebrat divendres el jurat del Premi Iluro concedí per majoria un accèssit a l'obra de Joan Gimenez i Blasco *Economia i societat. Mataró 1600-1639*, únic treball presentat al concurs. En la sessió hi va intervenir l'historiador Dr.Pierre Vilar que va reflexionar sobre el paper de la història i els historiadors en la societat. L'estudi guardonat, segons que explica l'autor, es centra en els primers anys del segle disset, “perquè és quan d'alguna manera es clou una etapa medieval, pobra en esdeveniments, i perquè és el període quan s'inicia el que Pierre Vilar anomena el segon redreçament català”. Aquests anys els estudia Joan Gimenez en un àmbit determinat: la ciutat de Mataró, i a través d'una documentació que no ha estat massa analitzada pels historiadors, els inventaris que per motius d'herència, matrimoni i d'altres aixecaven els notaris dels béns particulars.

L'autor analitza aquests papers pel seu interès intrínsec, i per la manca de qualsevol altra documentació d'aquells anys. I basant-se en una mostra molt àmplia, de 207 inventaris, estudia “què feia aquella gent, a què es dedicava, què tenia a casa seva, quins nivells de riquesa hi havia, i quina era l'estratificació social del període”. La intenció que hi ha al darrera és la de “lligar el redreçament que es donarà al final de la centúria amb el període

d'atonia, per veure com en aquest moment inicial del segle XVII es comencen a preparar les bases que possibilitaran la riquesa de Mataró de finals de segle".

L'anàlisi té com a centre les activitats professionals i la distribució de la riquesa, intentant buscar les línies generals de l'estructura econòmica, i les relacions del poder dels grups hegemònics. En lloc central hi apareix la vinya, i la comercialització del vi, que és el que produeix beneficis: "el que veritablement genera una activitat econòmica i un creixement urbà és el vi, i alguna indústria que es significa molt, com el vidre, producte que s'exporta a Castella i a França". Tot i així els artesans i manufacturers, que tenen la representació més gran com a grup social, són d'escassos recursos i practiquen una producció de subsistència: "i el poder econòmic és concentrat en els mercaders i comerciants".

Amb aquesta convocatòria el Premi Iluro que atorga la Caixa d'Estalvis Laietana arribava a les seves noces d'argent, havent deixat al llarg d'aquests anys una trentena llarga de títols editats, entre premis i accèssits, molts dels quals són de lectura obligatòria en les facultats universitàries, com afirmà el secretari del jurat. Aquest era compost per Miquel Coll i Alentorn, com a president, Joaquim Casas, Joan Rectoret, Santiago Martínez, Jordi Nadal, i Josep Varela actuant de secretari. L'acte es va iniciar amb unes paraules de Jordi Nadal de glossa de la figura del Dr.Vilar, que varen servir d'introducció a la conferència d'aquest. Pierre Vilar, a la conferència del qual ens referirem demà més extensament, va parlar de la història com a ciència i el seu paper en l'àmbit de la col·lectivitat humana.

En la glossa de l'acte Miquel Coll assenyalà a l'autor l'interès d'acompanyar el treball d'un apèndix documental on fossin transcrits alguns dels inventaris que han servit de base a l'estudi, ressaltant la novetat de la investigació duta a terme. Indicà que al seu parer la investigació s'hauria d'haver iniciat a mitjan del segle setze, quan comença la davallada catalana, per a poder resseguir el fil de la decadència. Va cloure l'acte el president de la Caixa d'Estalvis amb unes paraules de record per a Garcia Oliver, fundador de l'entitat, en el centenari de la seva mort. El premi especial ofert a un compendi històric de Mataró quedà desert, per manca d'originals.

El Maresme (1, novembre, 1983).

Pierre Vilar reflexiona sobre la història i la cultura

L'historiador francès Pierre Vilar va pronunciar, en l'acte de lliurament del Premi Iluro, una conferència que duia per títol *Història i cultura: reflexions d'un historiador*, que el doctor féu sense papers, tal com raja. Pierre Vilar, que s'havia deixat a casa seva els papers de la conferència, com va explicar, va improvitsar un interessant parlament el punt de partida del qual va ser la interrogació fonamental del científic que es dedica a la història ¿que és la història?, i es va preguntar també sobre la importància de la dita disciplina en una vida personal i en una vida en relació a l'entorn.

La resposta va venir relatada a través d'un viatge per la vida del propi historiador, que va recordar el seu procés de formació al voltant de l'escola dels Annals, i de mestres cabdals com Marc Bloch, Lucien Febvre, i d'altres. I més concretament en la confrontació ideològica mantinguda amb Raymond Aron[8]. Pierre Vilar va tenir un gran interès a mostrar tot allò que el separava de Raymond Aron, recentment traspassat, a qui va qualificar irònicament de *politòleg*. Aron opinava que la història no es podia analitzar, i mantenia aquest punt de vista en els anys quaranta quan el feixisme era una realitat puixant, i de la guerra civil espanyola se'n podien extreure lliçons.

Els criteris d'Aron els va contraposar als de Marc Bloch, l'historiador que per circumstàncies de guerra va estar directament relacionat amb els responsables polítics i militars de l'exèrcit francès. Bloch opinava que tota aquella gent no sabien res de res i que la manca de consciència de la situació era esfereïdora, considerant que es devia al fet de no saber història, i de la rutina que havia bloquejat els seus mecanismes crítics. I que fins i tot les tàctiques alemanyes utilitzades per Franco a la batalla de l'Ebre, tornades a utilitzar en la invasió de França, no havien estat tingudes en compte per un desconeixement absolut. D'aquí una manifestació puntual de l'eficàcia de la història del present de les col·lectivitats. Contra Aron va afirmar que el bon polític és aquell que té consciència històrica, contraposant-ho a la ciència política que aquell professava.

En un altre aspecte va manifestar la importància dels estudis locals com a punt de partida per als estudis de primera

[8] A qui la història ha donat la raó.

ensenyança, ressaltant la importància d'educar en contacte amb l'entorn més immediat: els nens no s'interessen per les coses generals, i la ciutat pròpia té més incentius. Així es pot donar consciència del passat, del temps, a través de l'evolució de l'entorn més conegut. I d'aquesta manera dur a terme la funció de la història, ensenyar les coses profundes i les immediates al mateix temps.

Es va referir als intents d'un nou pla d'estudis a França on desapareixia la parcel·lació pedagògica de la història. I es passava a donar un paper fonamental als estudis monogràfics. Per exemple: un any s'estudia agricultura, i l'altre la revolució industrial. Cosa que ha aixecat molta polèmica, ja que els nens poden perfectament acabar els seus estudis sense saber què és la revolució de 1789. Vilar va ironitzar sobre De Gaulle, que ja va fer retirar un projecte similar en assabentar-se que el seu paper en la història podia ser objecte d'elecció en els estudis. En aquest sentit Vilar és partidari d'una síntesi de tots els factors que fan la història.

Seguint el recompte de la seva visió de la història més immediata es va referir al període d'expansió del capitalisme els anys 60, quan és durament criticat i es produeixen forts moviments de protesta. Paradoxalment en els 70, anys de crisi, hi ha una defensa d'una societat en perill. Vilar alerta sobre les possibles conseqüències negatives de la crisi, ja que aquests moviments de la infraestructura acostumen a acabar en una guerra.

Afirmà que l'historiador veu millor els signes, els factors, els grans moviments que conformen la realitat. Tant és així que Lucien Febvre, d'una manera exagerada, en haver de fer l'any 1950 un balanç per un periòdic del mig segle passat, no parlà de la revolució del 1917, ni de les dues guerres mundials, per considerar-ho aspectes conjunturals de poca importància. En canvi es referia a Einstein i a la tècnica, com elements que conformen més decisivament la construcció del futur. Es va referir, també, a les diverses metodologies d'interpretar la història: la visió matemàtica, la psicoanalítica, i l'econòmica, afirmant que totes cauen en el parany de la uniteralitat. I reivindica la imaginació històrica que respon a les preguntes fonamentals: ¿on? ¿quan? ¿per què?, i ubica la resposta en el conjunt dels esdeveniments.

El Maresme (2, novembre, 1983).

La nit de *La Nit*

Glaçat estava jo, i amb símptomes de congelació, en aquell lapse de temps que va anar de l'estomacal a la concessió dels premis, amb interminables votacions, i una manca de clima evident. Haurien d'haver llogat una corista per entretenir-nos. Tot i així, però, vaig aprofitar el temps per fer empassar als veïns la meva teoria higiènica de la literatura catalana. Que ve a dir això: a Catalunya hi ha tantes persones sanes de la closca perquè no necessitem psiquiatres, psicòlegs, ni cap altre au d'aquestes que escorcollen l'inconscient. I això és degut al fet que els malalts possibles escriuen grosses parrafades en forma de novel·les, poemes, teatre, assaig de tot el possible, i més coses, que tothom pot projectar el seu JO en una obra literària i tan content.

Aquí hi ha la clau de la cosa, perquè és possible de mantenir una expectativa real si tenim en compte el mig miler de premis literaris que cada temporada es rifen, i fan contents els nous valors de la literatura infantil, juvenil, adolescent, adulta, de la tercera edat i senil, perquè cada Ajuntament amb nervi perd el nord per posseir un autor propi. En aquest país no hi ha fabricant o botiguer que no tingui amagada al taulell una *Oda Nacional al Pa amb Tomàquet*, una novel·la sobre quan era jove i esbojarrat, o una obra de teatre costumista, inèdites, és clar, i premiables.

I vet aquí que tot d'una ho vaig veure clar. Ara ja tenia sentit aquell envelat tan bonic de Can Viada, amb llums d'aranya, decoració neoclàssica de nenes amb corones a la mà i gerros de flors. I tot aquell grapat de senyores amb abrics de pells d'animals bons, de seda, de lluentó, i d'altres coses, com un parell que anaven de tigresses, i una noieta amb una mitja de cada color, o una altra que em confessava que s'havia posat les arracades de la Primera Comunió, per fer goig.

Si, tot tenia sentit si llegíem els rètols de la manera que estaven escrits: *Festa Literària*, o sia: festa on, com a complement i justificació, es repartirà premis i mencions honorífiques als esforçats treballadors de la cultura. Però que quedi clar: Festa amb majúscules. Per això s'entén el rumor que corria de taula en taula que l'any vinent la Festa residirà ja per sempre a Barcelona. I és que els senyors de la capital s'han cansat de *fer país* tan lluny de casa seva, amb la incomoditat que suposa el viatge de retorn.

Anem al gra, el sopar va estar força bé, i els dos equips de cambrers, els que anaven de negre i els blancs, varen complir

amb ritme la seva comesa. Els llagostins bons, però les taules eren petites i el veí ensopegava sovint amb el meu colze. La carn, correcta, i les postres, de corre-cuita, però comestibles i agradosos.

Hi havia la flor i la nata de la *societat* mataronina, o sia tots aquells que són alguna cosa en el microcosmos urbà de la ciutat dels cap-grossos: els de la Caixa, els fabricants, els de l'Ajuntament, els polítics, gent de la cultura, i tothom, vaja. El *guapo* Puyal les va deixar elles amb la boca badada, i enmig del públic hom hi veia agitades persones solitàries a l'espera d'un guardó que no va arribar, i fràgils poetesses declinant tot l'abecedari dels nervis. I vàrem marxar amb l'educació als llavis, perquè tampoc no havíem enviat les naus a lluitar contra els elements.

El Maresme (13, desembre, 1983).

L'Arenys de Salvador Espriu

Salvador Espriu és un món, i els seus escrits una geografia, un folklore, unes persones i la pluja que cau: Arenys amb majúscules. Ara tres veïns d'aquest poble ens ajuden a entrar en aquell microcosmos apassionat. El llibre, acabat de sortit de la impremta, s'anomena *Aproximació històrica al mite de Sinera*, d'editorial Curial, i els seus autors són: Agustí Espriu, advocat, Núria Nogueras, llicenciada en Ciències de la Informació i Maria Assumpció de Pons, mestra, tots d'Arenys. I és d'aquesta ciutat que parlen al llarg de pàgines interessants que ens fan seguir un fil de noms de lloc, de persones del passat, de costums, de vida quotidiana, dels elements utilitzats per Espriu.

I expliquen el realisme fantasiós après per un nen de poble que sap de seguida, tot just arribat a la infància, les històries del carrer, les meravelles de rieres, canyissars i sorrals, les cases. I és que les vides que Espriu fa viure havien tingut abans una existència pròpia: gests, olors, fressa, gust. Una mica de tot això és el que podem copsar en les pàgines àgils d'aquesta guia de Sinera.

Fixeu-vos amb l'*Esperanceta Trinquis*, que feia riure la canalla de bruta que anava, sempre acompanyada d'una botella de vi. O homes com en *Tric-Trac*, que a la taverna emprenia navegacions sense esperança. Són els captaires, cecs, gitanos, saltimbanquis,

tots els marginats d'una societat petita, que tenia en aquells personatges de noms estrafolaris, com en *Quel·la*, en *Saragossa*, la coixa *Fita*, l'*Escombreta*, la *Bòtil*, folls o mendicants, el moment de l'exotisme. Aquell relleu que capta Espriu: la singularitat dels vençuts per la vida. També hi ha personatges més a prop del poeta, de la seva vida íntima: els pares, els amics de la família, capellans, metges, velles dames, l'Eleuteri, les puntaires, i tota la ciutat, gairebé.

Al llibre també hi trobarem altres coses, s'explica la història d'Arenys al llarg dels segles, i s'hi repassen les institucions, els llinatges, l'economia i els fets més singulars. Hi ha un apartat molt polèmic destinat a reivindicar la pertinença de la població a la comarca de la Selva, vell desig d'uns quants lletraferits de la contrada.

Diuen que a l'Espriu no li ha agradat gens l'aparició d'aquest volum, i que s'ha enfadat. Potser li ha fet angúnia veure despullat el seu mite del misteri de la cosa desconeguda. Ariadna amb la clau del laberint no té interès, i l'Esperanceta descrita per documents oficials perd l'encant de la fantasia. Amb la metafísica a la intempèrie, però, Sinera emmiralla prou.

El Maresme (22, desembre, 1983).

La recepció de les estètiques literàries

Es considera de manera tradicional com a literatura pròpia d'una comarca, vila o ciutat, aquella que escriuen o han escrit els homes i les dones que hi han nascut. Així, per exemple, és una glòria mataronina l'insigne literat i polític Antoni Puigblanch, que tot i haver estat circumstancialment diputat pel districte, no té pràcticament cap relació literària ni cultural amb la seva ciutat nadiua, i menys la seva obra. Els exemples com aquest són innumerables, i així el cofoisme queda agraït amb una llarga llista de persones que varen marxar de petites de la contrada i que només aquella circumstància les hi relaciona.

Parlar de literatura d'una entitat geogràfica o econòmica natural té sentit si la qüestió s'agafa pe un altre cantó, el que assenyalem al títol: la recepció de les diferents estètiques produïdes al llarg dels anys pel "*centre*" cultural. La recepció, i, és clar, la producció pròpia de models, en el cas afortunat que s'hagi dut a terme. I té sentit perquè sempre s'acostuma a enfocar la història

de la cultura catalana a través de l'òptica barcelonina, la fonamental, és clar, però que no resumeix en si mateixa la riquesa i varietat de tot el fenomen d'adopció de les propostes lingüístiques i ideològiques noves.

El cas del Maresme ha estat sempre perifèric en la formulació d'alternatives culturals originals. Es com un ressò tardà dels corrents que ja han passat, perquè aquí hi havia romàntics quan ja ningú no gosava escriure d'aquella manera. I els escriptors que han escrit des d'aquestes ciutats i poblets de la costa ho han fet més moguts per l'entusiasme que no per cap gram de genialitat.

La primera mostra de tipus literari al Maresme és de caràcter interactiu: som a la baixa Edat Mitjana, quan gairebé ningú no sap escriure i la literatura pren forma parlada. Hi ha trobadors que van per les ciutats i els castells escampant les novetats sota formes musicals plaents i en textos heroics com la "*Chanson de Roland*". L'èxit d'aquella literatura va ser tan important, que la gent noble cuitava a fer-se'n ressò batejant amb els noms dels herois els fills de la casa. Així sabem que Adaledis, senyora del castell de Burriach, tenia a finals del segle onze un fill de nom Roland. Un altre exemple medieval també es produeix a Burriach, al segle quinze. Pere Joan Ferrer, senyor feudal, entretenia els seus moments d'oci escrivint poemes amorosos molt retòrics i manuals de batalla a l'ús de cavallers amants de combats d'honor.

El Renaixement i la Decadència són els segles de la poesia popular i de la llengua al redós del poblet i la família. Tot i així, hi ha aquelles acostumades figures que varen néixer a Mataró per dur el seu nom per països diversos: el poeta barroc Joan Pujol, l'erudit Francesc Xavier Llampilles, que morí a Gènova, i l'autor neoclàssic que morí entre nosaltres, Jaume Vada. El segle dinou té les figures cabdals del ja citat Puigblanch i del polígraf integrista Josep M. Riera Comas (Mataró,1827-Madrid,1858). Però és molt interessant fer un escorcoll sistemàtic a la premsa de l'època per anar veient com s'incorpora el despuntar de la Renaixença, ja que l'edició de llibres és molt escassa o inexistent.

A grans trets podem assenyalar que el català s'introdueix en primer lloc en la sàtira costumista, i que sovint la premsa publicava, a partir de la dècada dels seixanta, poemes de Pifarrer, Bofarull, Aguiló, Aribau i altres pròcers del nou batec català, que coexisteixen amb autors del romanticisme espanyol com Alarcón, Martínez de la Rosa, Zorrilla i d'altres. De caràcter local, i en

castellà, podem citar les proses romàntiques de tipus històric del mataroní Josep de Palau i Català, i d'altres fulletons anònims. En la segona part del segle destaca l'obra dels germans Thos i Codina. Silví i Terenci eren autors jocfloralescos que tenien com a temes predilectes l'evocació de passades grandeses de la pàtria, la fibra religiosa i l'amorosa. També cal recordar la gran popularitat arreu d'Espanya del mataroní Melcior de Palau, les obres del qual aconsegueixen sovint diverses edicions.

Però la literatura, tal com es rebia al Maresme era subsidiària dels corrents d'avançada i les estètiques del dia. Així, quan el modernisme era una pràctica nova, aquí es continuava, i per molts anys, amb els esquemes bucòlics evocadors del passat, propis del moviment romàntic. Cosa que té una explicació en l'èxit polític del catalanisme a finals de segle, que va fer actuals molts autors ja periclitats.

En aquells moments els periòdics eren els receptacles exclusius de la literatura, i publicacions catalanistes com *La Costa de Llevant* (1894), la primera revista comarcal de la història, la utilitzaven per donar més ressò als seus pressupòsits polítics. El catalanisme polític també va ajudar a una transformació estètica, fent populars aquí persones com Verdaguer, Monserdà, Ruyra, Vayreda, Oller i d'altres, ja que sovint en reproduïen poemes i narracions. De tota manera, en els anys de transició de segle la literatura era subsidiària de la política.

El que era una pràctica autòctona de l'escriptura es reduïa a un fort allau d'autors de segona fila: narradors, poetes i comediògrafs autodidactes, de treball artesanal, que escrivien per encàrrec de teatres i grups d'aficionats amb motiu de les festes assenyalades. Entre aquests conreadors del costumisme local hi ha: Joan Portals (Arenys de Mar), Josep M. Arnau (Arenys de Mar, 1832-1913) i Josep Cortils (Blanes, 1839-1898). També hi ha el cas de Salvador Llanas (Mataró, 1854-1928), que aspirava a convertir-se en un autor de prestigi i escrivia llarguíssimes tirallongues de versos en castellà i alguna obra de teatre d'un cert èxit.

El segle XX caldria considerar-lo en la imatge que projecten diverses revistes de caràcter literari: *Arenys* (1915), *Fortitut* (Mataró, 1917), *La Nau* (Mataró, 1917), *Galanies* (Mataró, 1922), *Diari de Mataró* (1923), *L'Ona* (Vilassar de Mar, 1926), i *Mediterrànea* (Mataró, 1925). De la seva anàlisi es desprèn, una vegada més, la imposició centralista d'un estètica que s'inventava

a Barcelona i que els lletraferits de la comarca adoptaven amb entusiasme generalment uns anys després, quan ja havia passat la foguerada al centre. Aquest és el cas de *Fortitut* i *Mediterrànea*, o sia del grup mataroní dels anys vint, format per Saleta, Rabat, Duran, Rossetti i un conjunt de joves radicals políticament, que, tot i dependre estèticament dels corrents a l'ús, formulaven alternatives regeneracionistes al sistema i utilitzaven un llenguatge de to satíric una mica apartat de les convencions noucentistes.

La postguerra representa una tornada als motlles expressius del realisme, amb autors com Esteve Albert (Dosrius), Joaquim Casas (Mataró-Blanes), i d'altres figures com Lluís Ferran de Pol, que representa l'herència de l'exili republicà. Però curiosament al Maresme ha brillat en un lloc més alt com a referència literària que no com a residència d'autors. Em refereixo, és clar, a l'àmbit mític de Sinera de Salvador Espriu, que ha dit en paraules les històries dels sorrals i els homes, com no ho havien sabut fer durant tants anys el nombrós grup de lletraferits casolans, només amb bons propòsits.

Arrel (Barcelona, desembre, 1984).

Puigblanch contra la Inquisició

El Patronal Municipal de Cultura edita en facsímil un volum excepcional, *La Inquisición sin màscara*, obra del mataroní Antoni Puigblach, que va servir durant les Corts de Cadis per a difondre la barbàrie del tribunal i aconseguir la seva dissolució.

L'any 1812 en el Cadis constitucional hi havia una febre de controvèrsia i d'agitació política com mai no havia viscut el país. Les institucions polítiques de la monarquia absoluta es posaven en discussió i hom atacava principis que al llarg de segles s'havien mantingut incontrovertibles. És en aquest ambient que hem de situar el mataroní Antoni Puigblanch, escrivint en quaderns d'aparició periòdica aquesta obra, a fi d'influir en l'ànim dels constituents, i aconseguir la supressió del Tribunal del Sant Ofici. De tota manera, val a dir que, com a precaució, el nostre conciutadà, que no se'n devia refiar massa, d'aquella festa anti-absolutista, signa l'obra amb un tranquil·litzant pseudònim.

Antoni Puigblanch havia nascut a Mataró l'any 1775 al sí d'una família de menestrals amb recursos, cosa que va fer que

poguessin donar estudis al seu fill. Va començar l'educació als escolapis de Santa Anna, després passa a la Cartoixa de Montalegre, i el 1799 a Madrid, on estudia filosofía al col·legi de Sant Tomàs d'Aquino, i matèries eclesiàstiques als Reales Estudios de San Isidro. Després d'aprendre tan profitoses especialitats guanya una plaça de mestre a la penitenciaria de l'Hospital de Madrid, feina que complementa amb l'estudi de les disciplines de Lògica, Moral i Jurisprudència a la universitat d'Alcalà de Henares, en la qual el 1807 entra de catedràtic d'hebreu.

La Guerra del Francès el duu a entrar en el terreny de la política, i la seva ideologia liberal avançada fa que participi en l'activitat constitucional que bullia a Cadis. *La Inquisición sin máscara* és la seva contribució a la revolució liberal que s'inicia en aquells anys, i és alhora un llibre singular que tindrà molta fortuna. Perquè a través d'aquest pamflet fiscalitzador es donarà a conèixer l'activitat de la Inquisició espanyola a Europa. Puigblanch va escriure un autèntic *best seller*, del qual es coneixen diverses edicions foranies: Lima (1813), Londres (1816), Weimar (1817), i Méxic (1824).

La reedició facsímil de l'obra, editada a Cadis entre 1811 i 1813, és a càrrec de Joan Abelló, que en un documentat pròleg ens introdueix en la realitat històrica de la figura de Puigblanch, i el seu paper en els esdeveniments de l'època, des de la perspectiva intel·lectual i política. També incideix en el seu paper de precursor de la Renaixença de la llengua i les lletres catalanes, i parla de les trifulgues que va mantenir amb d'altres intel·lectuals, dels seus exilis anglesos, i de l'aventura vital d'un home apassionat, i contradictori. Com la vida mateixa.

Matroescrit (Novembre, 1988).

La Minerva ha tancat la impremta

El mes de març d'aquest any ha tancat les portes la Impremta Minerva del carrer de Barcelona, un establiment tipogràfic fundat el 1923, i que al llarg de seixanta-tres anys ha realitzat una important tasca editora. Aquest motiu ens suggereix un breu recorregut per la història de la impremta local.

La introducció de la impremta a Mataró és un fet relativament tardà, si ho comparàvem amb altres poblacions de menor impor-

tància econòmica i social. Es produeix exactament l'any 1779, quan Joan Abadal, de Manresa, arriba a la ciutat per establir-se en el seu ofici d'estamper. Fins a les darreries del segle dinou aquesta família monopolitzarà tot allò relatiu a la impressió, cobrint la demanda que exigia la ciutat.

En un primer moment, els seus clients eren els organismes oficials i religiosos, però les transformacions econòmiques del segle dinou eixamplaren la demanda cap a la burgesia de comerciants i fabricants. L'edició de llibres, de tipus religiós, es va mantenir viva en els primers temps, però l'activitat cabdal era la impressió de tota mena d'opuscles, documents oficials, cèdules, impresos, llibres del Cadastre, bans, ordinacions de policia, formularis, papers d'utilització comercial, etc. A partir de la meitat del segle dinou, pren relleu la publicació de periòdics: *Revista Mataronesa* (1856), *Revista Mataronesa* (1864), *La Juventud* (1869), *El Eco de la Costa* (1869), *La Voz de lluro* (1872), *El Mataronés* (1876), al mig d'altres importants setmanaris i revistes de tota mena. La nissaga dels Abadal ha tingut continuació fins dècades ben properes.

Cap a les darreries del segle dinou es varen obrir d'altres establiments tipogràfics d'importància, entre els quals destacarem el de Pere Vilà de la Riera, I el de Felicià Horta del carrer d'Argentona. Aquest darrer va publicar com a fita més destacada el setmanari en català *La Costa de Llevant*, la primera publicació comarcal en aquesta llengua, i uns quants llibres de bella factura, com ho són les importants obres del viatger Antoni Cuyàs i Sampere, i l'historiador Josep M. Pellicer. L'establiment de Vilà va tenir més relleu, i una vida més llarga, pel conjunt de periòdics editats i per la qualitat tipogràfica dels seus treballs. Assenyalem alguns títols clau en la confrontació política en els anys de la Restauració: *El Liberal*, *El Demócrata*, *El Diario de Mataró y su Comarca*, *Mestral*, *Fortitud*, etc. Els setmanaris es destaquen per la fina labor tipogràfica de Vilà.

La Impremta Minerva, que ara acaba de tancar les portes, va ser fundada l'any 1923 per Antoni Marfà i Josep Viladevall amb la intenció d'editar el *Diari de Mataró*, primer en català de les seves característiques a la ciutat, que també era propietat d'ambdós socis. La impressió del citat periòdic es va iniciar el març d'aquell any i va durar fins el 1936, quan, amb motiu de la guerra civil, les forces polítiques del Front Popular varen incautar la impremta editant el seu òrgan *Llibertat*. D'altres publicacions

de l'època son la *Fulla Pomellista*, *Lo Pensament Marià*, i un seguit de butlletins d'entitats diverses. També cal recordar llibres de Marçal Trilla, J. Farran Mayoral, Jaume Capdevila, Marià Ribas, etc., i els *Bloc Mataroni* de 1925 i 1926, gran font d'informació de la història local. En la postguerra l'edició de butlletins va continuar amb bon ritme, però la publicació fonamental que s'hi imprimia era el *Diario de Mataró*, portaveu del règim, en castellà, que en diverses èpoques i amb diversos logotips ha continuat fins ara i que es va deixar d'imprimir a la Minerva el 1979. També hem d'assenyalar que en aquests tallers es va imprimir el setmanari *El Maresme* els anys 1969 i 1970, primera publicació òrgan dels sector democràtics de la ciutat que criticaven l'actuació de l'Ajuntament franquista.

Pel que fa a l'edició de llibres, la tasca realitzada és cabdal, fent-s'hi una gran part de la col·lecció d'història local que promou la Caixa d'Estalvis al redós del Premi lluro. Senyalem per la seva qualitat i importància cultural el facsímil de l'obra d'Antoni Puigblanch *Opúsculos gramático satíricos*. Els darrers anys l'activitat editora de la casa havia minvat en no reconvertir els seus antics tallers de tipografia a les noves tecnologies que abarateixen els costos. Com a detall històric assenyalem que el darrer volum sortit d'aquests obradors és una obra de qui signa aquestes línies: *Mataró Liberal 1820-1856*.

Ara l'antiga residència dels déus de la saviesa, les arts i les lletres, diuen, serà desplaçada per un d'aquells establiments d'origen americà on es venen conglomerats de carn cuita amb pa i coca-cola, i omplen de calerons les butxaques dels llestos. No hi ha remei... Sic transit...

Mataroescrit (Maig, 1986).

Adéu a la Llibreria Tria

Can Tria tanca. La façana coneguda i multicolor d'una llibreria que també ha llançat la tovallola serà substituïda per una façana financera amb caixer automàtic al rebedor. Durant més de tres quarts de segle, els Tria han proporcionat lectura -droga dura, en alguns moments- a qui estigués disposat a comprar-ne. El centre de la ciutat fa un nou pas cap al desert del paper imprès.

En l'antiga premsa local, el febrer de 1911, hi llegim la notícia que Nicolau Tria acaba de comprar a Jaume Pou el quiosc de la

Rambla on venia llibres, revistes i periòdics. Ara, després de 77 anys de pasturar la cultura escrita per la Rambla, la família Tria ha dit prou, i abaixa una porta que aviat obrirà un membre de la tribu dels bancs, a punt de fer-se, a cops de xec, amb el control absolut del cor de la ciutat.

La història de la difusió de la cultura escrita a Mataró comença l'any 1779 quan Joan Abadal inicia la tasca d'impressor i venda de llibres. Però la veritat és que fins a les darreres dècades del segle dinou, llegir i escriure era un privilegi de molt poques persones, i, de llibres, no se'n gastaven gaires. A partir de la difusió de la cultura en la classe obrera, fet que va parell al desvetllament dels sindicats de classe, augmenta el nombre de lectors. Cal destacar el paper de la premsa política del segle dinou, que contribueix decisivament a la difusió de la lectura. Els anys vuitanta d'aquell segle, a partir que governen els liberals de Sagasta, hi ha una liberalització en la política cultural, que es reflecteix espectacularment en el món de les publicacions periòdiques: diaris, premsa satírica i il·lustrada, apareixen com a novetat a un públic àvid d'informació i ironia.

En aquest ambient, l'octubre de 1888, ara fa cent anys, l'Ajuntament de Mataró autoritza Joan Fornells a bastir un quiosc de fusta a la plaça Santa Anna, davant el carrer de Santa Teresa, i neix el primer quiosc de la ciutat, on gent de totes les tendències podia trobar la lectura adient. Però la llibertat informativa va ensopegar amb el clericalisme més intransigent, que des de les pàgines dels periòdics de la seva corda, afirmen que al quiosc es venen publicacions immorals. És aquest l'establiment que va llogar Nicolau Tria, amb el vist-i-plau de la premsa catòlica, que es complau que a partir d'aquell moment hi desaparegui la premsa immoral, o sia d'esquerres.

Han passat molts anys des d'aleshores, i han obert i tancat moltes botigues, però els parcials de l'escriptura, enamorats dels volums de paper imprès, seguidors de setmanaris, i lectors de les coses més increïbles, no ens acabem d'empassar els funerals de les antigues botigues de lletra: Abadal, Pi, Minerva, Tria...

Mataróescrit (Octubre, 1988).

Articles del segle vint

La ciudad de las obras

Mataró desde el otoño de 1985 se transforma sin parar, todo era alegría económica, y las obras particulares y públicas se sucedían. Una fiebre de consumo como hacía años que no se veía inunda a los habitantes, y la inversión en actividades productivas y negocios de toda clase sigue este ritmo.

El comercio es la manifestación más vistosa de esta febril actividad: abren nuevas tiendas, se proyectan galerías, antiguos comercios se adecuan a la estética posmoderna, y todo va convirtiendo en real el horizonte de la ciudad de servicios que será la capital del Maresme el año 2000.

Y detrás, fábricas de todo tipo, y singularmente las del textil, que no paran de producir productos de moda, constituyéndose en uno de los sectores más dinámicos, con la ayuda del trabajo doméstico sumergido, estos sacos con productos que todo el mundo por las calles.

El ayuntamiento hace plazas, restaura la Casa Gran, organiza ferias y actos culturales, edita libros de historia, viste servicios públicos, y se endeuda con prudencia. Ahora se vuelve a hablar del puerto, que parece a punto de construirse, y hay proyectos de levantar un nuevo parque Municipal, una auténtica fiebre de realizaciones. Y los concejales son tan previsores que acaban de comprar material antidisturbios para los policias municipales, en una ciudad tranquila que nunca lo ha necesitado, pero todo está previsto por los capgrossos que velan por nuestro bienestar.

El Periódico (31, Maig, 1987).

Els Hiper, estètica del capitalisme

La recent inauguració a l'entorn de la nostra ciutat d'una d'aquestes grans superfícies de venda anomenades Hiper -paraula de procedència grega i única senyal culta provinent del monstre

mecànic-, planteja diversos problemes. Els més vistosos són els que han agitat la generalment pacífica Unió de Botiguers, moguda pel desig confessable de defensar allò que amb eufemisme anomenen *les formes tradicionals de venda*. Un capitost de la citada organització va arribar a al·ludir a certes tècniques contundents utilitzades al País Basc per a solventar la qüestió.

Però deixant de banda l'anecdotari, més transcendental apareix allò que fa referència a l'estructura profunda de l'inconscient col·lectiu. En l'origen, l'economia de consum i la gestió de la mateixa pel capitalisme empresarial, que ha anat modelant en l'home una determinada naturalesa instintual que el condemna pulsivament a prendre la forma de mercaderia. Pas a pas, més enllà de la pròpia voluntat, consumir posseir, manejar constantment tota mena d'andròmines, s'ha convertit en una necessitat *biològica*, en una exigència de l'estructura profunda.

Els Hiper vénen a ser la forma més sofisticada d'omplir el buit que provoca en el subjecte mesell, l'expectativa de la ideologia del consum. Responen a les pulsions inconscients que genera el sistema i els donen significat. Però no les satisfan, perquè el desig per a mantenir-se com element motriu ha de ser sempre ajornat. Es complauen exigències circumstancials tot entretenint amb objectes l'espera del subjecte. Aquest mecanisme és conegut. Però l'aportació fonamental dels Hiper és de caràcter estètic: la representació de l'escenografia del desig. Lloc de confluència de l'univers simbòlic del capitalisme, hi són reunits tots els elements que figuren/configuren el sistema de valors de la societat moderna.

Seguirem pas a pas el recorregut laberíntic de la recerca: 1. S'hi accedeix amb cotxe. Aparell mític que resumeix la voluntat d'independència del subjecte i rebla el clau de la seva impotència total. 2. Grandiositat de l'entorn. Majestuoses construccions metàl·liques. Accessos senyalats amb abundant i fastuosa grafia, etc. O sia, estètica de l'aparença voluminosa. Tot és possible en aquest espai fabulós la magnificència del qual tradueix la voluntat totpoderosa del demiürg. 3. Tothom pot accedir-hi. Democràcia de la forma. No és un establiment desconegut, amb clientela fixa o només adequat als iniciats: macrobiòtica, etc. No, aquí ningú no et mira ni t'interroga. No pots sentir-te bé ni malament perquè ets un estrany i tot és anònim. Tens la garantia de passar desapercebut. 4. Es pot tocar. Allargues la ma i el desig

pren forma. Tot hi és fàcil: democràcia de l'objecte. Ets una persona diferent, seduïda per mil estímuls contradictoris. Una persona que pagarà amb submissió i moneda la perfídia de la il·lusió. 5. Coses a vessar. Infinitat, abundància d'artefactes. La nova *naturalesa* mostra a l'individu atònit la seva deu inexhaurible. I aquest ha de triar, enmig de totes les possibilitats sense fi, que hi són per a recordar-li a ell, desvalgut objecte mòbil, que li espera una felicitat trista: la possessió d'objecte estàtics. 6. Llums, colors, música, moviment. Sistema de la gratificació. Hi ha un ordre creat per a satisfer / refer les necessitats gratificadores i aconduir l'impuls, educar-lo. Ordre fonamentat en la transmissió dels valors estètics-ideològics del Poder. Llums, colors i música són la component de l'aparença estètica, els mitjans suggestius de la gran representació.

I decididament, l'Hiper esdevé espectacle: escenografia de la lluita per la falsa diferència en un joc de vencedors en el qual representa l'èxit. I té èxit perquè és l'èxit. El Tot. L'expressió d'un immens significant que busca el significat, que converteix el subjecte en reproductor del sistema. L'alternativa al caos hauria de ser la formulació d'una sensibilitat d'implicacions globals. De moment, però, el capitalisme, més savi després d'haver llegit Freud, ha sabut omplir / buidar el desig que hi ha darrera la lluita de classes amb objectes. De l'altra banda, més primaris i pobres, els països del socialisme *real* s'han d'acontentar amb la mercaderia avariada de la ideologia.

El Maresme (23, maig, 1980).

Història sexual d'una generació

Vet aquí que a les darreries dels anys seixanta va aparèixer per la Rambla de Mataró un estol de canalla que venia a canviar el món. Fills de la revolució francesa de l'any 1968 tenien al voltant de vint anys i totes les esperances, en aquells anys de tenebres franquistes, quan tocava callar i obeir, els pares exercien de monarques absoluts, i a l'escola t'ensenyaven tantes coses mortes.

Varen decidir d'aixecar de nova planta la societat, i en reunions implacables projectaven un demà lluminós per a la seva ciutat. Però com que la revolució social no era cosa de quinze dies, varen començar per la revolució personal, posant en primer lloc tot el que feia referència a la vida sexual, entesa com a llibertat

d'estimar, amb garanties de paternitat controlada. Per això varen utilitzar unes andròmines químiques que venien a les farmàcies sota els ben poc suggerents rètols d'Ovoplex i Neoginona.

Aconseguir la recepta, per a poder accedir al fàrmac, era una operació d'allò més difícil per a les persones sense *contactes*, i hi havia un autèntica febre per fer-se amb aquell paperet que obria la porta a mons d'insomni. Però aviat hi va haver algun metge jove o de mentalitat oberta que es va dedicar a les funcions d'intendència amorosa. Mai no s'agrairà prou a aquells deixebles d'Hipòcrates haver contribuït tan decisivament a la salut dels ciutadans, en un temps de foscor en el qual el sector innominat del cos s'havia de regir per les lleis eclesiàstiques dels mestres Sr.Ogino i Sr.Interruptus.

Ja amb la recepta a la butxaca començava un dilema entre ell i ella. Qui va a la farmàcia a comprar-ho? Hi havia algun cas de noia molt avançada i amb nervi que sense cap mena d'angúnia entrava a la farmàcia tota soleta. Però això no era corrent, i les exigències del guió feien que fos ell que s'hagués de veure les cares amb el farmacèutic. Però, perquè hi havia tanta por? I és que els apotecaris d'aleshores, quan llegien de què anava la cosa, de seguida miraven els consumidors amb la cara llarga, i pensaven amb el pecador jove i incontinent que tenien al davant. I actuaven de tal manera que t'avergonyia el pes de la culpa. Agafaven amb menyspreu la recepta, la segellaven, en prenien nota en un llibre de drogues i altres excessos, i et rebotien la capseta damunt la taula. Això si, no s'oblidaven mai de cobrar.

El següent pas era la ingestió de la pastilleta, que s'havia de fer de manera diària, però hi havia casos de noies que se la oblidaven, d'altres que les estalviaven, i d'altres que les prenien de tant en tant. Tot i així els viatges a Londres no eren massa habituals. I com que els pares no col·laboraven gens en el tràfec eròtic de filles i fills, era obligatori d'amagar el producte ben amagat, perquè no sospitessin. I això donava ocasió a un ample anecdotari, sobretot quan els progenitors trobaven les pastilles i no s'empassaven que eren per al mal de cap. Ferotges drames, daltabaixos bíblics, càstigs exemplars, bufetades assassines, i altres mostres de desaprovació acompanyaven el descobriment.

Un dels problemes constants era de trobar un lloc a propòsit on realitzar la feina, que el fàrmac garantia sense generació: hi havia qui anava amb una manta al bosc, d'altres s'aventuraven a casa quan no hi havia els pares, però aviat la cosa es va organitzar.

Llavors entre diverses persones es llogaven cases i pisos, que s'utilitzaven per a l'amorós tràfec, i els afortunats que en posseïen es veien perseguits per allaus de persones que els demanaven les claus per anar-hi una estona.

I els pares de la canalla tan contents, perquè cada diumenge arribaven a les deu a casa. Quina por que tenien a la fosca promíscua de la nit? Pobrets com s'enganyaven! Si haguessin sabut que als nens i les nenes que intentaven domesticar per a ser útils a la societat els feien un favor, ja que després de fer pecats tota la tarda del diumenge, anar a dormir d'hora era una benedicció.

Mataroescrit (Desembre, 1989).

Dies Irae

Ho va dir Gorby la nit del fracàs dels colpistes, la reforma ha triomfat perquè la societat ja no és la mateixa i ha reaccionat contra els aventurers que volien dur el país a la catàstrofe. Persona ben intencionada, el president soviètic, home decisiu en el camí d'assentar la dignitat de l'home. La catàstrofe, però, comença l'any 1917 quan un escamot d'aventurers comanats per Lenin instaura la dictadura comunista a Rússia.

La seqüència és coneguda: revolta contra l'autocràcia tsarista i formació del govern provisional. Al cap d'uns mesos cop de força bolxevic contra aquest govern, i dues setmanes després eleccions que perden els homes de Lenin amb un 24% dels vots. Com que aquest resultat no els va convenir fan un cop d'estat i liquiden l'assemblea constituent, el primer i darrer parlament lliure de la història d'aquest país. I ben aviat prohibició dels partits polítics i de la llibertat d'expressió.

El lema de "tot el poder pels soviets" és el crit de guerra contra un intent de democràcia que tot just iniciava el seu camí, i no va ser possible per què uns quants fanàtics moguts pels aspectes totalitaris de la doctrina marxista, sota el rètol del dictadura del proletariat construeixen el règim de supressió de les llibertats més dur patit per qualsevol poble. Ni en l'època tsarista s'havia arribat mai a un projecte d'opressió tant acabat i global, el fonament del qual era l'experiment econòmic més al·lucinant de la història moderna, que, sota l'esquema de la socialització dels mitjans de producció, suposa instaurar una metodologia econòmica aberrant

en la qual la rígida planificació centralista, amb una assignació de recursos surrealista, esdevé la causa d'un subdesenvolupament crònic i recurrent.

Estructura econòmica que a nivell social es concreta en la implantació a uns nivells sense precedents de l'esclavisme, fins i tot arribant a l'adscripció de la persona a una residència i lloc de treball, sota la jurisdicció d'un feudal del partit. I es que la dominació de tot un poble no es podia fer sense la repressió més absoluta de la gent, així amb el suport de la teoria de la lluita de classes s'inicia la liquidació física de milions de soviètics, i la dissidència econòmica, política, racial, cultural, i de tota mena, cau víctima d'execucions en massa.

Ara els pobles soviètics recuperen la memòria de més de setanta anys d'opressió, i descobreixen amb horror els cementiris amagats on l'herba verda cobreix el crim, a Bielorrússia un quart de milió de cadàvers només en un bosc, centenars de milers a Moscou, i a tants llocs. Amb els bolxevics la violència contra les masses i el terror esdevenen els principis fonamentals de la política de l'Estat, i certament hom compta la campanya de terror de Lenin en gairebé tres-cents mil assassinats. Aquest benefactor de la classe obrera inaugura les purgues polítiques com a mètode de control del poder, i obra els primers camps de concentració de la història, anys abans que ho fessin els nazis. Però no es va oblidar dels camarades fidels a la línea del Partit, ja que d'ell va ser la idea d'obrir botigues especials pels líders del proletariat. Tota la seva obra la presideix la follia de la raó, Màxim Gorki ho va dir ben clar: "Lenin i els seus còmplices es consideren autoritzats a cometre tots els delictes". Del seu successor, l'home de ferro, ja no cal ni parlar-ne perquè té un lloc d'honor en la història criminal de la infàmia.

Pels historiadors del futur, el moviment comunista obra unes possibilitats d'anàlisi d'allò més interessants, hi ha tants aspectes a investigar i a intentar comprendre. Ressaltem, per exemple, la consideració que el cop d'estat i les decisions polítiques i econòmiques dels bolxevics, varen suposar un procés revolucionari, un canvi decisiu a favor dels sectors socials populars. Vet aquí un dels misteris que la hagiografia comunista ha convertit en dogma, i que ha produït milions de llibres i d'articles lloant els grans beneficis de l'acció de l'escamot colpista. Beneficis que, és clar, els treballadors del país només han pogut llegir a *Pravda*, i

que s'han realitzat més plenament a les "caduques democràcies burgeses".

De fet l'única novetat de tan impresentable sistema ha estat l'aplicació constant de mètodes policíacs extrems a tot el teixit social, fins i tot als àmbits més privats de la persona. La delació, la detenció sense garanties, la tortura, els judicis de farsa on persones que no havien fet res es declaraven culpables d'atrocitats, la desaparició física, l'assassinat, el mercadeig amb òrgans humans per assortir els dirigents i altres accions de mèrit proletari configuren una bogeria impensable. En definitiva, que l'Espanya de Franco era un oasi democràtic al costat del país dels camarades.

També serà de gran interès analitzar la vessant cultural del poder soviètic, perquè el comunisme va bastir una xarxa de d'intel·lectuals que amb llibres, diaris, cançons, poemes, assaigs i tota mena d'activitats "revolucionàries" varen establir un autèntic terror cultural per tal d'imposar la seva ideologia, i intentar amagar una veritat senzilla, l'opressió de l'home per l'home en una escala desconeguda en la història universal. El descrèdit s'abatia sobre els que s'atrevien a dubtar, als dissidents se'ls acusava de tot, denunciar la veritat suposava l'ostracisme, i la premsa "progressista" feia el joc. Ara oblidem els noms de tants teòrics emmirallats per l'Absolut i els deixem descansar en pau, però cal recordar que varen crear l'infern a Paul Nizan, a Solzenitzin, a Evtuchenko, a tanta gent. I potser quedaran astorats d'aquí cent anys amb un dels espectacles més lamentables: l'exportació de la ideologia sota les necessitats estratègiques soviètiques. Una de les fites de les quals va ser la batalla política dels comunistes occidentals contra la defensa militar de les democràcies. Quan la follia armamentista soviètica duu a la resposta aliada d'instal·lar els míssils Pershing, neixen els moviments pacifistes, quinta-columna contra les democràcies, que es manifesten per la pau, callant que les noves armes eren una resposta a la provocació soviètica. Però això ja forma part de la història, d'una història miserable sense hereus, que va reblar Havel quan en la seva visita a la seu de l'OTAN va agrair l'existència de l'organització militar que havia garantit la democràcia europea.

El cert és que les denúncies d'aquest sistema totalitari i la descripció precisa del mateix han estat des de 1917 amb nosaltres, per què qui volgués saber sabés. Russell els anys vint,

Gide els anys trenta, i molts d'altres visiten l'URRS, i expliquen el què ara ja tothom accepta. Però massa gent ha girat els ulls davant les atrocitats genocides de Pol Pot, Kadar, Ho Chi Minh, Gomulka, Husak, Kim il Sung, Honnecker, Rakosi, Mao, Ceaucescu, Giskov, Tito, Ulbrich, Hoxa, Breznev, i de Castro.

Ara en aquests dies de la ira mort el comunisme, un malson històric que ha costat la vida a milions d'éssers humans, i ha provocat la misèria crònica de tots els països que han practicat l'economia planificada. I el segle vint es despedeix amb aquesta lliçó ben apresa, que encara que no tots els anticomunistes han estat demòcrates, tots els demòcrates són anticomunistes.

Mataroescrit (Octubre, 1991).

Castro, la muerte

Leo Ferre cantava els anys seixanta la cançó "Franco, la muerte", i era una crit de dignitat contra els afusellaments del nostre dictador. Ara un deixeble avançat del general assassina a Cuba, i tant és així que si es confirmen els negres presagis les nacions civilitzades haurien de fer alguna cosa per aturar l'orgia de sang amb la qual amenacen els comunistes cubans. En aquest nou i positiu imperialisme dels drets humans, que lentament es va configurant, la intervenció serà una exigència de la consciència mundial davant el crim organitzat per un règim enfollit.

En aquesta hora cal fer notar que Fidel Castro pensa el que sempre ha pensat, defensa les mateixes coses per les quals va pujar a les muntanyes, i la seva dictadura és la que exigeixen els manuals marxistes que aplica amb constància. Els mitjans de producció estan en mans de l'estat, i la policia política és la clau de volta d'un sistema calcat del model leninista. Tot funciona al seu gust i segons els plans de la seva voluntat.

El fet més impressionant és que la història de la dictadura castrista és, alhora, la història de l'evolució ideològica de la gent que li donava suport. Els que es varen creure allò de l'*home nou*, les follies teòriques i pràctiques del Che Guevara, que va arruïnar el país amb els seus experiments econòmics. Com en la Unió Soviètica, moltes persones varen tancar els ulls a la realitat en benefici d'un conjunt d'idees redemptores, perquè havien decidit que en el món hi havia bons i dolents. I víctimes de l'ideal varen jugar a favor dels dèspotes.

Però un cop més les dades han estat ben clares des de sempre, llegint el manual d'organització dels Comitès de Defensa de la Revolució hom tenia la certesa que el caràcter totalitari del règim havia dut a una follia policíaca desconeguda en altres dictadures que no eren del proletariat. I era evident perquè un milió de cubans havien marxat i fugien per tots els mitjans possibles de la illa, configurant l'exili polític més vast de la comunitat mundial.

Les virtuts del socialisme cubà sempre han necessitat l'apologia de les llibertats reals contra la maldat de les llibertats formals. Però si l'anàlisi l'hem de fer amb aquests prejudicis aleshores els castristes haurien de mirar amb entusiasme una altre situació paral·lela, la dictadura del general Franco, que també negligia les llibertats formals i es dedicava a promocionar les reals, o sia el benestar econòmic, per cert amb més èxit que els camarades antillans. L'evolució de la renda per càpita dels dos països ho demostra prou.

De fet la fantasia del castrisme només s'ha pogut mantenir pels que tenien com a centre de la seva enemiga històrica els USA. L'excusa americana ha servit pels que no han volgut veure la veritat, perquè l'embargament el podia combatir Castro de manera fàcil, amb la democràcia, la llibertat i el respecte als drets de l'home. Mai un problema d'aquests ha estat més fàcil de superar, i sense víctimes, llevat del messianisme enfollit del dictador.

Els ingents capitals russos abocats a la illa no han servit per crear cap mena d'estructura econòmica solvent, i han ancorat encara més els cubans en un monocultiu suïcida en un àmbit mundial molt dinàmic. Els mils de milions aportats per l'URSS han estat dilapidats amb la constància característica de la planificació socialista. A més han tingut un efecte induït que ara coneixem bé, la misèria soviètica. Les cues cròniques i la manca de productes de primera necessitat a Moscou i altres grans capitals han estat agreujades per l'assignació d'una part important dels recursos a Cuba i altres països per motius polítics. O sia que el benestar relatiu cubà el varen pagar els ciutadans soviètics amb gana i fred. D'això en deien internacionalisme proletari.

Ara tot l'entramat ideològic del sistema es pot sintetitzar en la frase *Socialismo o Muerte*, darrera consigna d'una burocràcia disposada a morir deixant un record de sang. I quan la mort és el darrer missatge ja és indiferent que sigui el crit cubà o el *Viva la Muerte* de Millán Astray. Certament *Castro, la Muerte* fins que

arribi també per la turmentada illa el *Cuba, la Vida*. Mentrestant les campanes toquen a morts, i vessa sang un tirà al qual ni la història ni el seu poble, quan pugui parlar, no absoldrà.

No publicat (Any 1991).

Carta

Sr.Director. He llegit que s'ha aprovat l'estudi d'urbanització de la plaça Santa Anna del qual fa temps que es parla. I ja era hora perquè des de la remodelació dels anys de Primo de Rivera s'hi havien anat fent pegats i poca cosa més, a causa de les exigències dels automòbils. Però faltava una nova visió del que és el cor de la ciutat. I ara s'ha donat el vist-i-plau a un projecte renovador.

Però la meva sorpresa ha estat conèixer que la mà que ha dibuixat el futur urbà de la plaça Santa Anna ha estat la mateixa que ha fet la remodelació de la plaça de la catedral a Barcelona. I em sento en l'obligació d'alertar els mataronins del perill públic que suposen les aventures d'aquest professional. Resulta que a la nova plaça de la catedral, davant mateix del col·legi d'Arquitectes, hi va posar un petit graonet de pocs centímetres d'alçada que anava d'un cantó a l'altre de la plaça, era de la mateixa pedra de l'enllosat, i sense cap element distintiu passava inadvertit per tothom, amb el resultat previsible que la gent queia de nassos a terra.

Jo, senyor director, passo per aquest indret un cop cada quinze dies, i d'una revolada. Vull dir que utilitzo un minut escàs la plaça, i en aquest temps mínim he vist tota mena de desgràcies a causa del graonet assassí. Vaig començar per caure jo mateix provocant un allau de persones que varen acudir en auxili, i em vaig sentir més aviat idiota per no adonar-me del disseny trampa. Un altre cop dues senyores amb talons varen conèixer de primera mà que la plaça era dura-dura, i vaig anar al seu auxili reconfortant-les amb la meva història d'una desgràcia semblant. Un altre cop una senyora d'edat va salvar la vida gràcies a agafar-se *in extremis* al meu braç. I tot això ho vaig veure jo que només hi passo un minut cada quinze dies. El cert és que tantes àvies, funcionaris i rectors hi varen deixar la pell que al cap d'uns mesos uns paletes convertien el petit graó en mínima rampa salvadora d'ossos.

Certament, la gent cau pels carrers però és la moda. A Mataró hi ha un petit graó trampa, a l'entrada del carrer de Barcelona, que fa rodolar moltes persones, que s'han d'aguantar davant la ciutat hostil que hem de patir. I és que els arquitectes, amb un full amb blanc i amb el llapis homicida a la mà, no tenen en compte les necessitats dels usuaris, la cosa ha de quedar maca i ben assemblada al projecte tant bonic que han copiat d'aquella revista internacional. I tot molt modern, i com que paga el pressupost municipal fan i desfan amb irresponsable alegria. Un escàndol, senyor director, tanta bogeria de disseny i despesa inútil.

(Nota any 2012: la profecia es va acomplir i varen ser dotzenes les persones que es varen fer mal a causa de les trampes urbanístiques de la plaça. I aquest article fins i tot es va fer servir en algun judici de gent afectada).

Crònica de Mataró (11, juliol, 1992).

La historia real de un milagro

Primera parte. La señora acusa a la asistenta de haberle robado las joyas. Interviene la policia. Teresa, la asistenta, niega ser la autora. La señora comenta que en los últimos tiempos en su domicilio se producian cosas raras, como la desaparición de macetas, y el cambio de sitio de diferentes objetos. La policia insiste y por algunos indicios empiezan a dudar de que Teresa esté en su sano juicio. Al final no aguanta la presión y confiesa el robo, un acto que pude llevarle siete años a la cárcel. Las joyas están escondidas en el interior de una maceta y las devuelve. El juez aplaza el juicio y decide internarla en un centro para personas con problemas sicológicos. Estará unos meses. Vuelve a casa a reanudar su vida normal a la espera del juicio. Pasa tiempo. Pasa mucho tiempo. Pasa más tiempo. Y el juicio no tiene lugar, olvidado. La causa jamás se verá.

Segunda parte. Pasan casi cuarenta años de los hechos narrados. El abogado que intervino por la defensa, entonces recién salido de la facultad, y ahora apunto de jubilarse, recibe una llamada de teléfono. Es Teresa, pero él no la reconoce. Le cuenta la historia y del fondo de la memoria resucita aquel caso que tuvo hace décadas. Le pregunta si no recuerda que había algo raro en todo el asunto. Y le explica la verdad, ahora que todo está

enterrado. Con su marido hicieron un pacto, se declararía culpable de un robo del que no era responsable. La ladrona era su hija.

Pienso en Michel Houellebecq. En *Les particules élémentaires* escribió: “Esta mujer había tenido una infancia terrible, trabajando en una granja desde los siete años entre semibrutos alcohólicos. Su adolescencia fue demasiado breve para que pudiera acordarse. Tras la muerte de su marido trabajó en una fábrica para sacar adelante a sus cuatro hijos; en pleno invierno iba a buscar agua al patio para que toda la familia se lavara. Con más de sesenta años, recién jubilada, accedió a ocuparse otra vez de un niño, el hijo de su hijo. A él tampoco le había faltado de nada, ni ropa, ni buenas comidas los domingos, ni amor. Ella le había dado todo eso. Un examen mínimamente exhaustivo de la humanidad debe tener en cuenta necesariamente este tipo de fenómenos. En la historia siempre han existido seres humanos así. Seres humanos que trabajaron toda su vida, y que trabajaron mucho, sólo por amor y entrega; que dieron literalmente su vida a los demás con un espíritu de amor y de entrega; que sin embargo no lo consideraban un sacrificio; que en realidad no concebían otro modo de vida más que el de dar su vida a los demás con un espíritu de entrega y de amor. En la práctica, estos seres humanos casi siempre han sido mujeres”.

Els mesos que commogueren el mon

Amb Timothy Garton Ash el final del comunisme a Europa té el seu cronista clau. Els seus articles esdevindran tan històrics com les cròniques de John Reed. Aquest va detallar els dies inicials de la utopia que ha costat més sang a la humanitat, i Garton Ash la misèria quotidiana dels països subjectes al dictat de l'URSS, i la ruïna final i sumària del sistema els darrers mesos de l'any 1989.

De fet el volum conté els articles aplegats en dos llibres. Un d'ells, *Los frutos de la adversidad*, té un subtítol prou significatiu *Ensayos sobre el destino de la Europa Central*, i el composen diverses anàlisi sobre Alemània de l'est, Polònia, Xecoslovàquia i Hongria, escrites i publicades des de l'any 1981 al 1989, mesos abans que la història passés comptes als països satèlits de l'URSS. El segon llibre, *Nosotros el Pueblo*, també té un subtítol prou aclaridor *La revolución del 1989 vista desde Varsovia, Budapest, Berlín y Praga*.

La visió de Garton Ash és d'una categoria excepcional, i els seus articles estan plens de dades conegudes de primera mà, perquè va visitar diverses ocasions els països comunistes per saber la realitat quotidiana en contacte amb la gent del carrer i els opositors, als quals donava suport. Analitza el sistema polític del socialisme real des de l'òptica de la llibertat tal com l'entén un anglès demòcrata, que ressalta: “mi preferència por las idees en lugar de por los ejércitos, por las culturas en lugar de por las economías, por las naciones en lugar de por los sistemas políticos y, sobre todo, por los indivíduos, hombres o mujeres, en lugar de por las colectividades amorfas”.

En els seus viatges als països de l'est s'interessa per les actituds i la pràctica política i cultural d'un sistema opressor i irracional, que obliga a Havel a no poder escriure la paraula el règim i haver de disfressar el concepte així, escrivint la manifestació socio-col·lectiva del no-jo. És un relat molt documentat de la qüestió alemanya i del moviment Carta 77. I fa el retrat d'intel·lectuals com Havel, Michnik. També parla de la gent que protagonitza una heròica i solitària lluita, l'oposició política, fonamentalment radicada en cercles intel·lectuals. Que tenen al davant una classe política captada a través d'una general selecció negativa: “La nación checa funciona como una pirámide invertida. (..) Los más independientes, los más inteligentes, los mejores, están debajo; los peores, los más necios y más serviles, están encima”.

Uns règims contra els quals costa de lluitar. Què fer contra el sistema?, es pregunten els dissidents, enmig d'un teixit social desconcertat: "La ideología no sólo ha muerto sinó que prácticamente ha sido enterrada oficialmente. Eso deja la razón de la fuerza, y sólo en su aspecto coercitivo". Així els alemanys de l'est "recurren a los arreglos más elaborados para escabullirse del mercado político colectivo y retraerse en sus propios nichos apolíticos. La escición entre el ser público y el ser privado, el lenguaje oficial y el oficioso, el conformismo exterior y la disidencia interior -en pocas palabras, la doble vida- es un fenómeno común en todos los países del bloque soviético". I si els primers temps de l'Alemanya comunista: "el Partido ordenó a sus escritores que describieran la vida de los trabajadores; hoy en dia, el mismo Partido siente un gran alivio si no lo hacen". La misèria social i cultural d'uns països bloquejats.

Però hi ha algunes notes contundents molt més properes a la sensibilitat occidental. Garton es complau en desacreditar els

embaucadors d'Occident. Sartre visita els xecs a començaments dels seixanta "miró a su alrededor durante un par de dias y luego soltó un discurso a los escritores checos en el que les anunció lo afortunados que eran. ‘Tienen ustedes temas reales -les dijo-. Nosotros en Occidente, ya no los tenemos’". I denuncia l'actitud de Petra Kelly i el moviment pacifista, quintacolumna de les idees antidemocràtiques: "En Gotinga, los estudiantes universitarios que habían vivido toda su vida en una democracia liberal estable pusieron en tela de juicio la primacia de sus valores tradicionales -gobierno representativo, imperio de la ley, libertad individual- cuando se enfrentaron con una recesión económica, la división Norte-Sur y la amenaza de guerra nuclear. En Gdansk, unos jóvenes obreros que habían vivido toda su vida bajo el comunismo embadurnaron una grúa de los Astilleros Lenin con las palabras "El hombre nace y vive libre". (..) En Alemania Occidental, Reagan fue comparado a un asesino de masas nazi. Para la mayoría de polacos era un héroe. (..) Cuando alguien como Petra Kelly intentó (excepcionalmente) sacar conclusiones del aplastamiento de Solidaridad, pronunció el siguiente comentario: "Justamente porque el movimiento pacifista es independiente, no puede ignorar lo que está sucediendo en Polonia. Pero tampoco podemos hacer la vista gorda con la actual erosión de los derechos sindicales en Inglaterra, donde se están votando nuevos decretos ...", etc., etc. Así que todo está mezclado: la ley marcial en Polonia y un decreto-ley en el parlamento británico: Thatcher y Jaruzelski; la disuasión y el genocidio; Auschwitz i Granada. Todo esto conforma "el sistema". El sistema está en quiebra. El sistema debe desaparecer".

L'any 1989 és el moment de la revolta popular, de la vida que surt al carrer: "Al igual que en 1848, el denominador común fue ideológico. La historia interna de estas revoluciones es la de un conjunto de ideas cuya época había llegado y la de un conjunto de ideas cuya época había pasado". A Berlin la fi del mur, la retirada dels comunistes que en no tenir el suport de l'URSS ja no poden enviar l'exèrcit a matar els ciutadans. A Praga la revolta de vellut, Dubcek i el record del 1968, i Havel, i la gent, tothom. A Rumania la sang.

A Polònia el pacte de transició: "Lo que transformó la minoría "disidente" en una mayoría "disidente" fué la revolución de Solidaridad de 1980 y 1981. La revolución de Solidaridad fué una revolución de las conciencias. Lo que cambió para siempre

no fueron las instituciones o las relaciones laborales o las circunstancias materiales, sino las mentes y las actitudes de la gente". A Hongria uns funerals, que la gent esperava des del 1956. El dels màrtirs, Imre Nagy i els seus companys assassinats de manera ignominiosa i enterrats de mala manera a la parcel·la 301 a un cementiri forà de Budapest. Són potser les pàgines més punyents del llibre, el dol d'un poble mentre el botxí Kadar moria dies després havent presenciat la fi miserable d'una ideologia i un règim bastit sobre la sang.

Diu Garton Ash: "En cierto sentido es real que estos regímenes vivieron por la palabra y perecieron por la palabra. Porque al fin y al cabo ¿que fué lo que sucedió? Unos miles, luego decenas de miles, luego cientos de miles de personas salieron a las calles. Pronunciaron unas cuantas palabras. "¡Dimisión!", decían. "¡Ya no seremos esclavos!" "¡Elecciones libres!" "¡Libertad!" Y los muros de Jericó se derrumbaron. Y con los muros, los partidos comunistas quedaron sencillamente aplastados. A una velocidad impresionante".

Opina que "el factor "Helsinki" jugó al menos un pequeño papel a la hora de frenar a los que de otra manera hubieran dado la orden de disparar?". I es que: "las elites dirigentes perdieron la fe en su propio derecho a gobernar (..) la cúpula dirigente y sus siervos armados se distinguieron por su enorme incapacidad para defender aquello en lo que según ellos habían creído durante tanto tiempo, y por su prisa casi indecente en abrazar las cosas que durante tanto tiempo habían denunciado como "capitalismo" y "democracia burguesa"".

Una revolta radical però pacífica, llevat de Rumania: "la no violencia era en parte de orden pragmático: quienes tenían las armas eran los enemigos. Pero también era de orden ético. Equivalía a una declaración de principios sobre cómo deberían ser las cosas. Querian iniciar su andadura de la misma manera que pretendían proseguirla. La historia, dijo Adam Michnik, les había enseñado que los que empiezan echando abajo Bastillas acabarán tarde o temprano construyendo las suyas propias". Cal retenir la reflexió de Michnik, tot un programa polític en temps de confusió. (Timothy Garton Ash. *Los frutos de la adversidad*. Editorial Planeta. Barcelona, 1992.

De l’oracle a l’error (Juliol, 1993).

La llenya de la intolerància

Si els camins de la tolerància en la història han estat seguits de manera incerta, i mai no han tingut una plena confirmació ni en les nacions més assenyades, i de cultura arrelada. El que és cert és que els camins de la intolerància tenen un futur ben assegurat tal com la lectura quotidiana del diari mostra prou. Tolerància i intolerància que s'alimenten a recer de les ideologies religioses, ja que gairebé totes les doctrines salvadores han tingut al centre del seu ideari la imposició del dogma a sang i foc. Es de la vida dels altres que n'ha florit l’ortodòxia. I s'han aixecats les institucions del poder dels intermediaris de la deïtat a costa d'esforç constant dels humils i de l'engany dels preeminents. I de la sang, tota la sang i el dolor. La llenya de la intolerància, la que posaven el segle setze els inquisidors sota els homes que no pensaven com ells. Les fogueres que s'encenen a tot Europa per cremar cristians de totes les tendències, morts per pensar com no calia fer-ho.

Francisco de Enzinas (Burgos, 1518- Estrasburg, 1552) de jove marxa d'Espanya i s'estableix primer a París i després a Flandes, els centres on era més viva la polèmica religiosa -és a dir cultural-, del moment. Persones adelerades de saber, que tenien en Erasme el punt de mira del jovent renovador. Així que va a Flandes, i entra en contacte amb una nova espiritualitat, amb noves idees. I ben aviat coneix els luterans, la reforma dels quals l'interessa de seguida, i es fa amic de Melanchton, i deriva cap a la nova forma de ser cristià. De fet es converteix en un humanista de llei, i com no podia ser d'altre manera tradueix autors clàssics: Tit Livi, Plutarc, i Llucià.

Amb aquest bagatge és l'avançat que tradueix per primera vegada al castellà el Nou Testament, que dóna a la impremta a Amberes l'any 1543. Però de seguida s'ha d'enfrontar amb tots els representants oficials del catolicisme, que de cap manera no volien fer entenedors els llibres bíblics al comú de la gent, ja que "las herejías surgidas a lo largo y lo ancho de los Países Bajos no tenían otro origen sino la lectura de los Libros Sagrados que por todas partes se leían en lengua vulgar".

Ho afirma una alta autoritat de l'Església, que també diu que "con sólo la prohibición de su lectura, puedo asegurarlo, hemos mantenido hasta el presente libre y limpia de toda mancha sectaria a nuestra España". El temor radical a la llibertat i a la independència de les persones, és clar. No hi ha religió sense

control de la interpretació i l'establiment d'una ortodoxia ben fixada per les autoritats. La lectura "correcta", és el nucli de l'afer, i en el seu manteniment la vida dels altres és un detall poc rellevant dins del gran projecte diví.

De Statu Belgico deque Religione Hispanica, traduït sota el rètol de *Memorias*, és una mena de reportatge dramàtic sobre la persecució de la dissidència a la regió de Lovaina. Un llibre escrit en plena batalla religiosa, en el qual es descriuen els excessos catòlics, i que té un dels moments més àlgids en l'execució a la foguera de diversos luterans el juliol de 1543. De fet és el testimoni de dos anys de la vida d'Enzinas, dels quals un i mig el va passar a la presó degut a la seva traducció bíblica en llengua castellana.

Del relat de l'experiència d'aquell temps notem les pàgines dedicades a la seva estada a la presó, viscuda amb la presència constant de la mort: "sentí un estremecimiento de horror en mi conciencia, terrores de muerte y la lucha indescriptible entre el espíritu y la carne. Pensaba yo, en efecto, que de un modo u otro se desembocaría en una discusión sobre tema religioso, y nadie ignora cuanto riesgo y qué seguridad de morir hay en tales discusiones". Però es va poder escapar d'aquell lloc d'agonia, i d'una mort segura a la foguera.

El llibre és un al·legat contra la salvatge repressió menada per la Inquisició, amb el seguit de detencions, tortures, judicis i execucions. El rector catòlic de la Universitat de Lovaina explica les cremacions d'heretges com escarment i avis al poble per tal que segueixin: "la doctrina tradicional de la Iglesia Romana". I és que no es pot oblidar "el consenso de tantos siglos (..) las costumbres heredadas por la Iglesia (..) los principios comúnmente admitidos en Europa". Una *cultura* la vitualitat de la qual s'ha de mantenir al preu que calgui. El preu que exigia un clericat que posava davant de les virtuts cristianes la seva existència col·legial.

Excessos que legalitzen les lleis imperials que varen arrancar els religiosos a l'emperador Carles V: es prohibeixen llibres sobre matèries sacres, també cantar himnes en llengua vulgar, reunions per parlar de religió i comentar la Bíblia. Manant que en quant a religió tothom es sotmeti a la dogmàtica romana, que ningú no tingui tracte amb cap persona desviada de l’ortodòxia, i que es delatin aquests sota pena de ser considerat també heretge. Tota transgressió es castiga amb la pena de mort i confiscació de béns,

els homes hauran de morir a la foguera i les dones enterrades vives. Vet aquí unes lleis que, segons Enzinas: "por causa de las que se ha derramado probablemente hasta el dia de hoy más sangre cristiana que tinta se gasta en imprimir libros".

Ressalta el fanatisme de frares i teòlegs en una Espanya en la qual s'oposaven de manera implacable a tot el més petit element de diversitat o pluralisme. Així l'atac d'Enzinas als inquisidors espanyols és radical: "no tienen interés en otra cosa sino en despojar de sus haciendas a los ricos y en perder miles y miles de almas", i sota d'ells hi ha "la innumerable masa de los frailes que en nuestra España (..) no solo reina, sino que además ejerce horrenda tirania", a aquests es suma el gremi dels teòlegs escolàstics. I tot emmarcat enmig de la degradada religiositat que es manifesta en la venda de butlles, i la general venalitat dels frares. També fa esment del culte a les imatges miraculoses, que impulsen els frares i que per el nostre protestant és un "inmenso barrizal de idolos que rebasa en mucho todas las supersticiones idolátricas de los griegos".

Enzinas té un paper de primer ordre com a difusor de la nova doctrina enmig de cercles intel·lectuals, i amb la passió del nou creient enfrontat amb els perseguidors tampoc no gasta massa escrúpols. Rep una carta d'un important religiós que ha decidit canviar de bàndol on li comunica aquesta conversió, i Enzinas comenta que la guarda, ja que "como con un vale de pago nos sería poderle plantarle pleito, si es que mudara de opinión".

El llibre acaba amb un paràgraf plenament mil·lenarista de gran bellesa retòrica, i que resum l'atmosfera de crisi cultural: "en este desvarío, o mejor dicho, en esta arrebatada locura de la humanidad, en esta vejez postrera de un mundo que va declinando hasta el aniquilamiento de la naturaleza toda, no hay ciertamente razones por las que ningún mortal pueda prometerse ni siquiera un momento de respiro o un vestigio de ventura hasta que, libres de nuestra condición mortal y a resguardo de tiranos crueles, entremos en la gloria que, colmada de verdadero y sereno gozo, ha de durar para siempre". (Francisco de Enzinas. *Memorias*. Ediciones Clásicas. Madrid, 1992).

De l’oracle a l’error (Juliol, 1993).

La nostalgia del Paradís Terrenal

Torna perquè tenia la posició encertada i mai no va renunciar als principis en els quals es fonamenta la civilització europea. Valors com la llibertat, el pluralisme, el relativisme polític, el criteri moral, la diferència, la vida, la dignitat i els drets de l'home, els va posar davant la fantasia del dogma i la utopia. Treballava amb les idees en la batalla del que defensa la moral en el temps dels inventors de Raons, i davant la política ideal es va decantar per la realitat i la continuïtat cultural. Ara ens colpegen la seva paraula clara, i les idees.

Així en la història de la resistència als intents de liquidació de la consciència democràtica occidental Albert Camus hi té un lloc clau, amb intel·lectuals com Aron, Berlin, Keynes, Popper, etc. Ara el seu missatge és nítid i reconegut però va haver de lluitar de manera aferrissada per recordar que: "No hay, quizá, ningún régimen político bueno, pero la democracia es, con toda seguridad, el menos malo. (..) Demócrata, en definitiva, es aquel que admite que el adversario puede tener razón, que le permite, por consiguiente, expresarse y acepta reflexionar sobre sus argumentos" (Combat, 1947). Fa vuitanta anys del seu naixement, i el recent final de la utopia que va denunciar de manera radical, és un bon moment per recordar els principis que defensava en la França de la postguerra. Farem doncs un recorregut antològic pels seus textos més específicament polítics.

En un temps batut per les ideologies totals, Camus, lluny dels plantejaments que tenien com objecte bastir "ex novo" l'arquitectura social, s'acontenta en un pensament comú i raonable: "estoy a favor de la pluralidad de posiciones. ¿Se podría formar el partido de los que no están seguros de tener razón? Sería el mío. (..) Se nos quiere hacer creer que el mundo actual necesita hombre totalmente identificados con su doctrina y que persigan fines definitivos mediante la sumisión total a sus convicciones. Creo que este tipo de hombres, en el estado en que está el mundo, hará más mal que bien. Pero admitiendo, aunque no lo creo, que terminen por hacer triunfar el bien al final de los tiempos, pienso que debe existir otra especie de hombres atentos a preservar el matiz delicado, el estilo de la vida, la posibilidad de felicidad, el amor, el equilibrio difícil" (Défense de l'Homme, 1949). Es aquest text resum de la seva actitud intel·lectual: es mostra a favor de la pluralitat per la convicció clara que no hi ha absoluts,

que cap fi definitiu proposat pels oracles podrà assentar l'ideal que salva els més alts valors espirituals.

Allunyat de tota èpica redemptora considera que els procediments a través dels quals s'ha de bastir els progrés de la humanitat, i la consecució d'una major justícia, són part decisiva dels mateixos fins: "Se trata de estar al servicio de la dignidad del hombre por medios que permanezcan dignos en medio de un contorno histórico que no lo es" (Combat, 1944). I per la transformació d'aquest context cal treballar: "Nuestra tarea: crear la universalidad o, por lo menos, los valores universales" (Carnets, 1945). Més enllà de la voluntat de sistema fundadora dels utòpics, certament, "El orden universal no se puede establecer desde arriba, es decir, desde una idea, sino desde abajo, es decir, desde el fondo común" (Carnets, 1946). Ressalta, en un ressò de Burke, el fons comú de l'experiència de les col·lectivitats, dipòsit cultural de valors i pràctiques que conformen la sociabilitat. I l'home i la seva existència digna són el nucli del seu pensament mínim en un context arborat: "nos negamos a perder la esperanza en el hombre. Sin tener la ambición insensata de salvarlo, queremos al menos servirlo" (Combat, 1945). En la "La peste" apareix la idea de solidaritat humana davant la tragèdia del viure, un pas en el compromís de Camus amb el ser humà, amb la víctima.

El diàleg entre els conceptes de justícia i llibertat centra la seva reflexió sobre la naturalesa de les relacions socials. Molts teòrics han assenyalat la impossibilitat de combinar de manera harmònica la plena justícia amb la plena llibertat, i la mateixa idea de l'existència d'una solució perfecta i acabada als problemes humans és impossible de concebir, ja que, com senyala Isaiah Berlin, aquests valors són incombinables d'una manera absoluta, així que s'ha d'elegir. I Camus opta per la perspectiva d'un pensament comú i raonable, que s'adona de la dificultat d'arribar a certeses en les grans preguntes ètiques i polítiques, i opta pel compromís de la tolerància, que obra el temps a les diverses respostes que té cada problema.

Pels adeptes a Marx, la llibertat és subsidiària de la justícia i consisteix en el coneixement i acceptació dels designis de la raó subjacents en la història, el desvetllament de la racionalitat més enllà de la consciència del propi subjecte, i l'acompliment inevitable del programa revolucionari. I en un camí sense retorn,

els que creuen en la possibilitat certa d'un mon perfecte, acaben pensant que cap sacrifici no és poc per aconseguir-lo en el seu propòsit homogeneitzador. Camus alerta que, "Lo que busca el conquistador de la derecha o de la izquierda, no es la unidad, que es ante todo la armonía de los contrarios, sino la totalidad, que consiste en aplastar las diferencias" (La Gauche, 1948).

El conflicte de valors és present: "para todos nosotros, se trata de conciliar justicia y libertad. El objetivo que debemos perseguir es que la vida sea libre para cada uno y justa para todos. (..) No hay que engañarse, esta conciliación es difícil. Al menos si debemos creer a la Historia, no ha sido posible hasta ahora; es como si hubiera entre ambas nociones un principio de contradicción. ¿Y cómo no iba a ser así? La libertad para cada uno es también la libertad para el banquero o para el ambicioso, es decir, la injusticia restablecida. La justicia para todos es la sumisión de la personalidad al bien colectivo. ¿Como hablar entonces de libertad absoluta? (..) Contra una condición tan desesperante, la dura y maravillosa tarea de este siglo es edificar la justicia en el más injusto de los mundos, y salvar la libertad de esas almas, destinadas a la servidumbre desde su comienzo" (Combat, 1944).

Però en cas de col·lisió entre absoluts la seva posició es decanta per el valor central de la llibertat: "En definitiva, elijo la libertad. Porque aunque la justicia no se cumpla, la libertad preserva el poder de protestar contra la injusticia y salva la comunicación. La justicia en un mundo silencioso, la justicia de los mundos destruye la complicidad, niega la rebelión y restituye el consentimiento, pero esta vez en su forma más baja. Aquí se ve la primacía que adquiere poco a poco el valor de la libertad. Pero lo difícil es no perder nunca de vista que al mismo tiempo debe exigir la justicia como se ha dicho. Sentado esto, hay también una justicia, aunque muy diferente, en fundar el solo valor constante en la historia de los hombres, que nunca han tenido otra razón legítima para morir que la libertad. La libertad es poder defender lo que pienso, incluso en un régimen o un mundo que apruebo. Es poder dar razón al adversario" (Carnets, 1945).

El paper preponderant de la llibertat arrela en la seva convicció que es tracta del valor fonamental de la cultura occidental: "¿Podemos transformar el mundo sin creer en el poder absoluto de la razón? A pesar de las ilusiones racionalistas, e incluso marxistas, toda la historia del mundo es la historia de la libertad.

¿Cómo podrían determinarse los caminos de la libertad? Sin duda es falso decir que lo que está determinado es lo que ha dejado de vivir. Pero lo único determinado es lo que ya ha sido vivido. Ni el mismo Dios, si existiese, podría modificar el pasado. Y el porvenir no le pertenece en mayor medida que al hombre. (..) Tengo una viva inclinación por la libertad. Y para todo intelectual, la libertad acaba por confundirse con la libertad de expresión. Pero me doy perfecta cuenta de que ésta no es la preocupación primordial de un gran número de europeos, porque solo la justicia puede darles el mínimo material que necesitan y, con razón o sin ella, sacrificarían de buena gana la libertad a esta justicia elemental. Lo sé hace mucho tiempo. Si me parecía necesario defender la conciliación de la justicia y la libertad, era porque a mi entender residía en ella la última esperanza de Occidente. Pero esta conciliación sólo puede lograrse en un clima determinado que hoy casi me parece utópico. ¿Habrá que sacrificar uno u otro de estos valores? ¿Qué pensar, en tal caso?" (Carnets, 1945).

La seva posició és radical: "La justicia absoluta es imposible, como son imposibles el odio o el amor eternos. Por eso es necesario volver a la razón. El tiempo del Apocalipsis ha pasado. Hemos entrado en el tiempo de la organización mediocre y de las conciliaciones sin grandeza" (Combat, 1947). Hem de retenir aquesta idea de l'organització mediocre i de manca d'èpica dels temps. Junt amb la voluntat de: "crear las condiciones de un pensamiento justo y de un acuerdo provisional entre los hombres que no quieren ser ni víctimas ni verdugos. (..) de definir las condiciones de un pensamiento político modesto, es decir liberado de todo mesianismo y desembarazado de la nostalgia del paraíso terrenal" (Combat, 1948). Minimalisme ideològic assentat sobre idees com "organització mediocre", "acord provisional entre els homes", "un pensament polític modest", que es fonamenta en les mateixes arrels de la pràctica constitucional moderna dels països democràtics. Són idees cabdals en la seva lluita contra el desig del paradís terrenal per part dels utòpics, als quals denuncia per la voluntat de procedir a las "unificación del universo por los meros poderes de la razón humana". Es la versió romàntica del vell projecte il·lustrat bastida a partir d'una lectura idealitzada de la revolució francesa. Així parla de "la historia del orgullo europeo", del "prodigioso mito de divinización del hombre", del projecte de "conquista de la totalidad", i dels

intel·lectuals que han escollit "la desmesura, por amor al patetismo y a la exaltación". Desmesura, exaltació i patetisme, tot un diagnòstic.

Però l'època no era massa favorable per als que defensaven els principis de pluralisme i transacció de la democràcia liberal: "Con excepción de algunos tramposos, todos, de la derecha a la izquierda, consideran que su verdad es la adecuada para conseguir la felicidad de los hombres. Y, sin embargo, la conjunción de esas buenas voluntades desemboca en este mundo infernal donde todavía se mata, se amenaza y se deporta a los hombres, donde se prepara la guerra y donde es imposible decir una palabra sin ser de inmediato insultado o traicionado. Por lo tanto, hay que llegar a la conclusión de que si las personas como nosotros viven en la contradicción, no son las únicas y que quienes les acusan de sueños utópicos viven, tal vez, en una utopía diferente, sin duda, pero en definitiva, más costosa" (Combat, 1948).

Es el seu el crit d'un home davant el dogmatisme que s'imposa sense pietat: "Nosotros vimos mentir, envilecer, matar, deportar, torturar y nunca fue posible persuadir a los que lo hacían de no hacerlo, porque estaban seguros de sí mismos y porque no se persuade a una abstracción, es decir al representante de una ideologia. (..) vivimos en el mundo de la abstracción, el mundo de las oficinas y de las máquinas, de las ideas absolutas y del mesianismo sin matices. Nos ahogamos entre esa gente que cree poseer la razón absoluta, ya sea con sus máquinas o con sus ideas. Y para todos aquellos que no pueden vivir sino en el diálogo y la amistad de los hombres, ese silencio es el fin del mundo" (Combat, 1948).

La reivindicació de la dignitat i la lluita radical contra la violència exercida per els homes contra els homes és el nucli de la seva actitud. I la paraula a favor de la vida, la diu en l'àmbit fratern. Feta de poesia i solidaritat: "Los verdaderos artistas no son buenos vencedores políticos, pues son incapaces de aceptar despreocupadamente la muerte del adversario. Están de la parte de la vida, no de la muerte. (..) Reconocerán que su vocación más profunda es defender hasta sus últimas consecuencias el derecho de sus adversarios a tener otra opinión. Proclamarán, de acuerdo con su condición, que es mejor equivocarse sin matar a nadie y dejando hablar a los demás que tener razón en medio del silencio y de los cadáveres. Intentarán demostrar que si las revoluciones

pueden triunfar por la violencia, no pueden mantenerse sin el diálogo. Y sabran entonces que esa singular vocación les crea la más perturbadora de las fraternidades, la de los combates dudosos y de las grandezas amenazadas, la que a través de todas las épocas de la inteligencia no dejó jamás de luchar para afirmar contra las abstracciones de la historia lo que rebasa a toda historia: la carne, ya sea sufriente, o dichosa. Toda la Europa de hoy, erguida en su soberbia, les grita que esa empresa es irrisoria y vana. Pero todos nosotros estamos en el mundo para demostrar lo contrario" (La Gauche, 1948).

Es la violència com a instrument polític que el revolta. I el duu a atacar la posició jacobina que després de la guerra manifesten els radicals d'exigir la justícia revolucionària i aplicar la pena de mort als col·laboracionistes. En la denúncia considera que la mentida i la violència estan de manera particular presents entre els comunistes en considerar-se legitimats per la seva filosofia de la història, i que: "La responsabilidad respecto a la historia dispensa de la responsabilidad respecto a los seres humanos. De ahí su comodidad" (Carnets, 1948). La frase és contundent i un al·legat contra el mateix núcli de la pràctica dels hereus de Marx. Que rebla quan a "Les Justes" un personatge afirma "Es comença estimant la justícia i s'acava organitzant una nova policia". En l'occident liberal tot i que la mentida i la violència també existeixen no estan justificades.

En la postguerra es va depurant el seu missatge humanista. I en no sentir-se "en posesión de ninguna verdad absoluta ni de ningún mensaje", xoca amb l'èxit de les ideologies totalitàries i en primer lloc amb: "El materialismo histórico, el determinismo absoluto, la negación de toda libertad". La reflexió és activa, i es situa en el camí del temps: "Algo dentro de mí me dice, me persuade de que no puedo desentenderme de la época sin cobardía, sin aceptar ser esclavo, sin renegar de mi madre y de mi verdad" (Carnets, 1945).

En aquell moment la novetat és el paper que la ideologia marxista té entre amples sectors occidentals, quan entren en la seva lògica, fins i tot persones gens favorables a cap mena d'opressió. Que cauen en la seducció de la retòrica d'un conjunt d'idees que afirmaven possible l'establiment de la justícia absoluta al sí d'una societat perfecta i organitzada de manera racional: "Cuanto más reflexionemos, más nos persuadimos de

que una doctrina socialista está tomando cuerpo en amplios sectores de la opinión política. (..) hoy, el socialismo es como una quemadura para muchos hombres, porque da forma a la impaciencia y a la fiebre de justicia que los animan" (Combat, 1944).

Febre de justícia que es concreta en un programa polític que del conflicte social en fa lluita antagònica; de l'administració de l'Estat en un comitè de negocis de la burgesia; de les garanties jurídiques i constitucionals formes il·lusòries sense cap valor com a fonament de la societat; i que considera subordinats a la dinàmica capitalista els elements de la societat civil. Voluntat de capgirament total que va emmirallar moltes persones que varen posar sobre els valors democràtics, i les nocions fonamentals de tolerància i pluralisme, el model bíblic del bé i del mal, traduït en la ideologia de la lluita entre classes.

Però la pràctica de la violència revolucionària clivella el front dels redemptors, així: "(los socialistas franceses) Hoy sienten escrúpulos. Han visto actuar a la violencia y a la opresión, de las que hasta ahora sólo habían tenido una idea bastante abstracta. Y se preguntaron si aceptarían, como quiere su filosofia, ejercer ellos la violencia, aunque fuera provisionalmente y con un propósito distinto. Un moderno prologuista de Saint-Just, al hablar de los hombres que tenían escrúpulos semejantes, escribía con desprecio: "Retrocedieron ante el horror". Nada hay más cierto. Y por eso merecieron incurrir en el desprecio de unas almas fuertes y superiores que se instalaron sin titubear en el horror. Pero, al mismo tiempo, ellos dieron voz a este clamor angustiado de los mediocres -nosotros también lo somos- que se encuentran por millones y que constituyen la materia misma de la historia y a los que habrá que tener en cuenta, algún día, pese a todos los desdenes. (..) la esperanza reside principalmente en esa contradicción que obliga u obligará a los socialistas a optar. O bien admitirán que el fin justifica los medios y, por consiguiente, que el crimen puede ser legitimado, o bien renunciarán al marxismo como filosofía absoluta, limitándose a conservar de él el aspecto crítico, con frecuencia todavía válido. Si eligen el primer término de la alternativa, la crisis de conciencia se terminará y las situaciones se clarificarán. Si admiten el segundo, demostrarán que esta época marca el fin de las ideologías, es decir de las utopías absolutas que se destruyen a sí mismas, en la historia, por el precio que se acaba pegando por ellas. Será

preciso, entonces, elegir otra utopía, más modesta y menos ruinosa. Es así, al menos, como la negativa a legitimar el crimen obliga a formular la pregunta" (Combat, 1948).

Certament, la legitimació del crim, la supressió de la llibertat, és el preu a pagar per intentar la utopia absoluta: "el marxismo es una doctrina de acusación cuya dialéctica sólo triunfa en el mundo de los procesos. (..) Nos negamos a creer también que la justicia pueda exigir, ni siquiera provisionalmente, la supresión de la libertad. Las tiranías pretenden siempre ser provisionales. Nos explican que hay una gran diferencia entre la tiranía reaccionaria y la tiranía progresista. Habría así campos de concentración que siguen la dirección de la historia y un sistema de trabajos forzados que supone la esperanza. Suponiendo que esto fuera cierto, podríamos al menos interrogarnos sobre la duración de esa esperanza. Si la tiranía, aunque sea progresista, dura más de una generación, significa para millones de hombres una vida de esclavos, y nada más. Cuando lo provisional cubre el período de la vida de un hombre, es para ese hombre lo definitivo. Por otra parte, estamos ante un sofisma. La justicia no es posible sin el derecho y no hay derecho sin la libre expresión de ese derecho. Podemos hablar con tanto orgullo de esa justicia por la que multitud de hombres, hoy, mueren o matan, sólo porque un puñado de espíritus libres conquistaron, a través de la historia, el derecho a expresarse. Y estoy haciendo aquí la apología de aquellos a quienes se llama, con desprecio, intelectuales" (1948).

Les polèmiques amb els comunistes i els seus companys de camí varen tenir un ample ressò a França. Ara hom s'adona que és un moment del combat de la cultura liberal contra la ideologia totalitària dels intel·lectuals i l'oposició política d'esquerra. Els dos articles amb els quals va respondre a Immanuel d'Astier de la Vigerie són claus per seguir el pensament de Camus, i són un testimoni cabdal de com la seva visió arrelada en l'home el duu a copsar de manera exacte l'autèntica dimensió dels atacs contra l'humanisme.

Retenim els conceptes clau. La crítica radical al messianisme dels intel·lectuals emmirallats en el seu paper de redemptors és l'element central de la seva posició, sempre decantada a posar en evidència tot allò que en el món de les idees traiciona el llegat humanista: "la historia de hoy es tan sangrienta, únicamente, porque la inteligencia europea, traicionando su herencia y su

vocación, eligió la desmesura, por amor al patetismo y a la exaltación". Certament, aquesta gent han fet el treball a consciència, i "en nombre de la lógica, por primera vez en la historia intelectual de Francia, algunos escritores de vanguardia dedicaron su inteligencia a justificar a quienes fusilan". Però la irresponsabilitat dels nous ideòlegs és total. El sectarisme i la intolerància dels arborats mestres del pensament és només comparable a la seva manca de consciència culpable. In/consciència que en definitiva paguen els altres: "Toda idea falsa termina en sangre, pero se trata siempre de la sangre ajena. Es lo que explica que algunos de nuestros filósofos se queden tan tranquilos diciendo cualquier cosa".

Però fixem-nos més extensament en l'aportació de Camus al debat, en uns textos vibrants en els quals dóna de manera decidida i clara les claus del conflicte. En la primera resposta a Emmanuel d'Astier de la Vigerie afirma que: "(el liberalismo imperialista y el marxismo) ideologías, nacidas hace un siglo, en tiempos de la máquina de vapor y del optimismo científico ingenuo, están hoy caducas y son incapaces, bajo su forma actual, de resolver los problemas que se plantean en el siglo del átomo y de la relatividad. (..) Y aquí empieza la falsedad que quiere hacernos creer que la política de poder, cualquiera que sea, puede traernos una sociedad mejor, donde, por fin, se realice la liberación social. La política de poder significa la preparación para la guerra. La preparación para la guerra, y con mayor razón la guerra misma, hacen precisamente imposible esta liberación social. La liberación social y la dignidad obrera dependen estrechamente de la creación de un orden internacional. La única cuestión es saber si se llegará a este orden por la guerra o por la paz. (..) Los marxistas del siglo XX (y no son los únicos) se hallan en el extremo de esa larga tragedia de la inteligencia contemporánea que sólo se podría resumir escribiendo la historia del orgullo europeo. (..) En realidad (..) la justicia ya no está en juego. Lo que está en juego es un prodigioso mito de divinización del hombre, de dominación, de unificación del universo por los meros poderes de la razón humana. Lo que está en juego es la conquista de la totalidad, y Rusia cree ser el instrumento de ese mesianismo sin Dios. ¿Que pueden pesar la justicia, la vida de algunas generaciones, el dolor humano ante ese misticismo desmesurado? Nada, a decir verdad. Algunas inteligencias con formidables ambiciones llevan un ejército de creyentes hacia una

tierra santa imaginaria. (..) Si no los abren a tiempo, se estrellarán contra un muro de orgullo y millones de hombres pagarán el precio de esa soberbia. Toda idea falsa termina en sangre, pero se trata siempre de la sangre ajena. Es lo que explica que algunos de nuestros filósofos se queden tan tranquilos diciendo cualquier cosa. Al perder la esperanza en la justicia inmediata, los marxistas que se llaman ortodoxos eligieron dominar el mundo en nombre de una justicia futura. En cierta manera, no tienen ya los pies sobre la tierra, a pesar de las apariencias. Están en la lógica. Y en nombre de la lógica, por primera vez en la historia intelectual de Francia, algunos escritores de vanguardia dedicaron su inteligencia a justificar a quienes fusilan, a reserva de protestar después en nombre de una categoría bien determinada de fusilados. Necesitaron mucha filosofía, pero lo consiguieron; la filosofía no cuesta nada. (..) .. la historia de hoy es tan sangrienta, únicamente, porque la inteligencia europea, traicionando su herencia y su vocación, eligió la desmesura, por amor al patetismo y a la exaltación" (Caliban, 1948).

Després de la rèplica d'Astier es produeix una segona resposta de Camus: "Reconozca -le decía yo- que en su sistema no se admite la oposición de un obrero como tampoco la disidencia de un intelectual. Sabe muy bien que esto es verdad, y la simple honestidad exigía su reconocimiento. Por el contrario, usted me contesta que la noción de oposición no es clara. Habrá que pensar que es muy difícil negar a un obrero su derecho de oposición y me alegro del homenaje indirecto que usted rinde al proletariado francés. Pero eso no inpide que su respuesta sea un engaño. Acaban de ejecutar en Rumanía a siete miembros de la oposición bajo el rótulo, ya conocido, de "terroristas". Trate de explicarles a la familia, a los amigos de los fusilados, a los hombres libres que creyeron la notícia que la noción de oposición no está bien definida en Rumanía. (..) Usted desdeña muchas cosas en su larga respuesta. Acepto, por mi parte, algunos de sus desprecios. Mi papel, lo reconozco, no es el de transformar el mundo ni al hombre. No tengo suficientes virtudes ni luces para ello. Pero sí es, quizá, el de servir, desde mi puesto, a algunos valores sin los cuales un mundo, incluso transformado, no valdría la pena de ser vivido, y sin los cuales un hombre, incluso un hombre nuevo, no merecería ser respetado. (..) No vivimos sólo de lucha y de odio. No morimos siempre con las armas en las manos. Hay historia y hay otra cosa, la felicidad sencilla, la pasión de las almas, la

belleza natural. También ellas son raíces que la historia ignora, y Europa, por haberlas perdido, es hoy un desierto" (La Gauche, 1948).

Després d'aquesta polèmica en vindrien d'altres. Sobretot la que l'enfronta els anys cinquanta amb la revista "Le Temps Moderne" dels marxistes Sartre i Jeanson, des d'on l'acusen que la seva voluntat d'exigència moral en les accions i la seva independència de criteri s'han convertit en camins buits de sentit que el duen a l'esterilitat i a la ineficàcia de l'acció. Defensar l'home sense acceptar compromisos és el seu crim als ulls dels revolucionaris preocupats només per la lluita de classes i tota la mitologia utòpica del moment.

En la polèmica Camus formula una pregunta "¿Reconeixen vostès en el règim soviètic l'acompliment del projecte revolucionari, si o no?". En una de les respostes Jeanson assenyala que "el moviment estalinià estès per el món no ens sembla autènticament revolucionari, però reuneix, i especialment entre nosaltres, a la gran majoria del proletariat; estem, doncs, contra ell, ja que critiquem els seus mètodes, però amb ell, perquè no sabem si l'autèntica revolució no és només una quimera, si no serà necessari precisament que l'acció revolucionària passi primer per aquests camins abans de poder instaurar algun ordre social més humà". Seran doncs els resultats del procés el que determinarà la valoració ètica de les accions realitzades. Camus ja havia assenyalat que "En las perspectivas del marxismo, cien mil muertos no son nada, en efecto, si constituyen el precio de la felicidad de centenas de millones de hombres" (Combat, 1948).

Una reflexió: "En cuanto al famoso optimismo marxista, se me permitirá que no lo tome en serio. Pocos hombres han llevado tan lejos la desconfianza hacia sus semejantes. Los marxistas no creen ni en la persuasión ni en el diálogo. No se puede convertir a un burgués en obrero, y las condiciones económicas son en su mundo fatalidades más terribles que los caprichos divinos. (..) Si el cristianismo es pesimista en lo que se refiere al hombre, es optimista en cuanto al destino humano. El marxismo, pesimista respecto al destino, pesimista respecto a la naturalesa humana, es optimista en cuanto a la marcha de la historia (¡su contradicción!). Por mi parte diré que, pesimista en cuanto a la condición humana, soy optimista en cuanto al hombre" (Carnets, 1946).

Camus imposat del seu paper de consciència pública a França moria havent denunciat el martiri dels revoltats hongaresos i quan encara no s'havia començat a produir el retorn a la democràcia dels mestres del pensament francesos. Llavors el Sartre que sentenciava allò de "le marxisme, horizon indépassable de notre temps", era el guia dels que seguien la doctrina que exigia canviar els fonaments del món. I Camus va haver de patir molt de temps l'estigma dels intel·lectuals revolucionaris que carregaven contra la seva aportació profundament humanista, en la qual es resumeix el millor de la cultura europea. Fins i tot en una data propera com l'any 1970, i amb Txecoslovàquia sota la bota soviètica, Jean-Jacques Brochier gosava perpetrar un pamflet titolat "Albert Camus, filòsof per classes terminals". Però, com ha escrit recentment Christophe Barbier, "Valia més tenir raó durant trenta anys amb Sartre -i després equivocar-se per sempre, o equivocar-se un temps amb Camus abans de la glòria eterna "d'aquell que havia vist?"

De l'oracle a l'error (Desembre, 1993).

Logística de la guerra antiga

Fer la guerra és un art en l'execució del qual, com aquell que treballa una obra pictòrica o escriu un poema sil·làbic, és de la més absoluta necessitat seguir un procediment acurat per dur el propòsit a bon port. En la guerra antiga, els elements clau de la logística que envoltava el fet militar -sense comptar-hi els pròpiament professionals-, eren la capta de personal disposat a matar i deixar-se matar per la causa, el finançament de la mateixa, i, sobretot, tot allò relatiu a la nutrició en l'excursió guerrera. Ens hi fixarem tot seguint *Anábasis* l'obra clàssica que escriu Xenofont, contant la seva pròpia experiència.

Vet aquí doncs la història dels deu mil homes que formaven la tropa mercenària de Cir el Jove que van a lluitar contra el seu germà Artaxerxes II, rei legítim de Pèrsia, de qui pretenia el tro real. Surten de Sardes, travessen l'actual Turquia, i Síria fins la vora de Babilònia, on té lloc la batalla de Cunaxa, el moment decisiu, on mor Cir i els grecs es retiren, en una llarga marxa de quatre mil quilòmetres enmig d'una geografia hostil i havent de defensar-se de diverses tribus. La retirada la fan seguint el Tigris cap Armènia i seguint la costa turca del Ponto Euxino (Mar

Negre) fins Pèrgam. Llarg periple en el qual han de sortejar tota mena d'obstacles: els rius sempre difícils de travessar, els atacs de les tribus que viuen a les muntanyes, els aiguats, la neu, el sol, i el vent. L'aventura té inici la primavera de l'any 401 aJC i acabament el març del 399 aJC, salvant-se vuit mil sis-cents homes.

La capta del personal la va dur a terme el propi Cir entre els petits cabdills dels diversos pobles i ciutats que habitaven les zones mediterrànies de l'actual Turquia. A través de la promesa de diners, i de defensar-los contra els seus adversaris polítics i d'altres cabdills. Un d'aquests caps amb problemes amb els seus veïns "se dirigió al encuentro de Ciro y le pidió salario para dos mil mercenarios durante tres meses, en la creencia de que así se impondría a sus adversarios políticos".

També cal assenyalar que un text aclareix que: "En su mayor parte los soldados no habían embarcado para este servicio mercenario por obtener esta soldada, sino porque habían oído hablar de la personalidad de Ciro. Unos se habían alistado, incluso, llevando sus propios hombres; otros habiendo hecho gastos; otros, también, escapando de casa de sus padres y de sus madres, y otros, abandonando a sus hijos, en la creencia de que, después de ganar dinero para ellos, regresarían de nuevo, porqué oían hablar de los bienes abundantes obtenidos por los que estaban al lado de Ciro". Tot i així la tropa no sabia contra qui era l'expedició, que anaven a lluitar contra el rei, però en assabentar-se d'aquest fet les tensions varen desaparèixer amb "un complemento de sueldo". També duien presoners com esclaus, fets en les batalles pel camí.

El finançament anava a càrrec de les arques de Cir, que de fet invertia els diners del seu peculi, d'altres que obtenia de la seva tasca de sàtrapa, les aportacions d'algun cabdill i del que robaven pel camí. Però ell comptava amb la victòria i el control de les finances del regne per tal de pagar la guerra. Tot i així alguns dels homes que el seguien tenien molt clara la situació econòmica, i les expectatives reals. Així un cap militar afirma que: "Ciertamente, Ciro, algunos dicen que ahora prometes mucho porque te encuentras en esta situación, ante un peligro inminente, pero, si las cosas te salen bien, afirman que tú no te acordarás. Incluso hay quién dice que, aunque te acordaras y quisieras, no podrías pagar cuanto has prometido".

L'alimentació és element de la més ampla presència al llarg del text, ja que l'exèrcit necessitava una gran quantitat d'aliments. I sovint la gana és efectiva i en algunes ocasions la falta de menjar duu a enfermetats, cansament, i tota mena de problemes. A vegades hi havia la possibilitat de caçar, ja que en alguna zona hi havia "animales selváticos de todas clases, asnos salvajes abundantísimos y gran número de avestruces de las grandes; había, además, avutardas y gacelas. Los jinetes perseguian, a veces, a estos animales. (..) La carne de los que capturaban era parecida a la de los ciervos, pero más tierna". I en moments crítics de molta gana "el ejército se procuraba víveres como podía de las acémilas, matando bueyes y asnos". Però la manera més segura de tenir menjar era comprar-lo.

La importància de fer "mercat", o si de comprar als llocs on eren de pas és clau. El mateix concepte de "mercat" és una referència constant a tot el llibre, fins i tot serveix com a cronologia de l'acció, una batalla comença quan "era ya el momento en que el mercado está lleno", o també, "era ya aproximadamente la hora en que se llena el mercado", al voltant de les 9 o 10 del matí. I no haver-hi mercat és la gran tragèdia. S'explica en una ocasió que estaven "rodeados por todas partes de muchas tribus y ciudades enemigas y que ya nadie iba a ofrecerles mercado". Els tractes en alguns cops s'havien fet temps abans de manera previsora: "permanecieron tres dias, debido a los heridos y, a la vez, porque tenían muchas provisiones, harina de trigo, vino y mucha cebada reunida para los caballos. Estas provisiones habían sido reservadas al sátrapa del país". En una ocasió són víctimes de l'especulació: "Faltó el trigo al ejército y no era posible comprarlo a no ser en el mercado lídio entre las tropas extranjeras de Ciro, a cuatro síglos la cápita de harina de trigo o de cebada. (..) Por consiguiente, los soldados subsistian comiendo carne".

La falta de mercat duia al robatori com a única manera de fer-se amb menjar quan no hi ha manera d'obtenir-lo pel comerç: "A cualquier sitio que vayamos, si no tenemos mercado, sea tierra bárbara o griega, no por arrogancia, sino por necesidad cogemos los víveres". En un moment donat es plantegen què fer sobre els aliments: "¿es mejor comprarlos en el mercado que éstos nos proporcionan, en pequeñas cantidades por mucho dinero, que ya tampoco tenemos, o cogerlo nosotros mismos, si vencemos, en la cantidad que cada cual quiera?". L'assalt a poblats és constant, i

sovint els habitants cremen el menjar i el blat en els llocs que van a ser ocupats. "Debemos procurarnos víveres procedentes de un territorio enemigo, pues los que nos venden no es suficiente y no tenemos medios suficientes para comprarlos, salvo unos pocos". En una ocasió al llarg de disset dies "no pudimos coger nada del país, y si algo había por allí, a nuestro paso lo consumimos". Arriben a un poblet on "existía allí abundancia de trigo, de vino de palmeras y de una bebida ácida sacada también de las palmeras mediante cocción". Vet aquí una mostra de queviures robats: "Al saquear las plazas fuertes, encontraban en las casas depósitos de panes amontonados (..) y trigo nuevo guadado con la paja (..). También encontraban en las ámforas lonchas de delfín en salazón y, en vasos, grasa de delfín (..). En los graneros había muchas nueces lisas [castanyes] (..). Se encontraba también vino (..)". Quan ataquen els poblats dels carducs "había víveres en abundancia para coger (..) cogía cada cual lo que podía porqué tenían necesidad". Assalten un poblat "y acamparon allí en muchas y hermosas casas con abundantes provisiones. Había vino abundante, hasta el punto de conservarlo en cisternas encaladas". En un d'aquests assalts en veure's vençuts els defensors de la població es suiciden tots llançant-se en un precipici, i els grecs agafen "muchos bueyes, asnos y ganado menor". Un altre cop "acamparon en muchas aldeas que tenían víveres en abundancia".

En alguns cas pacten amb els les tribus per on passen sota l'amenaça ben clara de la violència. Amb els armenis pacten no cremar les seves cases i que només "cogerían todos los víveres que precisaran". En un de les "aldeas llenas de víveres en abundancia (..) tenían toda clase de cosas buenas: animales para sacrificar, trigo, vinos viejos y olorosos, pasas, legumbres de todo tipo". En un poblat "había cabras, ovejas, vacas, aves, y sus crias. Todo este ganado era alimentado con forraje. Había también trigo, cebada, legumbres y vino de cebada". Arreu els acullen bé "No habìa sitio donde no les pusieran en la misma mesa carne de cordero, de cabrito, de lechón, de ternero, de ave, con abundancia de panes de trigo y de cebada". Alguns pobles comercien amb ells: "los macrones (..) les ofrecían el mercado que podían". A la Còlquide els habitants "proporcionaban mercado al campamento, acogieron a los griegos y les dieron, como regalos de hospitalidad, bueyes, harina de cebada y vino. Negociaron también en nombre de sus vecinos (..) también de parte de éstos

les llegaron bueyes". Arran d'un tractat amb un rei local sota la pressió militar, els aseguren que "el territorio por donde paséis será vuestro amigo y que regresareis a Grecia sin engaño, proporcionándoos mercado. Y cuando no os sea posible comprar os permitiremos que tomeis del país los víveres necesarios. Habeis de jurar por vuestra parte, que marchareis, en efecto, como a través de una tierra amiga, sin causar daño, tomando comida y bebida sólo cuando no os proporcionemos mercado. Pero si os lo ofrecemos, compraréis lo que necesitéis". Durant l'estada a una zona en proba d'hospitalitat reben farina i vi, bous, ovelles: "El resto del país es hermoso y amplio, y hay en él muchas aldeas habitadas, pues la tierra produce cebada, trigo, legumbres de todas clases, zahína, sésamo, higos suficientes, muchas viñas, vino agradable y todo lo demás, excepto olivos".

Per acabar ressenyem un altre aspecte estrictament logístic que acaba de donar la visió d'un exèrcit bastit com una comunitat global. Es la presència de prostitutes entre aquella gernació informe mig exèrcit mg poble en moviment. Certament, "había muchas cortesanas en el ejército", i hom parla de "las heteras que los griegos llevaban". En passar el riu Centrites els soldats s'han d'ocupar "de las acémilas (..) de los bagages (..) de las cortesanas", eren una part instrumental més de l'exèrcit, eina indispensable per engrassar la màquina de matar.

De l'oracle a l'error (Desembre, 1993).

Utopia i cultura social del terror

L'historiador Gabriel Jackson en un article titulat *Sobre la caída de la URSS* (El País, 17, setembre, 1993), s'interroga sobre la velocitat amb què es va esfondrar el sistema comunista, mostrant-se sorprès que ningú no hagués previst la defunció imminent de la URSS. I intenta una explicació.

En primer lloc addueix la ideologia d'una utopia secular que explota quan s'admet de manera oberta que les seves promeses mai no es realitzaran. I és que "se hacía cada vez más difícil explicar por que el *socialismo* ofrecía a su pueblo una vida material y espiritual menos satisfactoria que el supuestamente atrasado y opresivo sistema capitalista", així quan a través del turisme, la ràdio i les televisions occidentals es va fer evident la falsedat de les promeses "la fe, tanto de los gobernantes como de

los gobernados, sencillamente se debilitó". En segon lloc considera que el centralisme democràtic com a mètode de direcció, va fer creure als líders, de manera errònia, que les seves decisions eren preses amb el consentiment del Partit Comunista i la gent del carrer.

La manca de fonament d'aquesta anàlisi és prou important per intentar donar una explicació més propera als fets que varen motivar la desfeta de la URSS.

Jackson senyala el paper motriu de la fallida de l'element de cohesió de la ideologia utòpica, que esclata quan és evident que les promeses del paradís secular mai no es realitzaran. Però és excessiu en la seva consideració implícita que la societat soviètica tenia com a mòbil del seu periple vital la utopia socialista difosa pel règim. L'ampla i violenta repressió política en els temps de Lenin, mostra que ja en el període de conformació del règim l'entusiasme utòpic era escàs. Les execucions a gran escala de Stalin per imposar el *socialisme* en el camp i aconseguir la revolució industrial a la URSS, són evidències que la utopia no era cap motor social. Així suposar el *desencantament* dels pobles soviètics per la manca de concreció del socialisme sembla poc creïble, ja que difícilment estaven sota els efectes d'un *encantament* de setanta anys de durada.

El concepte d'utopia social com a motor de les accions humanes ha estat present en els textos arborats dels profetes laics. Però Hobbes va acostar-se més en la seva descripció dels motius egoistes d'aquestes accions, i l'escola liberal clàssica també recull amb encert la radical activitat individual com a mòbil del subjecte. De fet, les utopies han estat viscudes com esperances en les quals s'ha reflectit el desig quimèric de les persones, desig fet d'expectatives i il·lusions a mida del propi interès. En definitiva, un programa de revolta radical en el qual la naturalesa humana concreta les frustracions reals de la vida quotidiana. I que té com a nord la desmesura, tant si es tracta de la alliberació del regne de la necessitat, la reunificació de l'home i la naturalesa, la creació de l'abundància, la plena igualtat entre els éssers humans, el final de la violència i de l'estat, etc. La utopia no ha estat res més que un somni de la raó, bastit pels que recerquen l'estat de puresa original, que, és clar, ha creat monstres.

En quan al segon factor de Jackson, que el centralisme democràtic com a mètode de prendre les decisions duu als líders a suposar erròniament el consens amb què comptaven les seves

resolucions, sembla més aviat una broma. Com pot un historiador seriós considerar que els organismes de la ideologia oficial d'un règim dictatorial estaven interessats en pensar amb els desigs dels súbdits? Els dirigents soviètics, ni en l'àmbit de les idees, amb la utilització del partit com organisme de control social que projecta ordres i ideologia, ni encara menys en la seva pràctica política, no tenien el més mínim interès en escoltar el veredicte del carrer o el dels camarades. I en la realitat el centralisme democràtic esdevé un sistema de coacció que anava de dalt a baix amb el propòsit de dissoldre la voluntat de l’individu en l'Estat. No cal ni dir que en la seva acció els dirigents tampoc no eren gens afectats per cap utopia. La *fraternitas* socialista és la màscara ideològica d'una élite abocada a la violència a causa del desacord de la realitat amb els seus interessos. El cas hongarès amb el martiri de Nagy i els seus companys, el cas txecoslovac i el calvari de Dubcek en la seva presó moscovita, i tants d'altres, són clars.

Però tornem al propòsit de trobar una explicació factible de la fallida de la URSS. I aquesta la localitzem en el mateix origen del cop d'estat que fonamenta el règim soviètic. I radica en la utilització indiscriminada de la violència per fer triomfar un conjunt d'idees minoritàries, i per tal de mantenir el poder sota el control d'una élite. Recordem que la *revolució* de Lenin s'inicia amb la dissolució d'un Parlament Constituent elegit per procediments prou democràtics, o en tot cas més democràtics que la violència dels escamots bolxevics, quan aquests perden les eleccions. I que aquesta partida de naixement marca tot el procés històric del desenvolupament de la dictadura a la URSS.

Des de l'any 1917 la societat russa s'amaga, aprèn a saber què fer arran de patir el terror polític com a pràctica quotidiana de govern, metodologia que arribarà amb Stalin a una aplicació sistemàtica. Notem, però, que els anys posteriors a la guerra mundial, el règim de terror provoca en les masses una mena de síndrome d'Stockholm fet de nacionalisme i por, que els va dur a plànyer de manera sincera la mort del tirà. Però més enllà del moment d'unitat nacional en la lluita contra els nazis, la cultura social del terror es presenta com l'autèntic ciment de la cohesió popular a l'entorn del règim. I aquest és l'element clau per explicar la sobtada i radical fallida de la dictadura, quan la por desapareix tot deixa de ser el que era. Ja diu Jackson que les reformes de Gorbachov varen provocar el desconcert en una societat acostumada a normes rígides i a la manca de responsa-

bilitat individual, desconcert que "rápidamente socavó el sistema".

El procés final del crac del comunisme és la conseqüència de la decisió d'un home, el dirigent màxim, en un sistema de jerarquia indiscutible i absoluta. Saber com Gorbachev arriba a les idees reformadores explicaria la gènesi de la seva ordre clau, la de no matar més ciutadans. Un fet nou i que en les *democràcies populars* dels països satèl·lits s'experimenta en caure el mur de Berlin. Jackson assenyala sense massa rellevància com element important la voluntat de no fer servir l'exèrcit contra el poble, "la decisión de no emplear la fuerza militar para rescatar a los regímenes neoestalinistas de Europa del este, o para reprimir las huelgas y las manifestaciones nacionalistas dentro de la URSS". Però no és un element més, sinó el factor clau i l'únic decisiu.

De l'Oracle a l'Error (Primavera, 1994).

La llibertat i els que la defensen

La lluita a favor dels drets individuals i de la tolerància ha tingut al davant, i té encara, les ideologies globals per les quals l'autonomia del subjecte i la seva capacitat de decisió lliure són radicalment subversives. Així el procés de segles que ha conduït a la societat democràtica, s'ha bastit contra els centres de poder i control social totalitaris, i gràcies al paper d'avançada dels pensadors que varen enfrontar els perills de la dissidència. En la configuració de les nostres societats obertes els valors que defensaven Locke, Voltaire, i la constitució americana, són l'eix d'una estructura social i política, que ha superat en gran manera els temps de la intolerància.

I ara el cardenal Narcís Jubany a *La Vanguardia* (8, agost, 1993) ens recorda que "Cuando el poder suprime la libertad en uno de los ámbitos de la vida ciudadana, queda eliminada en los restantes y la injusticia aparece con todo su horror". De la veritat de la sentència no cal dubtar-ne, però també diu que: "Los católicos somos el símbolo de la libertat política y religiosa", i això és anar una mica massa lluny. De fet el seu article parla dels règims comunistes, però no s'atura i inclou els països democràtics entre el que exerceixen pràctiques contra la llibertat, tot i que "a partir de 1945, evolucionaron hacia el reconocimiento de la libertad religiosa, como un derecho dimanante de la dignidad de

la persona humana". I cita el papa Joan Pau II que rebla el clau en dir que "La actuación del derecho a la libertad religiosa es una de las verificaciones fundamentales del auténtico progreso del hombre en todo régimen, en toda sociedad o ambiente".

Per una mentalitat de tipus liberal aquestes afirmacions sonen estranyes en mans d'altes jerarquies de l'Església. Postular-se com a símbol de la llibertat amb majúscules, i reclamar el dret a la llibertat religiosa és certament una posició molt nova al si d'aquesta organització, i és d'un gran interès, perquè les situacions difícils i de violència que han patit els seus seguidors en moltes etapes històriques s'han produït a conseqüència de l'aferrissada oposició de l'Església a l'exercici de la llibertat religiosa per part dels altres.

De tota manera no cal confondre's, parlen de llibertat per a exercir el seu magisteri, i per imposar la seva especificitat sectària com a eix de la sociabilitat. La història és antiga, no ha variat de manera substancial, i es manifesta en la voluntat decidida de limitar de manera radical els drets de la persona en nom dels valors "universals" que proclamen. Molts aspectes de la vida quotidiana s'han vistos alterats per la seva imposició dogmàtica, i sempre que el poder polític els ho ha permès, els han imposat per damunt de tot principi humanista. Així doncs reivindicar ser "el símbolo de la libertat política y religiosa", no passa de ser una excentricitat com la democràcia "orgànica" o la democràcia "popular".

Il·lustrem-nos amb les paraules d'alguns dels autèntics símbols i defensors de l'exigència de tolerància i la llibertat de pensament, que varen haver de lluitar contra els poders religiosos del moment, en primer lloc contra el catolicisme romà, però també contra la nova ortodòxia protestant, que la constitució de noves ideologies com a poder fàctic va anar seguida d'un implacable procés d'uniformització que va costar moltes vides. I recordem que els defensors de la societat plural no varen tenir la sort de comptar amb un cardenal Jubany que defensés la llibertat religiosa, desafortunadament per Bruno, Galileu, i tots els que varen patir persecució.

Spinoza al segle disset fa una defensa radical dels drets individuals i de la llibertat de pensament, conceptes que aleshores eren revolucionaris al si d'una societat en la qual la ideologia religiosa era una pràctica excloent i la seva crítica difícil i perillosa: "ningú no pot transferir a un altre el seu dret natural o

la seva facultat de raonar lliurement i d'opinar sobre qualsevol cosa. (..) La fi de l'Estat no és convertir els homes d'éssers racionals en bèsties o autòmats, sinó més aviat en aconseguir que la seva ànima i el seu cos realitzin les seves funcions amb seguretat, i que ells es serveixin de la raó lliure i que no es converteixin amb odis, ires o enganys, ni s'ataquin amb intencions perverses. La veritable fi de l'Estat és, doncs, la llibertat. (..) S'ha de concedir la llibertat de judici, ja que és una virtut i no pot ser oprimida".

Al mateix segle disset Locke, amb la prudència pròpia del filòsof avançat, en un temps en el qual pensar de manera diversa a les institucions, era un perill personal d'alt risc, afirma que: "El resultat del judici és el que en última instància determina l'home, el qual no seria realment lliure si la seva voluntat estigués determinada per una cosa diferent al seu propi desig, que està guiat per el seu propi judici". I parla de la "raó universal de la tolerància", i de alliberar "els homes de la dominació exercida per d'altres en matèria de religió (..) ¿Per què, em pregunto, aquest zel de Déu, de l'Església, de la salvació de les ànimes, tan ardorós que arriba a cremar els altres de viu en viu?. (..) el poder civil no ha de prescriure articles de fe per mitjà de la llei civil, tant si es tracta de dogmes com de formes del culte diví. (..) Per canviar un sentiment en les ànimes, cal una llum que el suplici dels cossos no pot produir de cap manera. (..) Que els predicadors eclesiàstics de cada secta refutin i combatin els errors dels altres, en la mesura que poden, per mitjà de la força dels arguments, però que estalviïn els homes. (..) No és de la diversitat d'opinions -que no es pot evitar-, sinó del refús de la tolerància -la qual hauria pogut ésser acordada als qui sostenen opinions diverses- que han nascut i s'han produït la major part de les lluites i de les guerres de religió en el món cristià".

Al segle divuit les condicions en què s'exercia la crítica al totalitarisme ideològic es relaxen lleugerament. Les idees precursores havien arrelat i amb la Il·lustració l'optimisme històric i la revisió radical de la situació de l'home en la naturalesa és un factor d'obertura. Així en els països avançats, fonamentalment a Anglaterra i les seves colònies americanes, la religió comença a cedir el seu paper nuclear, i prenen protagonisme els diversos sectors actius de la societat.

Voltaire a les seves *Cartes Angleses* (1734) afirma que: "Aquest és el país de les sectes. Un anglès, tal com correspon a

un home lliure, va al Cel pel camí que més li plau. (..) Si a Anglaterra només hi hagués una sola religió, caldria témer el despotisme; si n'hi hagués dos, es degollarien mútuament; però com que n'hi ha trenta, viuen en pau i felices". I al *Diccionari Filosòfic* afirma: "¿Què és la tolerància? El patrimoni de la humanitat. Tots estem plens de febleses i d'errors; perdonem-nos recíprocament les nostres nicieses, aquesta és la primera llei de la naturalesa. (..) la discòrdia és el gran mal del gènere humà, i la tolerància és el seu únic remei. (..) tots hem de tolerar-nos mútuament, perquè tots som dèbils, inconseqüents, subjectes a mutabilitat, a l'error".

Rousseau, fa un planteig radical del paper de la religió al si de la societat, derivant-ne conseqüències polítiques: "Els que distingeixen la intolerància civil de la teològica, en la meva opinió s'equivoquen. Aquestes dues intoleràncies són inseparables. (..) A on la intolerància teològica és admesa, és impossible que no tingui algun efecte civil. (..) s'han de tolerar totes les religions que tolerin les altres, mentre els seus dogmes no continguin res de contrari als deures dels ciutadans. Però qualsevol que s'atreveixi a dir "fora de l'església no hi ha salvació", ha de ser expulsat de l'Estat, a menys que l'Estat no sigui l'Església i que el príncep no sigui el pontífex. Tal dogma no convé sinó a un govern teocràtic: en qualsevol altre és perniciós".

Cal fixar-se també, en la tradició de tolerància religiosa més influent, la de les colònies americanes d'Anglaterra que el segle divuit esdevenen els Estats Units d'Amèrica. La posició jurídica és plenament liberal ja des del segle disset, i l'arrel d'aquest fet, al qual donen suport tots els poders i grups socials influents, és la gran diversitat ideològica. Davant l'existència real de múltiples opinions religioses, apartar de la governació pública la influència sectària es va convertir en l'única possibilitat de fonamentar un estat. I la tolerància es va veure afavorida pel fet que en aquelles terres de descoberta no hi havia un poder religiós fort que defensés privilegis.

A la llei de tolerància religiosa de Maryland del 1649, es mana que les persones: "d'ara en endavant, no seran de cap manera molestades o menyspreades, per o a causa de la seva religió, i del lliure exercici de la mateixa (..) ni tampoc se'ls obligarà a creure o a professar una altre religió contra les seves creences". L'estatut de Virgínia per la llibertat religiosa de l'any 1786 decreta que no

es pot obligar ningú a freqüentar o sostenir cap culte religiós, i que totes les persones seran lliures en tot allò que fa a les matèries religioses "els drets que es fan valer en la present són drets naturals de l'home". Contra els governadors i legisladors que "s'han atribuït un domini sobre la fe dels altres, establint les seves pròpies opinions i criteris com l'única veritat certa i exacta. (..) els nostres drets civils no depenen de les nostres creences religioses". La primera esmena a la Constitució dels Estats Units, feta l'any 1791, mana que el Congrés no faci "cap llei per la qual adopti una religió com a oficial de l'Estat o es prohibeixi practicar-la lliurament".

Autors francesos, anglesos, americans, que en terres més properes escriure això era impossible, situació que es manté fins els canvis polítics i socials de les primeres dècades del segle dinou. Es llavors quan es procedeix a la liquidació del poder econòmic del clergat amb la desamortització, la supressió del delme, beneficis i drets jurisdiccionals, l'exclaustració i tancament de convents, i el control de la jerarquia. En aquells anys de conflicte per un liberal espanyol (o per un cardenal) una l'afirmació com "Los católicos somos el símbolo de la libertat política y religiosa", hauria estat inintel·ligible, ja que els catòlics ni pretenien la llibertat política, ni menys encara, la llibertat religiosa, i els liberals lluitaven per dur "l'església a la sagristia" i que els deixessin la cosa pública.

Progressivament l'Església perd influència social, però la revolució de 1868 fa que les coses no tornin a ser mai més les mateixes. La qüestió religiosa la plantegen els liberals contra la secular unitat catòlica d'Espanya, i a favor de la no confessionalitat de l'Estat. En els debats constitucionals de l'any 1869 un cardenal amb segles d'intolerància a l'esquena arriba a dir que "Nadie tiene derecho a profesar un error, esto es un absurdo. El derecho es a profesar la verdad", i que si la llibertat religiosa suposa la lliure difusió del pensament protestant, racionalista, socialista, i d'autors com Krause, Renan, o Hegel, és inconcebible.

A partir d'aquest moment es produeix una transferència de funcions a la societat civil, però els poders religiosos lluiten contra tot allò que els suposava la pèrdua del monopoli. Així fan sentir la veu contra l'ensenyament públic, la separació de l'estat i l'església, la instauració del registre civil, del matrimoni civil, de la cremació de cadàvers i totes les mesures que acostaven les

persones a la llibertat d'acció i a la plena responsabilitat personal. Fins i tot contra el nou invent de les bicicletes varen estar. En aquells moments el cardenal Jubany no va poder fer res per encarrilar la seva gent.

La reivindicació de la civilitat anava més enllà de la voluntat de separar l'Estat i l'Església. Era l'intent de conformació d'un ordre social arrelat en les llibertats primeres de l'ésser humà, en la seva capacitat de decidir els tipus de comportament més adequats en tots els aspectes privats i públics de la persona. La lluita dels poders religiosos contra aquesta manifestació de la llibertat era resultat d'una exigència consubstancial a unes doctrines que tenien com a nucli la manca d'autonomia del subjecte dins un context radicalment determinista, en el qual exercir la voluntat era només possible en quant es referia al projecte diví i es conformava a ell.

Deixem-ho, tal com recomanava Hume: "buscant refugi en les tranquil·les, si bé obscures, regions de la filosofia".

De l'Oracle a l'Error (Hivern 1994).

Herzen. *Pasado y pensamientos*

Herzen, un dels grans pensadors i agitadors socials del segle dinou ara fa 125 anys que moria a París. Nascut a Rússia l'any 1812 el seu pensament polític té aspectes de gran actualitat, com ha mostrat Isaiah Berlin, l'autor que més a fet per donar a conèixer els components més positius de la seva aportació al món de la cultura oberta. El volum que ara acaba de sortir, per primera vegada traduït en llengua castellana, és la seva obra més significativa, ja que és un enfilall de retalls de la seva vida, records de la seva infància a Rússia, de les primeres experiències en la lluita contra l'autocràcia tsarista, i del seu exili i l'agitació política en defensa de la renovació de la seva pàtria.

Però la traducció que comentem és només una tercera part de l'obra sencera, i quan ens endinsem en les pàgines engrescadores de l'obra d'Herzen, els capítols que no han estat traduïts es troben a faltar, pel magnetisme que encomana la seva experiència vital. Així les persones que vulguin conèixer a fons aquest llibre faran bé en cercar les traduccions anglesa, italiana o francesa, que són íntegres.

Herzen formava dins els rengles del socialisme, però dins una vesant ben allunyada de les teoritzacions revolucionàries radicals. Així, per exemple, critica de Blanc: "Su gusto por la 'nivelación', por la unidad de la fila militar, por la centralización y el despotismo (...) que tiende a hacer desaparecer la personalidad dentro del rebaño". En la seva llarga estada a Londres va conèixer a totes les sectes revolucionàries europees que tenien bona acollida en aquella ciutat fugint dels respectius governs. El formigueig d'activitat sectària que explica ens dóna una imatge gens positiva de la colla de reformadors socials força al·lucinats que anaven planificant revolucions europees ben asseguts en les seves cadires londinenques. Explica les baralles entre ells, fent i desfent complots, associant-se i dividint-se, i en general perdent el temps a causa de l'absoluta debilitat de les seves posicions polítiques a l'interior dels seus propis països. Era amic de Bakunin, tot i les seves radicals diferències ideològiques, i de Proudhon, els dos personatges varen fer possibles alguns dels seus projectes gràcies als diners d'Herzen, que ho subvencionava tot.

Ell era ben lluny dels dogmatismes imperants entre els exiliats europeus, i les pàgines que escriu sobre Marx, que compartia exili amb ell a la mateixa ciutat, tot i que no es tractaven, el retraten com al líder de la secta més tancada de les que es movien a Londres, una mena de guru que impartia doctrina i excomunicacions al marge de la col·lectivitat revolucionària.

Herzen seguia la dialèctica hegeliana, que en els temps de la seva joventut era la màxima expressió de la radicalitat. I tot i que amb el temps abandona els aspectes més encarcarats de l'alemany sempre va tenir el gust per la tensió dels contraris, més que no per la síntesi mecànica dels marxistes. Vet aquí una proposició ben explicativa de la seva manera d'interpretar els fenòmens socials: "En la mayor parte de las obras sociales lo que importa no son los ideales, que casi siempre son inalcanzables en el presente o se limitan a ofrecer una solución parcial, sino aquello que, al entrar en fricción con dichos ideales, se convierte en un 'problema'". Es aquesta troballa intel·lectual, la formulació d'aquest *problema* sempre permanent, autèntic eix de la realitat social, el que té de més positiu el seu pensament. Perquè el reconeixement de la presència permanent de *problemes* pressuposa la tensió entre la Idea i la Realitat, una perspectiva radicalment diferent de les posicions dogmàtiques que encapçalaven Bakunin i Marx.

Vet aquí un fragment decisiu del seu pensament: "La inteligencia siempre deberá ceder cualitativamente y siempre resultará, al 'pesarse', la parte más débil: es como una aurora boreal, ilumina mucho, pero apenas permanece. La inteligencia es el último esfuerzo, la cumbre hasta la cual no siempre llega el desarrollo; por eso es poderosa, pero no puede contra un puño. La inteligencia, como la conciencia, apenas se ha desarrollado en el planeta Tierra: acaba de nacer si la comparamos con los ancianos y venerables Alpes, testigos y participantes de las revoluciones geológicas. En la naturaleza prehumana y no humana no hay ni inteligencia ni estupidez, sino necesidad de condiciones, relaciones y consecuencias. La inteligencia aparece por primera vez en la mirada turbia de un animal, crece lentamente, abandona su infancia y pasa por la vida del género humano, agrupado primero en rebaños y luego en tribus. La intención de alcanzar la inteligencia desde el instinto siempre aparece en pos de la satisfacción y la seguridad, de modo que, en cualquier momento que tomemos de la historia humana, cap-tamos estos esfuerzos por liberarse del poder de la locura y llegar a la inteligencia. No hay ningún camino hacia adelante, es necesario hacerlo: la historia, como el poema de Ariosto, avanza con veinte episodios a la vez, discurre en vano, retrocede y sigue adelante, y todo con una inquietud que intranquiliza sin sentido alguno al mono y de la que están privados los animales inferiores, los felices seres del mundo animal".

Aquí trobem l'element clau de la seva posició: "No hay ningún camino hacia adelante, es necesario hacerlo". La història avança i retrocedeix, i és la voluntat humana qui decideix ja que no hi ha direcció fixada: "Ni la naturaleza ni la historia 'tienen dirección alguna por donde ir', y consiguientemente están dispuestas a caminar en 'cualquier dirección' que les sea indicada, siempre que sea posible, es decir, que no haya obstaculos. Se componen 'à fur et à mesure' con mil particularidades que se influyen mutuamente, se encuentran una con otra, se detienen una a otra y se Ilevan una a otra. Pero el hombre no se pierde, a pesar de esto, como un grano de arena en una montaña, ni tampoco se somete ya a las fuerza naturales ni se siente coaccionado por la necesidad, sino que adquiere más talla tras haber comprendido su papel de timonel que, orgulloso, corta las olas con su barco y obliga al abismo sin fondo a servirle de via de comunicación.

Sin tener ni un programa, ni un tema obligatorio, ni un desenlace inminente, la improvisación desmelenada de la historia está dispuesta a andar con cualquiera que sepa insertar en ella su poema, y si el poema es sonoro seguirá siendo suyo hasta que acabe y mientras el pasado continue fermentando su sangre y su memoria. Tanto la historia como la naturaleza se encuentran a cada paso una infinidad latente de posibilidades, episodios y descubrimientos.Basta con que la ciencia toque una roca para que de ahí brote el agua. Pero ¿qué es el agua? Pensad en lo que hace el vapor condensado o en lo que hace la electricidad desde que se encuentra en las manos del hombre y no de Jupiter. La participación humana es grandiosa y está llena de poesía, es una especie de creación. La materia y las fuerzas naturales son indiferentes, pueden estar adormecidas durante miles de años y no despertarse nunca, pero el hombre les ordena trabajar y se despiertan. El sol anda por el cielo desde tiempos remotos; de pronto, el hombre atrapó su rayo y detuvo su huella, y el sol empezó a hacer retratos para él.

La naturaleza nunca combate al hombre, eso es una burda calumnia religiosa contra ella: no es suficientemente inteligente para combatir al hombre, es indiferente: 'A medida que el hombre la vaya conociendo, podrá gobernarla', decía Bacon, y tenía razón. Los hombres lo saben y sobre este fundamento disponen de mares y tierra firme. Pero el hombre no tiene el mismo respeto ante la objetividad del mundo de la historia: aquí se encuentra en su casa y no se siente cohibido. Dentro de la historia puede dejarse llevar por la corriente de los acontecimientos o intentar salir de ella con un grito y un puñal: '¡El bienestar común o la muerte!', lo cual le resulta más fácil que estudiar el flujo y el reflujo de las olas que le llevan, o que observar el ritmo de sus oscilaciones y descubrir así los canales por donde se puede pasar.

Desde luego, la situación del hombre en la historia es más complicada, porque es al mismo tiempo 'el barco, la ola y el timonel'. ¡Y si al menos tuviera un mapa!

-Pero, si Colón hubiera tenido un mapa, no habría descubierto América.

-¿Por qué?

-Porque tuvo que ser descubierta para que la dibujaran en un mapa. Solo privando a la historia de todo camino predeterminado el hombre y la historia empiezan a ser algo serio, real y profundamente interesante. Si los acontecimientos son proyecta-dos, si

toda la historia no es más que el desarrollo de una conspi-ración prehistórica y se reduce a la realización de dicha conspira-ción, una 'mise en scène', entonces, al menos, luchemos con sables de madera y escudos de latón. ¿Por qué derramar sangre de verdad y lágrimas auténticas para representar una charada provinciana? Si todo está predeterminado, la historia se reduce a poner las cifra en una fórmula de álgebra y el futuro ha sido vendido como esclavo antes de nacer".

Herzen teoritza una mena de relativisme que té com a objecte la crítica de les construccions teòriques humanes de signe totalitzador, tan en boga aleshores. Per a ell la llibertat només la podem trobar "privando a la historia de todo camino predeterminado", i construint amb els materials de la realitat. Es un camí amb *problemes* i sense final, però digne de ser viscut, perquè, en definitiva, és l'única manera de viure.

Les reflexions personals donen al volum un caràcter únic, per la gran humanitat d'un personatge que va viure situacions íntimes límits. Es aquest aire de reflexió estoica, de la redempció pel treball, de la necessitat de viure en harmonia i l'acceptació del pas de la vida i els seus sotracs, que ens duu la imatge més sencera d'Herzen: "Todo lo personal se deshoja rápidamente y uno ha de resignarse a ello. No se trata ni de desesperación, ni de vejez, ni del hielo de la indiferencia; es una juventud de cabello encanecido, una de las formas de recuperación o, más bien, el mismo proceso de recuperación. Sólo por este camino se puede sobrevivir humanamente a algunas heridas. En un monje, no importa la edad que tenga, siempre están presentes un anciano y un adolescente. Al enterrar todo lo personal vuelve a los primeros años de la juventud. Experimenta un cierto alivio y se encuentra a sus anchas, a veces demasiado a sus anchas... En efecto, a veces uno se siente demasiado vacio y huérfano ante las generalizaciones impersonales, las tempestades históricas y las imágenes del futuro que, como sombras de nubes, pasan sobre la superficie de esas tempestades. ¿Y qué pasa? Los hombres querrían conservarlo todo: las rosas y la nieve; y les gustaría que florecieran las flores de mayo al lado de los racimos maduros de uva. Los monjes ahogaban los impulsos de protesta en las oraciones. Nosotros no tenemos oraciones, pero tenemos el trabajo. El trabajo es nuestra oración".

Belles paraules. Quedem-nos, doncs, amb el record de l'home que va escriure que "els homes voldrien conservar-ho tot: les roses i la neu".

De l'Oracle a l'Error (Març, 1996).

Buxtehude. Plant (*Klag-Lied*)

Organista i compositor danès. L'any 1668 és nomenat organista de Marienkirche a Lübeck, lloc en el qual aconsegueix renom a tot Europa. L'any 1673 institueix els Abendmusiken, concerts dins l'església fets la tarda dels cinc diumenges que precedien el Nadal, en els quals es representaren una mena d'òperes sagrades avui perdudes. Donat el seu prestigi Bach va viatjar mes de 500 quilòmetres, des d'Arnstadt, per tal de sentir-lo tocar. La seva producció escrita és principalment música per orgue, però també per clavecí, i algunes sonates de cambra. Entre les partitures conegudes destaquen 120 cantates d'església del període 1676-1687, i 8 cantates profanes de tema nupcial, de les mes de 400 que devia escriure. Aquest *Plant* que tradueixo de l'anglès és escrit per soprano amb acompanyament de tres violes i orgue. Compost en ocasió de la mort del pare del compositor, músic com ell, notem el clima d'extrem dolor sota el tremolor simbòlic de les violes. La línia melòdica és extraordinària, i el turment viu que patia Buxtehude l'evoca a través dels seus recursos estilístics i el mateix patetisme del text:

"Es que la mort ha de separar / el que res separar no podia? / Es que m'ha de ser arrencat / el que era abraçat al meu cor? / Ah, del pare la trista partida / fa massa aspre el sofriment, / quan el cor és arrancat del pit / el dolor fereix més que la mort. / Aquest home ara és separat de mi./ Com n'és de violent el dolor / d'haver de perdre'l a ell, / que era el cor del meu cor! / Serà el meu únic consol / mentre que visqui a la terra, / en l'alegria i la pena, / recordar-lo amb gratitud. / Reposa, estimat, / bon viatge ànima beneïda / Jo, el teu fill, adolorit, / escriuré sobre la teva tomba: / Aquí reposa el que amb la seva música / plaïa al mateix Deu: / que el seu esperit ple de joia / es dirigeixi cap el cor celestial".

(Traducció en memòria del meu pare que acabava de morir).

De l'Oracle a l'Error (Primavera, 1994).

Informatitzats

In bit veritas

D'aquella manera que no saps ben bé com l'ordinador personal ja és una part de la teva vida, de la vida de tots. D'aquí uns anys el problema generacional enfrontarà els pares sense bits i la canalla microprocessada. No hi ha res a fer, i el món, com de costum, torna a canviar. Avui els postmoderns, els moderns i tots nosaltres tenim davant una màquina sàvia que fa inútil comptar amb els dits, i et permet estalvis de temps tan grossos que ara tothom es podrà avorrir mitja vida. Si, ara tindrem més temps per a comprar coses, prendre el sol, realitzar aquell adulteri tant de temps ajornat, o engreixar de mandra.

En el bit hi ha la veritat, més encara, el bit és la veritat. Un fi en si mateix, un subjecte que no s'interroga. Són les màquines el centre del nou imaginari, de la nova cultura que encara s'emmiralla en el progrés tècnic, perquè qui no s'emmiralla quan veu que un robot controlat per ordinador és capaç de llegir una partitura de Bach i interpretar-la, de fer retrats al llapis de les persones que té al davant, de reconèixer la veu del seu programador, obeir-la i no seguir les ordres de cap altra persona, i tantes altres coses que fa uns anys haurien estat pecat. Però no tot és alegria en aquestes dècades d'atur, i de l'aplicació de la tecnologia revolucionària se'n deriva encara més atur. En aquesta activitat tot és incertesa i dinàmica evolutiva: la perforació de fitxes ha passat a la història superada per tècniques més eficaces i ràpides, i al seu temps (pocs mesos, tal vegada), els ordinadors de la cinquena generació faran que tots els coneixements d'ara mateix hagin de ser arxivats com ferralla vella. S'acosta el moment de la intel·ligència artificial, del contacte oral amb les màquines, quan el prehistòric teclat de màquina d'escriure serà bandejat definitivament. Sempre més rapidesa, més potència, més capacitat, i més facilitat de manipulació.

Fixem-nos en l'aspecte més modest de la gamma informàtica: els ordinadors personals i domèstics, la gran revolució consumis-

ta d'ara mateix. Fa dos anys eren ben pocs els que havien sentit a parlar d'aquestes andròmines, i ara si no en tens un a casa teva fas l'imbècil de mala manera. Amb un Spectrum, Commodore, Oric, etc., pots matxucar marcianets, naus intergalàctiques, fer carreres de cotxes, fugir de les botes d'en Kong, jugar a la guerra de les Malvines, dirigir avions, tocar l'òrgan, fer parlar l'ordinador amb veu de l'altre món, duu la comptabilitat domèstica, tenir un receptari de cuina informatitzat, controlar dispositius elèctrics que obren i tanquen llums, el preparen el cafè cada matí, tractaments de textos amb els quals pots fer llibres bonics amb facilitat, i tantes coses més.

Si, el món canvia ràpid, emmirallat de color de rosa, lluny d'ideologies: la retòrica del progrés informàtic, atòmic i neoliberal, ha deixat els apocalíptics com una gentussa incomprensiva avariada per la por de la fusió/fissió, que encara lluiten, pobrets, per a defensar els ocells i els arbres, muts testimonis decadents d'un passat irracional, d'una civilització que se'n va amortallada per la nova naturalesa de circuïts integrats, sistemes operatius, i míssils redemptors. Metafísica d'una col·lectivitat que ha deixat la utopia per la propera civilització que basteixi el planeta.

Fa cent anys, cap a 1886, un escriptor francès, Villiers de L'Isle Adam, deia en la veu del protagonista d'una de les seves narracions –un savi que apostava pel futur tècnic–, que un nou invent batejat amb el nom d'electricitat era la panacea universal, el gran igualador de la societat, i factor de canvi definitiu, ja que a partir d'aquell instant s'acabarien els canons, la dinamita, els exèrcits i les dictadures. I feia una crida a enterrar la fantasia, ja que "vivim en una època on només allò que és positiu té dret a que ens hi fixem". Les coses, però, no varen sortir com desitjava.

De tota manera, oblidant tanta realitat, la fe en el progrés es manté, com una estètica recurrent que ressorgeix en els moments dels grans paranys. I ara en la renovada tensió apocalíptics / integrats reneix amb l'ordinador nostre de cada dia, objecte domèstic que ja és subjecte de totes les desventures de la nostra quotidianitat. Aviat hi haurà divorcis on el problema clau serà qui es queda amb la màquina. Quin triomf!

Full informatiu de Bestiari, cooperativa de llibreters (Maig, 1985).

Jornada de l'internauta[9]

No hi ha dubte. De l'any noranta-tres del segle vint només quedarà en la memòria que enmig d'aquelles gents tant primitives que es mataven fins i tot per l'ortografia (Iugoslàvia) va néixer la xarxa telemàtica *InterNet*. La revolució cultural d'ara mateix fa que podem parlar de persones ciber-alfabetitzades i les que no ho són. I del seguit d'implicacions que suposa un canvi que afectarà aviat a les mateixes estructures de la societat, de l'economia i de les formes socioculturals més arrelades. Certament, com assenyalen els especialistes, estar *on-line*, estar connectat a la *Net*, suposa un canvi radical per les persones.

Potser un dia qualsevol, però aquest cop ens fixarem en la vida del ciutadà Internet el diumenge 19 de novembre, dia de les eleccions a Catalunya. Doncs bé, a les nou del matí s'aixeca l'internauta, es dutxa i pren l'esmorzar, tot això sense tocar l'ordinador. Però quan el darrer glop de llet encara no ha arribat al seu destí, ja prem l'interruptor del seu PC. Un cop la màquina en funcionament carrega el programa *Windows*, després amb el programa *Trumpet* estableix connexió amb la xarxa telemàtica Internet, i després obra el programa *Netscape*. I comença l'aventura de navegar per els *Webs*, que és el nom que reben les pàgines d'informació que a milers i milers es reparteixen per tot el món.

En primer lloc visita les pàgines de *La Vanguardia*, *l'Avui*, i *El Periódico* on s'informa dels esdeveniments cabdals de la jornada. De fet tot és expectativa electoral. Però com que l'internauta és curiós també llegeix les pàgines del *Financial Times* que duu uns bons resums de política internacional, i després connecta amb les pàgines de la CNN, i això li dóna ocasió de veure a l'ordinador les principals notícies d'àmbit mundial, veure imatges dels esdeveniments, i algun vídeo d'actualitat. Es hora de dinar però per fer-ho avui diferent connectem abans amb la pàgina d'Epicurious on podem consultar moltes receptes, i ens decidim per

[9] El mes de novembre de l'any 1995 em vaig conectar per primera vegada a Internet, introduït a la nova tecnologia per l'amic Antoni Albert. En aquell moment la xarxa era desconeguda per la majoria i només s'utilitzava en àmbits universitaris. Ben aviat moltes persones de Mataró es varen acostar a casa meva a veure de què anava la cosa i varen quedar sorpresos. El dia 26 de febrer del 1996 vaig obrir *MataroCiutat*, la primera web local. En general no es copsava la revolució que estava esclatant i tot semblava més aviat una curiositat moderna.

alguna recepta exòtica. Ara és l'hora de tancar l'ordinador i deixar-ho fins la tarda. Després de dinar l'internauta va a votar, com a deure cívic inexcusable, i està content perquè sap que guanyaran els seus. De fet d'ençà que hi ha eleccions a Espanya sempre guanyen els seus, o sia els dels partits democràtics, i això és una tranquil·litat.

Torna a obrir l'ordinador i mitjançant el programa *Eudora* envia unes quantes cartes als amics que també estan connectats a la xarxa. I comença una operació que fa tres vegades cada dia, que és recollir la correspondència de la seva bústia electrònica, ja que li arriben unes vuitanta cartes. I és que el nostre Internauta està subscrit a diverses *mailing-lists*, això són grups de discussió sobre els temes més diversos, intercanvi d'opinions que arriben de manera immediata i automàtica a totes les bústies de les persones subscrites. Ara l'interès del nostre personatge és la llista *Cybermind*, el grup de discussió sobre les polítiques econòmiques post-keynesianes, i la revista *Speed* sobre societat i mèdia. Però els afeccionats al futbol, la pesca, els bolets, el còmic, la música, o el que sigui, poden estar segurs que trobaran el seu grup d'intercanvi d'idees.

Tornem al *Netscape*, per entretenir-se una mica amb una de les dèries de l'internauta, la cantant de folk Nancy Griffith, on en una pàgina *web* trobem tota la seva discografia, lletres de les cançons, dades d'on actua, i fins i tot podem sentir alguna cançó via Internet. Ara anem al museu del Louvre on en aquest moment ens poden servir un mostra de l'exposició actual, amb les dades de l'autor i molts dels quadres. Per cert les imatges que ens agraden les podem deixar gravades a l'ordinador per veure-les un altre cop o imprimir-les.

El fill de l'internauta s'acosta a l'ordinador i demana alguna cosa. Ara és el moment de connectar amb Walt Disney i veure un vídeo de promoció de la pel·lícula *Pocahontas*, o de la propera meravella *Toys*. Deixant-se anar una mica per les congruències que troba dins la xarxa es connecta amb una universitat d'Austràlia on hi ha una quantitat immensa de dades: tots els textos traduïts de les cultures Mesopotàmiques, articles d'investigació històrica, tot el que hom pot desitjar sobre el món de les drogues, i centenars de detalls culturals.

Ara abans d'apagar l'ordinador el nostre home vol triar alguna cosa per llegir de tipus més entretingut, així es dirigeix a l'Associació de Bibliòfils Universals, un grup de francesos que es

dedica a digitalitzar textos en el seu idioma, i copia de manera gratuïta el divertit però poc conegut text de Jacques Cazotte *Le diable amoureux*, que la impressora làser s'encarregarà d'imprimir en bella lletra d'impremta per tal de començar a llegir-lo abans d'anar a dormir. Hem triat aquest text però dins la xarxa hi ha milers d'obres a disposició lliure de qui les vulgui.

Ara ha arribat el moment de tancar l'ordinador i fins demà, però abans connectem amb la *InfoVia*, que és la pàgina catalana més prestigiosa dins la *Net* on estan fent un seguiment al minut de l'escrutini, i anem veient com va la cosa.

S'acaba la jornada, i l'Internauta ha estat davant l'ordinador gairebé set hores i això li ha suposat una despesa total d'unes 1.500 pts amb iva inclòs. O sia que ha passat un diumenge voltant pel món, coneixent llocs, informant-se, aprenent, per una quantitat ínfima. Ha estat una bona inversió.

No publicat (Novembre, 1995).

La proposta Internet

D'aquí a dos anys en farà 150 que el tren de Barcelona a Mataró va començar a treure fum. Va ser en un mes d'octubre quan el projecte de Miquel Biada es convertia en realitat, tot i que ell ja no hi era per veure'l. Un encert pòstum que al seu moment va revolucionar els costums. El tren va obrir nous àmbits a les comunicacions: velocitat i comoditat implicava més relació social i més tràfec econòmic. La gent i les mercaderies anaven i venien com mai no ho havien fet, i el mon es va fer més petit. Ara, a les portes del segle vint-i-u, la celebració de l'aniversari del tren s'ha de fer sense caure en el parany folklòric de l'any 1948, quan els de Mataró es varen disfressar d'antics per tal de ressuscitar un temps llunyà. Ara no ens hem de disfressar de res i hem d'aprofitar l'ocasió per fer un altre salt endavant com el que Biada va imaginar. I en aquest sentit la proposta només pot ser una, i és diu Internet.

Les xarxes digitals de comunicació són un avanç semblant al que va suposar el tren , però tenen un abast més impressionant i una immediatesa total. La capacitat d'intercanvi d'informació, de fer negocis, de conversar, de conèixer, són il·limitades, i configuren la realitat tecnològica més decisiva del segle que s'obra. Tant és així que la necessitat d'afegir-se a la revolució telemàtica ja és

ara mateix una exigència social urgent. En pocs anys, o potser mesos, la capacitat de saber moure's per les xarxes marcarà les persones entre les ciber-alfabetitzades i les que no s'han adequat a la nova tecnologia.

La revista Time escriu "Cada nit, quan haurien d'estar mirant televisió, milions d'usuaris d'ordinadors connecten amb Internet, i envien cartes a través del correu electrònic, fan revistes que deixen a la xarxa, conversen amb d'altres persones, intercanvien poemes i narracions. Just quan semblava que els 'media' de McLuhan haurien d'haver acabat amb els 'media' de Shakespeare, al món d'Internet es produeix 'boom' més gran de la lletra escrita des del segle divuit". Aquesta nova realitat de comunicació fa que, per tal de recollir i tirar endavant el llegat de Miquel Biada, plantegem la següent proposta, que ha d'implicar les institucions públiques. La seva tasca en aquest terreny és la de posar els elements estructurals per la pràctica de la nova llibertat que es deriva de la societat digital. Les institucions públiques han d'entendre Internet com una exigència social de la mateixa dimensió que l'escola o la sanitat.

En primer lloc, en aquests dos anys que falten, sota la guia del precursor Biada, s'ha d'obrir un procés educatiu en la nova tecnologia, que ha d'abastar a escoles, empreses, entitats i persones. Amb la finalitat de fer conèixer el mitjà d'una manera pràctica : la gent ha de saber què és Internet, com cal moure's dins la informació que conté, i utilitzar els recursos per la seva activitat : els mestres s'han d'educar i han d'educar els alumnes en les possibilitats culturals d'Internet, els empresaris han de digitalitzar catàlegs i fer comandes *on-line*, les institucions han de digitalitzar els seus arxius i posar a l'abast del ciutadà tots els serveis per que els tràmits es puguin fer des de casa. I els usuaris saber bellugar-se en aquest mar de propostes, comprant, venent, informant-se, divertint-se, aprenent. I, en segon lloc, les institucions públiques locals haurien d'oferir accés gratuït a les xarxes telemàtiques a tots els mataronins, mantenint un servidor d'Internet. Tot i que la connexió té un cost baix, això faria decidir a molta gent a fer el salt endavant. Estem davant un mitjà d'una dimensió tant revolucionària que és difícil d'abastar, però que transformarà la societat en la que vivim ben aviat. Ens hem d'obrir a la societat digital.

El Punt (2, abril, 1996).

Crònica d'una sorpresa

Els que fem la pàgina *MataróCiutat* a Internet estem sorpresos del gran acolliment que està tenint la Web dels Cap-Grossos. La veritat és que no havíem posat cap comptador d'accessos perquè ens semblava que la cosa faria més aviat pena, a causa de la manca de visitants. Però tot i així el dia 13 de maig ens vàrem decidir a posar el comptador a la pàgina principal, i la nostra alegria ha estat veure que és consultada amb molta freqüència, arribant al cap d'un mes als 680 accessos (vint persones cada dia), cosa que la fa molt visitada, pels estendards de les webs locals. I és que el fenomen Internet està prenent unes dimensions de febre col·lectiva, amb un creixement geomètric de les persones connectades i que fan del seu viatge per el ciberespai el lloc privilegiat de la seva recerca cultural, informativa, o d'esplai. Hi ha qui parla del final de la televisió tal com l'hem entesa, o sia d'aquesta capsa electrònica que no et dóna cap oportunitat de decidir, que ho dóna tot fet. Ara ha arribar el moment de posar en primer lloc la iniciativa del subjecte, la capacitat de programar la pantalla seguint els propis interessos. Aquesta possibilitat és revolucionària dins els mitjans de comunicació: és ara el receptor qui decideix, qui pot tenir en compte o no els programes que se li posen a l'abast, i triar-ne un altre. Fem anticipació. Eleccions a Corts l'any 2025, amb gran part de la població connectada a Internet o la TV per cable. Doncs bé, la publicitat electoral ho tindrà cru, perquè és molt probable que ningú no la vegi, ja que això dependrà de l'interès del espectador en acostar-se a aquest tipus d'informació, no de l'interès de l'emissor en que el seu producte arribi. I això també passarà amb la publicitat del sabó o el cotxe. Qui decidirà serà el receptor, i això obra tot un àmbit de noves possibilitats i reptes. Els que tenim com a centre de les nostres preocupacions la democràcia, mirem amb interès la nova tecnologia, ja que farà més participativa la relació entre els ciutadans i obrirà pas a una nova cultura d'abast mundial. Amb anglès, però, el nou llatí.

MataróCiutat Web (Juliol, 1996).